

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1950: 32
SOCIALDEPARTEMENTET

ARBETSTIDSUTREDNINGENS

BETÄNKANDE

Del IV

TRE VECKORS SEMESTER

S T O C K H O L M

1 9 5 0

Statens offentliga utredningar 1950

Kronologisk förteckning

1. Elkraftutredningens redogörelse nr 2: 18. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Örebro län. Beckman. 44 s. K.
2. Betänkande angående tyskgruvorna och centralorgan för gruvärenden. Victor Petterson. 157 s. H.
3. Betänkande med förslag angående folkskolans disciplinmedel m. m. Kihlström. 137 s. E.
4. Skolöverstyrelsens utlåtande angående beskäring av timplanerna vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. Statens Reproduktionsanstalt. 105 s. E.
5. Ortsavdragskommittén. Betänkande med förslag till ändrade kommunala ordsavdrag m. m. Beckman. 199 s. FI.
6. Utredning angående överflyttning av viss del av riksbankens rörelse till en statlig affärsbank m. m. Marcus. 64 s. FI.
7. 1949 års uppbördsakkunniga. 1. Betänkande med förslag till vissa ändringar i uppbördsförfarandet. Marcus. 112 s. FI.
8. Betänkande angående rationaliseringsverksamheten inom den offentliga förvaltningen. Beckman. 155 s. Ju.
9. Utredning angående de handelspolitiska arbetsformerna m. m. 2. Redogörelse för de olika avtalstyperna i det svenska avtalsystemet. Katalog- och Tidskriftstryck. 74 s. H.
10. Den svenska elbranschens kapacitet och konkurrensförhållanden. Marcus. 175 s., 1 pl. H.
11. Socialvårdskommitténs betänkande. 17. Utredning och förslag angående lag om socialhjälp m. m. Beckman. 64* s., 515 s. S.
12. Handelsutbildningskommitténs betänkande och förslag. 1. Handelsgymnasierna. Marcus. 445 s. E.
13. Skyddsrum för civilbefolkningen. Nordisk Rotogravyr. 154 s., 1 pl. I.
14. Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 4. De smalspåriga västgötabanorna. Gummesson. 99 s. K.
15. 1948 års järnbruksutredning. Betänkande angående järnbrukens arbetskraftsförsörjning och därmed sammanhängande problem. Kihlström. 55 s. S.
16. Förberedande utredning angående lagstiftning på skadeståndsrättens område. Av I. Strahl. Victor Petterson. 168 s. Ju.
17. Betänkande med förslag rörande decentralisering inom väg- och vattenbyggnadsverket m. m. Victor Petterson. 151 s. K.
18. Elkraftutredningens redogörelse nr 2: 19. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Västmanlands län. Beckman. 37 s. K.
19. Betänkande med utredning och förslag angående fordringar på synförmågan för anställning i allmän och enskild tjänst m. m. Kihlström. 235 s. S.
20. Undersökning rörande brukningskostnadernas samband med åkerfjällens storlek, form och beskaffenhet. Germandt. 276 s. Jo.
21. 1944 års allmänna skattekommitté. 4. Betänkande med förslag angående ändrade bestämmelser för beskattning av periodiskt understöd, m. m. samt av utdelning å svenska aktier och andelar i vissa fall, m. m. Marcus. 170 s. FI.
22. Statsbidrag för ålderdomshem. Beckman. 61 s. S.
23. Statens sjukhusutredning av år 1943. Betänkande 5 angående verksamheten vid sjukhusvårterierna och möjligheterna att rationalisera densamma. Kihlström. 201 s. I.
24. Betänkande med förslag till det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation. Norstedt. 62 s. Ju.
25. Det statliga utredningstrycket. Trycksakskommitténs betänkande. Idun. 43 s. FI.
26. Kommittésvenska. En undersökning och ett försök till riktlinjer av E. Wellander. Bilaga till trycksakskommitténs betänkande. Idun. 88 s. FI.
27. Betänkande med förslag till ny lag om flottning i allmän flottled, m. m. Beckman. 220 s. Ju.
28. Länsstyrelsernas organisation och ställning inom länsförvaltningen. Idun. VI, 680 s. I.
29. Betänkande angående arbets- och kapitalkostnaderna i jordbrukskalkylen. Idun. 369 s. Jo.
30. Partsorgan inom yrkesinspektionens distrikt. Marcus. 39 s. S.
31. Betänkande med förslag till lag om prästmöte och stiftsmöte m. m. Av H. Ljungberg. Katalog- och Tidskriftstryck. 93 s. E.
32. Arbetstidsutredningens betänkande. Del 4. Tre veckors semester. Beckman. 220 s. S.

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. K = eklelesiastikdepartementet, Jo = jordbruksdepartementet.

ARBETSTIDSUTREDNINGENS

BETÄNKANDE

Del IV

TRE VECKORS SEMESTER

STOCKHOLM 1950
K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI
[1355 50]

STATENS OFFENTLIGA TRYCKERIET

SOCIAL-DEMOKRATISKA PARTIET

ARBETSTIDSBEREDNINGEN

BETÄNKANDE

Del II

THE WEEKS SEMESTER

STOCKHOLM 1900
A. L. BERGMAN'S TRYCKERI

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid
<i>Skrivelse till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Socialdepartementet</i>	5
<i>Förslag till ändringar i semesterlagstiftningen</i>	7
<i>Utredningsuppdraget</i>	8
I. Semestertidens längd	
1. Historik	10
2. Gällande lagstiftning	12
3. Kollektivavtal.....	16
4. Vissa främmande länder	18
II. Planläggningen av utredningens undersökningar	24
III. Uttalanden för och emot 3-veckorssemestern	29
IV. Semestervanor. Uttalanden rörande olika alternativ för utformningen av 3-veckorssemestern	41
V. Utredningens förslag	57
<i>Frågan om en kalenderreform</i>	85
<i>Särskilt yttrande av herr Rudenstam</i>	92
—————	
<i>Bilaga 1. Arbetsmarknadsorganisationernas yttranden rörande tre veckors semester</i>	1*
<i>Bilaga 2. Exportföreningens yttrande rörande tre veckors semester</i>	97*
<i>Bilaga 3. Undersökning rörande arbetstagarnas semestervanor och semesterönskemål</i>	101*
<i>Bilaga 4. Redogörelse för betänkandet angående ändrad ordning beträffande vissa helgdagar och häröver avgivna utlåtanden</i>	117*
—————	

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

17	Skärts till Herr Stenödel och Gården för Kungl. Sjöförsvarshögskolan
18	Förslag till ändring i semesterbestämmelserna
19	Utredsningsprotokoll
20	I. Semesterbestämmelserna
21	1. Historik
22	2. Gällande bestämmelser
23	3. Kollektivavtal
24	4. Vissa förmanande åtgärder
25	II. Förhållningarna av utredningens medlemmar
26	III. Utredningens för och emot 3-veckorssemester
27	IV. Semesterlov. Utredningens förändrade åsikt utifrån förhållningarna av 3-veckorssemester
28	V. Utredsningens förslag
29	Förslag om en kollektivavtal
30	Särskilt yttrande av Herr Håkanson
31	-----
32	Bilaga 1. Arbetsmarknadsorganisationskommitténs uttalande rörande tre veckors semester
33	Bilaga 2. Exportföreningens yttrande rörande tre veckors semester
34	Bilaga 3. Undersökning rörande arbetslagarnas semesterlov och semesterönskemål
35	Bilaga 4. Redogörelse för betänksamhet angående ändrad ordning beträffande vissa deltagare och förlov vid utredningens uttalande

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Socialdepartementet.

Arbetstidsutredningen, som tillsattes den 15 mars 1947 för att verkställa en allmän översyn av arbetstidslagstiftningen, erhöll i anslutning till Herr Statsrådets anförande till statsrådsprotokollet över socialärenden den 19 mars 1948 i uppdrag att utreda frågan om en utökning av den lagstadgade semester- tidens längd. Som ett led i fullgörandet av utredningsuppdraget i fråga om arbetstidslagstiftningen har utredningen överlämnat, den 1 december 1947 betänkande del I (SOU 1947: 65) angående arbetare under jord i gruva och stenbrott, den 1 december 1948 betänkande del II (SOU 1948: 51) angående treskiftsarbetare och tunnelarbetare och den 1 december 1949 betänkande del III (SOU 1949: 58) angående flottningsarbetare. Resultatet av utredningens arbete i anledning av uppdraget att utreda frågan om en utökning av semestertiden överlämnas härmed.

Utredningen består av häradshövdingen Ove Hesselgren, ordförande, ombudsmannen i svenska industritjänstemannaförbundet Harald Adamsson, ledamöterna av riksdagens andra kammare fru Elsa Johansson, Norrköping, och Olof Nilsson, Göteborg, direktören i järnbruksförbundet Gustaf Ruden- stam samt ombudsmannen i svenska metallindustriarbetareförbundet Edvard Vilhelmsson.

Utredningens sekreterare är förste byråsekreteraren i arbetsmarknads- styrelsen fil. lic. Tore Hessler, som därtill förordnades den 15 december 1948. Till biträdande sekreterare förordnades den 31 januari 1950 amanuensen hos arbetsmarknadsstyrelsen Harry Gustavsson.

Under arbetet med frågan om en utökning av semestertidens längd har utredningen haft överläggningar med de experter, som av Herr Statsrådet till- kallats med undantag dock för experterna för frågor rörande sjukvårdsarbete m. m. Inom detta verksamhetsområde åtnjuter nämligen personalen redan semester av sådan längd att dess förmåner i regel icke komma att påverkas av det förslag utredningen härmed framlägger.

Under juni 1949 företog utredningen efter medgivande av Herr Statsrådet en resa till Norge för studium av verkningarna av en allmän tre veckors semester.

Utredningen har efter medgivande av Herr Statsrådet deltagit i en av Reso i Hålland den 23—25 januari 1950 anordnad konferens rörande »Organisations-Sverige och folksemestern».

Till utredningen har — för att beaktas i samband med det förevarande utredningsuppdraget — överlämnats betänkandet med förslag till ändrad ordning beträffande vissa helgdagar (SOU 1947: 27) jämte häröver avgivna utlåtanden.

För att tagas under övervägande vid fullgörande av utredningens uppdrag ha följande riksdagsskrivelser överlämnats, nämligen

1) den 12 april 1947 nr 102 i anledning av motion om förbättring av semesterförmånerna för arbetstagare enligt lagen om semester,

2) den 23 maj 1947 nr 247 i anledning av motion om förlängd semester för arbetstagare, som utföra arbete, där silikosfara föreligger, och

3) den 12 juni 1948 nr 303 i anledning av motioner om förlängd semester för arbetstagare, som utföra sådant arbete under jord i tunnel och gruvarbete i dagbrott, som i svårighetsgrad är likställt med gruvarbete under jord.

Vidare har från socialdepartementet överlämnats en till Konungen ingiven skrivelse från svenska dykareföreningen om förlängd semester för dykare och kasunarbetare.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utredningen härmed värd- samt överlämna sitt betänkande del IV med förslag till

Lag om ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester.

Stockholm den 1 september 1950.

OVE HESSELGREN

HARALD ADAMSSON

ELSA JOHANSSON

OLOF NILSSON

GUSTAF RUDENSTAM

EDVARD VILHELMSSON

/ T. Hessler

H. Gustavsson

Förslag

till

Lag om ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester¹.

Härigenom förordnas, att 7, 12 och 18 §§ lagen den 29 juni 1945 om semester skola erhålla ändrad lydelse på sätt av det följande framgår.

7 §.

Semester utgår med en och en halv dag för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst 16 dagar. Uppstår vid beräkningen av semesterns längd brutet dagantal, skall semestern utgå med närmast högre antal dagar.

Med dag — — — särskild lag.

12 §.

Arbetsgivaren äger — — — arbete utförts.

Semestern skall utgå i ett sammanhang, såframt icke överenskommelse om annan ordning träffas med arbetstagaren. Överstiger semestertiden tolv dagar, må dock semestern förläggas till två skilda perioder, av vilka den ena utgör minst tolv dagar.

Vad i andra stycket föreskrivits skall, i vad avser semestertid utöver nio dagar, icke gälla beträffande arbetstagare vid jordbruket jämte därtill hörande binäringar och trädgårdsskötseln samt beträffande hembiträde i lanthushåll, såframt arbetstagaren vid tiden för semesterns början fyllt aderton år.

Semester för — — — svensk hamn.

18 §.

Semesterlönen för arbetstagare, som avses i 4 §, utgör sex procent av arbetstagarens sammanlagda arbetsinkomst hos arbetsgivaren under de kalenderkvartal eller däremot enligt 17 § svarande perioder av kvalifikationsåret, för vilka rätt till semesterlön föreligger.

Beträffande arbetstagare — — — dess utgång.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1951, från och med vilken dag sådan ökad semesterrätt som avses i lagen kan förvärfvas.

Vad i 12 § andra stycket andra punkten ifrågavarande lag är stadgat skall icke tillämpas med avseende å arbetstagare, som enligt avtal, gällande för viss vid lagens ikraftträdande ännu icke tilländalupen tid, är berättigad till längre semester än tolv dagar.

Genom denna lag upphäves lagen den 29 juni 1946 (nr 337) om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete i vad lagen avser sådant arbete som omförmäles i 1 § under 1)—4). Arbetstagare, som på grund av dylikt arbete den 1 juli 1951 förvärvat semesterrätt enligt sistnämnda lag, skall, i den mån han icke då åtnjutit honom enligt lagen tillkommande förmån, äga åtnjuta semesterförmån enligt bestämmelserna i lagen om semester.

¹ Därjämte erfordras omformulering av 4 § i den särskilda semesterlagen (SFS 1946: 337).

Utredningsuppdraget

Direktiven för utredningens arbete med frågan om en förlängning av den lagstadgade semestern återfinnas i statsrådet Möllers anförande till statsrådsprotokollet den 19 mars 1948. Sedan statsrådet Möller erinrat om att genom 1938 års semesterlag heltidsarbetare tillförsäkrats en minimisemester om två veckor årligen, anförde han i fortsättningen följande:

Någon generell ökning av semestertidens längd ifrågasattes icke i samband med den revision av semesterlagstiftningen, som ledde till genomförandet av den nu gällande semesterlagen av år 1945. På förslag av 1942 års semesterkommitté genomfördes emellertid vid 1946 års riksdag en lagstiftning om utökad semester rätt för vissa kategorier av arbetstagare, nämligen dels ungdomar under 18 års ålder och dels vissa arbetstagarer kategorier med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete. Under förarbetena till denna lagstiftning framhölls, att den allmänna tvåveckorssemestern utmätts efter ett antaget allmänt minimibehov och att man således redan vid lagens tillkomst måste ha utgått ifrån att arbetstagare funnes, som i verkligheten hade ett behov av längre semester än två veckor. 1942 års semesterkommitté anförde i denna del vidare, att de undersökningar kommittén verkställt gäve vid handen att arbetstagarna i stor utsträckning hade behov av längre semester än som tillförsäkrades dem av 1945 års semesterlag samt att det därför kunde ifrågasättas om icke en generell höjning av den lagstadgade semestern borde åvägabringas. Kommittén fann emellertid starka betänkligheter av ekonomisk art möta mot en allmän förlängning av semestertiden och tiden därför vara inne först sedan genom ytterligare rationalisering och andra åtgärder med produktionsstegrande verkan ett utökad produktionsresultat säkerställts.

Sedan statsrådet Möller omnämnt en vid 1947 års riksdag väckt motion med förslag till förlängning av den lagstadgade semestern yttrade han vidare:

— — — I avgivet utlåtande över motionen anförde andra lagutskottet, att enligt utskottets mening en generell ökning av semestern vore synnerligen önskvärd men att en förutsättning därför torde vara att kristidens varubrist blivit hävd. — I nära anslutning till vad 1942 års semesterkommitté anført i detta hänseende uttalade utskottet vidare, att tiden för en allmän ökning av semestern syntes vara inne först då genom ytterligare rationalisering och andra åtgärder med produktionsstegrande verkan ett utökad produktionsresultat säkerställts. Utskottet kunde alltså icke för det dåvarande tillstyrka yrkandena i motionen men förutsatte, att Kungl. Maj:t hade sin uppmärksamhet riktad på frågan om en allmän ökning av den lagstadgade semestern och efter vederbörlig utredning framlade förslag härom, då tiden därtill vore inne. På hemställan av utskottet har riksdagen i skrivelse (nr 102) för Kungl. Maj:t tillkännagivit vad utskottet sålunda anført.

I och för sig torde delade meningar icke råda om önskvärheten av att tillförsäkra arbetstagarna i gemen en utökad semester. Liksom beträffande det likartade spörsmålet om en förkortning av normalarbetstiden talar härför särskilt den omständigheten att den fortgående rationaliseringen inom näringslivet i fysiskt och psykiskt hänseende gör arbetet mera påfrestande och innebär en fara för en snabbare förslitning av den mänskliga organismen. Ökad vilotid, vare sig sådan åvägabringas genom utökad semester eller förkortad arbetstid, bör, från denna synpunkt sett, leda till ett bättre utnyttjande av den mänskliga arbetskraften och därmed till en stegring av produktionen. Man torde vara berättigad antaga, att en

förlängd semester skall på grund av ökad effektivitet och större arbetsförmåga tämligen snart leda till en produktionsstegring, som till fullo kompenserar den arbetstidsminskning semesterns förlängning innebär. Självfallet måste dock varje försök att uppskatta omfattningen av den produktionsökning under övriga delar av året, som kan väntas bli följden av förlängd semester, möta betydande svårigheter. En ökad semester torde även få betraktas som ett rimligt uttryck för arbetstagarnas andel i det tekniska och ekonomiska framåtskridandet. Frågan om en utökad semester torde därför nu böra göras till föremål för en undersökning och förslag i ämnet utarbetas.

I fortsättningen erinrade statsrådet Möller om det nära sambandet mellan en generell semesterförlängning och normalarbetstidens längd. En förkortning av denna senare vore dock icke för det dåvarande aktuell utan man hade måst inrikta sig på en förkortning av arbetstiden för vissa grupper arbetstagare. Sambandet emellertid mellan semesterns och arbetstidens längd gjorde det angeläget, att båda dessa frågor upptoges till bedömande i ett sammanhang. Statsrådet Möller fortsatte härefter sålunda:

— — — Med hänsyn härtill finner jag det angeläget, att samtidigt med den pågående utredningen om en reviderad arbetstidslagstiftning frågan om en allmän utökning av semestertiden upptages till övervägande. Från såväl arbetstagar- som arbetsgivarsynpunkt måste det vara en fördel att dessa båda problemkomplex bli föremål för samtidigt bedömande. Härvid är särskilt att märka, att en smidigare form för tillgodoseende av skilda intressen synes kunna vinnas, om de båda problemen samordnas. Som ett exempel härå vill jag anföra, att det i vissa fall kan finnas ändamålsenligare att utbyta en del av den förlängda semestertiden mot en förkortad arbetsvecka under sommarmånaderna eller att öppna möjligheter för att ordna semesterns förläggande så att motsvarande resultat uppnås. Erinras må jämväl, att riksdagen i skrivelse den 23 maj 1947 (nr 247) hemställt om utredning beträffande frågan om ökad ledighet för arbetstagare, som äro sysselsatta med arbeten, där silikosfara föreligger, samt att riksdagen därvid antytt, att den ökade ledigheten kunde beredas årligen i form av ökad semester eller kortare arbetstid per dag eller vecka.

Med hänsyn till det anförda förordade statsrådet Möller att åt arbetstidsutredningen uppdroges att jämväl verkställa utredning av frågan om en allmän utökning av semestertidens längd. Lämpligt syntes därvid vara att utredningsuppdraget i denna del anförtroddes en särskild delegation inom utredningen. Vid utredningsarbetet borde beaktas, att redan i samband med 1946 års ändringar i semesterlagstiftningen önskemål framfördes från skilda håll om förlängd semester för även andra arbetstagargrupper än de, som avses med nämnda lagstiftning. Ytterligare nämnde statsrådet, att svenska dykareföreningen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 8 mars 1947 hemställt om förlängd semester för dykare och kasunarbetare. Såsom framginge av vad statsrådet tidigare anført borde emellertid utredningen verkställa en översyn av frågan om utökad semester över hela linjen.

I. SEMESTERTIDENS LÄNGD

1. Historik

Bestämmelser om ledighet från arbetet infördes år 1931 i då gällande arbetarskyddslag. Enligt dessa bestämmelser borde åt arbetstagare, som utan avsevärt uppehåll användes till arbete året runt och varit anställd hos arbetsgivaren eller företaget någon längre tid, beredas semesterledighet under minst fyra söckendagar. Ledigheten borde i regel vara sammanhängande och förlagd i omedelbar anslutning till sön- eller helgdag. Arbetarskyddslagens semesterbestämmelser utgjorde endast en rekommendation till arbetsgivaren att bereda en årligen återkommande ledighet. Några rättsliga anspråk på semester kunde en arbetstagare icke resa gentemot arbetsgivaren med stöd av dem.

Arbetarskyddslagens bestämmelser om semester ersattes år 1938 med lagen den 17 juni 1938 om semester. Enligt denna lag hade de arbetstagare, för vilka lagen var tillämplig, rätt till semester omfattande en dag för varje kalendermånad anställningen varat under närmast föregående kalenderår (kvalifikationsår). I semestern inräknades icke söndagar. Semestertiden för dem som blevo berättigade till full semester var sålunda två veckor. Såsom villkor för rätt till semester gällde bl. a. att arbetstagaren skulle ha innehaft fortlöpande anställning hos samma arbetsgivare sedan minst 180 dagar. Från rätt till semester kom härigenom i realiteten att uteslutas korttidsarbetare.

Nu gällande lag om semester är av den 29 juni 1945. I sin ursprungliga lydelse innehöll den i fråga om semestertidens längd samma bestämmelser som den tidigare lagen. Semester skulle utgå till alla arbetstagare, för vilka lagen var tillämplig, med en dag för varje kalendermånad anställningen varat under kvalifikationsåret. Semestertiden utgjorde sålunda alltså två veckor för arbetstagare, som var berättigad till full semester. Antalet semesterberättigade ökades däremot väsentligt med den nya lagens tillkomst genom att det tidigare villkoret om 180 dagars anställning för rätt till semester bortföll.

Genom en år 1946 beslutad ändring av semesterlagstiftningen ha några arbetstagargrupper erhållit en förlängning av semestern. Enligt den sistnämnda år antagna lydelsen av 1945 års lag utgår semester med en dag för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst sexton dagar, och med ytterligare en halv dag för varje sådan månad, därest arbetstagaren vid månadens ingång ej fyllt 18 år. Längre semester än två veckor utgår dessutom enligt lagen den 29 juni 1946 om förlängd semester för vissa arbetstagare med pressande eller hälsofarligt arbete. I regel är semestertiden tre veckor för arbets-

tagare, som falla under denna lag; ett par mycket små arbetstagargrupper erhålla sex veckors semester. Bestämmelserna återfinnas i det följande i samband med redogörelsen för gällande lagstiftning.

Någon ändring i semesterlagstiftningen har icke genomförts sedan år 1946. Däremot har i ett flertal motioner i riksdagen påyrkats ändringar i olika avseenden. Följande motioner ha avsett en förlängning av semestertiden.

I motion II: 354 vid 1946 års riksdag föreslog herr Brandt m. fl. att en viss förbättring av semesterförmånerna borde genomföras för arbetstagarare, som uttaga sina semestrar under perioder av bristande arbetstillgång. I utlåtande (nr 30) över motionen anförde andra lagutskottet att frågan om en ökning av den allmänna semestern för det dåvarande ej vore aktuell. Vidare ansåg utskottet att semesterfrågan icke skulle sammankopplas med de åtgärder, som böra vidtagas för att utjämna konjunkturer och minska arbetslösheten vid lågkonjunkturer. Utskottet avstyrkte motionen, som även avlogs av riksdagen.

Vid 1947 års riksdag föreslog herr Brandt m. fl. i motion II: 307 en sådan ändring av semesterlagen, att den semester av två veckors längd, som tillförsäkrats arbetstagarare med arbete hela året, skulle utökas till tre veckor. Vidare föreslogs utredning av frågan, huruvida icke arbetstagararegrupper, som genom 1946 års lagstiftning erhållit tre veckors semester, borde erhålla en ytterligare utökning av semestern.

Andra lagutskottet anförde i utlåtande nr 15 att en generell ökning av semestern för det dåvarande säkerligen skulle medföra stora olägenheter för produktionen. Icke minst jordbrukarna kämpade med en besvärande brist på arbetskraft. Det vore svårt att angiva, när en ökning av semestern kunde ske, men en generell ökning vore vid denna tid ännu icke aktuell. De ekonomiska betingelserna måste först föreligga. En förutsättning för ökning av semestern borde vara, att kristidens varubrist blivit hävd. Det hade gjorts gällande, att den minskning av produktionen, som en generell ökning av semestern teoretiskt sett borde medföra, kunde uppvägas av en av den längre semestern förorsakad ökning i arbetsintensiteten. Det vore emellertid icke möjligt att på förhand med säkerhet bedöma de ekonomiska verkningarna av en allmän förlängning av semestern. Av dessa skäl ansåg utskottet, att tiden för en allmän ökning av semestern vore inne först då genom ytterligare rationalisering och andra åtgärder med produktionsstegrande verkan ett utökat produktionsresultat säkerställt. Utskottet kunde icke för det dåvarande tillstyrka motionärernas yrkanden men förutsatte, att Kungl. Maj:t hade sin uppmärksamhet riktad på frågan om en allmän ökning av den lagstadgade semestern och efter vederbörlig utredning framlade förslag härom, då tiden därtill vore inne. Utskottet hemställde att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t tillkännage vad utskottet anförde. Riksdagen biföll utskottets hemställan (skrivelse nr 102).

Även vid 1948 års riksdag framlades motionsvis förslag om en förlängning av semestertiden till tre veckor (I: 68 av herr Norling och I: 94 av herr Sven Andersson m. fl. samt i motionerna II: 116 av herr Dahl-

gren m. fl. och II: 162 av herr Mårtensson m. fl.). I utlåtande nr 35 anförde andra lagutskottet att en generell utökning av den lagstadgade semestertiden icke kunde ske utan närmare utredning. Kungl. Maj:t hade emellertid den 19 mars 1948 bemyndigat chefen för socialdepartementet att uppdraga åt arbetstidsutredningen att även utreda denna fråga. Någon framställning till Kungl. Maj:t i anledning av förevarande motioner erfordrades därför icke. Utskottet hemställde att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Utskottets framställning bifölls av riksdagen.

Jämväl vid 1950 års riksdag väcktes förslag om tre veckors semester, nämligen i motionerna I: 63 av herrar Norling och Persson och II: 116 av herr Dahlgren m. fl. Andra lagutskottet erinrade i utlåtande nr 12 om uppdraget åt arbetstidsutredningen att utreda frågan om en förlängning av semestertiden och att utredningen hade för avsikt att under hösten 1950 framlägga betänkande i frågan. Med hänsyn härtill fann utskottet någon framställning till Kungl. Maj:t icke erforderlig. Utskottet hemställde att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Riksdagen biföll utskottets hemställan.

2. Gällande lagstiftning

Huvudkälla till 1945 års semesterlag är ett av 1942 års semesterkommitté den 30 november 1944 avgivet betänkande med förslag till ändrad semesterlagstiftning (SOU 1944: 59). I huvudsaklig anslutning till detta betänkande framlades vid 1945 års riksdag i proposition nr 273 förslag till ny semesterlag. I anslutning till propositionen väcktes i riksdagen tvenne motioner, II: 584 och II: 585. Propositionen och de avgivna motionerna behandlades i andra lagutskottets utlåtande nr 59. Med ett par smärre jämkningar antog riksdagen departementsförslaget. Den nya semesterlagen utfärdades den 29 juni 1945 (svensk författningssamling nr 420) och trädde i kraft den 1 januari 1946.

Semesterlagstiftningen fick sin nuvarande utformning efter de ändringar, som genomfördes vid 1946 års riksdag. Kungl. Maj:t hade den 17 mars 1944 uppdragit åt 1942 års semesterkommitté att företaga en utredning av frågan om differentiering av den lagstadgade semesterns längd för olika grupper av arbetstagare med hänsyn till deras semesterbehov. Kommittén avgav här- efter den 15 december 1945 betänkande med förslag till lagstiftning om längre semester för vissa arbetstagare (SOU 1945: 59). I huvudsaklig anslutning till betänkandet framlades i proposition nr 221 förslag till dels lag om ändring i vissa delar av 1945 års semesterlag dels lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete. De föreslagna ändringarna i 1945 års semesterlag inneburo tre veckors semester för arbetstagare, som icke uppnått 18 år. I anledning av propositionen väcktes i riksdagens första kammare motionerna nr 310, 311, 316 och 317 samt i andra kammaren nr 474, 475, 483—485. Propositionen och motionerna behandlades i andra lagutskottets utlåtande nr 37. Riksdagen antog propositionen i oförändrad form.

Den nya semesterlagstiftningen utfärdades den 29 juni 1946 (svensk författningssamling nr 336 och 337) och trädde i kraft den 1 juli samma år.

I förevarande betänkande kallas 1945 års semesterlag sådan den lyder efter ändringarna år 1946 för den allmänna semesterlagen. Lagen om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete kallas den särskilda semesterlagen.

Den följande redogörelsen för gällande semesterlagstiftning avser endast de delar av densamma, som ha aktualitet i samband med frågan om en förlängning av den nuvarande semestertiden.

Bestämmelserna i den *allmänna semesterlagen* i berörda hänseende äro i korthet följande.

Den allmänna semesterlagen äger tillämpning å samtliga arbetstagare i allmän eller enskild tjänst. Undantagna från lagens tillämpning äro sådana arbetstagare hos staten, för vilka gälla särskilda föreskrifter rörande semester. Undantagen är även arbetstagare, som är medlem av arbetsgivarens familj eller som avlönas uteslutande genom andel i vinst.

De semesterförmåner, som lagen bereder arbetstagarna, äro frånsett ungdomssemestern lika för alla arbetstagare. Semesterförmånerna äro oberoende av tjänsteställning. Emellertid gäller, att där för arbetstagare i någon yrkesgrupp med hänsyn till anställningens art eller varaktighet, anställningsort, levnadsålder eller andra omständigheter längre semester i allmänhet utgår än som föreskrives i lagen, dylik sedvänja skall i fråga om semesterns längd lända till efter rättelse för arbetstagarna inom yrkesgruppen.

Semesterlagen har karaktär av en allmän, tvingande minimilagstiftning. Detta har kommit till uttryck bl. a. däri, att om arbetsgivare och arbetstagare träffat avtal, som innefattar avstående från rätt till semester eller i något avseende mindre förmåner för arbetstagaren än vad i semesterlagen stadgas, avtalet i sådan del är ogillt, med mindre annat i lagen angives. Vidare gäller, att därest arbetstagare enligt avtal med arbetsgivaren äger rätt till längre semester än som föreskrives i lagen, övriga lagbestämmelser skola, i de avseenden ej annat överenskommits, gälla jämväl beträffande den överskjutande delen av semestern.

Arbetstagare äger på grund av det arbete, som han under ett kalenderår (kvalifikationsår) utfört för arbetsgivarens räkning, rätt att av denne erhålla ledighet med bibehållen lön. Från denna huvudregel gäller det undantaget, att arbetstagare, som utför arbetet i sitt hem eller eljest under sådana förhållanden att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande, icke är berättigad till ledighet utan endast till särskild semesterlön. Såsom kvalifikationsår må, såvida överenskommelse därom träffas, gälla annan period av samma längd som kalenderår. Semestern skall utgå under året närmast efter kvalifikationsåret; dock må efter överenskommelse semestern helt eller delvis åtnjutas tidigare.

Lämnar arbetstagaren sin anställning eller entledigas han därifrån, innan

han åtnjutit den semester eller semesterlön, vartill han förvärvat rätt enligt lagen, skall han erhålla ersättning därför (semesterersättning).

Semester utgår med en dag för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst sexton dagar, och med ytterligare en halv dag för varje sådan månad, därest arbetstagaren vid månadens ingång ej fyllt 18 år. Uppstår vid beräkningen av semesterns längd brutet dagantal, skall semestern utgå med närmast högre antal dagar.

Med dag, å vilken arbete utförts, jämställes dag, varunder arbetstagaren under pågående anställning

- a) åtnjutit semester;
- b) varit oförmögen till arbetet på grund av däri inträffat olycksfall eller sådan däri ådragen sjukdom, som avses i lagen om försäkring för vissa yrkesjukdomar;
- c) i samband med havandeskap eller barnsbörd avhållit sig från arbetet, i den mån bortovaron icke överstiger 12 veckor;
- d) fullgjort sådan i 27 § värnpliktslagen eller med stöd därav föreskriven militärövning om högst 60 dagar, som ej är beredskapsövning eller direkt ansluter sig till första tjänstgöring, dock att av tid för militärövning högst 60 dagar under varje kvalifikationsår må räknas arbetstagaren till godo.

Dag, under vilken arbetstagaren varit frånvarande från arbetet av anledning som angivits i b)—d), skall icke jämställas med dag å vilken arbete utförts, därest arbete eljest uppenbarligen icke kunnat beredas arbetstagaren å sådan dag.

I semestern inräknas icke söndagar. Ej heller inräknas däri helgdagar, såframt semestern utgår med mindre antal dagar i en följd än sex. Sedvanliga fridagar inräknas däremot i semestern.

Av det anförda framgår, att en vuxen arbetstagare, som har fortlöpande arbete hela året, har laglig rätt till en årlig semesterledighet av 12 dagar. En arbetstagare, som intjänat sin semester innan han fyllt 18 år, äger rätt till 18 dagars semester.

Arbetsgivaren äger bestämma när under året semestern skall utgå. Semester bör dock, därest arbetstagaren ej annat begär, så vitt möjligt förläggas till sommartid.

Såsom inskränkning i arbetsgivarens frihet i fråga om tiden för semesterns förläggning gäller, att semestern icke utan arbetstagarens medgivande får förläggas till sådan tid för hans bortovaro från arbetet, som skall jämställas med tid å vilken arbete utförts. Här åberopade anledningar till bortovaro äro angivna under punkterna b)—d) ovan.

Semestern skall utgå i ett sammanhang, såframt icke överenskommelse om annan ordning träffats med arbetstagaren. Överstiger semestertiden 12 dagar, och är rätten till sådan längre semester grundad på att arbetstagaren vid semesterrettens förvärvande ej fyllt 18 år, må dock semestern förläggas till två skilda perioder, av vilka den ena skall utgöra minst 12 dagar.

Rätt för arbetsgivaren att utan medgivande från arbetstagaren dela semester föreligger även i annat fall. Så är förhållandet i vad avser semestertid utöver sex dagar för arbetstagare vid jordbruket jämte därtill hörande binäringar och trädgårdsskötseln samt beträffande hembiträden i lanthushåll, såframt arbetstagaren vid tiden för semesterns början fyllt 18 år. Dylik överskjutande semestertid äger arbetsgivaren uppdelat på sätt han finner lämpligt.

Under semester skall lön utgå. Arbetstagare, som är avlönad med tidlön, beräknad för vecka eller längre tidsenhet, äger uppbära den å semestertiden belöpande lönen. Annan arbetstagare äger för varje semesterdag uppbära lön med belopp motsvarande hans genomsnittliga dagsinkomst under de dagar av kvalifikationsåret, å vilka han utfört arbete för arbetsgivarens räkning. Hänsyn skall därvid icke tagas till sådant tillägg till lönen, som utgått för tid utöver den för arbetstagaren normala arbetstiden (övertidsersättning). Vid beräkning av lön under semester skall hänsyn ej heller tagas till förmån av fri bostad eller till löneförmån, som är avsedd att utgöra ersättning för särskilda kostnader.

Såsom förut nämnts är arbetstagare, som utför arbetet i sitt hem eller eljest under sådana förhållanden att det icke kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande, icke berättigad till semester utan äger i stället uppbära särskild semesterlön. Arbetstagare som nu sagts är berättigad till dylik semesterlön för varje sådant kalenderkvartal av kvalifikationsåret, varunder hans arbetsinkomst hos arbetsgivaren uppgått till belopp, motsvarande minst 16 gånger den genomsnittliga dagsförtjänsten för en åtta timmars arbetsdag å orten för arbete av det slag, varom fråga är. Särskild semesterlön utgår med 4 % av arbetstagarens sammanlagda arbetsinkomst hos arbetsgivaren under de kalenderkvartal av kvalifikationsåret, för vilka rätt till semesterlön föreligger. Arbetstagare som ej fyllt 18 år äger rätt till semesterlön med ytterligare 2 %.

Semesterersättning beräknas principiellt enligt samma grunder som semesterlönen.

Den *särskilda semesterlagen* har i här aktuella delar i korthet följande innehåll.

Lagen är konstruerad i direkt anknytning till den allmänna semesterlagen. Den stadgar, att semester, vartill rätt förvärvats enligt den allmänna semesterlagen, skall i fråga om vissa särskilt angivna arbetstagare utgå med ett förhöjt antal semesterdagar. Rätt till förlängd semester föreligger för arbetstagare, som under kvalifikationsåret utfört

- 1) arbete under jord i gruva eller stenbrott,
- 2) gruvarbete ovan jord i Norrbottens län,
- 3) arbete, förlagt så att minst fyra timmar av arbetstiden för dygn infallit mellan klockan 22 och 6,
- 4) arbete, däri arbetstagaren under minst fyra timmar av arbetstiden för dygn sysselsatts i mörkrum, eller
- 5) arbete, däri arbetstagaren utsatts för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne.

För varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagare för arbetsgivares räkning å minst 16 dagar utfört sådant arbete som nyss nämnts, utgår semestern med en och en halv dag om arbetet är sådant, som omförmäles i punkterna 1)—4), samt med tre dagar om arbetet är sådant som angives i punkt 5). Uppstår vid beräkningen av semesterns längd brutet dagantal, skall semestern utgå med närmast högre antal dagar.

I fråga om tid, som vid semesterns bestämmande skall betraktas såsom arbetad tid, gälla samma bestämmelser som i allmänna semesterlagen. Dock gäller att dag, varunder arbetstagare åtnjutit semester, må räknas honom till godo för erhållande av förhöjt antal semesterdagar, endast därest han omedelbart före och efter semestern utfört sådant arbete, som berättigar honom till förlängd semester.

Av det anförda framgår, att arbetstagare som fortlöpande under året utfört arbete som ovan sagts i punkterna 1)—4) har laglig rätt till en årlig semesterledighet av 18 dagar. Har han utfört arbete som nämnts i punkt 5) är under samma förutsättning den lagliga semestertiden 36 dagar.

Semester enligt den särskilda semesterlagen skall på samma sätt som stadgas i den allmänna semesterlagen utgå i ett sammanhang. Utan hinder härav må dock, såframt arbetarskyddsstyrelsen så medgivit på grund av att sammanhängande semester skulle medföra avsevärd olägenhet för företags drift, semestern förläggas till två skilda perioder, av vilka den ena skall utgöra minst 12 dagar.

3. Kollektivavtal

För det övervägande antalet arbetstagare, som ha sina anställningsvillkor reglerade i kollektivavtal, gälla semesterlagens bestämmelser om *semesterledighets längd*. I dessa fall innehålla avtalen endast en hänvisning till lagen. Som framgår av följande redogörelse för bestämmelserna inom vissa viktigare avtalsområden, förekommer det dock att arbetstagare avtalsenligt tillförsäkrats längre semester än två veckor.

Inom den egentliga industrien är det vanligt, att tjänstemännen ha bättre semesterförmåner än vad lagen medger. Arbetarna ha däremot endast i undantagsfall mer än två veckors semester. Bland arbetargrupper, som ha sådan längre semester, kunna nämnas typografer och tobaksarbetare. Vid tidningsföretagens tryckerier, bokbinderier och grafiska anstalter utgör sålunda semestern tre veckor för arbetare med minst ett års yrkesvana. Arbetarna vid svenska tobaksmonopolets anläggningar erhålla $1\frac{1}{4}$ semesterdag för varje arbetad månad under kvalifikationsåret. I detta fall inräknas icke helgdagar i semestern.

Enligt verkstadsavtalet m. fl. likalydande avtal är semestertidens längd för industritjänstemän och arbetsledare avvägd efter ålder och lön. Yngre tjänstemän ävensom andra lågt avlönade erhålla semester enligt lag. För övriga varierar antalet semesterdagar mellan lägst 15 och högst 21 dagar.

Längre semester än två veckor är tämligen vanlig inom kommunikations-

verken. De kollektivavtalsanställda vid posten liksom telegraf- och telefonarbetarna m. fl. erhålla sålunda från och med det år vederbörande uppnår sex tjänstgöringsår $1\frac{1}{4}$ semesterdag för varje arbetad månad. Från och med det år arbetaren varit anställd i 12 år samt fyller 35 år utgör semestern $1\frac{1}{2}$ dag per kvalifikationsmånad. I detta sammanhang kan nämnas att i stort sett likartade bestämmelser gälla för försvarsverkens civilarbetare samt andra statsanställda, som ha arbetsvillkoren reglerade i kollektivavtal.

Ordinarie linjepersonal vid de enskilda järnvägarna åtnjuter avtalsenligt 15 ledighetsdagar per år. Efter 40 års ålder ökar antalet till 20 och efter 50 till 23 dagar. Ordinarie tjänstemän ha 20 samt efter 10 års anställning 30 semesterdagar. För båda grupperna utgår dessutom visst antal ledighetsdagar med delvis bibehållen lön.

Dröskförarna i Stockholm ha tre veckors semester.

Vid handelsflottan ha stewarter och radiotelegrafister, som varit anställda ett år hos samma företag, 15 dagars semester. Sedan befattningshavaren uppnått 40 års ålder utgå — under förutsättning att han varit anställd i 10 år hos samma företag — 21 semesterdagar. Maskinchefer, överstyrmän och förste styrmän erhålla dock redan efter ett års anställning 21 samt efter 10 år 30 dagar.

Handels- och lantbrukstjänstemän, flygbefäl, anställda inom bank- och försäkringsverksamhet, tjänstemän vid hotell och restauranger, tandsköterskor, journalister, tryckeriföreståndare m. fl. smärre grupper ha i viss utsträckning längre semester än vad lagen anger.

Enligt överenskommelse mellan svenska stadsförbundet och svenska kommunalarbetareförbundet avseende arbetare vid städernas industriella verk, allmänna arbeten, trafikföretag, m. m. utgår efter fem anställningsår 15 dagars semester. Efter 15 års anställning ökar denna till 18 dagar. Skift- och nattarbetare äro, under vissa förutsättningar, tillerkända längre semester. Vid städernas sjukhus, vårdhem och anstalter utgör semestern 21 kalenderdagar. Efter en anställningstid av fem år är den 26 och efter 15 år 30 kalenderdagar per år. För städernas ordinarie befattningshavare utgår semester med hänsyn till ålder och löneklass med lägst 18 och högst 32 vardagar per år.

Enligt överenskommelse mellan landstingens centrala lönenämnd och svenska kommunalarbetareförbundet utgör semestern 21 kalenderdagar. Efter fem anställningsår ökar den till 26 och efter 15 till 30 kalenderdagar.

Slutligen kan nämnas att de statsanställda, som ha sina anställningsförhållanden reglerade i allmänna avlöningsreglementet, erhålla semester efter ålder och löneklass. Semestertidens längd varierar här mellan 20 och 45 kalenderdagar per år.

I fråga om *semesterns förläggning* innehålla kollektivavtalen i regel föreskrifter, som i ett eller annat avseende begränsa arbetsgivarens bestämmanderätt. Sålunda finnas i de flesta avtal bestämmelser om den tidsperiod, varunder semestern skall utgå. I en del avtal är semesterns förläggning beroende av om ledigheten utgår i samband med driftsinställelse eller icke. Så är

exempelvis fallet i riksavtalet för den mekaniska verkstadsindustrien. I detta stadgas nämligen, att vid verkstad där uppehåll i driften göres för semester, denna skall förläggas till månaderna maj—september. I riksavtalen för pappersmasse- och sågverksindustrien föreskrives att, då en arbetsgivare finner sig kunna inställa driften för gemensamhetssemester, sådan driftsinställelse skall förläggas till tiden 1 maj—30 september. Om icke gemensam semester kan beredas de anställda skall lokalt kunna träffas överenskommelse om semesterns delning. Vid sådan delning skall den ena perioden omfatta minst sex dagar och utges i samband med driftsinställelse.

Den del av året till vilken semestern skall förläggas varierar högst betydligt. Vanligast är dock tiden 1 maj—30 september. Det förekommer dock att denna tidrymd är betydligt kortare. Som exempel kan nämnas, att inom textilindustrien semestern skall förläggas under tiden juli—augusti. Arbetsgivarna ha dessutom utfäst sig att om möjligt undvika att förlägga semestern till tid efter den 15 augusti. Å andra sidan förekommer det även att semester-tiden utsträcks över större del av året. Sålunda skall enligt avtal för byggnadsfacken semestern förläggas till tiden april—oktober.

4. Vissa främmande länder

Det är praktiskt taget ogörligt att lämna en fullt riktig och belysande redogörelse för semestertidens längd inom olika länder. I de flesta länder bestämmes antalet semesterdagar nämligen icke endast genom lagstiftning utan även genom kollektiva avtal som ge bättre förmåner än de lagstiftningen föreskriver. Dessa avtal äro av synnerligen skiftande innebörd, varför det många gånger är omöjligt att ange den faktiska semestertiden. Men även när det gäller lagstiftningen är det stundom förenat med svårigheter att avgöra innebörden av bestämmelserna. Säsom exempel härpå må nämnas att det emellanåt kan vara oklart, huruvida avlöning utgår under semestern. I en rapport från generaldirektören för internationella arbetsbyrån innevarande år rörande semesterlagstiftningen i olika länder framhålles sålunda att formuleringarna i lagtexterna emellanåt icke äro så klara att möjligheter till missförstånd äro uteslutna. Den följande framställningen grundar sig i huvudsak på material, som utredningen erhållit från internationella arbetsbyrån i Genève och från internationella arbetsgivareföreningen. Uppgifterna från denna senare organisation ha förmedlats av svenska arbetsgivareföreningen. I den följande redogörelsen, som i flera avseenden är ofullständig — sålunda saknas uppgifter för Storbritannien — ha länderna tagits i ordning allt efter semestertidens längd. Början göres med dem som ha de kortaste semestertiderna. I flera länder förekommer längre semester för ungdomar och för vissa särskilda yrkeskategorier. Dessa speciella semesterbestämmelser följa efter redogörelsen för de allmänna semestergrunderna.

Fyra dagars semester utgår enligt lag i Luxemburg och Mexico. I fråga om det senare landet uppges emellertid att flertalet kollektivavtal föreskriva längre semester.

Lagenlig semester om sex arbetsdagar förekommer i Bolivia, Grekland, Irland, Kina, fyra kantoner i Schweiz och i Venezuela. I sex av nio stater i Kanada utgår enligt lag en veckas semester efter ett års tjänstgöring. Denna semester ökas sedan i allmänhet till två veckor efter fem års tjänstgöring, i allmänhet 25 år. En stat i Kanada har en laglig semestertid om 12 dagar. Av föreliggande statistiska uppgifter rörande semestertidens längd i Kanada, vilka uppgifter avse 600 000 arbetare, skulle något över 100 000 ha tre veckors semester. Totala antalet industriarbetare i Kanada uppgår till 1 000 000, varför uppgifter saknas för 400 000.

I Belgien är den lagliga semestern sex dagar med dubbel betalning. Tjänstemännen ha genom avtal erhållit nio dagars semester efter fem års och 12 dagar efter tio års tjänstgöring. Ett stort antal tjänstemän ha härjämte extra semesterdagar.

Semester om sju arbetsdagar erhålla genom lag dagsanställda arbetare i Egypten, medan månadsanställda ha 15 dagar. I Polen är den lagliga semestertiden åtta dagar och i Argentina tio dagar.

Lagenlig semester om 12 arbetsdagar är en förhållandevis vanlig företeelse. Detta är sålunda fallet med vissa stater i Australien, i Costa Rica, Danmark, Finland, Island, Irak, Nya Zeeland, en kanton i Schweiz, Syrien, Tjeckoslovakien, Uruguay och Österrike.

Till länder med 12 dagars semester torde även få hänföras Förenta staterna. Någon lagstiftning om semester finnes emellertid icke i detta land utan semestern bestämmes helt av kollektiva avtal mellan arbetsgivare och arbetstagare, varför reglerna självfallet bli oenhetliga. Under inflytande av Labour Board's semesterpolitik har man emellertid i stor utsträckning tillämpat principen »en för en och två för fem», dvs arbetstagare erhålla en veckas semester efter ett års tjänstgöring och två veckor efter fem år. Kravet på fem års tjänstgöring håller dock på att sänkas. Stundom ges mer än två veckors semester, i regel 15 dagar, för arbetstagare med en relativt lång tjänstgöringstid, vanligen tio år eller mer. Antalet arbetstagare med tre veckors semester är helt litet.

Arbetstagare i Frankrike torde i allmänhet ha något längre lagenlig semester än 12 arbetsdagar. Grundsemestern är 12 dagar, men denna tid ökas med en dag för varje femårsperiod, som en arbetstagare varit anställd vid ett företag. Tjänstemän ha i regel 15 dagars semester, som stiger till 18 dagar efter tio års tjänst. Vidare kan nämnas att kvinnliga arbetstagare få två dagars extra semester för varje barn under 15 år, som hon har i sin vård.

Lagstadgad semester om 15 dagar förekommer i Brasilien, Chile, Columbia, Equador, Haiti, Libanon och Peru. 18 dagars lagenlig semester har Norge. Afganistan har 20 dagar och Cuba och Panama omkring en månad.

Ungdomar åtnjuta enligt lag längre semester än andra arbetstagare i följande länder nämligen Albanien, Bulgarien, Finland, Grekland, Indien, Luxemburg, Marocko, Polen, Schweiz och Österrike. Av bestämmelserna på detta område må vidare nämnas, att i Belgien ungdomar mellan 18 och 21 år ha 12 dagars semester med dubbel betalning för sex dagar. Ungdomar under

18 år åtnjuta 18 dagars semester, varav sex dagar med dubbel betalning. I Frankrike erhålla ungdomar under 18 år dubbelt så lång semester som andra, dock högst 24 dagar. I åldern 18—21 ha arbetstagarna 50 % bättre semesterförmåner än vuxna arbetstagare, dock högst 18 dagars semester.

Arbetstagare i ohälsosamt arbete ha enligt lagstiftningen längre semester i följande länder nämligen Albanien, Bulgarien, Egypten, Grekland, Rumänien och Tjeckoslovakien.

Det enda europeiska land, som för närvarande har tre veckors lagstadgad semester, är *Norge*. Med hänsyn härtill har utredningen ansett det motiverat att lämna en mera utförlig redogörelse för lagstiftningen i detta land.

Den allmänna uppfattningen i Norge är, framhålles det i förarbetena till lagen, att alla som arbeta varje år böra ha semester. Semesterlagen är dock begränsad till arbetstagarna. Det överskott, som den i Norge inrättade semesterfonden ger och som härrör från avgifter, erlagda av arbetsgivare och arbetstagare, är emellertid avsedd att skapa ökade semestermöjligheter även för andra än arbetstagarna.

En princip, som är värd att observera i den norska lagstiftningen, är att rätt till tre veckors semester inträder för alla arbetstagare utan hänsyn till omfattningen av det arbete vederbörande tidigare utfört hos arbetsgivaren. Rätten till lön under semestern och storleken av denna lön äro däremot beroende av anställningstid och löneförmåner. Arbetsgivaren har rätt att inom i lagen angivna gränser bestämma tiden för semestern. Två veckor av semestern skall utgå sommartid i ett sammanhang och återstoden, som även skall ges sammanhängande, under sommaren eller annan del av året. Tre veckors sommarsemester kan emellertid tillförsäkras en grupp arbetstagare genom särskilt avtal.

I princip omfattar lagen alla arbetstagare utan hänsyn till yrke eller ställning inom yrket. Undantagna äro dock följande kategorier arbetstagare:

- 1) Arbetstagare, som avlönas endast genom del i vinst.
- 2) Arbetsgivarens i den egna verksamheten använda släktingar eller andra närstående personer.
- 3) Statens tjänstemän och ämbetsmän.
- 4) Arbetstagare i bisysselsättningar.

Den lön under semester, vartill en arbetstagare har rätt ett visst år, semesteråret, intjänas under det föregående året, kvalificeringsåret. Semesterår respektive kvalificeringsår omfattar tiden 16 maj—15 maj påföljande år. För jordbruk och trädgårdsskötsel kan semesteråret förskjutas genom kollektivavtal eller annat skriftligt avtal.

Rätt till semesterledighet ett visst semesterår föreligger för alla, som tillträtt ett arbete senast 14 dagar efter semesterårets början.

Semestern omfattar 18 vardagar. I semestern inräknas icke söndag, som infaller under semestern, och ej heller den söndag, som infaller omedelbart före eller efter semestern. Denna senare bestämmelse har avseende på arbetstagare för vilka söndagar äro sedvanlig arbetsdag, exempelvis i hotell och

restauranger etc. Helgdag, som icke är söndag, skall i detta sammanhang vara likställd med söndag. Annorlunda kan dock avtalas.

Semester skall nyttjas såsom ledig tid. Detta gäller dock endast den semestertid, för vilken arbetstagaren uppbär semesterlön. Huruvida en arbetstagare har rätt att träda i tjänst hos sin arbetsgivare under den del av semestern, för vilken han icke uppbär avlöning, är beroende på avtal. Förhållandena på detta område regleras icke i lagen på annat sätt än att en arbetsgivare, som inställer driften, då arbetstagarna ha semester, har rätt att fordra att alla arbetstagarna ta semester, oberoende av i vilken utsträckning rätt till lön under semestertiden föreligger.

Enligt lagen skall minst 12 dagar av semestern förläggas till tiden 16 maj—30 september. Resten skall utgå i ett sammanhang före semesterårets utgång. Arbetsgivaren har i övrigt rätt att förlägga semestern till tid han bestämmer, men har skyldighet att iakttaga vad han genom kollektivt eller enskilt avtal förbundit sig till.

Inom jordbruket kan arbetsgivaren förlägga hälften av semestern utanför tiden 16 maj—30 september. Denna bestämmelse gäller även för annan verksamhet, där det med hänsyn till driftsmässiga förhållanden är nödvändigt att hålla arbetet i gång i största möjliga omfattning under sommaren. Enligt förarbetena till lagen avses härmed främst byggnads- och anläggningsbranscherna.

Konungen äger, då så är nödvändigt med hänsyn till samhällets intressen, föreskriva att semestern skall tagas ut under annan tid än vad nyss sagts. Denna fullmakt innefattar även rätt att ändra vad i kollektivavtal eller andra avtal kan ha avtalats om semesterns förläggning. Det uttalas, att det är önskvärt att Konungen endast sällan gör bruk av denna fullmakt. Det lyckligaste är, framhålles det, att arbetsgivarnas och arbetstagarnas organisationer beakta samhällets intressen så att ogynnsamma verkningar för samhällets vidkommande undvikas.

Semester kan förläggas till uppsägningstid endast om denna omfattar minst tre månader. Blir arbetstagare sjuk strax innan semestern börjar, kan han kräva att få semestern förlagd till senare tidpunkt under semesteråret.

Arbetsgivare kan — under förutsättning att han i övrigt iakttagit lagens bestämmelser rörande semesterns förläggning — förlägga semester till tid för militär tjänstgöring. Han måste dock iakttaga att minst två veckor förläggas till tiden 16 maj—30 september. Arbetsgivaren skall, därest icke särskilda skäl lägga hinder i vägen, underrätta arbetstagaren om tiden för semestern minst en månad i förväg.

Utformningen av arbetstagarnas ersättning under semestertid är olika för arbetstagare med fast lön och för andra arbetstagare.

Arbetstagare, som för arbete under vanlig arbetstid har fast lön räknat per år, månad, vecka eller dag, har rätt till full lön under semestern, om han har haft full lön under kvalificeringsåret. Har han uppburit lön under endast en del av kvalificeringsåret, skall lönen under semestern beräknas i förhållande till

den tid han har haft lön under kvalificeringsåret. Vid semesterlörens bestämmande skall hänsyn icke tagas till uppburen övertidsersättning.

Vid beräkandet av semesterlören skall avdrag icke göras för tid, då arbetstagaren varit frånvarande från arbetet av följande orsaker:

- 1) Semester.
- 2) Arbetsoförhet på grund av sjukdom eller olyckshändelse för en tid av upp till 3 månader.
- 3) Havandeskap för tid av högst 12 veckor.
- 4) Obligatorisk militärtjänst för tid av högst 3 månader.

Semesterlön för denna kategori arbetstagare förfaller till betalning sista avlöningsdagen före semestern. Arbetare, som slutar sin arbetsanställning, skall erhålla sin gottgörelse genom att arbetsgivaren i en semesterbok anbringar semestermärken med belopp motsvarande semesterersättningens storlek (se härom i det följande).

För arbetstagare som icke har fast lön gäller följande. Semesterlören skall motsvara 6,5 % av arbetsförtjänsten. Anställningar, som icke varat 6 dagar, medföra ej gottgörelse för semester (jämför dock nedan).

Semesterlören för denna grupp skall räknas på hela arbetsförtjänsten, sålunda både på timlön och eventuella tillägg såsom skiftestillägg, ackordstillägg, övertidsersättning etc. Då det gällt att bestämma procentsatsen för semesterlören har utgångspunkten varit att ersättningens storlek skall upparbetas under 49 veckor och ge full lön i 3 veckor. Procentsatsen har emellertid satts högre än det matematiskt riktiga värdet. Detta har motiverats med att det i regel förekommer någon frånvaro från arbetet men även med att en semester föranleder vissa extra utgifter.

Det är att observera, att det är den faktiska arbetsförtjänsten, som skall läggas till grund för semesterlörens beräkning. Arbetstagaren får med hänsyn härtill icke räkna ersättning för frånvarotid såsom fallet är med föregående grupp arbetstagare, såvida icke detta har stöd i kollektivavtal eller annat avtal. För stora grupper arbetstagare är detta fallet genom att i kollektivt avtal bestämts, att semesterlören skall beräknas med utgångspunkt från att timlön uppburits under frånvaro på grund av sjukdom; dylik sjuktid har dock begränsats till 3 månader.

Med de grunder för semesterlörens beräkning, som bestämts för förevärande grupp arbetstagare — dvs de som icke ha fast lön — blir semesterersättningen högre än för den föregående gruppen under förutsättning att arbetstagaren haft jämn sysselsättning. Härtill bidrar även att övertidsersättning inräknas i det belopp, varpå semesterlören beräknas. I andra fall torde i regel arbetstagare med fast lön ha förmånligare semesterlönebestämmelser.

För arbetstagare, som icke har fast lön, skall semesterlören överföras till semesterfonden, där lönen förvaltas intill dess arbetstagaren skall ha semester. För detta ändamål har införts semestermärken. Dessa anbringas i en för arbetstagaren utställd semesterbok, som erhålles hos posten mot en avgift av 25 öre, som betalas av arbetsgivaren. En semesterbok räcker ett år.

Å semesterbok inestående ersättning utbetalas vid alla postkontor från 16

maj under semesteråret. Härvid skall arbetsgivaren bestyrka, att arbetstagaren skall ha semester. Har en person slutat att vara löntagare eller är han arbetslös, utbetalas semesterlönen först från den 1 augusti under semesteråret och efter förklaring från arbetsnämnden i kommunen, att det är känt, att han skall ha semester. Denna senare bestämmelse har tillkommit för att förhindra att understöd utbetalas från arbetslöshetsförsäkringen under semestertiden.

Rätten till semesterlön är som nämnts begränsad till dem, som ha haft arbetsanställning, som varat minst 6 dagar. Emellertid finns det flera grupper arbetstagare, som ständigt skifta arbetsgivare, men där arbetet likväl är organiserat på sådant sätt, att det är praktiskt möjligt att genomföra en ordning med ersättning för semester. Detta gäller främst lossnings- och lastningsarbetare. Sosialdepartementet i Norge har fullmakt att föreskriva, att det skall betalas semesterlön till arbetstagare, som äro sysselsatta med kortvariga arbeten eller med arbeten åt växlande arbetsgivare på sådant sätt, att 6 dagars arbete i regel icke uppnås.

Systemet med semestermärken innebär ett visst merarbete för arbetsgivarna. För att undvika detta har man i lagstiftningen öppnat möjligheter för de avtalsslutande parterna på arbetsmarknaden att överenskomma om annat sätt för semesterlönens utbetalande. Så har skett genom ett avtal mellan norsk arbetsgiverforening och arbeidernes faglige landsorganisasjon. Enligt detta utbetalar arbetsgivaren semesterlönen vid tiden för semesterns början.

Semester och semesterlön skola vara uttagna före semesterårets utgång. Undantag från denna bestämmelse kan icke ske. Avtal, som föreskriva annan ordning, ha alltså icke giltighet i detta hänseende.

Värden, som innestå på semesterböcker, vilka icke inlösts senast den 15 maj, tillfalla semesterfonden. Är det fråga om en hos en arbetsgivare innestående fordran, som icke uttagits före nämnda datum, skall arbetsgivaren inbetala beloppet till semesterfonden.

Slutar arbetstagare utan att iakttaga föreskriven uppsägningstid utbetalas semesterlön till make eller barn och om dylika icke finnas till semesterfonden. Detsamma gäller om han avskedas på grund av grov försummelse.

Semesterfondens inkomster skola, sedan administrationskostnaderna avdragits, användas för att semestern blir ändamålsenligt brukad. Härvid skall man icke endast tänka på arbetstagarna utan även på andra som icke ha semesterrätt enligt lagen. Man har härvid särskilt pekat på husmödrarna. Det framhålles att semesterlagen på detta sätt icke enbart blir en skyddslag för arbetstagarna.

Semesterfonden har inkomster i form av räntor, semesterlöner, som arbetstagaren har förlorat rätten till, och avgifter. Om den avgift om 25 öre, som skall erläggas för varje semesterbok, har talats ovan. Vid semesterlönens utbetalande erläggas vidare vissa mindre avgifter, som tillfalla semesterfonden.

II. PLANLÄGGNINGEN AV UTREDNINGENS UNDERSÖKNINGAR

Sedan chefen för socialdepartementet uppdragit åt arbetstidsutredningen att utreda frågan om en utökning av den lagstadgade semestertidens längd, upptog utredningen till övervägande spörsmålet, vilka undersökningar som för utredningsuppdragets fullgörande borde utföras.

I direktiven till utredningen, för vilka redogjorts i inledningskapitlet, hade icke angivits någon bestämd omfattning av den semesterförlängning, som skulle göras till föremål för utredning. Arbetstidsutredningen hade sålunda i detta avseende fria händer. Emellertid fann utredningen sig kunna utgå från att vad som skulle utredas vore frågan, huruvida en förlängning av semestern från två till tre veckor borde genomföras eller icke. Med hänsyn härtill ansåg utredningen inga särskilda undersökningar erforderliga rörande omfattningen av den ifrågasatta semesterförlängningen.

En förlängning av den nuvarande 2-veckorssemestern hade motiverats främst av önskan att få rekreationsbehovet bättre tillgodosett. Mycket talade för att en sammanhängande semesterperiod ur denna synpunkt vore lämpligast. Å andra sidan stod det från början klart för utredningen, att det med hänsyn till produktionsförhållandena kunde bli nödvändigt att göra det möjligt för arbetsgivarna att dela semestern i perioder. Sympatier för delad semester funnos vidare bland vissa grupper arbetstagare. Skäl funnes för en delning, som innebar att en nytillkommande semestervecka förlades till senvintern eller den tidiga våren. Den frågan uppkom härvid, vilket värde en dylik semestervecka kunde ha ur rekreationssynpunkt.

För att få denna fråga belyst upptog utredningen överläggningar med företrädare för statens institut för folkhälsan. Från institutets sida framhölls bl. a. de stora svårigheter, varmed en medicinsk bedömning av värdet av en semesterförlängning med en vecka måste bli förenad. Det ansågs, att det knappast skulle bli möjligt för institutet att göra några mera bestämda uttalanden i detta avseende.

Då denna väg visade sig stängd, beslöt utredningen uppdra andra riktlinjer för en undersökning rörande behovet av en semesterförlängning. Man borde genom medicinalstyrelsens försorg tillfråga ett antal läkare, främst provinsial- och industriläkare, rörande de erfarenheter de i sin verksamhet gjort angående arbetstagarnas behov av rekreation. Vidare borde de anmodas uttala sig om den enligt deras uppfattning lämpligaste utformningen av en till tre veckor förlängd semester.

I den plan för utredningens undersökningar rörande 3-veckorssemesterns verkningar, som utredningen tillställde chefen för socialdepartementet för godkännande, ingick även den här berörda undersökningen som ett moment. Från departementets sida bedömdes emellertid undersökningen såsom varande av mindre betydelse. Den har med hänsyn härtill icke kommit till stånd.

Det för utredningens arbete viktigaste spörsmålet var utan tvivel att få belyst på vad sätt näringslivet och olika former av samhällelig verksamhet skulle påverkas av en förlängning av semestertiden med en vecka. Härvid gällde det att även erhålla material för ett bedömande av frågan om arbetstagarna skulle ha rätt att erhålla hela semestertiden i ett sammanhang såsom för närvarande är fallet eller om det med hänsyn till produktionen vore lämpligt att medge arbetsgivarna rätt att mot arbetstagarnas önsknings delade semestern i perioder. För ett rätt bedömande av detta spörsmål krävdes upplysningar även från arbetstagarna rörande deras syn på frågan om odelad respektive en på olika sätt delad semester. Ett ställningstagande till frågan om semesterns delning fordrar naturligen att hänsyn toges till båda dessa parter berättigade intressen.

I första hand borde material inhämtas för belysande av *återverkningarna för näringsliv och samhällelig verksamhet* av en semesterförlängning. Möjligheterna att bedöma verkningarna i detta hänseende av en förlängd semester äro givetvis sammanhängande med arten av den verksamhet som bedrives. Det är sålunda klart, att verkningarna av en semesterförlängning måste bli svårbedömbara inom industrien med dess starkt skiftande förhållanden och även i viss mån inom handeln, medan de inom andra områden kunna vara jämförelsevis lätta att överblicka.

Utredningen bedömde i början av sitt arbete de förevarande frågorna på följande sätt. För industriens och handelns vidkommande, där verkningarna av en semesterförlängning kunde bli förhållandevis komplicerade, vore det erforderligt med mera utförliga undersökningar. Inom övriga närings- och verksamhetsområden åter beräknades det erforderliga materialet kunna erhållas genom hänvändelser till vederbörande organisationer.

Vad industrien beträffar ansåg utredningen härvid, att det gällde att så vitt möjligt få fram uppgifter, som visade storleken av den procentuella produktionsminskning och kostnadsfördyring, som kunde bli en följd av en semesterförlängning. I fråga om handeln borde materialet belysa, vilken nedgång, procentuellt sett, som man väntade skulle inträda i omsättningen. Vidare borde uppgifter lämnas angående den sannolika procentuella stegringen i löne- och totalkostnader. Uppgifter i nyss angivna hänseenden skulle lämnas i fråga om tre olika alternativ för en 3-veckorssemester. Det första alternativet skulle avse en sammanhängande semester om tre veckor, det andra en semester delad på två vardera sammanhängande perioder om två respektive en veckas längd och det tredje alternativet en semester om två sammanhängande veckor medan den tredje skulle kunna utgå i form av enstaka ledighetsdagar. Vidare ansåg utredningen det angeläget att erhålla uppgifter om i vad mån och på

vad sätt driften beräknades bli upprätthållen under semestertiden. Dessutom avsågs att inhämta en del andra uppgifter, vilka här kunna förbigås.

Utredningen ämnade inhämta uppgifter i ovan angivna avseenden från ett representativt antal utvalda industri- och handelsföretag. Inom utredningen utarbetades förslag till frågeformulär avsedda att användas för detta ändamål. Utredningen sökte härefter kontakt med kommerskollegium och inledde överläggningar närmast med företrädare för verkets statistiska byrå rörande dels den närmare uppläggnings av en dylik undersökning och dels frågeformulärens utformning. Överläggningar höllos även med företrädare för svenska arbetsgivareföreningen och handelsn arbetsgivareorganisation.

Sedan frågan om en på dylikt sätt upplagd undersökning diskuterats vid flera sammanträden visade det sig, att det skulle bli förenat med synnerligen stora vanskligheter att erhålla ett material, som verkligen skulle kunna belysa de förevarande problemen. Sålunda framkom att för undersökningen erfordrades väsentligt mera detaljerade uppgifter än utredningen från början avsett. De enskilda företagen väntades till följd härav få stora svårigheter att lämna nödvändiga uppgifter. Men även om dessa kunde erhållas, visade överläggningarna, att det vore mycket osäkert, om man kunde komma fram till några säkrare resultat. Orsakssammanhangen mellan en inskränkning av den arbetade tidens längd och eventuella kostnadsökningar respektive produktionsminskningar äro nämligen mycket invecklade och svårbedömbara. Det skulle vidare bli nödvändigt att göra antaganden och uppställa förutsättningar angående läget på arbetsmarknaden och omläggningar i produktionen om vilka man icke visste huruvida de hade något verklighetsunderlag.

Dessa svårigheter och vanskligheter medförde att utredningen till övervägande upptog frågan, huruvida det vore nödvändigt att utföra dylika beräkningar rörande semesterförlängningens sannolika inverkan på produktionens storlek och på kostnaderna. Ehuru de uppgifter som skulle inhämtas visserligen i och för sig kunde bli av visst intresse för den övervägda semesterreformens bedömande, måste dock värdet av bedömningar, som grundade sig på ett dylikt material, bli förhållandevis ringa. Utredningen kom härvid till det resultatet, att ställning till semesterreformen borde kunna tagas utan att uppgifter förelågo i angivna hänseenden. Med anledning härav beslöt utredningen att några undersökningar i enlighet med ovan skisserade riktlinjer icke borde komma till stånd. Man borde avstå från statistiska undersökningar rörande semesterreformens inverkan på produktionen och inskränka sig till att inhämta upplysningar från arbetsmarknadens organisationer rörande deras uppfattning om den lämpligaste utformningen av en 3-veckorssemester och om på vad sätt man bedömde verkningarna för näringsliv och olika samhällelig verksamhet av en dylik semester.

Utredningens undersökningar rörande en till tre veckor förlängd semester och verkningarna härav utfördes efter följande plan, som godkändes av socialdepartementet.

Utredningen tillskrev svenska arbetsgivareföreningen jämte ett trettiotal för olika områden representativa arbetsgivareorganisationer med begäran att de ville uttala sig bl. a. rörande de sannolika verkningarna av olika alternativ för en 3-veckorssemester inom det verksamhetsområde vederbörande organisation företrädde. Samtidigt anhölls om upplysningar om på vad sätt semestrarna uttagits under år 1949. Det borde härvid anges till vilka månader semestrarna i allmänhet varit förlagda och i vilken ungefärlig utsträckning företag nedlagt driften för att på en gång ge alla arbetstagare semester. Namnen på de tillskrivna organisationerna och skrivelsernas innehåll återfinnas i bilaga 1.

Svenska arbetsgivareföreningen infortrade på därom av utredningen gjord framställning yttranden från flertalet av sina underorganisationer. Vidare uppdrog föreningen åt industriens utredningsinstitut att verkställa en undersökning rörande vissa konsekvenser av en utökning av semestern från 12 till 18 dagar. Förutom föreningens eget utlåtande överlämnades såväl underorganisationernas yttranden som institutets undersökning till utredningen.

Jämväl från Sveriges hantverks- och småindustriorganisation erhöll utredningen yttranden från representativa underorganisationer. Kooperativa förbundet infortrade yttranden från ett antal till förbundet hörande representativa industriföretag ävensom från en del konsumtionsföreningar.

Flera av de tillskrivna organisationerna ha för att erhålla material för bedömning av hithörande frågor hänvänt sig till olika medlemsföretag med begäran om upplysningar. Nämnas kan att svenska stadsförbundet inhämtat uppgifter från de trettio största städerna och svenska lokaltrafikföreningen från omkring tjugu trafikföretag, anslutna till föreningen.

Utredningens begäran om uppgifter rörande de sannolika verkningarna av en tre veckors semester har i praktiskt taget alla fall villfarits. På detta sätt erhöll utredningen genom frivillig medverkan från arbetsgivareorganisationernas sida ett mycket omfattande material rörande semesterförlängningens sannolika återverkningar på näringsliv och samhällelig verksamhet.

Sedan arbetsgivareorganisationernas skrivelser inkommit till utredningen överlämnades de till landsorganisationen och tjänstemännens centralorganisation för yttranden från motsvarande arbetstagareorganisationer. De båda nämnda huvudorganisationerna yttrade sig sålunda närmast över svenska arbetsgivareföreningens skrivelse; järnbruksförbundets skrivelse överlämnades till metallindustriarbetareförbundet och industritjänstemannaförbundet etc.

En utökning av semestertiden kan i särskild grad påverka våra exportindustrier och deras konkurrenskraft. Dessa frågor hade behandlats i bl. a. arbetsgivareföreningens och vissa föreningen tillhörande underorganisationers skrivelser. För att erhålla ytterligare material vände utredningen sig till Sveriges allmänna exportförening med anhållan om att denna ville uttala sig rörande de sannolika verkningarna i kommersiellt hänseende av den ifrågasatta förlängningen av semestern. Samtidigt överlämnades det väsentligaste av det material, som inkommit från arbetsgivaresidan och som avhandlade exportindustriens problem, ävensom skrivelserna från landsorganisationen och tjänstemännens centralorganisation.

I bilaga 1 har återgivits innehållet i praktiskt taget samtliga till utredningen inkomna skrivelser. På grund av materialets stora omfattning har det för utredningen blivit nödvändigt att i någon mån skära ned detsamma. De publicerade delarna omfatta dock allt väsentligt; emellertid ha uppgifter, som enskilda företag överlämnat till sin organisation och som av denna ingivits till utredningen, icke kunnat medtagas. Exportföreningens skrivelse återfinnes i bilaga 2.

Genom den i det föregående berörda undersökningen bereddes arbetstagarnas organisationer tillfälle att uttala sig bl. a. om den lämpligaste *utformningen av 3-veckorssemestern*, dvs om man önskade odelad eller delad semester och i så fall på vad sätt delningen bäst borde ske. Samtidigt erhöll utredningen uppgifter rörande det sätt, varpå semestrarna uttagits. Dessa uppgifter härörde dock uteslutande från organisationerna. Utredningen ansåg emellertid att arbetstagarna själva borde beredas tillfälle att lämna upplysningar i angivna hänseenden, en uppfattning som delades av landsorganisationen och tjänstemännens centralorganisation. Utredningen anhöll att de båda nämnda organisationerna ville lämna sin medverkan till en dylik undersökning. Denna utredningens framställning bifölls.

Sistnämnda undersökning, kallad *undersökningen rörande semestervanor och semesterönskemål*, grundar sig på från enskilda arbetstagare inhämtade upplysningar. Dessa lämnades på formulär, som utarbetats av utredningen gemensamt med de båda huvudorganisationerna. I formuläret angavs på vad sätt semestern tillbringats år 1949, dvs om vederbörande det året under semestern besökt släktingar eller bekanta, om han vistats på pensionat eller annan semesteranläggning etc. Vidare fingo arbetstagarna uttala sig om de önskade erhålla en tre veckors semester odelad eller delad på perioder. I det senare fallet skulle upplysningar lämnas, vilket av olika angivna sätt för delning som man föredroge. Skälen borde anges, varför den ena eller andra formen av en 3-veckorssemester föredragits.

Undersökningen rörande semestervanor och semesterönskemål har starkt begränsats. Detta var nödvändigt för att den skulle hinna bli utförd i tid och för att nedbringa kostnaderna. Bland medlemmarna i till landsorganisationen anslutna fackförbund utvaldes omkring 0,5 % av det totala medlemsantalet. I fråga om de till tjänstemännens centralorganisation anslutna förbunden är proportionen ungefär densamma, om man borträknar de förbund, vilkas medlemmar redan åtnjuta tre veckors semester. För undersökningen redogöres närmare i bilaga 3.

III. UTTALANDEN FÖR OCH EMOT 3-VECKORS- SEMESTERN

Såsom närmare framgått av föregående kapitel har insamlandet av materialet från arbetsmarknadens organisationer ägt rum på så sätt att utredningen först vänt sig till olika arbetsgivarorganisationer med anhållan om deras uttalanden. Härefter ha de erhållna svaren för yttrande översänts till motsvarande arbetstagarorganisationer. Det är naturligt att arbetsgivarorganisationerna i sina utredningar främst uppehållit sig vid återverkningarna på näringslivet eller på det verksamhetsområde, som vederbörande organisation företräder. Arbetstidsutredningens skrivelse till arbetsgivarorganisationerna var för övrigt utformad i avsikt att få just dessa sidor av den övervägda semesterreformen belysta. Lika naturligt är det att arbetstagarorganisationerna i sina svar anknutit till vad man från arbetsgivarsidan anfört. Till följd av sättet för undersökningarnas uppläggning belyser det inkomna materialet praktiskt taget endast en sida av det förevarande reformförslaget, nämligen följdverkningarna för näringslivet av en utökad semestertid. Uttryckt på annat sätt kan man säga att organisationerna företrädesvis uppehållit sig vid det pris, som det svenska samhället får betala för en utökning av semestertiden till tre veckor. Däremot har endast i mindre utsträckning kommit att bli belyst, vad man anser att arbetstagarna skulle vinna genom reformen. Detta kan dock knappast karakteriseras som en svaghet i materialet. Fördelarna för arbetstagarna av en utökning av semestertiden äro nämligen så uppenbara att särskilda utredningar härom knappast äro nödvändiga. Helt annorlunda är förhållandet med återverkningarna på näringslivet. De äro ofta av mycket svårbedömlig natur. Skall man kunna taga ställning till frågan om en förlängning av semestertiden bör genomföras, är det med hänsyn till det anförda just återverkningarna på näringsliv och samhälle det gäller att få belysta. För utredningen har även detta framstått som det centrala. Förevarande kapitel behandlar just denna sida av problemet, medan i ett följande kapitel utredningen kommer att återge uttalanden rörande för- och nackdelar med olika övervägda alternativ för utformningen av en till tre veckor förlängd semester.

I den efterföljande framställningen göres början med återverkningarna inom industrien. Orsaken härtill är icke endast att detta näringsområde sysselsätter det största antalet arbetstagare utan även att förhållandena här äro så utomordentligt skiftande. Ur bedömningssynpunkt är det industrien, som erbjuder de största svårigheterna. Härefter redogöres för vad som anförts från organisationer företrädande handel, samfärdsel och olika grenar av för-

valtningstjänst. Avslutningsvis upptagas problemen för jordbruket och skogsbruket. Att dessa näringsområden upptagas sist beror på att de i vissa avseenden företräda jämförelsevis speciella problem. Erinras må sålunda att i den gällande lagstiftningen rörande semester särskilda bestämmelser införts för jordbrukets vidkommande.

Svenska arbetsgivareföreningen framhåller i sin skrivelse till utredningen, att man vid bedömandet av de samhällsekonomiska verkningarna av en 3-veckorssemester måste taga den största hänsyn till arbetskraftstillgången. Råder full sysselsättning måste verkningarna av en förlängd semestertid bli betydligt större än om en arbetskraftsreserv finnes att tillgå. Utgår man från att full sysselsättning även i framtiden kommer att föreligga kommer den förlängda semestern att tvinga företagen att i större utsträckning än vad hittills varit fallet helt nedlägga driften under semestertiden. Detta måste komma att medföra ett icke oväsentligt produktionsbortfall. En annan följd av den tredje semesterveckan blir en ökad spänning i förhållandet mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft. Denna kommer att ytterligare öka genom den utbyggnad som semesterindustrierna komma att undergå vid ett realiserande av den föreslagna reformen. Serviceindustrierna ha alltid haft lätt att hävda sig i konkurrensen om arbetskraften. Detta kommer särskilt att öka svårigheterna för basnäringarna att erhålla arbetskraft i tillräcklig omfattning.

Arbetsgivareföreningen framhåller i fortsättningen särskilt verkningarna för de viktigaste skiftgående exportindustrierna. Dessa äro starkt beroende av konkurrensen från främmande länder. Redan för närvarande är kapacitetsutnyttjandet utomlands mångenstädes betydligt större än i vårt land till följd av att kontinuerlig drift är mycket vanlig, medan söndagsuppehåll är en vanlig företeelse i Sverige. En förlängd semester kommer att fördyra produkterna, kvaliteten kommer att försämrast, om semestervikarier i ökad omfattning skola användas.

Återverkan på exportindustrien har utförligare berörts av exportföreningen. Den tredje semesterveckan kommer att föranleda en nedgång i produktionen och en förlängning av leveranstiderna. Produktionsbortfallet måste framstå såsom en allvarlig följdverkan särskilt med hänsyn till angelägenheten i nuvarande läge att få till stånd en ökad export. De förlängda leveranstiderna påverka enligt exportföreningen ogynnsamt exporten till Förenta Staterna och andra valutastarka länder, där man har krav på snabba leveranser och omfattande service. De tendenser till kostnadsökning, som bli en följd av semesterförlängningen, komma att påverka exportpriserna i högre utsträckning än priserna på hemmaindustriens produkter. Exportvarorna kräva nämligen längre transporter och bättre emballage etc. Det är av betydelse att upplysningar inhämtas från utlandet rörande där vidtagna och planerade åtgärder i fråga om semesterförmånernas storlek. Vidare borde övervägas vilka åtgärder, som lämpligen borde vidtagas för att motverka de ogynnsamma verkningarna av en semesterförlängning. Bland tänkbara åtgärder nämnes import av utländsk arbetskraft.

Exportföreningen framhåller att vissa grundläggande utredningar sålunda saknas för ett allsidigt bedömande ur svensk synpunkt av en eventuell semesterförlängning. Med hänsyn härtill inskränker exportföreningen sig sammanfattningsvis att uttala, att semesterförlängningen medför ogynnsamma konkurrensbetingelser för de svenska exportindustrierna. De ställas inför utsikten av produktionsminskning och högre produktionskostnader. En förlängning till tre veckor av den lagstadgade semestern måste betraktas som en fråga av internationell räckvidd.

Arbetsgivareföreningen berör fortsättningsvis i sin skrivelse de svårigheter, som föranledas av den betydande okynnesfrånvaron i samband med semestern. Denna företeelse kan man icke vänta skall minska vid en förlängd semester. Flertalet arbetstagare har så god arbetsförtjänst att de anse sig ha råd att taga extra ledighet. Härtill bidrager utan tvivel den höga inkomstbeskattningen. En förlängning av semestertiden kommer icke att ändra arbetstagarnas sätt att bedöma detta spörsmål. I vissa speciella fall, såsom då det gäller gifta kvinnor, vilka för närvarande stundom äro borta från arbetet utan tillstånd för att utföra allehanda arbeten i hemmet, skulle dock en utökad semestertid kunna tänkas medföra en viss minskning i skolningen.

Av det material, som överlämnats från svenska arbetsgivareföreningen, utgöra de ekonomiska överbägandena av verkningarna av en förlängd semester en betydande del. I syfte att få bland annat dessa belysta anmodade arbetsgivareföreningen industriens utredningsinstitut att göra en utredning härom. Denna utredning tar sikte i huvudsak på att visa det produktionsbortfall och den prisstegring, som för industriens vidkommande kan beräknas bli en följd av att arbetstiden minskas genom införandet av en tredje semestervecka. Arbetstidsutredningen, som på sin tid själv överbögde att utföra en i varje fall liknande undersökning, är medveten om de mycket stora svårigheter som institutet måste haft att brottas med. En dylik undersökning kan nämligen utföras endast med utgångspunkt från så pass många förenklande antaganden att resultaten bli giltiga endast under vissa bestämda förutsättningar (se härom föregående kapitel). Denna uppfattning bekräftas även av utredningsinstitutet, som anför att åtskilliga icke mätbara faktorer utöva inflytande i den ena eller andra riktningen, varför de erhållna resultaten bli approximativa och huvudsakligen ha teoretiskt intresse. Hänsyn har, säger institutet, icke kunnat tagas till sådana kostnadsfördyrande moment som att kassationsprocenten bland framställda varor blir högre i de fall, då semestervikarier anlitas, och att en ökning av arbetarstammen kan tänkas medföra behov av nya bostäder.

Arbetsgivareföreningen är själv kritisk mot resultaten av den av utredningsinstitutet verkställda undersökningen. Sålunda anför föreningen att avsikten med utredningen varit att illustrera tendensen till den produktionsminskning respektive kostnadsökning, som under olika angivna förhållanden blir en följd av semesterförlängningen. De i undersökningen återgivna värdena svara mot verkliga förhållandet icke annat än i specialfall. Beräkningarna

äro visserligen korrekta under de gjorda förutsättningarna, men dessa äro föga verklighetsbetonade. De erhållna resultaten rörande produktionsminskning respektive kostnadsökning torde i flertalet praktiska fall komma att väsentligt överskridas. Vidare äro resultaten giltiga endast under den förutsättningen att de olika företagen äga förlägga semestern på det ur produktionssynpunkt fördelaktigaste sättet.

De resultat vartill industriens utredningsinstitut kommit redovisas utförligt i bilaga 1. I denna återfinnes även det tabellmaterial, som överlämnats till arbetstidsutredningen. Det följande är en kort sammanfattning av de viktigare resultaten.

Industriens utredningsinstitut framhåller att verkningarna av en till tre veckor förlängd semester bli beroende av den driftsorganisation, som uppehålls under de tillkommande semesterdagarna, d. v. s. på det sätt varpå företagen förlägga den tredje semesterveckan. Man utgår alltså från antagandet att företagen haft full frihet i fråga om denna semesterveckas förläggning.

Det förekommer redan att driften vid olika företag ligger nere under minst tre veckor. Detta är bl. a. fallet vid företag inom textil-, konfektions- och skoindustrierna. Det är uppenbart, att i dylika fall någon produktionsminskning icke uppkommer under förutsättning att den tredje semesterveckan av företagaren kan placeras till den tid, då driften normalt ligger nere. I detta fall blir följden en ökning av lönekostnaderna med omkring $2\frac{1}{4}$ %.

Utredningsinstitutet räknar med som ett i vissa fall möjligt alternativ, att driften skall kunna upprätthållas i oförändrad omfattning utan övertid och utan anlåtande av semestervikarier trots att driften för närvarande icke är nedlagd under sådan tid att en tredje semestervecka skall kunna inplaceras. Då detta emellertid endast gäller vissa bryggeriföretag torde denna till omfattningen obetydliga grupp kunna förbigås.

För en förhållandevis stor grupp företag antages att driften skall upprätthållas i samma omfattning som tidigare antingen genom en utökning av den fasta personalen eller genom anlåtande av semestervikarier. Till denna grupp räknas främst s. k. kontinuerlig treskiftsindustri och vissa serviceindustrier såsom trafikföretag m. fl. Icke heller i detta fall uppstår något produktionsbortfall utan följden av reformen blir en stegring med omkring $2\frac{1}{3}$ % av lönekostnaderna.

I de i det efterföljande angivna exemplen på driftsorganisation under den tredje semesterveckan räknar institutet med en viss nedgång av produktionsomfattning. Kan man under semestertiden upprätthålla driften i begränsad omfattning genom anlåtande av vikarier skulle det inträffa ett produktionsbortfall, som skulle ligga mellan 0 och 2 % samtidigt som kostnaderna skulle stiga med mellan $2\frac{1}{3}$ och 0 % av lönekostnaderna. Upprätthålles driften åter i begränsad utsträckning och anlitas icke vikarier och förekommer ej heller övertid skulle produktionsbortfallet bli omkring 2 %, medan kostnadsökningen absolut sett skulle stanna vid en obetydlighet. Denna utveckling skulle man kunna antaga komme att äga rum främst vid olika servicebetonade företag.

Mycket stora grupper företag räkna med att inställa driften helt jämväl under de sex tillkommande semesterdagarna. Så är fallet med de flesta järnbruk och pappersbruk samt massafabriker, företag inom verkstadsindustrien, textil- och konfektionsindustrien m. fl. verksamhetsområden. Här beräknar man produktionsbortfallet till omkring 2 % därest de sex semesterdagarna tagas som en sammanhängande vecka, och till ungefär 1,5 % om dagarna motsvara 33 arbetstimmar, vilket blir fallet om de enstaka semesterdagarna förläggas till lördagar. Stegningen i lönekostnaderna blir i förra fallet obetydlig, i senare fallet omkring $\frac{3}{4}$ %.

Sammanfattningsvis ange de här återgivna talen, att en minskning av produktionsvolymen blir den vanligaste följd av en semesterförlängning. I flertalet fall får man räkna med en viss varufördyring.

Närmast i anslutning till de här återgivna resultaten anför svenska arbetsgivareföreningen bl. a. följande. Införandet av en tredje semestervecka kommer att betyda en minskning av produktionens omfattning. I varje fall måste man räkna med att detta blir fallet omedelbart efter de vidgade semesterförmånernas införande. Detta innebär att det uppkommer en tendens till sänkning av den materiella standarden. Det kommer alltså att föreligga en skillnad mellan den materiella standard, som skulle bli rådande vid två och vid tre veckors semester. En dylik jämförelse är naturligen endast teoretiskt möjlig, ehuru det ligger en allvarlig realitet bakom. Det är omöjligt avgöra, om denna skillnad för framtiden kommer att bestå eller om den kommer att minskas eller ökas. En minskning av skillnaden mellan standarden vid två respektive tre veckors semester skulle kunna tänkas ske, därest den ökade semestern förorsakar höjd arbetsinsats eller om rationaliseringar företagas, vilka äro en direkt följd av semesterförlängningen. En ökning av skillnaden åter inträder, därest den av den ökade semestertiden förorsakade produktionsminskningen medför mindre möjligheter till investeringar eller om rubbningar i näringslivet inträda som begränsa framstegstakten. Föreningen uttalar att det synes som om — åtminstone under de närmaste åren — sannolikheten talade för en ökad skillnad.

Avslutningsvis pekar arbetsgivareföreningen på det faktum att en semesterförlängning är ett alternativ till andra former av standardförbättring. Frågan kan därför icke behandlas isolerad utan måste ses i ett större sammanhang.

Den förlängda semesterns inverkan på produktionen beröres även av Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, som framhåller att produktionsvolymen kommer att nedgå med mer än 2 %. En anledning härtill är, att i de fall, då företaget icke helt nedlägges för en gemensam semester, produktionen oförmånligt påverkas under den tid, då specialister med nyckelställning äro frånvarande. Administrationen måste vidare fungera även under semestertiden, vilket för små företag ofta medför att den blir onödigt dyrbar. Det framhålls att företagen själva och ansvariga arbetsledare redan för närvarande ha stora svårigheter att ordna egen semesterledighet. Dessa svårigheter komma att ökas vid en förlängning av semestertiden för de anställda.

I det yttrande som landsorganisationen avgivit i anledning av närmast vad svenska arbetsgivareföreningen anført understrykas svårigheterna att beräkna de ekonomiska verkningarna av en förlängd semester. Det är icke möjligt att ens uppskattningsvis ange i vad mån den allmänna prisnivån kommer att påverkas. I de resonemang, som arbetsgivareföreningen knyter till resultaten av de utförda undersökningarna, ha företagsekonomiska synpunkter allt för ensidigt anlagts. Det kan därför icke anses utrett, att produktionen i det långa loppet skulle komma att bli mindre vid en tre veckors semester än vid ett bibehållande av de nu gällande semesterförmånerna. Men även om så skulle bli förhållandet är detta icke ett tillräckligt skäl för att avstå från reformen. Man måste nämligen även tänka på de positiva verkningarna på längre sikt. De nuvarande avsevärda olikheterna i fråga om sociala förmåner äro nämligen ett hinder för en ur produktionssynpunkt ändamålsenlig fördelning av arbetskraften. Beredas alla i stort sett samma sociala förmåner kommer individens val av arbetsuppgift att ske efter intresse och lämplighet. Flykten från tyngre och obekvämare arbetsområden torde till en del sammanhånga med att arbetstagarna inom dessa ansett sig missgynnade i förhållande till andra arbetstagargrupper. Vidare måste tillgodoseendet av hälso- och rekreationsbehoven beaktas.

Vid bedömandet av den förekommande skolkningen bör, framhåller landsorganisationen, allt för vittgående slutsatser icke dragas av efterkrigstiden. Under senare år tyckes en förbättring ha inträtt. Att skolkningen skulle sammanhånga med goda arbetsförtjänster, såsom arbetsgivareföreningen framhållit, får betraktas vara ett obestyrt påstående. Med all sannolikhet kommer en tredje semestervecka att nedbringa frånvarofrekvensen och att allmänt förbättra produktiviteten inom företagen.

Ehuru landsorganisationen icke anser styrkt att en tredje semestervecka i det långa loppet skulle komma att medföra en minskad produktion, upptar den dock till diskussion, hur semesterreformen bör bedömas för den händelse så faktiskt skulle bli förhållandet. Inträder en produktionsminskning får man räkna med att det skulle uppkomma en tendens till prishöjningar. Härigenom få alla medborgare bära följderna av en semesterreform. Detta kan icke anses obilligt utan tvärtom socialt rättfärdigt.

Tjänstemännens centralorganisation anför, att den av industriens utredningsinstitut företagna undersökningen är utomordentligt intressant ur teoretiska synpunkter. Liksom arbetsgivareföreningen är TCO emellertid av den uppfattningen att beräkningarna äro föga verklighetsbetonade. Temporärt torde man få räkna med att en förlängning av semestertiden kommer att medföra en produktionsminskning respektive en kostnadsökning. Dessa verkningar komma emellertid att inom en icke alltför lång tidsperiod kompenseras av den fortgående rationaliseringen. Med sannolikhet kommer reformen att medföra en ökad arbetsinsats, som uppväger eventuellt negativa verkningar, under förutsättning att man icke enbart tar hänsyn till förhållandena under de närmaste åren. På längre sikt torde en semesterförlängning medverka till ökad livslängd och därigenom direkt befrämja produktionens omfattning.

I fråga om okynnesfrånvaron har TCO i stort sett samma uppfattning som landsorganisationen. TCO framhåller vidare att det kan tänkas att semesterindustrierna i viss utsträckning få ett ökat behov av personal men vid en semesterförlängning komma basnäringarna att få en förbättrad position i konkurrensen om arbetskraften. På denna punkt har TCO sålunda en i förhållande till arbetsgivareföreningen avvikande uppfattning.

Såsom allmänt omdöme om den övervägda reformen framhålles att den skulle komma att medföra en betydande standardförbättring för stora grupper av det svenska folket. Även om flertalet tjänstemän redan ha längre semester än den semesterlagen stadgar, kommer en semesterförlängning att direkt beröra stora grupper tjänstemän.

Utredningen övergår härefter att i korthet beröra vad som anförts från organisationer företrädande olika grenar av industrien.

Vad *gruvor* beträffar är att märka att gruvarbetare under jord redan åtnjuta tre veckors semester. Man synes i stort sett vara ense om att produktionsresultatet med hänsyn härtill icke i så stor utsträckning kommer att påverkas.

Vid *järnverk och metallindustri* väntar man enligt arbetsgivarsidan en produktionsminskning, som är proportionell mot den minskade drifttiden. Dock räknas vid delad semester med något större bortfall vid ugnarna, enär dessa behöva viss tid att komma i det tillstånd att produktionsprocessen förlöper på ett tekniskt riktigt sätt. Man anser icke att skolkningsfrekvensen kommer att nedgå genom en förlängd semester. Arbetsgivarna framhålla att nuvarande ekonomiska läge gör det önskvärt att produktionen icke hålles tillbaka genom minskad arbetstid.

Förhållandena inom *jord- och stenindustrien* äro synnerligen heterogena varför det är svårt att ge några generella omdömen om återverkningarna på produktionen. Vid de företag, som endast drivas viss del av året, d. v. s. vid säsongföretagen, uppstå inga svårigheter, medan det för cementindustrien, som drives året runt, blir svårare att erhålla semestervikarier. Skall man vid glasbruken undgå en produktionsminskning måste vikarier anskaffas, vilket emellertid kommer att medföra behov av flera bostäder. Skulle buteljglasbruken bli tvingade att minska drifttiden, kommer detta att mer än proportionellt minska produktionsresultatet.

I fråga om *sågverken* väntar man på arbetsgivarsidan endast en mindre minskning av produktionen under förutsättning dock att arbetsgivaren får möjlighet att förlägga semestern till vilken del av året som helst. Arbetstagarna påpeka häremot att produktionsapparaten för närvarande är överdimensionerad i förhållande till råvarutillgången och att det finnes ett stort antal sågverk, där driften för närvarande av denna anledning icke kan upprätthållas.

Beträffande *snickeri- och möbelindustrien* anføres från arbetstagarnas sida att ett visst överskott av arbetskraft finnes inom detta näringsområde, vilket bör beaktas vid bedömandet av semesterförlängningens verkningar. En viss minskning i produktionen torde dock bli sannolik.

På arbetsgivarhåll framhåller man då det gäller *pappersmasseindustrien* att driftstiden i flertalet av de länder, som konkurrera med Sverige, är väsentligt längre än hos oss. Samma maskinella utrustning kan i Finland, Tyskland och Österrike tack vare kontinuerlig drift utnyttjas 20 % mer än hos oss. För U. S. A. är motsvarande procenttal 25. En förlängning av semestertiden måste därför bli till mycket stor olägenhet för vårt lands pappersmasseindustri.

Arbetstagsarsidan genmäler att fabrikernas faktiska produktionskapacitet för närvarande ej fullt utnyttjas. I jämförelse med 1937 föreligger en produktionsminskning med cirka 20 %, som endast delvis kan förklaras av att vissa företag nedlagts eller att övergång skett till högre kvalitet. Då man jämför oss med utlandet hade även Norge bort medtagas, där tre veckors semester är införd. Till sist framhålles i samband med de nyss relaterade jämförelserna, att även om ett företag har nominell möjlighet att hålla driften i gång årets alla dagar, detta dock i praktiken icke är möjligt på grund av nödvändiga reparations- och underhållsarbeten.

Då det gäller *pappersbruken* vänta arbetsgivarna en betydande produktionsminskning. Fråga är här om en exportindustri, varför allvarliga återverkningar kunna väntas av en kostnadsfördyring. Den kommer att minska vår konkurrenskraft på världsmarknaden. Arbetstagsarsidan anför, att det inom denna del av näringslivet icke finnes någon outnyttjad kapacitet, varför man möjligen måste räkna med en viss produktionsminskning. Även beträffande denna gren gäller emellertid, att den är synnerligen reparationskrävande, vilket medför att längre uppehåll måste göras i driften. Förlägges den ökade semestern till tiden för dessa nödvändiga uppehåll reduceras eller bortfaller helt minskningen av driftstiden.

Driften vid *mejerierna* måste hållas i gång kontinuerligt, varför en semesterförlängning väsentligen blir ett problem för anskaffande av ytterligare semestervikarier. Ett resultat av reformen blir en kostnadsökning. I fråga om *bagerierna* framhålla arbetsgivarna att det måste beredas dem ekonomisk kompensation för de merkostnader en tredje semestervecka medför. Vinstmarginalen är redan för närvarande knapp.

Då det gäller *textil- och beklädnadsindustrien* instämmer man på arbetstagarhåll med arbetsgivarna i att det kommer att inträffa en produktionsminskning, som icke helt kan kompenseras genom ökad produktion per timme. Man har här emellertid att göra med en avvägningsfråga, framhåller arbetstagsarsidan, som förordar en förlängning av semestertiden.

På grund av *byggnadsindustriens* karaktär av säsongfack har det i allmänhet icke ansetts möjligt att bedöma i vad mån produktionens omfattning kommer att påverkas eller icke.

Kraft-, belysnings- och vattenverken vänta att de måste öka den permanenta personalen för att möta påfrestningarna under semestertiden. Det blir ökade svårigheter att hålla god service.

Vid *statens järnvägar* väntas omkring 21 000 arbetare erhålla förlängd semester, vilket medför en ökning av de direkta löneutgifterna med 2 miljoner

kronor. I fråga om de *enskilda järnvägarna* framhåller man från arbetsgivar- sidan, att det uteslutande blir fråga om en kostnadsfördyring. Det är icke lämpligt att här beträda lagstiftningens väg utan man bör i stället vid lämplig tidpunkt söka att avtalsvägen lösa frågan om en förlängd semester.

Vid *spårvägs- och bussdrift* väntar man i fråga om företag anslutna till svenska lokaltrafikföreningen en kostnadsökning av $1/2$ miljon kronor under förutsättning att en ökning av semestertiden äger rum endast i fråga om dem, som nu ha mindre än tre veckors semester.

I fråga om *drosk- och busstrafiken* anför biltrafikens arbetsgivareförbund, att en minskning av drifttiden med alla tillgängliga medel måste undvikas, enär en minskning skulle leda till allvarliga olägenheter bl. a. för allmänheten. Man väntar sig här behöva tillgripa övertid i ökad omfattning eller anställandet av ett större antal semestervikarier. Båda dessa utvägar komma att fördyra driften. Liknande synpunkter framhållas från arbetsgivarsidan, då det gäller *lastbiltrafiken*. Man tillägger här att anlita övertid i fråga om förare i yrkesmässig trafik är starkt begränsad genom lagstiftningen.

Då det gäller *stuveriföretagen* säger Norrlands stuvareförbund att det är ogörligt att på förhand exakt beräkna verkningarna av en förlängd semester. Dessa sammanhånga nämligen med möjligheterna att anlita extra arbetskraft och att uttaga övertid.

I fråga om *sjöfarten* framhåller Sveriges redareförening att bristen på kvalificerat befäl efter den nya sjöarbetstidslagens ikraftträdande får beräknas till omkring 500 man. Läget är för närvarande prekärt och det är ytterst svårt att få vikarier. Ett utökande av semestertiden till tre veckor kommer att öka svårigheterna. Den nämnda lagen har i hög grad ökat utgifterna, vilka komma att stiga än mer vid en semesterförlängning. Härigenom kommer Sveriges redan för närvarande nedsatta konkurrenskraft med utlandet att än ytterligare påverkas i ogynnsam riktning.

Även Sveriges segelfartygsförening understryker konkurrensen med utlandet. Svensk sjöfart måste bli lidande på en skärpt semesterlag.

Svenska sjöfolksförbundet framhåller den särställning som sjömännen in- taga. Denna motiverar en förbättring av kårens semesterförhållanden. En rimlig kompensation för att de anställda inom sjömansyrket under längre eller kortare tider tvingas att avstå från den personliga kontakten med familjen är att ge kåren en förlängd semester. Detta är för övrigt även motiverat med hänsyn till den framtida rekryteringen till yrket.

Sveriges fartygsbefälsförening erinrar om att man från redarhåll då det tidigare varit fråga om förbättrade sociala förmåner framhållit konkurrensen med utlandet. Trots detta har rederiföretagen under senare år visat goda resultat samtidigt som tonnagebeståndet kunnat förnyas. Av fartygsbefäl och radiotelegrafister komma för övrigt endast en del att beröras av den övervägda reformen.

Även svenska maskinbefälsförbundet framhåller att den övervägda semester- reformen endast berör en del av dess medlemmar. Med anledning av vad redar-

föreningen anført rörande konkurrensen med utlandet påpekas att Norge redan har tre veckors semester och att Finland infört dylik för sjöfolket. Svenska stewartsföreningen anför i stort sett liknande synpunkter.

Då det gäller *handeln* framför handelsn arbetsgivarorganisation allvarliga betänkligheter. En icke obetydlig arbetskraftsbrist föreligger redan särskilt sommartid. För närvarande användas i betydande omfattning vikarier såväl bland biträden som arbetare och kontorister. De nuvarande svårigheterna att erhålla vikarier komma att öka vid en förlängning av semestertiden och övertid torde få tillgripas. Redan med nuvarande semesterlagstiftning arbetar handelen med betydligt ökade kostnader under semestertiden. För de många små arbetsgivarna, som icke kunna erhålla samma semester som sina anställda, kommer en tre veckors semester att framstå som en uppenbar orättvisa.

Kooperativa förbundet är av den uppfattningen att den övervägda reformen icke kommer att innebära någon väsentlig inskränkning i verksamhetens omfattning under förutsättning att semestern utformas på ett lämpligt sätt. Det är däremot uppenbart att kostnaderna minst komma att stiga med belopp, som motsvarar den förlängda semestern, på grund av att mindre kvalificerad personal får anställas under semestertiden.

Svenska handelsarbetareförbundet framhåller att inom små och medelstora företag vikarier mycket sällan anställas, något som däremot i viss utsträckning förekommer vid de större företagen. Dock är det sällan som den på grund av semester lediga personalen helt ersättes. Vidare bör nämnas att viss personal redan har tre veckors semester, varför merkostnaderna för handeln måste komma att hålla sig inom rimliga gränser. Även handelstjänstemannaförbundet understryker att tre veckors semester i stor utsträckning förekommer, varför ekonomiska skäl under sådana förhållanden knappast kunna förebringas mot en utökning av den lagstadgade semesterns längd.

Vad härefter beträffar *hotell- och restaurangrörelsen* anför Sveriges arbetsgivarförening för hotell och restauranter att såväl statsmakterna som turistorganisationerna under de senare åren framhållit behovet av en ökad kapacitet inom detta näringsområde framför allt för att tillföra landet utländsk valuta. Dessa möjligheter skulle minskas om semestern förlängdes. Det påpekas vidare att just inom denna del av näringslivet fordras, att dess utövare och personal skola vara i funktion de tider, då andra åtnjuta semester. En semesterförlängning skulle allvarligt inverka på företagens ekonomi.

Sveriges centrala restaurangaktiebolag uttalar förståelse för den övervägda reformen men framhåller, att en betydande kostnadsstegring blir en följd, som uppskattas till 30 % av dotterbolagens vinster år 1948. Svårigheten att erhålla vikarier kommer att medföra att restaurangföretag i ökad utsträckning komma att stängas under semestertiden. Då detta är en dyrbar lösning, kunna kostnaderna komma att bli högre än som angivits. Man räknar icke med att en ökning av fritiden skall tillföra restaurangverksamheten någon avsevärdare täckning av de stegrade kostnaderna.

Av de inom *bankväsendet* sysselsatta beräknas 20 % komma att få en för-

längning av semestern genom den övervägda reformen. Ökas semestertiden kommer detta att medföra, att vikarierna få användas för mera krävande arbetsuppgifter enligt vad man från arbetsgivarsidan framhåller. Det följer härav att vikarierna måste börja tjänstgöringen redan innan arbetstillgången ökar i samband med skolornas slut. Detta medför givetvis ökade svårigheter att erhålla vikarier. Svenska bankmannaförbundet påpekar att förhållandena inom bankerna äro likartade med kreditväsendet i övrigt.

Arbetsgivarsidan framhåller, att det inom försäkringsväsendet genomförts en differentiering av semestrarnas längd som befunnits ändamålsenlig. Denna bör icke frångås. Reformen har dock icke samma betydelse inom försäkringsväsendet som för exempelvis industrien.

I fråga om *kommunernas verksamhet* anför svenska stadsförbundet att den föreslagna reformen endast skulle få betydelse för en del av de anställda. Trots detta medför en förlängning av semestertiden rätt betydande kostnader och även vissa olägenheter för städerna. Man får i ökad utsträckning anlita oskolade vikarier. Vissa arbeten måste utföras under otjänligare årstid.

Svenska landskommunernas förbund framhåller att reformen endast kommer att få betydelse för de egentliga kommunalarbetarna. Många av dessa äro säsongarbetare. I den mån arbetarna skola beredas semester sommartid, komma ökade svårigheter och kostnader att bli en följd.

Under förutsättning, framhåller svenska landstingsförbundet, att den föreslagna reformen icke tages till intäkt för att även de som redan ha tre veckors semester eller mer skola få sin semestertid förlängd, kommer reformen icke att få någon betydelse för hos landstingen anställda.

Enligt kommunalarbetarförbundet bli merkostnaderna för städernas vidkommande jämförelsevis ringa. Man måste dock självfallet räkna med vissa oundvikliga justeringar för de grupper, som redan ha tre veckors semester eller därutöver. Den gradering av semestern, som redan förekommer mellan kollektivanställda, får betraktas såsom ändamålsenlig och rättvis. När därför basen höjes, måste detta återverka på nu utgående längre semestrar, så att man undviker nivellering.

I fråga om *jordbruket* anför svenska lantarbetsgivareföreningen, att det tidigare förhållit sig så att arbetskraftbehovet varierat rätt betydligt under olika delar av växtsäsongen. Under senare år har emellertid en kraftig rationalisering av driften förekommit, som medfört dels en minskning av antalet anställda dels en utjämning av de tidigare variationerna i arbetskraftbehovet. Till denna utveckling har även bidragit att nya grödor med varierande mogningstid införts. Det antal arbetare som jordbruket sysselsätter under växtsäsongen är med hänsyn härtill numera förhållandevis konstant.

Att under den varmare årstiden i större utsträckning än vad för närvarande är fallet bereda arbetstagarna ledighet för semester måste därför förorsaka betydande svårigheter. Även kortare uppehåll i arbetet under säsongen kommer att verka produktionshämmande. Man måste räkna med att produktionsbortfallet kommer att bli proportionsvis större än den ökning, som semestertiden under växtsäsongen undergår. Till detta förhållande bidrager att semes-

tervikarier bli dyrare än den ordinarie arbetskraften. En förlängd semester kommer att göra jordbruksdriften mer extensiv. En följd härav blir försämring av lönsamheten och i regel även minskad produktion.

I fråga om *trädgårdsskötseln* har svenska trädgårdsarbetsgivareföreningen avgivit ett i tillämpliga delar likalydande yttrande.

Svenska lantarbetareförbundet framhåller att den utökade maskinanvändningen vid jordbruket medfört en väsentlig stegring av arbetsprestationen per arbetare. Jordbruksarbetet kan numera jämföras med vilket annat arbete som helst. Det är naturligt att en utökad semesterledighet medför ökade kostnader men detta kommer ej att gå ut över jordbrukarna, när de ökade kostnaderna inräknas i jordbrukskalkylen. Jordbrukarna komma att tillföras ökade inkomster icke enbart för den anställda arbetskraften utan även för det arbete jordbrukarna själva och deras familjemedlemmar utföra.

Föreningen skogsarbeten anför att man icke med säkerhet kan bedöma, vilka verkningarna av en förlängd semester bli i fråga om *skogsbruket*. Att det blir en ökning av kostnaderna är dock ställt utom allt tvivel. Den beräknas motsvara 2 % av nuvarande lönekostnader. Däremot är det svårare bedöma återverkan på arbetskraftstillgången. Den avgjort största delen av skogsarbetarna är s. k. okontrollerade arbetstagare och erhåller sålunda icke semesterledighet utan endast semesterlön. Frågan är på vad sätt en ökning av semesterlönen kommer att påverka arbetarnas vanor att taga sig ledigt från arbetet. Föreningen anser för sin del att ökad semesterlön kommer att begränsa arbetsinsatsen. Under senare år har man konstaterat en allt mer minskad arbetstid per vecka. Arbetstiden är numera så låg att den ger anledning till allvarliga betänkligheter. Man kan sålunda med sannolikhet räkna med att det kommer att inträda en sänkt produktion.

Föreningen skogsarbeten konstaterar i fråga om *flottningen* att några allvarliga återverkningar på verksamhetens omfattning icke synas sannolika under förutsättning att semesterledigheten icke förlägges till flottningssäsongen. Indirekt torde dock i likhet med skogsbruket arbetskraftsförsörjningen påverkas i ofördelaktig riktning. Det är självklart att det kommer att inträda en kostnadsfördyring. Det senare gäller även *virkesmätningen*.

Värmlands och västra Bergslagens skogsarbetsgivareförening uttalar i flera avseenden liknande åsikter som föreningen skogsarbeten. En förlängning av semestern är sålunda en ekonomisk fråga, ehuru man även väntar ett minskat utbud av arbetskraft. Då frågan huvudsakligen har ekonomisk innebörd, bör man icke beträda lagstiftningens väg utan reglera den genom förhandlingar mellan de kollektivavtalsslutande parterna.

Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet instämmer med vad från arbetsgivaresidan anförts i fråga om den beräknade kostnadsökningen med 2 %. Däremot ifrågasättes om semesterförlängningen kommer att medföra sänkt produktion. Man är icke övertygad, att en ökad lön skulle leda till begränsningar i arbetsinsatserna. Det ligger nära till hands att antaga att försämrade förmåner för skogsarbetarna skulle leda till allvarliga konsekvenser för skogsbrukets arbetskraftsförsörjning.

IV. SEMESTERVANOR. UTTALANDEN RÖRANDE OLIKA ALTERNATIV FÖR UTFORMNINGEN AV 3-VECKORSSEMESTERN

I föregående kapitel har utredningen redogjort för arbetsmarknadsorganisationernas ståndpunkter till frågan om en till tre veckor förlängd semester. Innan utredningen övergår till att redogöra för det sätt på vilket man önskar erhålla 3-veckorssemestern utformad, synes det motiverat att i korthet beröra arbetstagarnas semestervanor. Den ståndpunkt, som man intagit till frågan, vilket alternativ som bör väljas vid utformningen av en tre veckors semester, är av naturliga skäl avhängig av det sätt, varpå man brukar tillbringa semestern.

Utredningens undersökning rörande semestervanor och semesterönskemål, som hänför sig till år 1949, bygger på uppgifter från ett antal slumpvis utvalda medlemmar i olika organisationer tillhörande landsorganisationen och tjänstemännens centralorganisation. Antalet tillfrågade har måst begränsas mycket kraftigt för att undersökningen icke skulle bli för stor. Den omfattar sålunda mindre än 0,5 % av de båda huvudorganisationernas medlemmar. Trots detta får materialet, enligt vad bearbetningen inom utredningen gett vid handen, anses såsom jämförelsevis representativt. Då det gäller TCO-materialet får dock hänsyn tagas till att detta på grund av sin ringa omfattning (endast omkring 700 arbetstagare) icke medger en bearbetning i detalj på samma sätt som fallet är med materialet från landsorganisationen.

Det är naturligt, att det material som inhämtats från landsorganisationen väsentligen belyser förhållandena bland arbetarna, medan de uppgifter som inkommit från tjänstemännens centralorganisation återspegla förhållandena bland tjänstemännen. Det torde dock böra erinras om att inom landsorganisationen även finnas företrädde arbetstagaregrupper, vilka i regel bruka hänföras till tjänstemännen. Då i det följande de medlemmar som tillhöra landsorganisationen kallas för arbetare är detta alltså icke fullt riktigt. Men uttrycket torde dock vara försvarligt och har kommit till användning för att få en enkel benämning.

Arbetstagarna kunna i undersökningen rörande semestervanorna indelas i fem grupper, nämligen 1) de som tillbringa semestern på annan ort hos släktingar eller bekanta, 2) de som tillbringa semestern på pensionat eller annan semesteranläggning, 3) de som tillbringa den på eget sommarnöje och 4) de som uppehålla sig å hemorten under semestern samt 5) övriga. Till den

första gruppen torde även räknas sådana, som i samband med ett besök hos exempelvis en släkting företagit en semesterresa.

Tabell 1. Semestervanor

Sätt för semesterns tillbringande	Medlemmar tillhörande	
	LO	TCO
Besök hos släkt eller bekanta	40·8	46·2
Vistelse å pensionat etc.	9·4	23·2
Uppehåll å eget sommarnöje	11·4	7·8
Stannat å hemorten	30·2	10·5
Övriga	8·2	12·3
Summa	100·0	100·0

Av arbetarna använda såsom framgår av tabell 1 omkring $\frac{7}{10}$ semestern till ett miljöbyte. För tjänstemännen är proportionen $\frac{9}{10}$. Att arbetstagarna resa till annan plats under semestertiden är alltså en mycket vanlig företeelse. Dock förtjänar noteras den jämförelsevis stora del bland arbetarna, som uppehålla sig å hemorten under semestern. Vid bedömandet av denna proportion bör hållas i minnet att stora arbetaregrupper äro betydligt rörligare å arbetsmarknaden än tjänstemännen, varför sannolikt många av de arbetare, som stannat kvar å hemorten, äro sådana som det år undersökningen avser icke hade rätt till två veckors semester. Vidare får hänsyn tagas till att bland arbetarna ingår en sådan arbetstagargrupp som skogs- och flottningsarbetare, vilkas semestervanor äro helt olikartade andra arbetares.

Det vanligaste sättet för tillbringandet av semestern är besök hos någon släkting eller bekant, ett förhållande som är gemensamt för arbetarna och tjänstemännen. Att tjänstemännen däremot i högre grad än arbetarna besöka pensionat eller annan semesteranläggning är en företeelse som förtjänar framhållas. Det synes förvåna, att arbetarna i större utsträckning än tjänstemännen inneha eget sommarnöje, men detta torde kunna förklaras av att vad som benämnts sommarnöje många gånger kan vara av mycket blygsam beskaffenhet.

Olikheterna i manliga och kvinnliga arbetstgares semestervanor belysas av tabell 2.

Det framgår att kvinnliga arbetare i större utsträckning än deras manliga kamrater begagna semestern till ett miljöbyte. De resa sålunda oftare till släktingar eller andra eller ock till någon semesteranläggning. Vad de kvinnliga tjänstemännen beträffar förtjänar framhållas den stora omfattning i vilken de tillbringa semestern på semesteranläggning. Däremot synas några större olikheter icke föreligga i fråga om önskan till miljöbyte; det antal, som kvarstannat å hemorten, är praktiskt taget detsamma för männen som för kvinnorna.

Att arbetstgare bosatta i städer skola ha andra semestervanor än de som äro bosatta å landsbygden är att vänta, vilket även belyses av tabell 3. Denna

Tabell 2. Olikheter mellan semestervanor hos manliga och kvinnliga arbetstagare

Sätt för semesterns tillbringande	Medlemmar tillhörande			
	LO		TCO	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Besök hos släkt eller bekanta	39·6	44·0	47·3	44·4
Vistelse å pensionat etc.	8·3	15·2	18·9	30·0
Uppehåll å eget sommarnöje	11·7	10·5	9·3	5·4
Stannat å hemorten	32·5	21·2	9·8	11·5
Övriga	7·9	9·1	14·7	8·7
Summa	100·0	100·0	100·0	100·0

omfattar endast arbetare, enär materialet för tjänstemännen icke medgivit en fördelning i förevarande hänseenden.

Tabell 3. Olikheter i semestervanor för arbetstagare bosatta i städer och på landsbygd. Medlemmar tillhörande LO

Sätt för semesterns tillbringande	Stad	Landsbygd
Besök hos släkt eller bekanta	42·2	35·7
Vistelse å pensionat etc.	11·7	5·2
Uppehåll å eget sommarnöje	14·5	5·9
Stannat å hemorten	24·1	44·1
Övriga	7·5	9·1
Summa	100·0	100·0

Det som framför allt faller i ögonen är den stora omfattning i vilken arbetare å landsbygden varit kvar i hemorten under semestern. Endast ungefär hälften av arbetarna på landet begagna semestern till ett miljöbyte.

Utredningen har även inhämtat uppgifter rörande semestervanorna inom olika åldersgrupper. I bilaga 3 ha dessa uppgifter utförligt redovisats. Det torde i förevarande sammanhang räcka med att nämna, att de yngre såsom var att vänta i större utsträckning än de äldre begagna semestern för att resa till annan ort. Ju högre upp man kommer i åldersklasserna, desto större blir gruppen som stannar hemma, och desto mindre den som far till släktingar eller bekanta eller till semesteranläggningar.

Från de olika arbetsgivareorganisationerna har utredningen erhållit uppgifter rörande den del av året till vilken semestrarna bruka förläggas. Dessa uppgifter lämna i stort sett intet nytt utöver det som är allmänt bekant. Industriens arbetare erhålla praktiskt taget genomgående semester sommartid. Semestertiden inträder i regel omkring medio av juni, men det är icke ovanligt att vissa arbetstagare såsom fallet i viss utsträckning är inom träindustrin få

börja semestern redan i maj. Inom sådana områden som pappers- och textil-industrien börja semestrarna först vid midsommartiden.

En stark koncentration av semestrarna gör sig gällande till juli månad. I medio av augusti synas de sista semestrarna i regel sluta, men det gives industrigrenar inom vilka det förekommer semestrar så sent som i september. Vad här sagts gäller även i fråga om handeln, där dock så sena semestertider som september torde höra till undantagen.

Transportväsendet företer av naturliga skäl en avvikande bild. Regeln synes i fråga om arbetstagare hos statens järnvägar vara att högst halva semestern erhålles under den ljusare delen av året (i regel tiden april—september). Den återstående semestern förlägges till den övriga delen av året. Det förekommer emellertid även att hela semestern erhålles i ett sammanhang under den egentliga sommaren.

Inom bil- och bussväsendet äro möjligheterna till sommarsemester något större än vid järnvägarna, beroende på att det här under sommaren inträffar en viss nedgång i verksamhetens omfattning. Exempel härpå erbjuder busstrafiken inom städerna. I regel synas semestrarna vara avverkade under månaderna maj—september. Det föreligger alltså en större spridning än den som i regel förekommer inom industrien.

Inom bank- och försäkringsväsendet koncentreras semestrarna till tiden juni—augusti. Såväl tjänstemän som arbetare anställda hos stad och kommun erhålla semester denna tid, ehuru förhållandena givetvis variera avsevärt inom olika delar av detta heterogena verksamhetsområde. Nämnas må sådana grupper som poliser och brandmän, vilka måste se sina semestrar spridda över väsentligt större delar av året än flertalet andra arbetstagare.

Inom jordbruket brukar den sammanhängande semestertiden begränsas till de sex dagar, som enligt lagen skola utgå i följd. De synas genomgående ha förlagts till sommaren. Övriga semesterdagar ha i regel efter överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetstagare förlagts till tiden september—mars. Inom trädgårdsnäringen brukar den sammanhängande sommarsemesteren förläggas till månaderna juni—augusti, medan återstående semesterdagar uttagas under vinterhalvåret.

Då arbetstagarna uttalade sig rörande utformningen av en tre veckors semester hade de att svara på följande frågor.

- I. Önskar Ni erhålla tre veckors semester i ett sammanhang?
- II. Önskar Ni erhålla två veckors semester i ett sammanhang och den tredje veckan i ett sammanhang under en annan del av året?
- III. Önskar Ni erhålla två veckors semester i ett sammanhang under sommaren och den tredje veckan i form av enstaka ledighetsdagar?

En närmare redogörelse för frågornas utformning och svaren är återgiven i bilaga 3, till vilken hänvisas. Här följer endast en kort sammanfattning.

Tabell 4. Semesterönskemål

Semesteralternativ	Medlemmar tillhörande	
	LO	TCO
3 veckor i följd	65.5	45.8
2 perioder om 2 resp. 1 vecka	17.8	38.2
2 veckor + enstaka dagar	15.9	13.8
Ej angivet	0.8	2.7
Summa	100.0	100.0

Bland arbetarna har, som framgår av tabell 4, en klar majoritet uttalat sig för odelad semester i det att icke mindre än $\frac{2}{3}$ valt detta alternativ. De återstående fördela sig ungefär lika på de båda andra sätten för semesterns utformning. Tjänstemännen åter förete en helt annan bild. Av dessa har flertalet uttalat sig för en delning av semestern, varvid man i regel föredrager det alternativ, som ger två veckors sammanhängande sommarsemester och en likaledes sammanhängande semestervecka under annan del av året. Man synes härvid i regel ha tänkt sig en veckas ledighet på vårvintern. Den grupp tjänstemän, som föredrar en sammanhängande semester, är dock den största och omfattar 45 % av samtliga uppgiftslämnare.

I tabell 5 belysas olikheterna i semesterönskemål mellan manliga och kvinnliga arbetstagare.

Tabell 5. Olikheter i semesterönskemål hos manliga och kvinnliga arbetstagare

Semesteralternativ	Medlemmar tillhörande			
	LO		TCO	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
3 veckor i följd	64.9	69.7	42.5	49.8
2 perioder om 2 resp. 1 vecka	17.2	21.7	36.2	41.6
2 veckor + enstaka dagar	17.2	7.6	17.7	7.2
Ej angivet	0.7	1.0	3.6	1.4
Summa	100.0	100.0	100.0	100.0

Kvinnorna ha i större utsträckning uttalat sig för en sammanhängande semester, ehuru olikheterna dock icke äro särskilt stora. Ett anmärkningsvärt drag är att alternativet med enstaka semesterdagar är populärare bland männen än bland kvinnorna. Det hade varit att vänta att särskilt gifta kvinnor skulle ha uttalat sig för detta alternativ, som hade gett dem ledighetsdagar då de finge tillfälle att vårda hemmet. Så tyckes emellertid icke ha varit fallet, enär antalet kvinnor i högre ålder som valt denna utformning är helt litet. Utredningen är dock angelägen framhålla, att slutsatserna här äro

osäkra på grund av det ringa antal kvinnliga uppgiftslämnare, som återfinnas i de något högre åldersklasserna.

De i det föregående berörda olikheterna mellan stad och landsbygd i fråga om semestervanor återspegla sig naturligen i semesterönskemålen, något som framgår av tabell 6.

Tabell 6. Olikheter i semesterönskemål för arbetstagare bosatta i städer och på landsbygd. Medlemmar tillhörande LO

Semesteralternativ	Stad	Landsbygd
3 veckor i följd	69·4	58·5
2 perioder om 2 resp. 1 vecka	17·7	18·0
2 veckor + enstaka dagar	12·4	22·3
Ej angivet.....	0·5	1·2
Summa	100·0	100·0

Arbetstagare i städerna önska sålunda i större utsträckning än arbetstagare å landsbygden att erhålla semester i en följd. Städernas arbetstagare bruka nämligen i större omfattning använda semestern till miljöbyte än vad fallet är med arbetstagare å landsbygden. Dock har alternativ I majoritet inom båda grupperna arbetstagare. Ett drag värt att observera är den förhållandevis stora grupp å landsbygden, som önskar uppdelna den tredje semesterveckan å enstaka ledighetsdagar. Detta torde sammanhånga med önskan att erhålla tillfälle till stadsresor för inköp eller dylikt.

Önskar man införa tre veckors semester uppkommer frågan huruvida arbetsgivaren mot arbetstagarens vilja skall kunna dela semestertiden i två eller flera perioder. Att det i varje fall inom vissa delar av näringslivet måste uppkomma svårigheter att ge en semester om tre veckor i ett sammanhang var från början uppenbart för utredningen. Men den hade även anledning vänta att från arbetstagsidan skulle komma att höjas röster för en delning av semestern i någon form. Att denna förmodan var riktig framgår för övrigt av vad tidigare anförts i detta kapitel. Vidare hade den erfarenheten gjorts att arbetstagare, som ha rätt till mer än två veckors semester, visat en viss böjelse för att dela den i avsikt att erhålla mer än en semesterperiod under året.

Tre alternativ för en 3-veckorssemester utarbetades till följd härav. Utredningen anhöll sedan att olika arbetsmarknadsorganisationer ville uttala sig över deras lämplighet. (Se härom utförligare i kapitel II.) Alternativen voro följande.

Alternativ I. Semester utgår i ett sammanhang. Den bör om möjligt förläggas till sommaren. Delning av semestertiden skall kunna ske efter överenskommelse mellan arbetsgivaren och arbetstagaren. Utan att dylik överenskommelse föreligger skall delning av semestern kunna ske efter medgivande av

arbetarskyddsstyrelsen i de fall, då sammanhängande semester skulle medföra avsevärda olägenheter för ett företags drift. Dock skall semestertiden i detta fall icke kunna uppdelas i mer än två skilda perioder, av vilka den ena skall utgöra minst två veckor.

Alternativ II. Semester förlägges om möjligt till sommaren. Delning av semestertiden skall kunna ske genom överenskommelse mellan arbetsgivaren och arbetstagaren. Utan att dylik överenskommelse kommit till stånd skall delning kunna ske av arbetsgivaren i perioder, varav en skall utgöra minst två veckor och övrig semestertid utgöra

- a) en sammanhängande period eller
- b) enstaka semesterdagar placerade antingen i anslutning till söndagar eller ock på annat sätt.

Här förelägo sålunda tre alternativ, nämligen I, II a och II b. De kallas härefter för enkelhetens skull alternativ I, II respektive III.

I den följande sammanfattningen av uttalanden rörande dessa alternativ har det ansetts motiverat att bereda ett större utrymme åt huvudorganisationerna än åt de skilda branschorganisationerna. Med hänsyn härtill har redogörelsen lagts upp på det sättet, att först återgives vad var och en av huvudorganisationerna yttrat i denna fråga. Härefter följer en redogörelse för branschorganisationernas uttalanden. Det följande gör icke anspråk på fullständighet. För utförligare uppgifter rörande de tillfrågade organisationernas uttalanden och ståndpunkter hänvisas till bilaga 1.

Svenska arbetsgivareföreningen framhåller mycket starkt vikten av att man i en eventuell lag om tre veckors semester ej får inskränka arbetsgivarens rätt att bestämma, när semester skall utgå. Vidare måste fullständig frihet lämnas arbetsgivaren i fråga om förläggningen av de tillkommande sex dagarna. Härvid hänvisas till den undersökning, som industriens utredningsinstitut utfört rörande verkningarna av en tre veckors semester. Denna har utförts under det antagandet, att arbetsgivarna skulle få rätt att förlägga den tredje semesterveckan till den tid, som ur produktionssynpunkt vore den lämpligaste. Arbetsgivare företrädande endast 24 % av de arbetare, som undersökningen omfattade, hade valt en semesterordning som överensstämde med alternativ I. Arbetsgivareföreningen påpekar vidare, att ett inställande av driften för reparationer och översyn icke kräver så lång tid som 18 dagar. Två veckor äro fullt tillräckliga. Med sitt förord för fullständig frihet för arbetsgivaren att bestämma sättet för förläggningen av de sex dagarna har föreningen anslutit sig till alternativ III.

Landsorganisationen har icke ansett sig på detta stadium kunna taga ställning till frågan vilket alternativ som är att förorda. Den framhåller dock att det ur rekreationssynpunkt synes mest lämpligt att hela semestern utgår i ett sammanhang så framt icke överenskommelse om annan ordning träffas med arbetstagaren.

Tjänstemännens centralorganisation understryker starkt önskemålet att semestern så vitt möjligt förlägges till sommaren. Ur rekreationssynpunkt är

det givet, att en uppdelning av semestern i ett flertal perioder icke är lämplig. Å andra sidan torde ej heller ett lagstadgande om att samtliga tre semesterveckor skola utgå i ett sammanhang vara en lycklig lösning bl. a. ur produktionstekniska synpunkter. Arbetsgivareföreningen har dock skjutit dessa synpunkter i förgrunden. Den har bortsett från semesterns egentliga syfte, nämligen att ge rekreation. Tjänstemännens centralorganisation förordar att två veckors semester skall utgå i ett sammanhang om möjligt under sommaren. Den återstående veckan skall disponeras efter överenskommelse mellan de två parterna. Denna ordning torde bäst tillgodose såväl rekreations- som produktionstekniska synpunkter. — Tjänstemännens centralorganisation ansluter sig sålunda till alternativ II.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation anför, att behov icke föreligger att inställa driften under så lång sammanhängande tid som 18 dagar för översyn av maskiner och erforderliga reparationer. Organisationen kan icke ställa sig positiv till något av alternativen. Av dessa skulle dock alternativ I komma att verka mest ofördelaktigt. De möjligheter till delning, som detta alternativ öppnar, skapa inga garantier för att en delning verkligen kommer till stånd, då behov härav föreligger. Alternativ III anses verka mindre ogynnsamt än alternativ II.

Även kooperativa förbundet framhåller att så stor frihet som möjligt bör lämnas företagen att förlägga den tredje semesterveckan efter de betingelser som äro rådande. Industrier och handelsföretag ha så skiftande karaktär, att detta är nödvändigt för att undvika onödiga kostnadshöjningar och störningar i produktionen och för att kunna erbjuda tillräcklig service.

De huvudorganisationer, som representera arbetsgivareintressena, äro sålunda fullständigt eniga i nödvändigheten att arbetsgivaren erhåller rätt att dela semestern och förlägga den tredje semesterveckan med hänsyn till rådande produktionsförhållanden. Att med hänsyn härtill alternativ III av huvudorganisationerna på arbetsgivaresidan fått förord är naturligt, då detta ger arbetsgivaren den största friheten i dessa avseenden. Ur arbetsgivaresynpunkt öppnar detta alternativ möjlighet att ge semester i ett sammanhang, semester i två perioder i enlighet med alternativ II eller ock den tredje semesterveckan uppdelad i två till sex perioder. Från den huvudorganisation på arbetstagar-sidan, som uttalat sig i denna fråga, har man erkänt betydelsen ur produktionssynpunkt att semestern kan delas; beaktar man emellertid även arbetstagarernas intressen bör uppdelningen icke sträcka sig längre än som förutsattes i alternativ II.

Utredningen övergår härefter till att ge en sammanfattning av vad man från de olika branschorganisationernas sida yttrat rörande alternativen. Den följande redogörelsen är disponerad så, att först beröras de skäl som åberopats till förmån för en i princip odelad semester, dvs alternativ I. Härefter följer en motsvarande redogörelse för de alternativ, som ge arbetsgivaren möjlighet att mot arbetstagens önskan dela semestern.

Då man från arbetsgivaresidan avstyrkt alternativ I har detta icke inneburit, att man ansett det omöjligt bereda tre veckors sammanhängande semester. Förhållandet är snarast det motsatta. Man har medgivit, att, vid en förlängning av semestertiden till tre veckor, samtliga semesterveckor ofta komma att ges i ett sammanhang. Trots detta förordas dock en delning av semestern på grund av den frihet detta ger arbetsgivaren. Det inträffar nämligen, att det vid vissa företag eller vid skilda tillfällen blir förmånligt att dela semestern, varför man icke vill avhända sig denna möjlighet. Det sagda har medfört, att praktiskt taget ingen arbetsgivareorganisation tillstyrkt alternativ I, trots att sympatier i icke obetydlig utsträckning förelegat för tre veckors sammanhängande semester.

Allt efter förhållandena inom det verksamhetsområde, som vederbörande arbetsgivareorganisation företräder, har man anslutit sig till alternativ II eller III. Dock har en viss benägenhet hos arbetsgivaren framträtt att förorda alternativ III även i sådana fall, då det icke varit omöjligt att tillstyrka alternativ II. Man har tydligen härvid resonerat ungefär så, att realiseras alternativ III kunna arbetstagarna dock, om det är möjligt, ges semester i enlighet med det andra alternativet. Då man bedömer arbetsgivarnas ståndpunkter, föreligga med hänsyn härtill svårigheter att skilja mellan förord för alternativ II och III. Till följd härav har utredningen behandlat dessa båda alternativ på en gång under rubriken »Delad semester».

Redogörelsen i det följande tar närmast sikte på att belysa de argument som anförts för och emot delad respektive odelad semester ävensom för och emot vart och ett av de två alternativ som förutsätta delad semester. De motiv som särskilt arbetsgivareorganisationerna åberopa äro synnerligen skiftande, något som är naturligt till följd av de starkt skiftande förhållandena inom de olika näringsområdena. Det har därför ansetts överskådligast att behandla arbetsgivareorganisationernas yttranden näringsgren för näringsgren, medan yttrandena från arbetstagarorganisationerna åter kunnat behandlas mera sammanfattningsvis.

Samtliga uttalanden äro enstämmiga i ett avseende, nämligen då det gällt avstyrka att arbetarskyddsstyrelsen i en enligt alternativ I utformad 3-veckorssemester skulle erhålla rätt att besluta om delning av semestern. Man har ansett, att det skulle bli synnerligen svårt för arbetarskyddsstyrelsen att kunna taga ställning till dylika frågor. Handläggningen skulle komma att taga avsevärd tid, varför man kunde frukta att styrelsen icke skulle hinna i tid avgöra ärendena. Inkopplandet av ett statligt organ skulle medföra en byråkratisering av ärendenas handläggning, något som det är angeläget undvika. — Med hänsyn till den enighet, som rått i denna fråga, beröres den icke särskilt i det följande.

Frågor sammanhängande med utformningen av semestern för arbetstagare inom jordbruket med binärningar med flera näringsområden, för vilka nu gälla särskilda bestämmelser rörande semesterns delning, beröres i slutet av förevarande kapitel.

Odelad semester. (Alternativ I.)

Det oftast anförda motivet till förmån för alternativ I har varit rekreationsbehovet. Svenska metallindustriarbetareförbundet framhåller sålunda, att semesterledigheten för den enskilde utan tvekan får det bästa värdet om hela semestern utgår i en följd under sommaren. Industriarbetare med familj ha i allmänhet icke råd att fira semester två gånger årligen, därest detta medför extra kostnader för resor och uppehälle. Ur företagens synpunkt kan säkert en uppdelning av semestern i vissa fall vara önskvärd, men i regel torde arbetsgivarna föredraga, att hela semesterledigheten uttages i en följd. För vissa industrier är en uppdelning på enstaka dagar ogenomförbar, exempelvis i de fall kontinuerligt skiftarbete förekommer. Ehuru semestern i princip bör utgå i en följd bör dock möjlighet föreligga för de lokala arbetsmarknadsparterna att överenskomma om annan ordning.

Liknande eller helt överensstämmande synpunkter ha framkommit i flertalet av de av arbetarorganisationerna avgivna utlåtandena. Man hänvisar till behovet för dem som arbeta inomhus att få längsta möjliga sammanhängande ledighet. En delning medför i de flesta fall att den tredje semesterveckan blir förlagd till annan del av året än sommaren, vilket icke tillgodoser rekreationsbehovet på samma sätt som en sammanhängande sommarsemester. Skall man få något ut av en till annan del av året än sommaren förlagd tredje semesterveckan, skall man tillbringa denna på platser, där sol och hög luft finnas. Härtill ha arbetarna icke ekonomiska möjligheter.

En hel del organisationer förklara sig inse att en uppdelning av semestern emellanåt är nödvändig. I regel har man emellertid härvid hållit på att delningen av semestern skulle ske under medverkan av fackorganisationerna. Över huvud kan sägas att fackorganisationerna förklarat sig vilja, då så kan vara nödvändigt med hänsyn till förhållandena inom yrket, genom överenskommelse medverka till en viss delning av semestern, nämligen i regel i en sommarperiod om två veckor och en period under annan del av året om en vecka. Längre gående delning motsätter man sig däremot bestämt. Frågor om delning av semestern böra vidare icke få avgöras genom förhandlingar mellan arbetsgivaren och den enskilde arbetstagaren, som härvid skulle komma i en svag ställning och ofta falla undan för arbetsgivaren. Att anslutningen till alternativ I varit så stor trots att fackorganisationerna medge nödvändigheten i vissa fall av delning beror på att alternativen II och III ansetts ge arbetsgivaren för stort inflytande. Alldeles särskilt fruktar man att alternativ III skulle möjliggöra för arbetsgivare att »fuska bort» värdet av semesterreformen.

Tillfrågade tjänstemannaorganisationer ha i regel samma uppfattning som huvudorganisationen. Deras uttalanden behandlas därför i det följande i samband med förorden för delad semester. Nämnas må emellertid att handels-tjänstemannaförbundet anslutit sig till alternativ I, under framhållande dock av nödvändigheten att i undantagsfall verkställa delning av semestern. Dylik delning bör ske under medverkan av vederbörande fackliga organisation.

Delad semester. (Alternativen II och III.)

Kritiken mot alternativ I kommer främst från arbetsgivaresidan, som anser att — därest tre veckors semester skall införas — denna bör utformas enligt något av alternativen II eller III. Opinionsen är i regel enhetlig, men motiveringarna äro mycket skiftande beroende naturligen på de speciella förhållanden, som råda inom olika verksamhetsområden.

Järnbruksförbundet meddelar, att något över hälften av arbetsgivarna anslutit sig till alternativ II. Anledningen härtill är främst, att man vill lägga den tredje semesterveckan till jul eller nyår, där driftstiden ofta lämnar det sämsta utbytet. 14 dagars uppehåll är vidare fullt tillräckligt för utförande av nödvändiga reparationer. På en del håll bland järnbruken ha röster höjts för alternativ I. Vid vissa bruk äro förhållandena nämligen sådana, att ett allmänt driftsstopp för avdelningar, som äro beroende av varandra, betyder den minsta störningen av produktionen. Detta är dock icke någon generell företeelse. Alternativ III har vunnit mycket ringa anslutning. En uppdelning av den tredje semesterveckan på enstaka dagar skulle åstadkomma kortvariga driftsafbrott, som avsevärt skulle minska produktionen utöver vad bortfallet av driftstid i och för sig föranleder. Järnbruksförbundet framhåller, att de inom denna del av näringslivet rådande mycket skiftande förhållandena göra, att arbetsgivarna måste erhålla största möjliga frihet att välja tid för den tredje semesterveckans förläggning. Det skulle leda till högst otillfredsställande förhållanden att begränsa arbetsgivarnas frihet i detta avseende genom att fordra överenskommelse med vederbörande arbetstigareorganisation. — Järnbruksförbundet torde med hänsyn till det starka betonandet av arbetsgivarnas bestämmanderätt ansluta sig till alternativ III, ehuru ett uppdelande på enstaka dagar av den tredje semesterveckan dock inom detta område sannolikt skulle förekomma blott i enstaka fall.

Verkstadsföreningen åter anför att praktiskt taget alla företag skulle vara bäst betjänta av en 3-veckorssemester, som utformats enligt alternativ III. Man har härvid för avsikt att låta den tredje semesterveckan utgå i form av lediga sommarlördagar. En reservation göres dock för vissa grupper tre-skiftsarbetare beträffande vilka denna semesterordning ej är möjlig.

Bilverkstädernas arbetsgivareförbund ansluter sig närmast till järnbruksförbundet. Även hos bilverkstäderna ha meningarna varit delade. Ett par av de företag, som anslutit sig till alternativ I, ha dock varit sådana som ha mer än en verkstad på samma ort, varvid avsikten tydligen varit att ha dessa alternerande heltidsstängda. Man framhåller, att det vore värdefullt, om den nya semesterlagen gäve arbetsgivarna så fria händer som möjligt för förläggning och fördelning av de tillkommande sex semesterdagarna.

Inom sågverksindustrien ha de flesta av de tillfrågade företagen givit sin anslutning till alternativ II under hänvisning till de speciella förhållandena inom denna näringsgren. Produktionen är i stor utsträckning beroende av väderleksförhållandena, vilket gör det nödvändigt att kunna uppdelning semesterna. I allmänhet har man härvid ansett en uppdelning i två perioder till-

räcklig, men de som företråda alternativ III utgöra dock en betydande minoritet. Sågverksförbundet självt framhåller det angelägna att företagen få full frihet att uppdelas och förlägga semestertiden.

Även bland företag, som Sveriges träindustriförbund tillfrågat, äro meningarna delade men alla utom ett är för något av alternativen II eller III. Denna arbetsgivareorganisation nämner liksom många andra, att man vid ett realiserande av alternativ II ämnar förlägga den tredje semesterveckan till julhelgen.

Vid massafabrikerna skifta förhållandena från det ena året till det andra. Pappersmasseförbundet säger sålunda, att medan det kan vara lämpligt det ena året med ett längre sammanhängande sommaruppehåll i driften för att möjliggöra reparationer och nybyggnadsarbeten, kan det ett annat år, då inga större reparationsarbeten förekomma, vara till större gagn att förlägga de extra semesterdagarna till annan del av året, exempelvis till jul- och nyårshelgerna, påsk eller pingst. Samtliga inom denna industrigren tillfrågade företag ha förordat en uppdelning av semestern på två eller flera perioder. En uppdelning av den tredje semesterveckan på ett antal lördagar avstyrkes dock, enär den skulle medföra så korta driftsperioder, att massans kvalitet bleve försämrad. Det vill synas som om man räknade med att en delning enligt alternativ II i regel skulle vara tillräcklig men förbundets tillstyrkan avser det tredje alternativet. Pappersbruksförbundet anför i flera avseenden liknande synpunkter.

I fråga om bagerinäringen framhålles det angelägna, att produktionen så vitt möjligt oavbrutet hålles i gång. Detta förutsätter att semestern får uppdelas. Dock är det icke möjligt att dela den tredje semesterveckan på enstaka ledighetsdagar och förlägga dessa i anslutning till söndagar, enär de mest arbetsfyllda dagarna äro fredag, lördag och måndag. Man förordar alltså alternativ II.

Från bryggerierna betonas, att verksamheten sommartid är större än under vintern, varför det icke är möjligt genomföra en större koncentration av semestrarna till sommaren. Alternativ II förordas.

Starkt delade meningar rörande alternativen råda bland arbetsgivare inom textil- och beklädnadsindustrierna. Alternativ I säges ha vissa företräden. Driftsstörningarna bli sålunda mindre, då semestern icke uppdelas i perioder. Det avgjort största antalet av tillfrågade företag förorda dock en delning av semestern. En omständighet som talar härför säges vara den stora frånvaron mellan jul och nyår särskilt bland de kvinnliga arbetstagarna. Från organisationernas sida framhålles, under hänvisning till de starkt delade meningarna rörande alternativen, att det måste anses uteslutet att begränsa arbetsgivarnas möjligheter till endast ett visst alternativ. Även här betonas vikten av att arbetsgivarna få största möjliga frihet vid semesterns bestämmande. Organisationernas förord peka sålunda närmast på alternativ III.

Det synes icke möjligt att vad skoindustrien beträffar få fram förord för något bestämt alternativ i annan mån än att de allra flesta hålla på att ar-

betsgivarna böra få rätt att dela på semestern. Nämnas må endast att tre stora företag inom branschen förorda alternativ III. Vederbörande arbetarorganisation åter anser att en sammanhängande semester under högsommaren är möjlig, enär en mellansäsong då är rådande.

Innan redogörelsen lämnar den egentliga industrien torde böra omnämnas vad svenska industritjänstemannaförbundet anför. Man framhåller, att det ur arbetstagesynpunkt måhända är fördelaktigast, att lagen föreskriver, att semestern utgår i ett sammanhang. Med hänsyn emellertid till de svårigheter detta skulle medföra på sina håll inom industrien torde lagen dock ej kunna konstrueras på detta sätt. För att ge arbetstagarna möjlighet att erhålla semester vid lämpligaste tid utan att ingreppen i produktionen bli större än nödvändigt, synes det därför vara lämpligt att välja alternativ II. En uppdelning av den tredje semesterveckan bör kunna ske efter särskild överenskommelse mellan parterna.

Tre veckors semester koncentrerad till sommaren skulle medföra en allvarlig inskränkning i byggnads säsongen framhålles från arbetsgivarhall inom byggnadsindustrien. Inom denna industrigren råder det starkt delade meningar om alternativ II eller alternativ III är att föredraga.

Inom områden, där driften måste vara i gång hela året, har självfallet alternativ I väckt starka betänkligheter. Detta är fallet med elektriska installationsfirmor och kraftverksföretag. Man sysselsätter här arbetskraft med stora yrkeskvalifikationer, varför svårigheterna att skaffa semestervikarier äro betydande. Alternativet med en sammanhängande semesterperiod om tre veckor förlagd till sommaren är icke genomförbart för den elektriska branschen. Inom installationsfirmorna äro meningarna starkt delade mellan II och III, medan kraftverken förorda alternativ II.

Från statens järnvägar framhålles, att det finnes många arbeten, som på grund av klimatiska förhållanden endast kunna utföras under våren, sommaren och hösten. Alternativ I skulle medföra en ofrånkomlig utökning av arbetsstyrkan, enär delar av denna skulle komma att frigöras för semester under den för arbetet lämpligaste delen av året. Vidare framhålles att det icke anses skäligt och rättvist, att sådan personal, som genom en ändring av semesterlagen skulle få sin semester förlängd, skulle tillerkännas rätt att uttaga sammanhängande sommarsemester, medan tjänstemannapersonalen, som icke faller under lagen, i regel får semestern utspridd under tiden 1 februari—15 november. Statens järnvägar ger icke direkt förord för något av alternativen men framhåller att alternativ II är att föredraga ur kostnadssynpunkt genom att det underlättar och förbilligar vikariatet. Man säger sig vidare ha gjort den erfarenheten, att personalen föredrager att vara ledig enstaka dagar, sedan viss del av semestern uttagits i ett sammanhang.

Svenska järnvägarnas arbetsgivareförening uttalar sympatier för det tredje alternativet, men understryker att det för trafikpersonalen knappast är möjligt att förlägga de enstaka ledighetsdagarna i anslutning till söndagar.

De synpunkter, som från statens och de enskilda järnvägarnas sida anförts,

delas i allt väsentligt av järnvägsmannaförbundet. Den semesterledighet, som skall uttagas i en följd, bör begränsas till två veckor. De återstående semesterdagarna böra uttagas efter överenskommelse. Förbundet ansluter sig sålunda till alternativ II.

Svenska lokaltrafikföreningen framhåller, att man kan vänta att det vid en del företag inom dess verksamhetsområde sannolikt skulle komma att tillämpas en kombination av alternativen I och II på så sätt att sammanhängande sommarsemester skulle utgå vartannat år. Föreningen ger intet alternativ förord men framhåller gentemot alternativ III, att detta icke skulle ge den önskvärda vilan och rekreationen.

Från arbetsgivaresidan inom bilväsendet betonas vikten av att semestrarna icke i allt för stor utsträckning förläggas till sommaren. Detta leder till ett förord för alternativ III, ehuru det vill synas som om man i varje fall i viss utsträckning skulle kunna acceptera alternativ II. Inom detta näringsområde betonas särskilt betydelsen av att arbetsgivarna få rätt att bestämma under vilken del av året semestrarna skola utgå. Arbetstagensidan framhåller att företagstekniska och samhällsekonomiska skäl i vissa fall kunna motivera en uppdelning av semestern. Denna delning bör dock icke sträcka sig längre än till två perioder.

Norrlands stuvareförbund, som företräder arbetsgivare med i stor utsträckning säsongbetonad verksamhet, anför att tre veckors semester under sommarmånaderna måste medföra avsevärda olägenheter för stuveriföretagen och sjöfarten. Olägenheterna göra sig kanske icke så mycket gällande under tider av riklig tillgång på arbetskraft men kunna å andra sidan lamslå trafiken i tider av brist på arbetskraft. Förbundets uttalande utgör närmast ett förord för alternativ II.

För sjöfarten har frågan om valet av alternativ mindre betydelse, enär den avgjort största delen av arbetstagarna, manskapet, i regel erhåller semesterersättning och sålunda icke semesterledighet.

Handelns arbetsgivareorganisation anför, att alternativ I skulle föranleda en väsentlig stegring av personalstyrkan. Det är emellertid ej möjligt att uppbbringa arbetstagare för en permanent utökning av personalen och ej heller att anskaffa semestervikarier i erforderlig utsträckning. Med hänsyn härtill måste detta alternativ betraktas såsom orimligt. Alternativ III är det minst skadliga för handeln. En förlängning av semestern till tre veckor kommer att öka behovet av övertidsarbete. Väljer man emellertid alternativ III, kommer övertidsarbetet att hållas inom rimligare gränser än i fråga om de övriga alternativen. Det blir även möjligt att i detta fall förlägga sommarsemestern till lämpligare semestermånader än om andra alternativ skulle väljas. Dock kan för handelns vidkommande de nytillkommande semesterdagarna icke förläggas i anslutning till söndagar.

De genom kooperativa förbundet tillfrågade konsumtionsföreningarna avstyrka alternativ I. En längre gående uppdelning av semestern än i enlighet med alternativ II synes dock icke erforderlig.

Handelstjänstemannaförbundet framhåller, att en uppdelning av semestern av arbetstekniska skäl kan vara nödvändig för vissa branscher. Detta måste dock vara undantagsfall, varför frågor om uppdelning synas kunna lösas genom överenskommelser.

Sveriges arbetsgivareförening för hotell och restauranger betecknar en sammanhängande tre veckors sommarsemester såsom en orimlighet. Sommaren är näringens högsäsong, då vikarier icke kunna anskaffas i erforderlig utsträckning. Med hänsyn till de inom hotell- och restaurangnäringen rådande förhållandena är en uppdelad tre veckors semester mindre skadlig än en odelad. Här förordas närmast alternativ III.

Sveriges centrala restaurangaktiebolag anför liknande synpunkter. En utvidgning av sommarsemesteren skulle ställa arbetsgivarna inför svåra problem. Den skulle medföra ökade kostnader och en försämrad kundtjänst. Alldeles särskilt markant bleve detta, om man måste tillgripa semesterstängning. Även från detta håll förordas en uppdelning av semestern i enlighet med alternativ III.

Att en delning av semestern kan bli nödvändig inom hotell- och restaurangnäringen vitsordas av arbetstagareorganisationerna. Sveriges hotell- och restaurangpersonals förbund är dock närmast av den åsikten att erforderliga uppdelningar skola kunna komma till stånd genom överenskommelser organisationerna emellan. Tjänstemannaförbundet för hotell och restauranger åter anser en utökning av semestertiden under sommaren såsom otänkbar. Denna organisation ansluter sig till alternativ II.

Ett uttagande av den tredje semesterveckan i form av enstaka ledighetsdagar skulle enligt bankernas förhandlingsorganisation bli synnerligen svårt att administrera. Vikariefrågan skulle vålla besvärligheter och kostnaderna i förhållande till semestern bli förhållandevis stora. Alternativ II förordas.

Svenska stadsförbundet framhåller, att en hel del av den verksamhet som kommunerna bedriva är koncentrerad till sommaren. Ett sådant alternativ för 3-veckorssemesteren, som skulle komma att öka semesterledigheten under denna del av året, avstyrkes därför. Det är ur städernas synpunkt nödvändigt både att kunna sprida semestrarna över hela året och att kunna dela dem. Det är emellertid ur rekreationssynpunkt angeläget att semestertiden icke allt för mycket splittras sönder. Förbundet ansluter sig sålunda till alternativ II.

Svenska landstingsförbundet anför för sjukhusens del, att det på grund av den minskade sjukledigheten under sommaren är lättare att då bevilja semester än under andra tider på året. Förbundet avstyrker dock alternativ I, som inger betänkligheter; i de fall då det blir fråga om delning av semestern skulle alternativet nämligen medföra avsevärd omgång i form av förhandlingar etc. Det bör icke genom tvingande lagbestämmelser fastslås, huru den tredje semesterveckan skall utgå. Förord lämnas alltså för alternativ III. Svenska landskommunernas förbund kommer till samma ståndpunkt och framhåller vikten av att det överlåtes åt arbetsledningen att under beaktande av personalens önsknings förlägga semestern.

Utredningen övergår härefter till att beröra uttalanden rörande 3-veckorssemesterns utformning från organisationer, som företräda jordbruk, trädgårdsskötsel och skogsbruk. Förhållandena inom dessa näringsområden äro nämligen så olika dem som råda inom andra delar av näringslivet, att det för överskådlighetens skull ansetts motiverat att behandla dessa områden för sig.

Svenska lantarbetsgivareföreningen anför, att det av driftstekniska skäl är synnerligen svårt att inom jordbruket bereda arbetstagarna sammanhängande sommarsemester. Detta kan lättare ske under andra delar av året. Det är en obestriddlig fördel för arbetsgivarna att kunna få dela upp semestern på enskilda dagar, där detta medför mindre avbräck i arbetet. I allra största utsträckning synes dylik uppdelning tillgodose arbetstagarnas önskemål. Lantarbetsgivareföreningen kan icke tillstyrka något av de tre av utredningen framlagda alternativen utan förordar för jordbrukets vidkommande följande utformning av 3-veckorssemestern. Semestern bör utgå med sex dagars sammanhängande sommarsemester, sex dagars sammanhängande vintersemester och sex dagars semester efter arbetsgivarens bestämmande såsom sammanhängande ledighet eller såsom enstaka semesterdagar.

Även svenska trädgårdsarbetsgivareföreningen framlägger ett dylikt alternativ för 3-veckorssemestern. För att kunna hålla produktionen i gång måste man fördela semesterledigheten över en lång tid. Redan den nuvarande sammanhängande semesterperioden om sex dagar har vållat bekymmer. En utökning av sommarsemestern måste medföra omläggningar i driften. Främst skulle detta gå ut över arbetskrävande kulturer. Alternativ I måste för trädgårdsodlingens del helt lämnas ur räkningen. Tre veckors sammanhängande semester under växt- och produktionsperioden skulle få förödande verkningar.

Av arbetstagarorganisationerna ansluter sig svenska lantbrukstjänstemannaförbundet till det av lantarbetsgivareföreningen föreslagna alternativet för semesterns utformning.

Svenska lantarbetareförbundet åter framhåller, att någon svårighet ur arbetskraftssynpunkt att bereda jordbrukets arbetare längre sammanhängande sommarsemester än för närvarande icke synes föreligga. Man pekar härvid på den bland lantarbetarna rådande arbetslösheten. Jordbrukets arbetsgivare anlita numera tillfälligt anställd arbetskraft under de s. k. arbetstopparna. Följden härav blir att dessa arbetare däremellan måste gå arbetslösa. Eventuellt söka de sig över till andra näringsgrenar. Dessa arbetare skulle kunna kvarstanna och användas såsom semestervikarier. Från förbundets sida ansluter man sig till alternativ II.

Valet av alternativ för en tre veckors semester har ingen aktualitet för skogsbrukets vidkommande. Antalet skogsarbetare med ledighet från arbetet utgör mindre än 1 % av samtliga. Praktiskt taget alla arbetstagar erhålla nämligen enligt den allmänna semesterlagens bestämmelser endast s. k. särskild semesterlön, medan de ej bli berättigade till ledighet från arbetet.

V. UTREDNINGENS FÖRSLAG

Redan före den första semesterlagens tillkomst år 1938 hade arbetare i icke obetydlig omfattning genom avtal förvärvat rätt till semester. I början av 1937 hade sålunda icke mindre än 575 000 arbetare på dylikt sätt tillförsäkrats en årlig ledighet från arbetet med helt eller delvis bibehållen lön. Det synes vidare ha varit regel att arbetsgivarna iakttagit då gällande arbetarskyddslags rekommendation om viss årlig ledighet, varför arbetare även utan avtalsenlig rätt till semester i stor utsträckning faktiskt åtnjöt dylik. Tjänstemännen ha enligt hävd åtnjutit semester sedan lång tid tillbaka.

Om sålunda själva semestertanken vunnit en förhållandevis stor utbredning vid den angivna tiden, var dock antalet semesterdagar ringa. Man räknar med att icke mindre än $\frac{1}{10}$ av de nämnda 575 000 arbetarna hade kortare semester än sex dagar. För denna grupp torde semestertidens längd i allmänhet ha omfattat ett sådant antal dagar, att detta, tillsammans med den i samband med midsommaren inträdande normala ledigheten, uppgick till en vecka. Regeln synes nämligen vid denna tid ha varit att förlägga den egentliga arbetarsemestern till just denna del av året. Bland tjänstemännen voro förhållandena skiftande främst med hänsyn till levnadsålder och tjänsteställning. För den stora massan kontorsanställda utan högre utbildning torde semestertidens längd i allmänhet uppgått till fjorton dagar.

Den första semesterlagen var således en mycket betydelsefull reform. Utom att ytterligare arbetstagargrupper tillförsäkrades semester medförde den att semesterens längd utsträcktes på ett sådant sätt, att den gav möjlighet till en verklig rekreation. I princip erhöles samtliga arbetstagare med fastare anställning en årlig semester om två veckor. Sedan rätten till semester genom 1945 års semesterlag utsträcktes till att omfatta även anställda med kortare anställningstid än ett halvt år, blev rätt till två veckors semester tillförsäkrad praktiskt taget alla anställda.

Semesterlagstiftningen i vårt land har karaktär av skyddslag. Den har införts i syfte att tillförsäkra de anställda möjlighet till rekreation. Den regelbundna veckovilan och uppehållen i arbetet i samband med helgerna ha icke ansetts vara tillräckliga för att hindra arbetskraftens allt för snabba förslitning. Men syftet har naturligen också varit längre gående än det en skyddslag i egentlig mening är avsedd att tjäna. Genom semesterlagstiftningen har man skapat ökad likställighet; den utgör ett steg i riktning mot utjämning av arbets- och livsvillkoren för medborgarna i vårt samhälle.

Under förarbetena till den första semesterlagen var man på det klara med att behovet av semester kunde vara mycket olika för olika grupper arbets-

tagare. Personer, som stodo i hårt och pressande arbete, voro utan tvivel i behov av längre tids rekreation än andra. Man ansåg emellertid att lagstiftningen borde inskränka sig till att ge arbetstagarna en viss minimisemester. Lagen skulle alltså endast ange den kortaste semester, vartill en arbetstagare skulle äga rätt. För det fall att någon grupp i samhället skulle önska längre tids ledighet än den lagen föreskrev vore detta en angelägenhet, som borde lösas avtalsvägen. Denna uppfattning har sedan vid flera tillfällen hävdats. Det kan synas som om man vid införandet av lagen om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete, i det följande kallad den särskilda semesterlagen, kommit att göra ett avsteg från denna principiella inställning. Genom denna lag erhålla nämligen vissa arbetstagare rätt till semester under minst tre veckor. Ser man på de motiv, som legat bakom tillkomsten av denna lag, kan man dock icke säga att så varit förhållandet.

De undersökningar, som 1942 års semesterkommitté utförde, gävo vid handen att arbetstagarna i stor utsträckning voro i behov av längre semester än den lagstadgade. Kommittén drog med hänsyn härtill den slutsatsen, att det kunde ifrågasättas, huruvida icke en generell förlängning av den lagstadgade semestertiden borde genomföras. Vid tidpunkten för dessa överväganden varade ännu det andra världskriget. Under kriget hade den industriella produktionen icke obetydligt nedgått. Även produktionsvolymen per arbetstimme hade visat någon om än icke särskilt markerad minskning. Dessa förhållanden ansåg man sig icke kunna gå förbi vid semesterfrågans bedömning. Här mötte sålunda allvarliga betänkligheter av ekonomisk natur. Det ansågs därför vid denna tid icke möjligt att föreslå en allmän förlängning av den lagstadgade semestertiden. I avbidan emellertid på att läget skulle bli sådant, att en generell semesterförlängning kunde genomföras, föreslogs att vissa grupper arbetstagare, vilkas semesterbehov i avsevärd grad översteg flertalets, skulle erhålla en förlängning av semestertiden. Man kan uttrycka saken så, att dessa grupper — i avbidan på att det bleve möjligt att generellt öka semestertiden — finga den längre semester, som man avsåg att senare tillförsäkra arbetstagare i allmänhet.

Det nyss anförda är i korthet bakgrunden till införandet av den särskilda semesterlagen år 1946, varigenom bl. a. vissa gruvarbetare erhöles tre veckors semester. (För lagens innehåll redogöres utförligare i kapitel I, Semester tidens längd.) Samtidigt infördes en sådan ändring i den allmänna semesterlagen, att ungdom under 18 år erhöles rätt till tre veckors semester. Ungdomen ansågs nämligen behöva en längre tids årlig avkoppling än de äldre. Ändringen i lagstiftningen avsåg emellertid även att göra övergången till förvärvslivet från skolan med dess långa sommarledighet mindre tvär än vad tidigare hade varit fallet.

Frågan om införande av en allmän semester om tre veckor är sålunda icke ny. Man har dock tidigare varit enig om att möjligheter icke förelegat till en reform på detta område. Det är med hänsyn härtill naturligt att, då för-

hållandena efter kriget i olika avseenden började att stabilisera sig, allt fler röster höjdes för att tiden vore inne för att förverkliga det mål, som sedan länge uppsatts för reformpolitiken.

Då utredningen till behandling upptagit frågan om införande av en 3-veckorsemester, har den att börja med ställt spørsmålet, på vad vis förhållandena numera äro annorlunda än förut. Utredningen får i detta avseende hänvisa till följande uppgifter rörande omfattningen av industriens och jordbrukets produktion, vilka återfinnas i konjunkturinstitutets publikation Konjunkturläget hösten 1949.

Tabell 1. Produktionsvolymen, antalet arbetstimmar och produktionsvolymen per arbetstimme inom industrien 1939—1948.

Index 1939=100.

År	Industriproduktionsvolymen.	Antal arbetstimmar för arbetare.	Produktionsvolymen per arbetstimme	
			för arbetare räknat	för hela personalen räknat
1939	100	100	100	100
1940	92	95	96	96
1941	89	94	95	94
1942	95	100	95	93
1943	99	104	96	93
1944	105	106	99	96
1945	103	104	99	96
1946	124	117	106	102
1947	128	117	110	104
1948 ¹⁾	136	120	114	108

Tabell 2. Jordbrukets produktionsvolym 1938/39 och 1947—1949.

Miljoner kronor.

	Volym i 1948/49 års priser				Indextal 1938/39=100
	1938/39	1947	1948	1949 (delvis prognos)	1949 (delvis prognos)
Vegetabilier	545,7	441,1	643,5	682,7	125
Animalier	2 161,6	1 946,6	2 007,6	2 180,6	101
Totalt	2 707,3	2 387,7	2 651,1	2 863,3	106

Det framgår av tabell 1, att industriproduktionen under år 1948, d. v. s. det sista år som ingår i denna tabell, med 36 % översteg 1939 års produktion. Produktionsvolymen per arbetare räknat låg 14 % över förkrigstidens. Institutet räknar med att totala produktionsvärdet mellan 1948 och 1949 skall ha stigit med 2,4 %. Att stegringen icke varit större sammanhänger med det denna tid inträffade priset på massa och papper. Frånräknas dessa in-

¹ Preliminära beräkningar.

dustrigrupper ävensom grafisk industri har produktionsvärdet under nämnda tid för övriga grupper stigit med 5,3 %, vilket ger en produktionsstegring per arbetare med 3,2 %.

Jordbruksproduktionen 1949 översteg — såsom tabell 2 visar — med 6 % produktionen 1938/39. Stegningen var betydligt större i fråga om vegetabilier, nämligen icke mindre än 25 %. För animalier åter inskränkte den sig till 1 %.

Utvecklingen under tiden efter krigets upphörande har sålunda medfört att produktionen numera betydligt överstiger förkrigstidens. Det är mot denna bakgrund och arbetstagarnas höjda reallöner, som man får se aktualiserandet av önskemålet om en förlängning av den allmänna semesteren.

Antalet personer, som jämlikt gällande lagstiftning åtnjuter minst tre veckors semester, är förhållandevis obetydligt. Det förefintliga statistiska materialet tillåter icke någon säkrare kalkyl rörande antalet ungdomar under 18 år som redan ha tre veckors semester. Nämnas må dock att enligt kommerskollegii industristatistik antalet arbetare inom industrien i åldern under 18 år 1947 uppgick till omkring 42 000. Det antal, som jämlikt den särskilda semesterlagen erhåller tre veckors semester, är lättare att beräkna. Den största gruppen utgöres av gruvarbetare under jord och gruvarbetare ovan jord i Norrbottens län. Denna grupp jämte de andra arbetstagare, som jämlikt sistnämnda lag har rätt till tre veckors semester, torde uppgå till omkring 11 000.

Längre semester än två veckor förekommer däremot i icke obetydlig utsträckning till följd av avtal, reglemente eller sedvänja. Härför har redogjorts i kapitel I. Nämnas må i detta sammanhang endast att statens och kommunernas tjänstemän i regel ha längre semester än två veckor. Dylik förekommer även bland tjänstemän i privat tjänst. Bland arbetare är längre semester än två veckor väsentligt ovanligare. Dock ha särskilt arbetare i statlig och kommunal tjänst genom avtal eller annorledes blivit tillförsäkrade längre semester än den, som allmänna semesterlagen föreskriver.

Det är givetvis av stort intresse att erhålla någon uppfattning om det ungefärliga antal arbetstagare, som skulle komma att erhålla sin semestertid förlängd vid ett införande av lagstadgad tre veckors semester. Med hänsyn till bristen på mera exakta uppgifter rörande de verkliga semestertiderna har det varit möjligt att endast utföra en helt grov kalkyl. De i det efterföljande angivna uppgifterna torde ge någon uppfattning om storleksordningen av den reform, varom här är fråga. Utredningen beräknar antalet arbetstagare, som skulle erhålla sin semester förlängd, på sätt framgår av följande sammanställning.

	Antal arb.tagare med 2 v. semester
Jordbruk med binäringar	210 000
Industri och hantverk	880 000
Handel och samfärdsel m. m.	310 000
Allmän tjänst och fria yrken	30 000
Husligt arbete och annan verksamhet	160 000
	Summa 1 590 000

Utredningen är angelägen understryka den stora osäkerhet, varmed denna beräkning utförts. Emellertid torde man dock kunna vara berättigad att uppskattningsvis ange antalet arbetstagare, som för närvarande ha två veckors semester och som sålunda skulle erhålla en semesterförlängning med en vecka, till ungefär 1,6 miljoner. Det totala antalet arbetstagare i landet synes kunna beräknas till 2,2 miljoner, varvid hemmavarande barn och andra medhjälpande familjemedlemmar frånräknats. Detta skulle innebära att omkring 0,6 miljoner arbetstagare redan ha en semester, som överstiger två veckor. Tilläggas må att alla dessa icke ha tre veckors semester. Det torde vara ganska stora grupper, som ha en semestertid av 15 dagar, d. v. s. $2\frac{1}{2}$ vecka. Även en viss del av de 0,6 miljonerna arbetstagare komma sålunda att vid en reform erhålla sin semestertid förlängd, ehuru med kortare tid än en vecka. Utredningen har i de ovan återgivna kalkylerna utgått från att förlängning av semestern icke sker för dem, som redan genom avtal åtnjuta semester av tre veckor eller längre tid.

Uppgifterna ange att det här är fråga om en reform med betydande räckvidd. För utredningen har det framstått som en viktig uppgift att med utgångspunkt från de nyssnämnda förhållandena kunna belysa verkningarna för näringslivet av en lagstadgad semester om tre veckor. Verkningarna kunna dock icke bli av allt för genomgripande natur. Det är nämligen här fråga om en jämförelsevis liten arbetstidsförkortning. Bortfallet av en arbetsvecka motsvarar ju en minskning av den årliga arbetstiden med 48 timmar. Om man skulle tänka sig en förkortning av arbetstiden per vecka av samma omfattning, som motsvarar den tredje semesterveckan, skulle detta innebära en sänkning av de nuvarande 48 timmarna per vecka till ungefär 47. Även om man av olika anledningar har att vänta sig, att verkningarna av en förkortning med en timme av veckans arbetstid skola bli något mindre än av en ökning av semestertiden med en vecka, torde man dock vara berättigad framhålla, att de ekonomiska verkningarna icke kunna beräknas bli allt för omfattande. Den omständigheten, att de anställda komma att vara lediga i en följd, kan emellertid i vissa fall skapa speciella problem för produktionen.

I de följande resonemangen utgår man att börja med från antagandet att inga andra förändringar inom näringslivet äga rum än införandet av en till tre veckor förlängd semester. Denna förutsättning är nödvändig för att få belyst, i vilken riktning verkningarna av reformen gå. Längre fram låter utredningen denna förutsättning falla.

Det normala arbetsåret omfattar för närvarande 50 veckor. Två veckor utgöras av semester. Detta gäller den stora massan av arbetstagare, vilken enligt vad som framgått av det föregående för närvarande har denna semester-tid. Utsträcket semestertiden till tre veckor, innebär detta att arbetsåret förkortas till 49 veckor eller med 2 %. Gör man det mycket förenklande antagandet, att inga försök göras att upprätthålla produktionsvolymen och att denna nedgår med en omfattning, som motsvarar en veckas produktion, skulle sålunda produktionsvolymen minska med 2 %.

Detta betraktelsesätt är givetvis ytterst schematiskt. Påpekas kan exempelvis, att arbetsåret i verkligheten aldrig uppgår till 50 veckor på grund av frånvaro i anledning av sjukdom, värnpliktstjänstgöring etc. Tages hänsyn härtill, skulle man sålunda ha att vänta en något större nedgång i produktionsvolymen än nyss antagits. Å andra sidan har man anledning utgå från att företagarna komma att göra ansträngningar för att så vitt möjligt upprätthålla produktionen bl. a. genom anställande av ny arbetskraft. I den mån detta är möjligt, blir följderna en ökning av lönekostnaderna, icke ett produktionsbortfall.

Den omfattning, i vilken semestervikarier kunna anskaffas, är beroende av läget på arbetsmarknaden. Hur gynnsamt detta än kan vara ur företagar-synpunkt, kan man dock omöjligen antaga, att vikarier alltid skulle stå till förfogande i sådan omfattning, att produktionen kunde upprätthållas i oförändrad omfattning. Vad nu sagts gäller dock endast för näringslivet i sin helhet. För enskilda företag kan det givetvis inträffa, att de även efter en semesterförlängning kunna upprätthålla oförändrad produktion.

Frågan i vilken utsträckning följderna blir ett produktionsbortfall eller en lönekostnadsökning sammanhänger sålunda bl. a. med läget på arbetsmarknaden. Om man skulle räkna med en viss arbetslöshet av icke allt för obetydlig omfattning, komme anskaffandet av ny arbetskraft för produktionens upprätthållande att bli en fråga, som ginge förhållandevis lätt att lösa. Man kan dock aldrig räkna med att arbetslöshet skall finnas inom samtliga yrkesområden. På yrkesutbildad arbetskraft torde brist merendels komma att föreligga, vilket läge som än i övrigt råder å arbetsmarknaden.

Utgår man från antagandet, att det kommer att bli möjligt för samhället att fullfölja det program, som allmänt godtagits för sysselsättningspolitiken, kan man räkna med att en i stort sett jämn och förhållandevis hög sysselsättning kommer att råda. Det blir till följd härav med all sannolikhet möjligt att endast i begränsad utsträckning anställa semestervikarier för produktionsens upprätthållande. Betraktar man näringslivet i stort, får man sålunda räkna med att verkningarna av en semesterförlängning med sannolikhet bli en kombination av produktionsbortfall och lönekostnadsökning.

Förhållandena kunna emellertid gestalta sig olika inom olika verksamhetsområden. Inom vissa näringsområden förekommer för närvarande, att driften nedlägges under någon kortare del av året. Så är exempelvis fallet inom vissa delar av sko- och beklädnadsindustrierna. Inom dylika områden behöver man således icke under alla förhållanden räkna med att en semesterförlängning skall medföra ett produktionsbortfall. Under förutsättning att företagarna kunna förlägga den tredje semesterveckan till den tid, då driften brukar ligga nere, blir den enda följderna av den övervägda reformen en stegring av lönekostnaderna. Arbetarna erhålla semester under den tid av året, då de eljest brukar gå arbetslösa. Enär de totala kostnaderna ökas men produktionsmängden blir oförändrad, inträder en stegring av produktionskostnaderna.

Som ett annat exempel må framhållas trafikväsendet. Här torde följderna bli ungefär desamma som sist nämnts. Trafiken måste upprätthållas i ungefär oförändrad omfattning. Skall detta vara möjligt måste en ökning äga rum av antalet anställda. Medan antalet »tjänster» blir oförändrat, kommer på dessa att få slås ut en ökad lönekostnad.

Verkningar av annat slag göra sig säkerligen gällande exempelvis vid en del järnbruk. I de fall, då ett järnbruk för närvarande helt nedlägger driften för att på en gång bereda de anställda två veckors semester, får man vid en semesterförlängning i flertalet fall räkna med att driften blir nedlagd under tre veckor. Här inträder sålunda en minskad produktion, medan lönekostnaderna totalt sett bli oförändrade. En kostnadsstegring inträffar genom att lönekostnaderna få slås ut på en mindre produktion. En liknande tendens gör sig gällande genom att en del kostnader icke komma att nedgå; exempel härpå erbjuder ränta å investerat kapital.

De här anförda exemplen tjäna att belysa verkningarna i några fall, då dessa bli i särskild grad renodlade. I regel torde de emellertid på olika sätt bli kombinerade med varandra. Att de emellertid i stort sett måste gå i de riktningar här berörts är uppenbart. Om man utnyttjar arbetskraften i mindre utsträckning än tidigare — och detta blir ju fallet om en tredje semestervecka tillägges — måste under i övrigt oförändrade förutsättningar bl. a. i fråga om arbetskraftens effektivitet skapas en tendens till minskad produktion och ökade produktionskostnader. Innebörden av detta blir att konsumtionen kommer att nedgå. Medborgarna måste ju ytterst leva på vad de själva producera.

De i det föregående förda resonemangen ha utgått från antagandet, att inga andra förändringar inom näringslivet skett än som direkt sammanhånga med genomförandet av en förlängd semester. Man har bl. a. förutsatt att produktionen varit statisk. Då det talats om verkningar, har detta sålunda endast inneburit, att man angivit tendenser som verkat i den ena eller den andra riktningen. I ett samhälle, som befinner sig i utveckling och där produktionsmetoderna ständigt förbättras, komma verkningarna av en semesterförlängning icke att framträda på det sätt ovan skildrats. Verkningarna inom näringslivet av en semesterförlängning äro nämligen förhållandevis svaga i jämförelse med andra krafter, som ge sig till känna inom produktionslivet. Detta kan belysas med några uppgifter rörande stegringen i industriens produktionsvolym.

Under tiden mellan första och andra världskriget steg produktionsvolymen per arbetad timme med ett årligt genomsnitt av drygt 3 %. Under perioden 1939—1948 är motsvarande tal 1,5 %. Att stegringen denna tid genomsnittligt sett icke blivit högre, berodde på av kriget föranledda förhållanden. Mellan 1946 och 1948 ökade produktionsvolymen per arbetad timme årligen med i det närmaste 4 %.

Om man jämför dessa uppgifter med storleken av de sannolika återverkningarna på produktionens omfattning av en med en vecka förlängd semester,

framgår att dessa senare med all sannolikhet icke komma att överstiga vad som svarar mot den genomsnittliga stegringen under ett år. Utredningen vill dock betona, att verkningarna i fråga om enskilda företag givetvis kunna gestalta sig helt annorlunda. Betraktar man emellertid näringslivet i stort, torde vad här sagts få anses som sannolikt. Man kan även uttrycka saken på det sättet, att den förlängda semesterns införande orsakar en långsammare produktionsstegring än den som eljest skulle ha ägt rum. Sannolikt är alltså att någon absolut minskning i produktionen icke skall inträffa. I alla fall synes detta gälla, om man såsom utredningen ämnar föreslå väljer vägen att införa den tredje semesterveckan i tvenne etapper under en tid av två på varandra följande år. Detta blir nämligen fallet, om man vid genomförandet av 3-veckorssemestern låter de ändrade bestämmelserna träda i kraft den 1 juli ett visst år, varigenom semestern under det närmast följande året blir 15 arbetsdagar för att först det därefter kommande året stiga till 18 dagar.

Såsom framgått av det föregående får man räkna med — därest som här skett endast verkningarna på kort sikt betraktas — en sänkning i den takt, varmed produktionsvolymen kommer att öka. Detta innebär att levnadsstandarden, mätt i varor och tjänster, icke kommer att undergå samma stegring, som man kunde vänta vid en kortare semestertid. Man kommer sålunda att i ökad fritid taga ut en eljest tänkbar stegring i levnadsstandarden. Man möter här den centrala punkten, då det gäller att taga ställning till frågan om en förlängning av semestertiden. Ytterst gäller det sålunda att välja mellan att taga ut hela den normala produktionsstegringen i form av högre löner eller att avstå från en del av eljest möjliga lönestegringar och i stället erhålla en ökad årlig ledighet.

Utredningen anser sig i detta sammanhang icke behöva ingå på förhållandena inom de olika grenarna av näringslivet. De ha behandlats i ett föregående avsnitt av betänkandet och belysas utförligt i bilaga 1. Inom ingen del av näringslivet synas förhållandena vara sådana, att det skulle vara omöjligt att genomföra en förlängning av semestern. Att t. ex. jordbruket företer vissa speciella problem är en annan sak, som behandlas senare i förevarande kapitel. Utredningen vill dock framhålla, att den tredje semesterveckan naturligen kan komma att medföra en kännbar ekonomisk belastning för sådana områden, som arbeta med mycket små vinstmarginaler. Förhållandena inom dessa få emellertid icke bli avgörande för frågan om hela den stora gruppen arbetstagare skall erhålla tre veckors semester eller icke. Av naturliga skäl anser utredningen sig särskilt böra beröra förhållandena inom våra exportindustrier.

För exportindustrierna kunna verkningarna bli mera omfattande än i fråga om hemmamarknadsindustrierna. En tredje semestervecka kommer att innebära en fördyring av produktionskostnaderna, som utländska konkurrenter undgå. Vårt lands konkurrenskraft kommer alltså att påverkas i ogynnsam riktning. Det synes dock icke möjligt att bedöma, huru omfattande verkningarna faktiskt kunna bli. Så mycket torde dock vara klart, att export-

ökningen icke kommer att kunna gå i samma takt som skulle ha varit fallet, därest semestertiden hade varit oförändrad. I vad mån åter tendenserna till prisförhöjning kunna medföra att vårt land faktiskt går förlustig vissa marknader, har icke kunnat avgöras med det material, som stått till utredningens förfogande. Det synes även knappast möjligt att över huvud taget verkställa undersökningar, som belysa dessa förhållanden. En semesterförlängning med en vecka måste emellertid, enligt vad som framhållits i det föregående, få en förhållandevis liten återverkan på kostnaderna. Visserligen är det sant, att jämförelsevis blygsamma höjningar av exportpriserna kunna medföra betydande nedgång i exporten. Men priserna påverkas även av så många andra faktorer, att det icke blir möjligt avgöra i vilken utsträckning konkurrenskraften påverkas.

I samband med allt socialt reformarbete, som är av den natur att det medför ökad ekonomisk belastning för produktionen, måste självfallet exportindustriernas ställning beaktas. Vilken hänsyn som skall tagas får anses vara en avvägningsfråga. Så är förhållandet även då det gäller den nu aktuella reformen.

I det föregående har utredningen helt uppehållit sig vid de negativa verkningarna av en förlängd semester. Då det gäller att taga ställning till frågan om införandet av en tredje semestervecka måste emellertid självfallet reformens positiva sidor beaktas. Reformen kommer med sannolikhet att få verkningar, vilka på längre sikt i viss utsträckning uppväga de tendenser till produktionsminskning och kostnadsökning, som beräknas ge sig till känna. Utredningen vill innan den närmare går in på dessa frågor framhålla, att man här kommer in på områden, där verkningarna bli synnerligen svåra att bedöma. Reformens positiva sidor äro nämligen ännu svårare att mäta än de negativa.

Vad som synes utredningen betydelsefullt, då det gäller att bedöma de positiva verkningarna av reformen, är det värde arbetstagarna själva tillmäta en förlängning av semestern med en vecka. Enligt de undersökningar, som utredningen verkställt, råder bland arbetstagarna enighet om det önskvärda att erhålla en ökad ledighet. Härtill återkommer utredningen utförligare i det följande. Utredningen inskränker sig här till att konstatera, att man allmänt hälsar reformen som ett stort framsteg. Icke från något håll bland arbetstagarna ha röster höjts mot reformen, trots att man varit medveten om att reformen måste köpas till ett visst pris, nämligen det att man får avstå från vissa eljest möjliga löneökningar.

Den ökade fritiden har i första hand den betydelsen, att rekreationsbehovet kan tillgodoses i större utsträckning än vad för närvarande är möjligt. Bland arbetstagarna råder allmänt den uppfattningen, att en semester om två veckor är för kort. Man har i detta sammanhang pekats på det ökade jäktet under senare tid. Det är naturligen svårt att kunna riktigt bedöma vilken realitet, som ligger bakom denna uppfattning. Inom produktionen på-

går en ständig rationaliseringsprocess, som har till syfte att få fram effektivare produktionsmetoder och ett bättre utnyttjande av arbetskraften. Denna utveckling har i många fall fört med sig stegrad arbetstakt och ökade påfrestningar för arbetstagarna. Detta i sin tur skapar behov av en förlängning av rekreationstiden för att arbetskraften icke i förtid skall förslitas. Å andra sidan måste hållas i minnet, att många rationaliseringsprocesser göra arbetet lättare. Arbetsuppgifter, som tidigare krävt stora kroppsansträngningar, ha genom ökad mekanisering blivit väsentligt lättare.

Även om man sålunda på vissa håll kan säga att arbetet numera ställer större krav på arbetstagaren än tidigare, är man dock icke berättigad att generalisera detta omdöme. Vad man däremot kan peka på såsom en i det närmaste allmängiltig företeelse är den ökade takten i själva livsföringen.

En av de mera påtagliga vinsterna av en semesterreform är den ökade trivsel som kommer att uppstå i samhället. Reformen innebär även möjligheter till ett vidgat privatliv.

Från olika håll har framhållits reformens betydelse för ett förbättrat hälsotillstånd. Genom de ökade möjligheterna till ett stärkande friluftsliv skulle motståndskraften mot sjukdomar bli större. Enligt utredningens mening talar mycket för att så måste bli fallet. Det finns emellertid inga möjligheter att bevisa riktigheten av detta påstående. Fråga är här om verkningar, som först så småningom göra sig gällande.

I första hand kommer reformen arbetstagarna tillgodo. Men indirekt torde den få gynnsamma verkningar även för produktionen. Man har nämligen anledning antaga, att arbetseffektiviteten kommer att påverkas i positiv riktning genom att rekreatjonsbehovet blir tillgodosett i större utsträckning än vad för närvarande är fallet.

Vad senast anförts har avsett verkningar av reformen, vilka företrädesvis varit av icke ekonomisk natur, ehuru de indirekt kunna komma att motverka de tendenser till produktionsbortfall och kostnadsökning, som den tredje semesterveckan i varje fall omedelbart kan föranleda. Emellertid har semesterförlängningen även vissa indirekta verkningar av rent ekonomisk natur.

Genom förlängningen av semestern kommer den till buds stående arbetskraften att utnyttjas för produktivt arbete i något mindre utsträckning än tidigare. Detta torde uppväcka en tendens till att genom rationaliseringar söka effektivare utnyttja arbetskraften. Med en viss grad av sannolikhet kan man vänta sig att reformen kommer att utlösa en tendens till ökad mekanisering av produktionsapparaten. Semesterförlängningen kommer sålunda i sig själv att öka takten i den ständigt fortgående rationaliseringsprocessen. I vilken utsträckning tendenserna till produktionsminskning och kostnadsfördyring kunna motverkas är emellertid omöjligt att avgöra.

Vad utredningen i det föregående anført kan sammanfattas på följande sätt. Beträffande de direkta ekonomiska verkningarna sedda på kort sikt av en till tre veckor förlängd semester kommer en tendens till produktions-

bortfall och kostnadsstegring att inträda. Denna tendens motverkas dock av den ständigt fortgående effektiviseringen av produktionsmetoderna, varför de synliga verkningarna med sannolikhet bli en långsammare produktionsstegring än den som eljest skulle ha ägt rum. Sett ur företagsynpunkt är vidare att beakta, att kostnadsökningen kommer att i viss mån motverkas genom att arbetstagarna bli tvingade avstå från en del av den löneförhöjning som eljest med sannolikhet hade blivit möjlig. På längre sikt äro verkningarna svåra att bedöma; flera omständigheter tala dock för att reformen, sedan den varit i kraft någon tid, får sådana verkningar att det i varje fall till en del blir möjligt att efter hand taga igen vad man under en viss övergångstid fått avstå från.

Ur sociala synpunkter komma ett flertal gynnsamma verkningar att göra sig gällande såsom ökad trivsel och förbättrat tillgodoseende av rekreationsbehovet. Dessa verkningar kunna icke vägas mot följderna av den temporärt minskade takten i produktionsstegringen. Vissa indirekta verkningar uppkomma dock, som torde komma att öka arbetseffektiviteten. Den genom semesterförlängningen förorsakade sänkta årliga arbetstiden för den enskilde arbetstagaren kan öka rationaliseringstakten och därigenom i någon mån motväga de negativa verkningar, som i varje fall omedelbart uppkomma.

Frågan om en förlängning av semestern till tre veckor får i allt väsentligt betraktas som en avvägningsfråga. På grund av arbetstagarnas stora andel av den förvärsarbetande befolkningen berör denna fråga främst dem själva. Anser man på arbetstagarhåll, att man vill taga ut en eljest möjlig levnadsstandardförbättring i form av ökad fritid, är detta förhållande enligt utredningens uppfattning ett starkt skäl till förmån för reformen.

Som redan i korthet nämnts har man från arbetstagarorganisationerna genomgående tillstyrkt 3-veckorssemestern under medvetande om vad detta innebär för medlemmarna. Man har sålunda härvid träffat sitt val. Om arbetstagarna vilja byta ut en viss möjlig löneförbättring mot ökad fritid bör samhället vara berett att medverka härtill, såvida icke sådana verkningar skulle ge sig till känna, som ur samhällets synpunkt icke kunna godtagas. Enligt utredningens mening föreligger icke risk härför. Från samhällets sida gäller dock att beakta på vad sätt övriga förvärsarbetandes intressen beröras.

Denna fråga torde komma under bedömande i samband med den utredning, som lämnats åt arbetsmarknadsstyrelsen angående vidgade möjligheter till semester. Huru denna fråga kan lösas kan för närvarande icke överblickas. Vilken lösning den än erhåller är frågan dock icke av den storleksordningen att den bör förhindra en lösning av 3-veckorssemestern för arbetstagarna. Till detta spörsmål återkommer utredningen i det följande.

Utredningen får under återopande av det anförda i princip *tillstyrka införandet av en till tre veckor förlängd semester*. Då den gör detta tillstyrkande sker det under förutsättning, att reformen får en sådan utformning att den, samtidigt som den tillgodoser arbetstagarnas skäligena krav på rekrea-

tion, icke medför större ekonomisk belastning än vad som kan anses rimligt i förhållande till vad man avser att vinna genom reformen. Till frågan om tidpunkten för reformens ikraftträdande återkommer utredningen i det följande.

Utredningen övergår härefter att diskutera det sätt, varpå en till tre veckor förlängd semester bör utformas. För de undersökningar, som utredningen låtit verkställa för att få denna fråga belyst, utarbetades följande trenne alternativ till 3-veckorssemesterns utformning.

Alternativ I. Semestern utgår i ett sammanhang. Den bör om möjligt förläggas till sommaren. Delning av semestertiden skall kunna ske efter överenskommelse mellan arbetsgivaren och arbetstagen. Utan att dylik överenskommelse föreligger skall delning av semestern kunna ske efter medgivande av arbetarskyddsstyrelsen i de fall, då sammanhängande semester skulle medföra avsevärda olägenheter för ett företags drift. Dock skall semestertiden i detta fall icke kunna uppdelas i mer än två skilda perioder, av vilka den ena skall utgöra minst två veckor.

Alternativ II. Semestern förlägges om möjligt till sommaren. Delning av semestertiden skall kunna ske genom överenskommelse mellan arbetsgivaren och arbetstagen. Utan att dylik överenskommelse kommit till stånd skall delning kunna ske av arbetsgivaren i perioder, varav en skall utgöra minst två veckor och övrig semestertid utgöra

a) en sammanhängande period eller

b) enstaka semesterdagar placerade antingen i anslutning till söndagar eller ock på annat sätt.

Från början ansågs alternativ II b) enbart såsom ett underalternativ. Därför erhöi det ej heller en självständig beteckning. I den efterföljande diskussionen kallas emellertid för enkelhetens skull det ursprungliga alternativet II a) enbart för alternativ II, medan II b) benämnes alternativ III.

Samtliga tre alternativ ha ett gemensamt drag. Det är arbetsgivaren, som bestämmer när på året semester skall uttagas. Dock finnes en rekommendation, att semestern så vitt möjligt skall utgå på sommaren. Detta överensstämmer med principerna i den nuvarande lagstiftningen.

Delas semestern enligt alternativ II, torde den tredje semesterveckan i de flesta fall bli förlagd till annan del av året än sommaren. Om semestern delas enligt alternativ III och den tredje semesterveckan uttages i form av lediga dagar i anslutning till en söndag, är det dock avsett att dessa dagar i regel skola förläggas till sommaren, exempelvis i form av lediga sommarlördagar.

En princip, som den nuvarande semesterlagstiftningen bygger på, är att delning av semestertiden icke skall kunna ske annat än efter medgivande av arbetstagen. Här bortses från specialbestämmelserna för jordbruket med binärningar; huruvida dessa bestämmelser böra bibehållas eller icke behandlas senare.

Den sist nämnda principen — delning av semestern kan icke ske mot arbetstagarens vilja — upprätthålles väsentligen i alternativ I. Alternativ II innebär, att den nytillkommande semesterveckan kan, om arbetsgivaren så bestämmer, bli förlagd i sammanhang med de två semesterveckor som skola utgå i en följd, men den kan även komma som en separat vecka. Alternativ III ger arbetsgivaren de största möjligheterna till delning. Han kan dela semestern i icke mindre än sju perioder, en om två veckor och sex om vardera en dag. Men även med alternativ III kan arbetstagaren erhålla samtliga de tre semesterveckorna i en följd.

För de ståndpunkter, som arbetsmarknadens organisationer intaga till de olika alternativen, har utförligt redogjorts i annat sammanhang. Utredningen kan sålunda här fatta sig helt kort.

I praktiskt taget samtliga uttalanden från arbetsgivaresidan betonas nödvändigheten för arbetsgivaren att själv kunna bestämma om delning av semestern. Alternativ I har som en följd härav bestämt avstyrkts. Allt efter de speciella förhållanden, som äro rådande inom det verksamhetsområde vederbörande arbetsgivarorganisation företräder, har man uttalat sig till förmån för alternativ II eller III. En klar majoritet ansluter sig dock till det sist nämnda alternativet.

Samtidigt som man framhåller betydelsen för näringslivet, att arbetsgivaren får möjligheter till delning av semestern, uttalas dock, särskilt vad gäller industrien, att man i stor utsträckning kan räkna med att semestern, även om alternativ II eller III genomföres, i verkligheten kommer att ges i en följd. För närvarande beräknas omkring 70 % av industriens arbetare erhålla gemensamhetssemester under sommaren. Det är sålunda en mycket vanlig företeelse, att företagen helt nedlägga verksamheten två veckor under sommaren för att bereda de anställda semester. Denna tendens till gemensamhetssemester väntar man skall öka vid en förlängning av semestern till tre veckor. Att man dock är mycket angelägen, att arbetsgivaren skall ha möjlighet att dela på semestern, beror på att förhållandena vid en hel del företag kunna vara sådana, att en sammanhängande tre veckors semester skulle medföra avsevärda olägenheter. En annan omständighet, som medfört att många arbetsgivare hållit på möjligheten att kunna dela semestern, är önskan att kunna förlägga den tredje semesterveckan till sådan del av året, då driften ändock är nedlagd. Så är förhållandet inom vissa delar av textil- och beklädnadsindustrien, där driften ofta inställes mellan jul och nyår.

Till landsorganisationen anslutna fackförbund ha i regel uttalat sig för alternativ I. Rekreatjonsbehovet anses nämligen bli bäst tillgodosett med en till sommaren förlagd sammanhängande semester. En delning av semestern skulle för arbetstagarna medföra ökade kostnader, därest de önskade tillbringa hela semestern på annan ort. Enär en arbetare i regel icke anses ha ekonomiska möjligheter att resa bort mer än en gång om året, skulle delning av semestern medföra att arbetarna i regel finge tillbringa en del av denna i sina hem, vilket icke skulle skänka den avkoppling, som är avsikten med den övervägda reformen. Betydelsen av att semestern förlägges till sommaren

understrykes starkt. De, som hela året arbeta inomhus, ha behov av en ordentlig ledighet främst på sommaren.

Flera fackliga organisationer framhålla dock att, ehuru det givetvis är ett önskemål att erhålla semestern i ett sammanhang, förhållandena inom de verksamhetsområden organisationerna företräda äro sådana, att man icke har möjligheter att taga ut tre veckors semester i ett sammanhang under sommaren. Detta gäller särskilt järnvägsväsendet och annan transportverksamhet. Skola andra arbetstagargrupper kunna utnyttja en sommarsemester måste verksamheten inom dylika områden upprätthållas i största möjliga omfattning.

Även från tjänstemannahåll framhäves betydelsen av att rekreationssynpunkterna bli tillgodosedda. Med hänsyn till produktionen är dock alternativ I en mindre lycklig lösning. Tjänstemännens centralorganisation uttalar, att en till sommaren förlagd semester om två veckor och en efter överenskomelse mellan arbetsgivaren och arbetstagaren på lämpligt sätt disponerad andra semesterperiod är den lyckligaste lösningen. Man ansluter sig på detta håll sålunda närmast till alternativ II.

Även om anslutningen till tanken på en odelad semester är mycket stor på arbetarhåll förorda dock enligt utredningens undersökning rörande semestervanor och semesterönskemål icke mindre än 35 % av uppgiftslämnarna förslaget om delad semester. Bland tjänstemännen är motsvarande procenttal 55. Här föreligger alltså det förhållandet, att flertalet uttalat sig för en delning.

Fackförbunden avstyrka enhälligt alternativ III. Bland arbetstagarna är det övervägande flertalet av den uppfattningen att semesterveckan skulle komma att »plottras bort» på enstaka dagar, av vilka man skulle få föga eller ingen nytta. På vissa håll uttalas dock sympatier för en sådan utformning av detta alternativ, att tredje semesterveckan kunde uttagas i form av lediga sommarlördagar.

Utredningen är angelägen framhålla, att man vid valet mellan de olika alternativen för 3-veckorssemesterns utformning icke överdriver olikheterna mellan de tre alternativen. Tar man endast hänsyn till arbetsgivarnas lagliga möjligheter till delning av semestern, är det visserligen sant att de förete betydande olikheter. Men man får icke glömma bort, att det ofta är ett arbetsgivarintresse att under så kort tid som möjligt klara av semestrarna för att sedan kunna hålla produktionen i gång i största möjliga omfattning. Ett utslag för denna uppfattning är vad som redan i det föregående framhållits, nämligen att arbetsgivarna vänta sig att tendensen till gemensamhetssemester komme att öka vid en övergång till tre veckors semestertid. Att vidare semestern i den mån detta över huvud taget är möjligt bör förläggas till sommaren är en uppfattning, som genomgående har trängt igenom på arbetsgiversidan. Man torde icke kunna räkna med att arbetsgivarna utan att de anse sig vara tvingade härtill förlägga semestrarna till andra tider av året än sommaren. Vidare har man att räkna med att arbetstagarnas organisa-

tioner komma att söka få till stånd uppgörelser med arbetsgivarna i syfte att i största möjliga utsträckning få semestern i ett sammanhang under sommaren.

Vilket av alternativen man än väljer kan man sålunda utgå från att semestrarna i stor omfattning komma att bli förlagda till sommaren och även att de tre veckorna ofta komma att ligga i en följd. Men även om så blir förhållandet får man icke bortse från olikheterna mellan de tre alternativen. Alternativ III ger åt arbetsgivarna en mycket stor frihet vid disponerandet av den tredje semesterveckan. Det är alldeles naturligt, att man icke kan vänta sig, att arbetsgivarna genomgående skola avstå från de möjligheter som detta ger dem. Man kan sålunda ej vänta sig att arbetsgivarna, därest alternativ III skulle bli realiserat, skulle i all den omfattning som vore möjlig förlägga semestern till den för arbetstagarna lämpligaste tidpunkten. Vidare böra arbetstagarorganisationernas möjligheter att få till stånd överenskommelser med arbetsgivarna rörande semesterns förläggning icke övervärderas.

Det är sålunda ingalunda likgiltigt, vilket alternativ man väljer i fråga om semesterns förläggning. Semesterns utformning i de enskilda fallen torde nämligen, särskilt om alternativ III skulle realiserats, mången gång bli en helt annan än om man valt något av de andra alternativen. Ser man åter förhållandena i stort, bli olikheterna kanske icke fullt så markerade.

Innan utredningen går att taga ställning till frågan om vilket alternativ som bör förordas, synes det lämpligt att något beröra de båda principer, varpå semesterns förläggning inom nuvarande semesterlag äro grundade. Dessa ha omnämnts i det föregående. De innebära i korthet, att det är arbetsgivaren, som bestämmer till vilken del av året semestern skall vara förlagd, medan arbetstagarens bifall fordras för delning av semestern. Principerna innebära sålunda en maktfördelning. Man har icke velat ge hela bestämmanderätten åt någon av parterna. Enligt utredningens mening har detta förhållande varit lyckligt. I de fall, då det med hänsyn till arbetsförhållandena varit nödvändigt att få till stånd en delning av semestrarna, har detta hittills kunnat genomföras genom överenskommelser mellan arbetsgivarna och arbetstagarna.

Av det anförda kan man emellertid icke draga den slutsatsen, att man även vid en tre veckors semester bör upprätthålla denna maktfördelning i exakt samma utformning som för närvarande. Utsträcker semestern till tre veckor kommer nämligen arbetstagarnas inflytande genom rätten att kunna vägra en delning av semestern att få en väsentligt ökad betydelse. Det måste många gånger vara betydligt svårare för arbetsgivaren att utlägga semestrarna i odelade treveckorsperioder än som för närvarande i odelade perioder om endast två veckor.

Härtill kommer emellertid även ett annat förhållande. Därest man åt arbetstagarna ger rättigheten att vägra delning av 3-veckorssemestern, kan man komma i den ställningen att arbetsgivarna, i de fall då det ej blir möjligt att träffa uppgörelse om delning, se sig tvingade att i viss utsträckning

upphöra med att ge sommaresemester. Visserligen torde man icke behöva frukta att detta skall bli en vanlig företeelse, men det kan tänkas inträffa inom vissa speciella områden.

Då utredningen vägt de olika alternativen mot varandra har den att börja med kommit till den slutsatsen att alternativ III icke bör komma ifråga. Utredningen är av den uppfattningen, att ett söndersplittrande på enskilda dagar av den nya semesterveckan i många fall skulle medföra att reformen finge helt ringa betydelse, främst ur rekreationssynpunkt. Det antal arbetstagare, som uttalat sig till förmån för alternativ III, har för övrigt varit litet och då det skett har det i regel varit under antagande, att det skulle bli möjligt för dem själva att avgöra, på vad sätt de enskilda semesterdagarna skulle förläggas.

Därest en utökning av semestertiden genomföres på sådant sätt, att värdet av det ökade antalet semesterdagar framstår såsom ringa, måste reformen komma att ställa sig onödigt kostsam i förhållande till dess positiva verkningar. Det är visserligen sant, att man vid semesterreformens genomförande måste taga all möjlig hänsyn till produktionens intressen, men utredningen har svårt att tro, att det i något större antal fall skall bli absolut nödvändigt för en företagare att fördela den tredje semesterveckan på enskilda dagar. Och därest förhållandena i några fall verkligen äro så speciella, att en dylik långtgående uppdelning är en nödvändighet, torde det vara möjligt att påvisa de särpräglade förhållandena för vederbörande arbetstagarorganisation och med denna få till stånd överenskommelse om en lämplig uppdelning av den tredje semesterveckan.

Det återstår sålunda att välja mellan de båda övriga alternativen. Det karakteristiska för alternativ I är att delning av semestern icke skall kunna ske av arbetsgivaren ensam. Frågor rörande förläggning och delning av semestern torde med hänsyn härtill bli föremål för förhandlingar mellan å ena sidan antingen arbetsgivaren eller hans organisation och å andra sidan vederbörande arbetstagarorganisation. Av det föregående har framgått att parternas intressen icke nödvändigtvis stå i strid med varandra. Tvärtom vill det synas som om man många gånger, ja kanske till och med i betydande utsträckning, skulle kunna räkna med att på detta sätt få till stånd överenskommelser om semesterns förläggning och eventuella delning. Man kan emellertid icke utgå från antagandet, att det skall bli möjligt att få till stånd överenskommelser om delning i alla de fall, då ett verkligt behov härav föreligger. Det måste för övrigt stundom vara svårt för en arbetstagarorganisation att klart bedöma detta behov. Vidare är att taga hänsyn till att ledningen för en arbetstagarorganisation emellanåt kunde komma i en viss motsatsställning till de egna medlemmarna, därest den skulle sluta en överenskommelse, som för medlemmarna innebure en annan förläggning av semestrarna än den önskade. Att helt lita till frivilliga överenskommelser torde därför enligt utredningens uppfattning icke vara möjligt. Utgår man från huvudprincipen i alternativ I, måste det därför finnas någon utväg, vari-

genom en delning kan komma till stånd mot arbetstagarnas önsknings. Det har med hänsyn härtill förutsatts, att i de fall, då en dylik överenskommelse icke kunnat komma till stånd, en statlig myndighet, arbetarskyddsstyrelsen, skulle äga rätt föreskriva om uppdelning av semestern på två perioder, varav den ena skulle omfatta minst två veckor i en följd.

Detta sätt för delning av semestern har hämtats ur den särskilda semesterlagen. Att märka är dock att denna lag äger tillämpning endast å ett förhållandevis litet antal arbetstagare. Enligt vad utredningen inhämtat har endast två framställningar gjorts om delning av semestern under hänvisning till denna lag. Den ena framställningen föranledde emellertid intet beslut, enär överenskommelse mellan parterna träffades. I andra fallet medförde inledda förhandlingar att arbetsgivaren tog tillbaka framställningen om delning av semestertiden.

Det är naturligt, att om en motsvarande bestämmelse infördes i den allmänna semesterlagen, den skulle komma att få en helt annan och väsentligt större räckvidd. Man har anledning vänta sig, att en dylik utväg skulle medföra en avsevärd ansvällning av arbetsbördan för arbetarskyddsstyrelsen. Dessutom kan man frukta att framställningar om delning av semestern komme att koncentrera sig till en förhållandevis begränsad del av året.

I de yttranden som avgivits har förslaget att tilldela en statlig myndighet rätt att föreskriva om delning av semestern genomgående avstyrkts. I denna punkt ha arbetsgivarsidan och arbetstagersidan varit fullständigt eniga. Man har fruktat en byråkratisering av handläggningen av semesterärendena och man tror icke att det blir möjligt för en myndighet att handlägga ärendena med den snabbhet, som måste vara en förutsättning för att systemet skall fungera tillfredsställande. Dessa farhågor äro säkerligen befogade och tala emot alternativ I och för alternativ II, som i sig innesluter möjlighet till uppdelning av semestern utan att överenskommelse mellan parterna träffats eller att en statlig myndighet lämnat medgivande härtill.

I detta sammanhang är emellertid ytterligare omständigheter att beakta. Tre veckors sammanhängande sommarsemester torde i flertalet fall skänka den enskilde arbetstagaren det största måttet av rekreation. Endast i de fall då en arbetstagare har ett eget sommarnöje, har någon speciell hobby eller har ekonomiska möjligheter att resa bort icke endast på sommaren, torde en delad semester tillgodose rekreatjonsbehovet i samma utsträckning som en odelad sommarsemester. Det synes i allmänhet ha varit denna uppfattning, som legat till grund för arbetstagarorganisationernas ståndpunkt, då de förordat alternativ I. Man får emellertid icke förbise en annan minst lika viktig synpunkt, nämligen möjligheterna att utnyttja en tre veckors sommarsemester om samtliga eller i varje fall det övervägande antalet arbetstagare skulle erhålla rätt till en dylik.

Med hänsyn till vårt lands klimatiska förhållanden komma semestrarna med all sannolikhet att ständigt förläggas till en förhållandevis begränsad

del av året. För närvarande synas de allra flesta arbetstagarna erhålla sin semester inom en så pass kort tidrymd som 6 à 7 veckor. Även om man genom propaganda något kan utsträcka denna tid, kan man dock knappast räkna med någon mera avsevärd förlängning. Införes tre veckors semester och utgår man från att hela semestertiden i regel blir förlagd till sommaren, betyder detta en ökning av inemot 50 % av de personer, som på en gång äro på semester. Procenttalet blir kanske i verkligheten icke så högt, när ett stort antal redan har semester om denna längd. Men å andra sidan kan man räkna med att en semesterförlängning sannolikt ökar det antal personer, som begagna semestertiden för att resa till annan ort.

En ökning av antalet semesterfirare sommartid innebär en ökad efterfrågan på sommarbostäder. Efterfrågan på logi hos pensionat, semesteranläggningar och vandrarhem kommer att ökas. Näringsställena på turist- och sportorter komma att frekventeras i ännu större utsträckning än för närvarande. Med all sannolikhet kommer resandefrekvensen å järnvägar, bussar och båtar att öka till följd av att flera begagna semestern för ett miljöbyte än vad för närvarande är fallet. Man kan självfallet fråga sig, om dessa förhållanden icke automatiskt leda till en ökad spridning av semestrarna. Det är möjligt att så blir förhållandet, men naturligen endast i fråga om dem, som ha möjligheter att själva bestämma tiden för semesterns förläggning. För många tjänstemän torde detta vara fallet, men det gäller icke för exempelvis industriens arbetare. Dessa komma i stor utsträckning att få gemensamhetssemester genom att företaget under semestern helt nedlägger driften. Möjligheterna till ett individuellt bestämmande av semestertiden torde för denna stora grupp arbetstagare vara mycket små.

Utredningen har i detta sammanhang velat peka på dessa förhållanden. I varje fall gäller det att i början gå fram med försiktighet, så att semesterreformen, som motses med så stora förväntningar, icke blir en besvikelse genom att man får försämrade möjligheter till miljöbyte och friluftsliv sommartid.

Koncentrationen av semestrarna till ett fåtal sommarveckor är redan så stark, att man från arbetsgivarsidan ansett sig böra söka få till stånd en organiserad spridning av semestrarna. På initiativ av svenska arbetsgivareföreningen har sålunda en plan utarbetats för fördelning av semestrarna vid de företag som ha gemensamhetssemester. På grund av motstånd från arbetstagarna på vissa platser har det icke varit möjligt att få till stånd hela den spridning till vilken man siktade, men i stort sett torde planen ha kunnat realiserats. Utredningen har övervägt om detta sätt för spridning av semestrarna icke borde utvidgas till att omfatta större grupper arbetstagare än vad för närvarande är fallet. Detta skulle kunna ske genom att tillskapa ett organ, ett semesterråd, som skulle uppgöra planer på lämplig fördelning av semestertiderna. Till frågan om införande av ett dylikt organ återkommer utredningen senare i förevarande kapitel. Redan i detta sammanhang vill

utredningen emellertid nämna, att den av olika anledningar icke har ansett sig böra framlägga förslag på denna punkt.

Enligt utredningens åsikt bör man i all den utsträckning, som är förenlig med produktionens och arbetstagarnas intressen, ordna så att semesterna bli förlagda till sommaren. Tre veckors sammanhängande semester sommartid är alltså vad man i regel bör sträva efter. Men man måste under alla förhållanden akta sig för att denna koncentration av semesterna till sommaren blir för stark. Det har i det föregående påpekats att detta kan komma att onödigt skada produktionen. En allt för stark koncentration kan också komma att äventyra arbetstagarnas möjligheter att få ut det bästa ur en tre veckors semester. Här sammanfattningsvis anförda omständigheter medföra att utredningen icke kan förorda alternativ I, som sannolikt skulle ytterligare stärka den icke önskade koncentrationen, utan *anser alternativ II vara den i varje fall för närvarande lämpligaste utformningen av en till tre veckor förlängd semester.*

Då utredningen sålunda förordar alternativ II är den angelägen framhålla att arbetsgivaren icke mot arbetstagarnas vilja bör uppdelade semesterna annat än då verkliga skäl därtill föreligga. Utredningen förutsätter härvid att arbetsgivaren överlägger med de anställdas organisation, även om avgörandet dock tillkommer arbetsgivaren. Föreligga skäl till delning av semestern bör arbetsgivaren ha full frihet att förlägga den tredje semesterveckan till annan del av året än sommaren. Sker en delning av semestern, innebär detta nämligen i regel att möjligheter icke finnas att förlägga hela semestern till sommaren. Att helt förlägga en i två perioder delad semester till sommaren torde nämligen icke annat än i undantagsfall vara en praktiskt framkomlig väg.

Enligt den nuvarande lagstiftningen äger arbetsgivaren icke rätt att verkställa delning av semestern annat än efter överenskommelse härom med arbetstagaren. Ett undantag från denna regel gäller dock för vuxna arbetstagare inom jordbruk med binärningar och trädgårdsskötsel ävensom för hembiträden i lantushåll. De nuvarande bestämmelserna äro i korthet följande. Sådan arbetstagare som nyss nämnts, vilken förvärvat rätt till sex eller ett färre antal semesterdagar, har rätt att erhålla dessa i en följd. Överstiger semestertiden sex dagar, äger arbetsgivaren fördela den överskjutande tiden på sätt han finner lämpligt. Han kan alltså ge dessa dagar i en följd eller ock i form av enstaka semesterdagar. I praktiken torde bestämmelserna i regel tillämpas så, att arbetstagarna erhålla en veckas sammanhängande semester under sommaren och återstående semesterdagar antingen i en följd eller som enstaka ledighetsdagar under annan del av året.

Utsträcker semestertiden till tre veckor och göres i lagstiftningen intet undantag för jordbruket, skulle detta innebära, att den nuvarande sammanhängande semesterperioden om sex dagar ökas till tolv. Utredningen har övervägt, vilka följdverkningarna skulle bli för jordbrukets vidkommande av en dylik semesterordning. I annat sammanhang har utredningen utförligt redo-

gjort för vad som från arbetsgivar- och arbetstagersidan anförts i denna fråga. Med hänsyn härtill anser utredningen här kunna inskränka sig till att endast i korthet framhålla följande.

De båda parterna, lantarbetsgivare och lantarbetare, företräda helt olika ståndpunkter i denna fråga. Från arbetsgivarsidan hävdas att den semesterperiod om sex sammanhängande dagar, vilken enligt nu gällande avtal utgår under sommaren, redan bereder jordbrukarna stora svårigheter. Semestern under sommaren kan icke förlängas utan risk uppkommer för allvarliga svårigheter. Naturligen kunna förhållandena variera från det ena året till det andra men detta är vad som i regel gäller. Lantarbetsgivareföreningen framlägger därför följande alternativ för 3-veckorssemesterns utformning för jordbrukets del. Under sommaren utgår en veckas sammanhängande semester. En annan vecka, också den i följd, utgår under den egentliga vintern. Återstående dagar skola kunna av arbetsgivaren fördelas på enstaka dagar och förläggas till vilken del av året som helst.

Från arbetstagersidan bestrider man att förhållandena inom jordbruket äro sådana att hinder skulle föreligga att under sommaren ge en sammanhängande semester om 12 dagar. Arbetstagarerna framhålla, att den nuvarande lagstiftningen känns som en undantagslagstiftning. Ett likställande mellan jordbrukets arbetstagare och övriga skulle underlätta för jordbrukarna att kvarhålla arbetskraften, så att denna icke söker sig över till andra näringsområden.

Det är givetvis icke önskvärt, att en viss grupp sättes i särställning och erhåller sin semesterrätt utformad enligt mindre gynnsamma regler än som gälla för andra arbetstagare. Emellertid ifrågasätter utredningen, om den nuvarande lagstiftningen verkligen av de enskilda arbetstagarerna inom jordbruket uppfattas som en mera kännbar undantagslagstiftning. Men även om så skulle vara förhållandet, torde särbestämmelserna för jordbruket knappast vara sådana, att ett likställande mellan lantarbetare och övriga skulle i någon nämnvärd omfattning påverka jordbrukarnas möjligheter att kvarhålla arbetskraften.

Möjligheterna att bereda arbetstagarerna ledighet under sommaren måste i hög grad variera från det ena året till det andra. Så mycket torde vara klart, att det under år med mindre gynnsamma väderleksbetingelser skulle kunna vara förenat med sådana svårigheter att på sommaren ge en sammanhängande 12 dagars semester, att skördeutfallet allvarligen kunde tänkas bli påverkat härav. Utredningen har styrkts i sin uppfattning om att det måste föreligga svårigheter att bereda två veckors sommarsemester av det förhållandet, att statsmakterna så sent som 1945 i samband med den nuvarande semesterlagens antagande fattade beslut om de ovan återgivna särbestämmelserna. Förhållandena inom jordbruket synas knappast ha kunnat ändras så mycket under de förflutna fem åren, att tiden redan skulle vara inne att på en gång öka sommarsemestern från en till två veckor.

Det skulle för utredningen ha varit ett önskemål, att föreslå borttagandet

av alla särbestämmelser för jordbrukets del. Dock har utredningen ansett sig icke kunna göra detta av skäl som berörts i det föregående. Den har emellertid ansett det möjligt föreslå en viss ökning av den del av semestern, som skall utgå i ett sammanhang och som sålunda kan väntas i regel bli förlagd till sommaren. Utgångspunkten har härvid varit följande. För närvarande utgår hälften av semestern i ett sammanhang. Ökas semestern till tre veckor bör denna proportion hållas oförändrad. Utredningen föreslår att nuvarande sex dagar, vilka skola ligga i en följd, ökas till nio. I fråga om övriga semesterdagar föreslår utredningen samma bestämmelser som nu gälla. Arbetsgivaren skall sålunda ha möjlighet att ge dem sammanhängande eller ock uppdelade dem på perioder. I praktiken torde dessa senare nio semesterdagar komma att förläggas till annan del av året än sommaren.

Den inom den nuvarande lagsiftningen föreliggande möjligheten att uppdelade jordbruksarbetares m. fl. semester gäller icke ungdom under 18 år. De åtnjuta jämlikt den allmänna semesterlagen tre veckors semester, vilken av arbetsgivaren kan delas i högst två perioder, av vilka den ena skall ha en längd om minst två veckor. Det synes utredningen naturligt, att ungdomen icke skall vidkännas försämringar i sina semesterförhållanden. Med hänsyn härtill böra de i det föregående föreslagna särskilda bestämmelserna för uppdelning av jordbruksarbetares m. fl. semestertid icke gälla för ungdomen.

Jämlikt den allmänna semesterlagen åtnjuta arbetstagare, som icke fyllt 18 år, rätt till tre veckors semester. I fråga om rätten för arbetsgivaren att verkställa delning av semestern gäller samma regler, som innefattas i det av utredningen förordade alternativet till allmän tre veckors semester. Arbetsgivaren kan sålunda dela semestertiden i två perioder, varav den ena skall omfatta en tid av minst 12 dagar.

Tre veckors semester åtnjuta enligt den särskilda semesterlagen följande kategorier arbetstagare, nämligen gruv- och stenbrottsarbetare under jord, gruvarbetare ovan jord i Norrbottens län samt natt- och mörkrumsarbetare. Arbetstagare, som i arbetet utsättes för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne, äger vidare rätt till sex veckors semester.

Under utredningens arbete har den frågan uppkommit, huruvida man i samband med att den allmänna semestern ökas med en vecka till tre veckor, bör göra en motsvarande ökning för dem, som redan ha tre veckors lagstadgad semester eller mer. De här berörda arbetstagargrupperna ha ansetts äga ett rekreationsbehov, som väsentligt överstiger övriga arbetstagaras. Därest dessa senares rekreationsbehov tillgodoses på ett bättre sätt än tidigare, borde de här nämnda särskilda grupperna följa med och jämväl erhålla en förlängning av semestertiden.

Utredningen vill här erinra om de motiv, som lågo till grund för statsmakternas beslut att ge vissa arbetstagargrupper längre semester än andra. Möjligheter ansågs för det dåvarande icke föreligga att bevilja samtliga arbetstagare en så lång semester som tre veckor och i avvaktan på att så skulle

bli möjligt gav man dem, som uppenbarligen hade ett avsevärt större rekrea-tionsbehov än arbetstagare i allmänhet, en förlängd semester. Skälen till ungdomssemesteren voro i viss mån likartade.

Avsikten med den förevarande semesterreformen är att höja minimi-semesteren till tre veckor. Den nuvarande graderingen i lagstiftningen av semestertiden har varit ett provisorium i avvaktan på den allmänna 3-veckors-semesterens genomförande. Med hänsyn härtill har utredningen icke ansett skäl föreligga för en ökning av semestertiderna för ungdomen och för de grupper arbetstagare, som omfattas av den nuvarande särskilda semester-lagen. Dock böra självfallet de arbetstagare som för närvarande åtnjuta sex veckors semester bibehålla sina förmåner.

Utredningens förslag till allmän tre veckors semester innebär, att denna utformas på samma sätt som den nuvarande ungdomssemesteren. Det följer härav att särskilda bestämmelser för arbetstagare under 18 år icke längre erfordras i den allmänna semesterlagen.

För de kategorier arbetstagare, som för närvarande ha rätt till tre veckors semester enligt den särskilda semesterlagen, gäller däremot en annan ordning för semesterens utformning. Enligt denna lag måste nämligen arbets-givaren för uppdelning av semesteren i två perioder ha medgivande från arbetarskyddsstyrelsen. Tillräckliga skäl ha icke synts utredningen föreligga att för ifrågavarande kategorier arbetstagare bibehålla denna inskränkning i rätten för arbetsgivaren att dela semesteren. Den avtalsfrihet, som medgivits i fråga om semesterens delning, har nämligen visat sig här vara tillfyllest.

Vad slutligen beträffar de arbetstagare, som i arbetet utsättas för riskerna av röntgen- eller radiumbestrålning och med hänsyn därtill tillerkänts rätt till sex veckors semester, synes — enligt vad undersökningen om denna semester på sin tid visade — behovet av odelad semester vara så påtagligt, att en delning av semesteren icke mot arbetstagarens vilja bör få förekomma utan myndighets prövning. Vad enligt den särskilda semesterlagen gäller om dessa arbetstagare bör alltså få gälla även i fortsättningen.

I samband med frågan om semesterreformens återverkan på semesterför-hållandena för arbetstagargrupper, vilka för närvarande avtalsenligt åtnjuta längre semester än den som allmänna semesterlagen ger, vill utredningen anföra följande. Till utredningen har framförts den åsikten, att en förlängning av minimisemestern får betraktas som motiv för en ökad semester även i fråga om dessa arbetstagare. I annat fall skulle en nivellering inträda.

Utredningen har självfallet icke att taga ställning till vilken semestertid, som genom avtal tillförsäkras olika arbetstagargrupper. Men den anser sig dock vilja starkt ifrågasätta om en förlängning av minimisemestern i och för sig kan utgöra motiv för en ökning av semestertiden utöver tre veckor. Utredningen har icke tagit någon ståndpunkt till frågan, om den rådande graderingen av semestertiderna är rationell eller icke. Längden av den semester, som en organisation avtalsvägen kan tillförsäkra sina medlemmar,

får betraktas såsom en intressefråga på samma sätt som övriga löne- och anställningsvillkor.

En förlängning av semestern medför enligt sakens natur en ökad ekonomisk belastning för företagarna. Utredningen utgår emellertid från att, i den mån de genom reformen föranledda kostnadsökningarna icke komma att elimineras genom olika åtgärder i kostnadsbesparande syfte, företagarna i regel ha möjligheter att genom prisjusteringar täcka de ökade nettoutgifterna. Det är dock icke detta problem, som utredningen i förevarande sammanhang vill upptaga till diskussion. Vad utredningen i stället syftar på är, vilken återverkan som arbetstagarnas förlängda semester får på företagarnas möjligheter att själva få ledighet från arbetet för rekreation.

Det spörsmål som här beröres har självfallet aktualitet främst för de många småföretagarna såsom hantverkare, handlande och jordbrukare med ett fåtal anställda. Dessa företagare bruka i regel själva deltaga i arbetet vid sidan av de anställda. Förbättrade semesterförmåner för dessa senare måste i många fall ogynnsamt påverka företagarnas möjligheter till ledighet. För att möta en befärad nedgång i produktionen kan en företagare anse sig tvingad till ökad arbetsinsats genom inskränkning av den egna semester-tiden.

Man möter här otvivelaktigt ett allvarligt socialt problem. Ur ekonomiska synpunkter äro dessa småföretagare och de anställda ofta ganska jämställda. Det bör givetvis undvikas att förbättrade sociala förmåner för en grupp förvärvsarbetande skall gå ut över en annan grupp, så att den senare socialt sett får en försämrad position.

Det är emellertid angeläget, att man icke överdriver de farhågor, som här berörts. Det kan tänkas, att under den första tiden efter de förbättrade semesterförmånernas införande för arbetstagarna dylika tendenser komma att göra sig gällande. Mycket talar emellertid för att själva semestertanken jämförelsevis snart skall allmänt tränga igenom, så att även företagarna komma att finna det naturligt att själva bevilja sig samma ledighet som den de anställda äro berättigade till. Från samhällets sida bör man göra vad som är möjligt för att underlätta en dylik utveckling. Utredningen vill i detta sammanhang peka på att innevarande års riksdag bifallit vissa motioner i andra kammaren med begäran om utredning av frågan om vidgade möjligheter till semester för sådana grupper, vilka icke falla under semesterlagen. I anledning av beslutet har Kungl. Maj:t uppdragit åt arbetsmarknadsstyrelsen att utföra den begärda utredningen.

Då arbetstidsutredningen hade denna fråga på remiss ställde utredningen sig tveksam till vidtagandet av särskilda åtgärder till förmån för företagarna. Detta skedde med utgångspunkt från att semestertiden även i fortsättningen skulle vara två veckor. Vid en 3-veckorssemester har man emellertid anledning att bedöma läget för företagarna något annorlunda. Det framstår alltså i detta sammanhang såsom angeläget, att förevarande spörsmål blir ingå-

ende belyst. Man har anledning hoppas att den anbefallda undersökningen skall leda till åtgärder, som tillgodose företagarnas berättigade intressen.

I det föregående har utredningen väckt spörsmålet, huruvida man borde inrätta ett särskilt organ för handläggande av vissa med semestern sammanhängande frågor. Utredningen upptar nu detta problem till närmare behandling.

Uppslaget till inrättandet av ett s. k. semesterråd fick utredningen vid ett studiebesök sommaren 1949 i Norge. Det torde med hänsyn härtill först böra lämnas en redogörelse för det norska semesterrådets, statens ferieråd, sammansättning och arbetsuppgifter. Rådet består av ordförande och elva ledamöter. Ordföranden är en norsk statstjänsteman. Ledamöterna utgöras till en del av representanter för olika organisationer. Sålunda äro arbeiderens faglige landsorganisasjon, norsk arbeidsgiverforening, norsk folkeferie och den norske turistforening företrädta. Vidare finnas en läkare och en lärare samt representanter för samferdseldepartementet och för kommunal- og arbeidsdepartementet.

Ferierådet tillsattes första gången 1939, men dess verksamhet upphörde med krigets utbrott. Sedermera återupplivades det i samband med tillkomsten av 1947 års nya semesterlag, som stadgade tre veckors semester. En av de viktigaste orsakerna till ferierådets återupprättande var fruktan för att en allt för stark koncentration av semestrarna till sommaren skulle komma att få allvarliga återverkningar för industrien. Man var rädd för att inställelser av driften på ett håll skulle föranleda driftsnedläggelser inom andra industrigrenar. En annan anledning till rådets inrättande var den omständigheten att rekreativmöjligheterna i landet starkt hade nedgått under ockupationen, då ett flertal hotell och pensionat hade blivit förstörda.

Ferierådet har inga beslutande befogenheter utan endast rådgivande. Dess främsta uppgift är att genom propaganda och på annat sätt få till stånd en spridning av semestern över så lång tid som möjligt. Det bör i detta sammanhang nämnas, att semestrarna i Norge torde vara ännu starkare koncentrerade än vad fallet är i Sverige. Man har försökt så vitt möjligt motverka systemet med gemensamhetssemestrar, enär detta icke möjliggör ett tillgodoseende av arbetarnas individuella semesterönskemål. Däremot propagerar man icke för en delning av semestertiderna på grund av att detta föranleder ökade kostnader för arbetstagarna. Ferierådet handhar även vissa frågor i samband med skolbarnens ledighet.

Från ferierådets sida medgav man att det vid tidpunkten för utredningens besök icke varit möjligt att dittills uppnå några större resultat. Man hoppades emellertid med tiden, då erfarenheterna blivit större, kunna nå vissa mål. Man pekade härvid på förhållandena inom handeln, där de initiativ, som ferierådet tagit, hade burit viss frukt.

Införes i vårt land allmän tre veckors semester blir det av stor betydelse att semestrarnas samordning ägnas tillräcklig uppmärksamhet. Det är t. ex.

nödvändigt, att inom sådana näringsområden, där gemensamhetssemester förekommer, undvika att ett flertal mera betydande företag på en gång nedlägga verksamheten. För att få till stånd en något ökad spridning av semesterna böra semesterplaner utarbetas, så att fördelningen av semestertiderna blir så rättvis som möjligt. En grupp arbetstagare, som ett år fått en mycket förmånlig semestertid, bör ett följande år få semestern på en icke fullt så uppskattad tid. Detta synes utredningen nödvändigt, om vi icke skola riskera att 3-veckorssemestern blir en besvikelse.

Vid bedömandet av förevarande fråga bör ihågkommas, att det här icke enbart gäller intressen, som beröra arbetsgivare och arbetstagare. Skall en verklig planering komma till stånd, måste även sådana intressen beaktas som kommunikationsväsendets, hotell- och restaurangnäringens m. fl. Vidare måste hänsyn tagas till skolbarnens sommarresor och till förläggningen av husmodersseministrarna. Här öppna sig problem av betydande räckvidd. Utan tvivel tala många skäl för att tillskapa ett särskilt organ, ett semesterråd, där samtliga berörda intressen bli företrädade. Detta organ skulle sedan söka att genom överenskommelser få till stånd lämpliga semesterplaner, som i stora drag skulle ange den lämpligaste semesterfördelningen. Semesterrådet skulle endast ha rådgivande befogenheter.

Utredningen har icke ansett motiv föreligga att i detalj ange, hur ett dylikt organ skulle vara sammansatt och arbeta. Den vill i det följande endast allmänt skissera tvenne vägar, på vilka man skulle kunna gå fram.

En tänkbar lösning är att göra organet rent statligt. Då man av många skäl icke bör göra det till ett självständigt organ, d. v. s. tillskapa ett nytt ämbetsverk, uppställer sig frågan till vilket av de förefintliga verken, man lämpligen borde knyta rådet. Man torde här ha att välja mellan arbetsmarknadsstyrelsen och arbetarskyddsstyrelsen. Då semesterlagen är en typisk skyddslag, framstår det såsom naturligtast att välja det senare verket. Till arbetarskyddsstyrelsen skulle kunna knytas en delegation, i vilken de berörda parterna voro representerade. I delegationen skulle finnas företrädare för svenska arbetsgivareföreningen och vissa andra av de större utanför svenska arbetsgivareföreningen stående arbetsgivarorganisationerna. Vidare borde företrädare finnas för landsorganisationen, tjänstemännens centralorganisation, järnvägsstyrelsen och socialstyrelsen. Som ordförande skulle arbetarskyddsstyrelsens chef fungera. För arbetet inom delegationen borde verkets befattningshavare tagas i anspråk. Eventuellt finge man överväga att något förstärka verkets personal.

En annan lösning är att låta de intresserade parterna själva bilda ett organ med de arbetsuppgifter som ovan skisserats. Det skulle arbeta fullt självständigt och självt anställa erforderlig personal. Kostnaderna finge bestridas genom anslag från staten och genom bidrag från de i organet företrädade organisationerna.

För att utröna på vad sätt man såg på de här förevarande problemen har utredningen haft en överläggning med företrädare för arbetsgivareföreningen,

landsorganisationen, tjänstemännens centralorganisation och hotell- och restaurangnäringen. Samtliga de företrädde parterna voro eniga om, att behov icke förelåg av ett organ för handläggande av här berörda frågor. Man erkände visserligen, att det vid en 3-veckorssemester bleve nödvändigt att ägna större uppmärksamhet åt de frågor, som sammanhånga med semestrarnas fördelning. Detta vore emellertid ett spörsmål, som de berörda parterna själva kunde lösa på förhandlingsvägen.

Utredningen vill framhålla, att samhället självt har vissa intressen att tillvarataga och att dessa icke torde bli företrädde vid dylika mera informella överläggningar. Utredningen ifrågasätter även, om det icke föreligger större förutsättningar för att uppnå verkliga resultat, om ett organ inrättas för diskussion av de förevarande frågorna. Skäl tala emellertid emot att inrätta ett semesterråd, innan erfarenhet vunnits om verkningarna av den förlängda semestern. En bidragande orsak till att inta en avvaktande hållning är att något intresse för saken icke för närvarande synes föreligga hos de organisationer, som skulle erhålla ett mycket avgörande inflytande i det ifrågasatta organet.

Utredningen har därför icke ansett sig böra föreslå inrättandet av ett särskilt semesterråd.

Då utredningen intagit denna ståndpunkt, har detta skett från den förutsättningen, att de berörda parterna själva komma att göra en insats för att på ett för samhället godtagbart sätt lösa de problem, som sammanhånga med semesterfördelningen. Utredningen förutsätter, att om de farhågor som utredningen uttalat skulle visa sig bli besannade, initiativ kommer att tagas för att i någon form få till stånd en rationell lösning av de förevarande problemen.

Utredningen övergår härefter till frågan om tidpunkten för reformens ikraftträdande. Det gäller härvid först att bedöma vid vilken tid på året, som detta lämpligen bör ske. Några andra dagar än 1 juli och 1 januari torde icke vara att diskutera.

Väljer man den först nämnda dagen innebär detta, att verkningarna av reformen först successivt göra sig gällande. Semestertiden kommer alltså att från nuvarande 12 dagar stiga till 15 dagar under ett övergångsår för att från och med det följande året utgöra 18 dagar. Väljer man åter den 1 januari kommer semestertiden att på en gång från det ena året till det följande öka med 6 dagar till 18.

Med hänsyn till de återverkningar för produktionen, som i det föregående berörts, synes det angeläget att övergången sker på ett så mjukt och smidigt sätt som möjligt. Utredningen föreslår till följd härav att lagen träder i kraft den 1 juli.

Bestämmandet av själva tidpunkten för ikraftträdandet bör givetvis ske under hänsynstagande till andra aktuella sociala reformer så att en sanordning härvidlag kommer till stånd. Till detta spörsmål kan utredningen icke taga ställning. Utredningen vill i detta sammanhang dock erinra om att man

från arbetstagarhåll framhållit önskvärdheten att reformen måtte förverkligas så snart detta är möjligt. Sett från de synpunkter utredningen företräder finner utredningen hinder icke föreligga mot att reformen träder i kraft den 1 juli 1951.

Utredningen har utarbetat förslag till de ändringar i semesterlagstiftningen, som betingas av den föreslagna reformen. Innebörden av den ändrade lagstiftningen sammanfattas i det följande.

Rätt till semester enligt allmänna semesterlagen förvärvas enligt samma grunder som för närvarande, men den årliga semestertiden ökas från 12 till 18 dagar. När söndagar icke inräknas i semestertiden, kommer denna att omfatta tre veckor. För varje månad under kvalifikationsåret, under vilken en arbetstagare arbetat å minst 16 dagar, förvärvar han rätt till en och en halv dags semester i stället för för närvarande en dag. Uppkommer brutet tal vid bestämmande av den sammanlagda semestertiden, sker höjning till närmaste högre antal dagar. För arbetstagare, vilka icke bli berättigade till semester utan i stället äga uppbära särskild semesterlön, s. k. okontrollerade arbetstagare, utgår semesterlönen med 6 % av arbetsinkomsten i stället för för närvarande med 4 %. Grunderna för beräkandet av den särskilda semesterlönen förbli i övrigt oförändrade.

Arbetsgivaren bestämmer när semestern skall uttagas enligt samma regler som finnas i nuvarande lagstiftning. På samma sätt som för närvarande bör arbetsgivaren söka bereda arbetstagarna semester under sommaren.

Arbetsgivare och arbetstagare äga överenskomma, huruvida semestern skall utgå i ett sammanhang eller delas. Sådan överenskommelse kan vara antingen enskild eller kollektiv. Kan överenskommelse icke träffas äger arbetsgivaren bestämma om semesterns uppdelning. Denna hans rätt är dock inskränkt i två avseenden. Dylik rätt föreligger nämligen icke, då semestern uppgår till högst 12 dagar. Vidare får arbetsgivaren, då semestern överstiger 12 dagar, endast uppdelna den i två perioder, varav den ena skall omfatta minst 12 dagar. Har en arbetstagare förvärvat rätt till tre veckors semester och vill arbetsgivaren mot arbetstagarens önskan dela semestern, skall detta således ske i en period om minst 12 dagar jämte mellanliggande söndag eller söndagar och en period omfattande återstående semestertid. Uppgår en arbetstagares semestertid till 12 dagar eller kortare tid — han har under kvalifikationsåret arbetat högst 8 månader eller därunder — får arbetsgivaren däremot icke uppdelna semestern utan efter överenskommelse med arbetstagaren.

I fråga om arbetstagare inom jordbruk jämte därtill hörande binäringar och trädgårdsskötsel samt beträffande hembiträden i lantushåll ökas den semestertid, som arbetstagaren har rätt att erhålla i ett sammanhang, från för närvarande sex till nio dagar. Återstående nio semesterdagar kunna av arbetsgivaren uppdelas i perioder. Har en arbetstagare inom här berörda verksamhetsområden rätt till nio dagars semester eller kortare tid, skall se-

mestern utgå i ett sammanhang, om arbetsgivaren icke med arbetstagaren överenskommer om delning av semestern.

Den särskilda semesterlagens tillämpningsområde inskränkes till att avse endast arbetstagare, som utsättas för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne. Samtliga övriga arbetstagare, vilka för närvarande falla under den särskilda semesterlagens tillämpningsområde, erhålla i stället semester enligt den allmänna semesterlagen. Någon inverkan på längden av dessa arbetstagares semester äger härigenom icke rum. Däremot får arbetsgivaren, i vad avser semestertid som infaller efter lagändringens ikraftträdande, rätt att själv verkställa sådan delning av semestern, vartill tidigare fordrats arbetarskyddsstyrelsens medgivande. För nu ifrågavarande arbetstagare skall i detta avseende gälla den allmänna semesterlagens regel, att arbetsgivaren, om semestertiden överstiger 12 dagar, äger dela den i högst två perioder, varav den ena skall utgöra minst 12 dagar. För arbetstagare, uttagna för röntgen- eller radiumstrålning, skall däremot den särskilda lagens regel i 4 § om arbetarskyddsstyrelsens medgivande alltjämt gälla.

De föreslagna lagändringarna träda i kraft den 1 juli 1951. Juli månad 1951 blir således den första månad, som kvalificerar till längre semester än nu gäller. Detta innebär, där exempelvis föregående kalenderår är kvalifikationsår, att en arbetstagare, som år 1951 arbetat å minst 16 dagar under varje kalendermånad, år 1952 förvärvar rätt till 15 dagars semester ($6 \times 1 + 6 \times 1\frac{1}{2} = 15$). År 1953 erhåller han under samma förutsättningar 18 dagars semester. Arbetstagare med rätt till särskild semesterlön erhåller under motsvarande förutsättningar rätt att få denna lön beräknad efter 5 respektive 6 %. Är i de nämnda fallen löpande kalenderår kvalifikationsår kommer arbetstagaren redan under 1951 att kunna förvärva rätt till semester om 15 dagar respektive semesterlön beräknad efter 5 %. Semesterersättning enligt den nya lagens grunder kan även komma att utgå 1951. Har en arbetstagare tillträtt en anställning den 1 mars 1951 och slutar han den med utgången av augusti samma år blir han berättigad till semesterersättning för sju dagar ($4 \times 1 + 2 \times 1\frac{1}{2} = 7$) under förutsättning, att han under var och en av de sex månader han innehaft anställningen utfört arbete å minst 16 dagar.

Om arbetstagare jämlikt tidsbestämt avtal har rätt till sammanhängande semester av längre tid än 12 dagar och avtalstiden vid lagens ikraftträdande icke är tilländalupen, bör arbetsgivaren icke kunna åberopa lagens bestämmelser för att dela arbetstagarens semester. Såsom en övergångsbestämmelse skall därför gälla, att vad i dylikt avtal bestämts skall äga fortsatt giltighet intill dess avtalstiden är utgången.

Den 1 juli 1951 träda vidare de nya bestämmelserna i kraft i fråga om arbetstagare inom jordbruk med binäringar och trädgårdsskötsel samt hembiträden i lantushåll. Detta innebär, att arbetstagare tillhörande dessa näringsområden efter den 1 juli 1951 få rätt till nio dagars sammanhängande semester. Den sammanlagda semestertidens längd åter ökas först i de mån arbetstagarna hinna att enligt huvudregeln kvalificera sig härför.

Frågan om en kalenderreform

Frågan om en reformering av vår nuvarande kalender har under de senaste decennierna vid flera tillfällen aktualiserats. Det huvudsakliga syftet med de framförda förslagen har varit att genomföra en jämnare fördelning av helgdagarna över året. Enligt nu gällande kalender infalla under kyrkoårets första hälft icke mindre än tio kyrkliga helgdagar, vartill kommer den första maj. Under andra delen av året däremot finnes icke någon helgdag eller dag av samma karaktär som den första maj. Det har framhållits att en jämnare fördelning av helgdagarna skulle vara till fördel både ur religiösa och sociala synpunkter.

Då en reform i här antydd riktning diskuterats, har detta i första hand skett i syfte att få till stånd ett bättre tillgodoseende av den arbetande befolkningens rekreationsbehov. Visserligen medföra semestrarna, vilka ju regelmässigt uttagas under sommaren, en avkoppling, men under den långa hösten fram till julhelgen finnes för närvarande intet avbrott annat än de sedvanliga söndagarna; arbetsvecka kommer efter arbetsvecka i oavbruten följd. Med hänsyn till de motiv som legat bakom framförda reformförslag har frågan om en kalenderreform fått en viss anknytning till frågan om utsträckt semestertid. Det kan nämnas att man i samband med förarbetena till den första semesterlagen från svenska arbetsgivareföreningen framförde tanken att slopa icke mindre än fem av våra nuvarande helgdagar.

Till arbetstidsutredningen har för beaktande överlämnats ett år 1947 framlagt förslag till viss reformering av kalenderåret, nämligen helgdagssakkunnigas betänkande med förslag till ändrad ordning beträffande vissa helgdagar (SOU 1947: 27) jämte de utlåtanden, som avgivits i anledning av detsamma. Då utredningen i det följande upptager denna fråga till behandling är den angelägen att framhålla följande. Enligt utredningens uppfattning föreligger ett samband mellan en förlängning av semestertiden för arbetstagarna och en kalenderreform. Den vill emellertid betona att detta samband icke är sådant, att genomförandet av den ena reformen utgör en förutsättning för att även den andra realiseraras. Ett förverkligande av utredningens förslag till tre veckors semester förutsätter sålunda på intet sätt, att även den reform av kalendern genomföres, som utredningen i det följande diskuterar. Men å andra sidan tala många skäl för att det kan vara både lämpligt och angeläget att i anslutning till 3-veckorssemesterns genomförande taga ståndpunkt till en sådan begränsad kalenderreform som av utredningen i det följande behandlas.

Utredningen vill även betona att den icke har varit i tillfälle att själv utföra några undersökningar rörande den utformning en kalenderreform lämpligen bör erhålla. Utredningen är för övrigt icke sammansatt på sådant sätt, att den skulle vara ett lämpligt organ härför. Den har därför inskränkt sig till att behandla det förslag, som helgdagssakkunniga framlagt, och den kritik, som anförts mot förslaget. Det har härvid varit utredningens uppfatt-

ning, att det varom enighet i allt väsentligt förelegat skulle kunna realiseras. Förevarande fråga torde nämligen få anses vara på ett tillfredsställande sätt utredd.

En redogörelse för såväl helgdagssakkunnigas betänkande som de avgivna utlåtandena återfinnes i bilaga 4. Med hänsyn härtill inskränker utredningen sig till att i det följande endast ge en helt kort sammanfattning.

De helgdagssakkunniga ha haft två utredningsuppdrag, nämligen dels att undersöka huruvida en allmän högtidsdag med eller utan kyrklig karaktär kunde inrättas under hösten, dels att utreda frågan om midsommardagens förläggande. Det första uppdraget var det ursprungliga, medan det senare tillkom under arbetets gång. De förslag, som de sakkunniga framlagt i anledning av dessa båda uppdrag, äro fristående från varandra. Möjligheter föreligga sålunda att realisera antingen ett av förslagen eller ock båda.

Syftet med det ursprungliga utredningsuppdraget var givetvis att få till stånd en jämnare fördelning av helgdagarna. En dylik utjämning kan äga rum antingen genom en överflyttning av helgdagar från kyrkoårets förra till senare hälft varvid totalantalet helgdagar hållas oförändrat eller ock genom ett tillskott av helgdagar. De sakkunniga ha valt en kombination av dessa båda vägar.

Då de sakkunniga uttalat sig för en nettoökning av antalet helgdagar, har detta skett av skäl som i flera hänseenden sammanfalla med dem, som ansetts motivera en ökning av arbetstagarnas semester. Man har sålunda framhållit, att den levnadsstandardhöjning, som kommit till stånd tack vare bl. a. näringslivets ökade effektivitet, icke syntes böra få karaktär endast av förbättrade materiella förmåner. En viss del av standardhöjningen torde lämpligen böra uttagas i form av ökad tid för rekreation. Man framhåller visserligen, att en ökning av antalet helgdagar kan minska produktionen. De ökade tillfällena till rekreation och avkoppling kunna emellertid väntas höja arbetseffektiviteten. Det nämnes vidare, att en ökning av helgdagarna kan direkt minska inkomsterna för vissa arbetstagare, nämligen de tidavlönade. Det indirekta värdet av en nytillkommande ledighet ha de sakkunniga emellertid ansett vara så stort och komma att åtnjutas av ett så övervägande flertal, att en utökning av helgdagarna syntes önskvärd.

Med hänsyn till de invändningar, som från företagarhåll gjorts mot en ökning av antalet helgdagar, ha de sakkunniga stannat för att föreslå en nettoökning med endast en dag. Förslaget innebär, att under hösten tillskapas två nya helgdagar, medan en av de nuvarande helgdagarna under våren indrages. Skulle det anses att en ökning av helgdagarnas antal icke bör komma till stånd kan man som ett alternativ till huvudförslaget tänka sig att endast en ny helgdag tillskapas. Även i detta fall skulle en viss om än mindre långt gående utjämning i helgdagarnas förläggning inträda.

De sakkunniga föreslå, att Marie bebådelsedag indrages såsom fristående helgdag och göres rörlig på så sätt att den alltid firas på en söndag. Regeln för Marie bebådelsedags fastställande har formulerats sålunda: Marie be-

bådelsedag förlägges till den söndag, som infaller under tiden 22—28 mars, dock att om denna söndag skulle vara palmsöndag eller påskdag, bebådelsedagen i stället firas å femte söndagen i fastan.

De sakkunniga upptaga härefter frågan om vilka nya helgdagar som böra inrättas. Det har härvid ansetts önskvärt att vinna anknytning till någon eller några söndagar under senare delen av kyrkoåret, vilka redan erhållit en mera speciell karaktär. De sakkunniga ha härvid pekat på mikaelisöndagen och allhelgonadagen. Den första av de nya helgdagarna, mikaeliafton, föreslås förlagd till den lördag, som inträffar under tiden 28 september—4 oktober. Denna tid är så vald att den nya helgdagen alltid kommer att inträffa dagen före den nuvarande mikaelisöndagen (den helige Mikael's dag).

Den andra av de nya helgdagarna föreslås förlagd till lördagen före den nuvarande allhelgonasöndagen (alla helgons dag). Den skulle sålunda infalla under tiden 31 oktober—6 november. Namnet alla helgons dag föreslås överflyttat på den nya helgdagen.

Av de båda nya helgdagarna föreslås endast den senare, alla helgons dag, erhålla kyrklig karaktär. Mikaeliafton skulle sålunda i rättsligt hänseende få samma karaktär som den första maj. Att man använt benämningen helgdag på mikaeliafton torde ha berott på rent praktiska omständigheter.

Förverkligas förslaget kommer sålunda under hösten att inträffa två helger i anslutning till söndag. Tidpunkterna för de båda helgdagarna ha valts under beaktande av önskvärdheten att erhålla en viss spridning av dem.

För det fall att endast en ny helgdag skulle anses böra inrättas, ge de sakkunniga förord för alla helgons dag. Detta förslag betrakta de såsom det primära och väsentliga.

Frågan om ändrad ordning för midsommarhelgens fastställande torde ursprungligen ha väckts från företagarhåll. Den nuvarande ordningen medför stundom en betydande splittring av den arbetsvecka varunder helgen inträffar. Kommer exempelvis midsommardagen på en fredag är det många gånger ur ekonomisk synpunkt icke motiverat att hålla driften i gång under de jämförelsevis få arbetstimmarna den påföljande lördagen. Men även ur rekreationssynpunkt kunna skäl anföras till förmån för en sådan ändring, som innebär att midsommardagen förlägges intill en söndag, varigenom den sammanlagda ledigheten blir längre.

Mot tanken att göra midsommaren rörlig i så måtto att den icke längre skulle firas på ett bestämt datum kunna naturligen, framhålla de sakkunniga, invändningar göras. Det betonas emellertid att midsommardagen för närvarande icke firas å den dag sommarsolståndet inträffar, den 22 juni. En ändrad ordning för midsommardagens fastställande torde bl. a. med hänsyn härtill kunna äga rum utan våldförande av traditionen.

De sakkunnigas förslag innebär, att midsommardagen förlägges till den lördag, som inträffar under tiden 20—26 juni. Valet av denna tid har motiverats bl. a. av trafiktekniska hänsyn. Inträffar midsommardagen senare än den 26 juni, skulle den nämligen komma allt för nära månadsskiftet juni/juli

med dess starka belastning på kommunikationsmedlen. Man har med förslaget velat minska riskerna för en allt för stor anhopning av semesterresor i anslutning till midsommaren.

Helldagssakkunnigas förslag har i allt väsentligt vunnit remissmyndigheternas anslutning. Man är i regel av den åsikten, att den nuvarande fördelningen av helldagarna icke är ändamålsenlig och att en ändring bör komma till stånd. Det är emellertid främst i ett avseende, som meningarna ha brutit sig, och det är huruvida man bör genomföra en nettoökning av antalet helldagar eller inskränka sig till en omflyttning. Flera av remissmyndigheterna förutsätta för övrigt, att om två nya helldagar inrättas under hösten, icke endast Marie bebådelsedag indrages utan ytterligare en av de nuvarande helldagarna. Härvid har man i regel föreslagit trettondagen.

Då man motsatt sig en nettoökning av antalet helldagar har detta skett under framhållande av den belastning förslaget skulle innebära för produktionen. Man har även pekat på att vårt land redan har ett mycket stort antal helldagar, större än de flesta andra länder.

För det fall man skulle komma att inskränka sig till att endast inrätta en ny helldag, har nästan genomgående företrädare givits åt alla helgons dag framför mikaeliafton. Denna senare har ansetts komma så nära den sedvanliga semestertiden att behovet av rekreation denna tid på året är mindre än senare på hösten.

Förslaget att indraga Marie bebådelsedag har i stor utsträckning mötts av förståelse från de kyrkliga myndigheterna. En del motsätta sig dock indragningen och föreslå i stället att dagen flyttas till närmaste lördag. Även avsikten att ge den i anslutning till allhelgonasöndagen föreslagna helldagen kyrklig karaktär har mötts av motstånd på vissa håll.

Midsommardagens överförande till de rörliga helldagarna har nästan enhälligt tillstyrkts. I de fall förslaget mötts av erinringar ha dessa varit svaga. Man har då i regel intagit den ståndpunkten att icke vilja avstyrka förslaget. Den enda invändningen av betydelse som gjorts gäller tiden för midsommardagens förläggande. De sakkunniga hade föreslagit tiden 20—26 juni. En remissmyndighet föreslår i stället tiden 24—30 juni. Skillnaden är visserligen icke betydande, men det har ansetts att en senare förläggning än den av de sakkunniga föreslagna skulle vara till fördel för de arbetare, som önska få sin semester förlagd i anslutning till midsommaren.

Innan utredningen övergår till att diskutera det förevarande reformförslaget bör med några ord beröras på vad sätt det påverkar antalet arbetsdagar. Det är emellertid knappast möjligt att lämna några exakta uppgifter därom, bl. a. på grund av den olika omfattning, vari arbete för närvarande förekommer på olika av reformen berörda dagar. De sakkunniga ha räknat med att borttagandet av Marie bebådelsedag skulle medföra en ökning med 32 $\frac{1}{2}$: arbetsdagar under en 28-årsperiod d. v. s. med i genomsnitt ungefär 1 $\frac{1}{7}$ arbetsdag per år. Hänsyn har härvid tagits till de oregelbundenheter som förekomma i fråga om dagens placering vissa år. Man har emellertid även an-

tagit att dagen före Marie bebådelsedag skulle vara halvledig, något som i allmänhet icke är fallet. Nämnas må sålunda att praktiskt taget all industriell verksamhet pågår i sedvanlig omfattning dagen före nämnda helgdag med undantag givetvis de år, då Marie bebådelsedag inträffar på en söndag.

De sakkunniga synas räkna med att tillkomsten av två nya helgdagar medför en ökning av fridagarna med två hela dagar per år. Man har i detta fall antagit, att fredagen före de båda nya helgdagarna skall bli halvledig dag.

Den nya ordningen för midsommardagen beräknas medföra en ökning av $\frac{1}{14}$ arbetsdag per år. Hela reformen skulle alltså medföra en förlust av drygt $\frac{3}{4}$ arbetsdag i genomsnitt per år. Ökas icke antalet helgdagar utan äger endast en omflyttning rum och realiseras den föreslagna ordningen för midsommarhelgen, synes med här gjorda beräkningar kunna vinnas ungefär $\frac{1}{4}$ arbetsdag i medeltal per år.

Utredningen har verkställt en kalkyl rörande innebörden av den föreslagna reformen under antagande att dagen före Marie bebådelsedag och före var och en av de nya helgdagarna är hel arbetsdag och att midsommarafton är helledig. Detta senare antagande är riktigt för industrien men gäller icke för vissa andra områden såsom handeln. Enligt utredningens beräkningar skulle hela reformen föranleda ett bortfall av omkring $\frac{1}{2}$ arbetsdag i genomsnitt per år. Den mindre reformen, som förutsätter oförändrat antal helgdagar, skulle åter medföra en vinst av ungefär $\frac{1}{6}$ arbetsdag. Då det gäller att bedöma reformens inverkan på produktionen, äro emellertid de här anförda uppgifterna av mindre betydelse. Reformen torde för näringslivets del komma att betyda mest genom att man undviker en splittring av vissa arbetsveckor, något som för närvarande medför att driften inställes under längre tid än som svarar mot helgens längd.

Införes tre veckors lagstadgad semester, är det enligt utredningens mening uteslutet att i samband med en kalenderreform välja ett alternativ, som skulle komma att ytterligare minska antalet arbetsdagar. Vill man för närvarande genomföra en kalenderreform i anslutning till helgdagssakkunnigas förslag, har man sålunda endast att överväga det mindre förslaget, d. v. s. att överföra en helgdag till kyrkoårets senare del och eventuellt att ändra ordningen för midsommarhelgen.

Ur rekreationssynpunkt är givetvis inrättandet av en ny helgdag under årets senare del att förorda. Visserligen kan mot förslaget att förlägga den nya helgdagen till månadsskiftet oktober/november invändas, att väderleken denna del av året icke lämpar sig för friluftsliv på samma sätt som fallet är någon månad tidigare. Hänsyn måste emellertid tagas till andra omständigheter såsom att arbetet med skörden ännu icke är avslutat vid den tid, då den föreslagna mikaeliafton inträffar. Utredningen får för övrigt hänvisa till att remissmyndigheterna varit i det närmaste eniga om att, därest endast en ny helgdag skall inrättas, företräde bör ges åt alla helgons dag, en åsikt som helgdagssakkunniga för övrigt framför.

Borttagandet av Marie bebådelsedag är ur rekreationssynpunkt naturligen en viss nackdel. Denna dag inträffar emellertid under den del av året, då antalet helgdagar är stort. Det torde inträffa förhållandevis ofta att denna helgdag kommer i närheten av påsken. Den av de sakkunniga föreslagna överflyttningen av en helgdag till årets senare del måste sålunda betyda en vinst för den förvärvsarbetande befolkningen ur de synpunkter som här anlagts.

Den föreslagna ändrade ordningen för midsommardagen betyder visserligen som ovan nämnts rent matematiskt någon liten förlust i fråga om fritid. Det måste emellertid anses vara en mycket stor vinst om denna högtid, som har så djupa rötter hos det svenska folket, kommer att omfatta flera sammanhängande ledighetsdagar. För flertalet arbetande torde den föreslagna ordningen komma att medföra tre, för andra ungefär två och en halv lediga dagar i följd.

Vad som för utredningen varit viktigast vid denna frågas bedömande har emellertid icke varit rekreatjonsbehovets tillgodoseende. Ett realiserande av förslaget till tre veckors semester torde nämligen komma att tillgodose rekreatjonsbehovet i all den utsträckning som är möjlig. Vad utredningen i detta sammanhang i stället vill framhålla är särskilt följande. Som utredningen närmare belyst i det föregående, främst i betänkandets femte kapitel, kommer förlängningen av semestertiden att skapa en tendens till sänkning av den materiella levnadsstandarden på grund av att ett visst produktionsbortfall och en ökning av produktionskostnaderna komma att göra sig gällande. Det är givetvis angeläget att söka på olika sätt motverka dessa tendenser. Ett sätt att göra detta är enligt utredningens uppfattning att genomföra en rationellare ordning för våra helgdagar i syfte att undvika en sådan splittring av arbetsveckorna som vissa helgdagar för närvarande förorsaka.

Utredningen är medveten om att man på denna fråga icke får anlägga endast sådana synpunkter som här framförts. Man får ingalunda glömma de ursprungliga anledningarna till helgdagarna och att de för det kyrkliga livet spela en stor roll. Men här liksom på andra områden torde man söka bära tillgodose samtliga intressen utan att företräde ges åt något.

Utän tvivel kunna skäl anföras för en längre gående reform av den nuvarande kalendern än den föreslagna. Men detta skulle med all sannolikhet komma att möta erinringar främst från kyrkligt håll. Enligt vad utredningen kan bedöma betecknar härvidlag helgdagssakkunnigas förslag en medelväg, som kan accepteras av samtliga. Emot en längre gående reform kan anföras att denna skulle kräva nya utredningar, varigenom hela reformen med sannolikhet skulle komma att fördröjas.

Det framgår av remissutlåtandena att man i stort sett är enig med de helgdagssakkunniga, om hur en kalenderreform bör utformas under förutsättning att denna begränsas till en omflyttning av en helgdag och en ändrad ordning för midsommardagen. På ett par punkter råda dock mindre motsättningar.

Vissa kyrkliga instanser önska att den nya hösthelgdagen icke skall er- hålla kyrklig karaktär. Utredningen saknar möjlighet att taga ställning till detta problem, men det vill enligt utredningens uppfattning synas som om denna fråga borde kunna lösas utan att någon särskild ytterligare undersök- ning äger rum.

De sakkunniga ha föreslagit, att midsommardagen förlägges till den lör- dag, som inträffar under tiden 20—26 juni, medan man närmast från lands- organisationens sida har yrkat på en mindre förskjutning framåt i tiden. Landsorganisationens uttalande gjordes på en tid, då frågan om en till tre veckor förlängd semester ännu icke hade aktualiserats. Utgår man från att förslaget om tre veckors semester blir genomfört, kommer det som utred- ningen i betänkandet med skärpa framhållit att bli synnerligen angeläget att allt göres, som kan medföra en spridning av semestrarna. Ur denna synpunkt är det angeläget, att man förlägger midsommardagen så tidigt som möjligt. En- ligt utredningens uppfattning är de sakkunnigas förslag i detta hänseende väl avvägt.

Utredningen får under hänvisning till det anförda hemställa att frågan om en kalenderreform snarast prövas av Kungl. Maj:t. Enligt utredningens upp- fattning bör reformen omfatta följande ändringar av den nuvarande kalendern.

Marie bebådelsedag överföres till de rörliga helgdagarna och firas på en söndag.

Till lördagen före den nuvarande allhelgonasöndagen förlägges en ny helg- dag (alla helgons dag).

Midsommardagen förlägges till en lördag.

De närmare reglerna för de berörda helgdagarnas fastställande böra ut- formas i enlighet med helgdagssakkunnigas förslag.

Utredningen är till sist angelägen att understryka vad den framhållit i det föregående, nämligen att den här berörda kalenderreformen icke är någon förutsättning för 3-veckorssemesterns förverkligande. Vad utredningen anført rörande kalenderreformen innebär icke något självständigt förslag. Utred- ningen har endast velat aktualisera en enligt dess mening beaktansvärd reform.

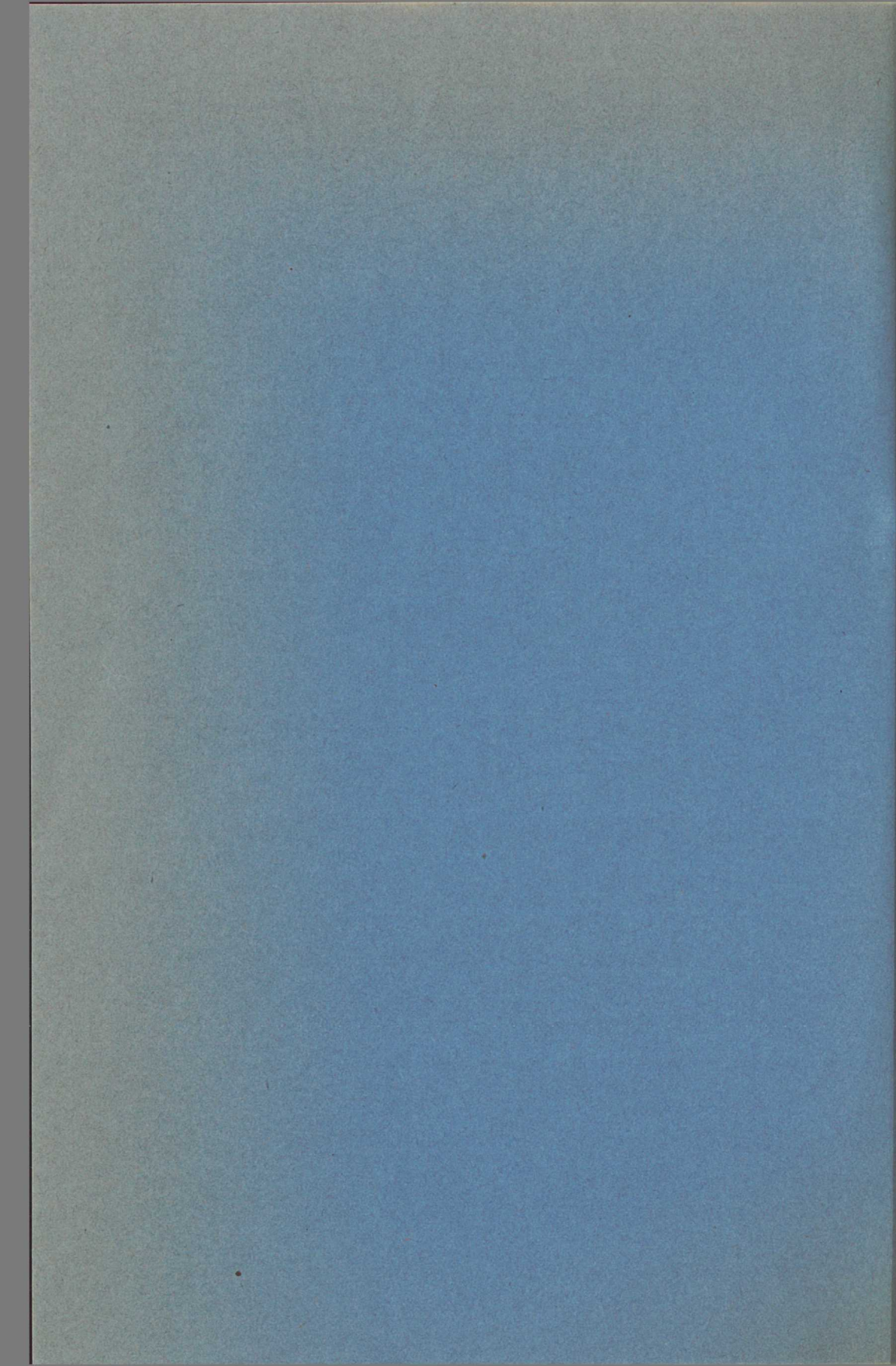
Särskilt yttrande av herr Rudenstam

Jag ansluter mig i princip till förslaget om förlängd semester men anser det tveksamt, om tidsläget inbjuder till en så snar lösning som utredningen föreslår. Världssituationen ställer stora krav även på vårt lands produktionsförmåga, varför en anspänning av landets resurser uppenbarligen är nödvändig. Man kan då näppeligen bortse från, att reformen medför en icke oväsentlig produktionsminskning och kostnadsfördyring, ett resultat, som måste motverka det aktuella programmet inom vårt land rörande en utökad produktion. Denna produktion måste också frambringas till priser, som äro konkurrenskraftiga framför allt på den internationella marknaden i tävlan med länder, vilkas produktion ej påverkas av semesterförmåner ens av den omfattning som redan är lagfäst i vårt land. Det kan därför allvarligen ifrågasättas, om man icke bör avvakta mera stabila förhållanden för genomförande av en i och för sig önskvärd semesterreform.

Under alla förhållanden bör reformen genomföras på sådant sätt, att skadeverkningarna ur produktionssynpunkt bli så ringa som möjligt. I enlighet härmed föreslår jag, att vid semesterlagens utformning — efter grunder analoga med dem som föreslagits för jordbruk m. m. — arbetsgivare inom industri och övrig verksamhet lämnas rätt att förlägga den tredje semesterveckan till särskilda dagar, varvid sannolikt lördagar främst under sommarmånaderna skulle komma i åtanke. En sådan anordning torde, åtminstone i många fall, vara för arbetstagarna ur rekreationssynpunkt lika värdefull, ja med hänsyn till klimatförhållandena i vårt land kanske bättre, än om de få ut den tredje veckan i ett sammanhang. Formellt vinnes därmed också en större likhet i lagstiftningen beträffande arbetstagare inom jordbruket och dess binäringar samt övrig verksamhet.

Vad gäller kalenderreformen föreslår jag, att denna genomföres samtidigt med treveckorssemestern. Denna reform bör omfatta, att Marie bebådelsedag förläggas till en söndag och midsommardagen i anslutning till en söndag.

BILAGOR

ARBETSMARKNADSORGANISATIONERNAS YTTRANDE RÖRANDE TRE VECKORS SEMESTER

För att vinna kännedom om verkningarna av en förlängning av den lagstadgade semestern från två till tre veckor och för att få vissa frågor belysta, som sammanhånga med 3-veckorssemesterns lämpligaste utformning, utsände arbetstidsutredningen i oktober 1949 en skrivelse till de större organisationerna på arbetsmarknaden med begäran om olika upplysningar. (Se närmare härom i kapitel II.)

I skrivelsen anhölls om ett allmänt uttalande rörande förslaget att förlänga den lagstadgade semestertiden. Vidare anförde utredningen angående verkningarna av en förlängd semester bl. a. följande.

»Det vore önskvärt, att Ni ville uttala Eder om, hur Ni tror att den förlängda semestern kommer att återverka dels på omfattningen av verksamheten inom skilda företag och dels på kostnaderna för verksamhetens bedrivande. Vad industrien beträffar gäller det närmast verkningarna på produktionens omfattning och produktionskostnaderna. En riktpunkt för bedömandet av återverkningarna på produktionens storlek synes härvid kunna vara att denna, vad i varje fall den egentliga industrien beträffar, nedgår med högst 2 %, vilket motsvarar en förkortning av den årliga arbetstiden från 50 till 49 veckor. Men det är givetvis icke tillräckligt uteslutande med ett dylikt schematiskt resonemang. Hänsyn bör i den mån detta är möjligt tagas till att man från företagets sida kommer att vidtaga åtgärder, som motverka en minskning i verksamhetens omfattning. Hänsyn bör vidare tagas till att det inom säsongbetonade verksamhetsområden sannolikt icke alls eller endast i ringa utsträckning kommer att inträffa en nedgång i verksamhetens omfattning; här kommer fråga väsentligen bli om en kostnadsfördyring.»

Utredningen begärde även summariska uppgifter rörande det sätt, varpå semestern tidigare uttagits, varjämte angavs vissa alternativ för 3-veckorssemesterns utformning. För detta redogöres närmare längre fram i bilagan.

Skrivelsen tillställdes dels svenska arbetsgivareföreningen, som vidarebefordrade den till organisationer anslutna till föreningen, dels vissa andra större organisationer på arbetsgivarsidan.¹

I anledning av utredningens hemställan uppdrog svenska arbetsgivareföreningen åt industriens utredningsinstitut att verkställa en undersökning

¹ Bankernas förhandlingsorganisation, föreningen skogsarbeten, försäkringsbolagens förhandlingsorganisation, handels arbetsgivareorganisation, kooperativa förbundet, ab. samorganisation, svenska droskbilägareförbundet, statens järnvägar, svenska järnvägarnas arbetsgivareförening, svenska lantarbetsgivareföreningen, svenska landskommunernas förbund, svenska landstingsförbundet, svenska lasttrafikbilägareförbundet, svenska lokaltrafikföreningen, svenska stadsförbundet, svenska trädgårdsarbetsgivareförbundet, Sveriges arbetsgivareförening för hotell och restauranter, Sveriges bageriödkareförening, Sveriges centrala restauranter ab., Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Sveriges redareförening, Sveriges segelfartygsförening, tidningarnas arbetsgivareförening, Värmlands- och västra Bergslagens skogsarbetsgivareförening.

rörande vissa verkningar inom näringslivet av en utökning av semestern från två till tre veckor. Då ett flertal organisationer i sina yttranden direkt anknyta till denna undersökning, har det befunnits lämpligt att inledningsvis återge de resultat som utredningsinstitutet kommit till.

Sedan svar inkommit från arbetsgivarorganisationerna, lät utredningen — genom förmedling av landsorganisationen och tjänstemännens centralorganisation — översända dessa till motsvarande organisationer på arbetstagar-sidan för yttrande.

A. Verkningar av förlängd semester

I. Industriens utredningsinstitut

För att få de frågor belysta, som kunna vara av intresse i förevarande sammanhang, har institutet inhämtat uppgifter direkt från ett antal företag. Ett för detta ändamål utarbetat frågeformulär tillställdes det övervägande antalet till svenska arbetsgivareföreningen anslutna arbetsgivarförbund för vidarebefordran till förbundsmedlemmar sysselsättande minst 50 arbetare. Denna begränsning var nödvändig för att utredningen skulle hinna slutföras inom rimlig tid. För vissa förbund ansågs dock denna gräns vara alltför hög och icke ägnad att ge en för respektive förbund karakteristisk bild. I sådana fall tillfrågades följaktligen även mindre företag. Någon statistisk bedömning av materialets representativitet har emellertid ej gjorts.

Yttranden ha influtit från 31 arbetsgivarförbund, vilkas medlemmar år 1948 sysselsatte 546,325 arbetare. 4 av dessa förbund, sysselsättande 190,443 arbetare, ha emellertid av olika skäl icke kunnat medtagas i sammanställningen i tabell 1.

Frågorna ha utformats på sådant sätt, att de sammanställda svaren böra ge en belysande bild dels av år 1948 tillämpad semesterordning (12 dagar), dels av önskad semesterordning efter genomförd lagreform (18 dagar). De tillfrågade företagen ombådos därför att angiva, huruvida under sistförflutna kalenderår

- 1) driften stoppades för uttagande av gemensam semester,
- 2) driften upprätthölls under semesterperioden *utan* anlitande av semestervikarier,
 - a) i oförändrad omfattning genom övertidsarbete eller på annat sätt,
 - b) i begränsad omfattning,
- 3) driften upprätthölls under semesterperioden *genom* anlitande av semestervikarier,
 - a) i oförändrad omfattning,
 - b) i begränsad omfattning.

Vid en utökning av semestern från 12 till 18 dagar förutsattes företagen ha att välja mellan följande alternativ:

Alternativ I. 18 dagars semester att uttagas i ett sammanhang under sommaren.

Alternativ II. Semestern delas på två perioder, varav den ena omfattar 12 dagar att uttagas i ett sammanhang under sommaren, medan den andra perioden, omfattande 6 dagar, kan förläggas utan samband med den längre perioden och när som helst under året.

Alternativ III. Semestern uttages med en period omfattande 12 dagar, vilken utgår i ett sammanhang under sommaren, och resterande 6 dagar i två eller flera perioder, dock högst 6.

Alternativ IV. Semestern uttages med en period omfattande 12 dagar, vilken utgår i ett sammanhang under sommaren, och resterande 6 dagar utgår i form av 6 fria lördagar.

Med sommaren avses den period under den ljusare delen av året, till vilken semestern enligt avtal skall förläggas.

I tabell 1 äro resultaten sammanställda för 27 arbetsgivarförbund med ett totalt arbetarantal år 1948 av 355 882. Därav sysselsattes 210 130 av de i utredningen ingående 771 företagen. Begreppet företag är i detta sammanhang ej entydigt. I det övervägande antalet fall tillämpas samma semesterordning för företagets samtliga arbetsställen, medan i vissa fall semesterfrågan löses olika vid de skilda arbetsställena. Följaktligen avse de insända frågeformulären stundom juridiska enheter, stundom arbetsställen.

Driftsorganisationen under semestertiden vid nuvarande lagstiftning växlar som synes högst avsevärt icke blott från förbund till förbund, utan även mellan företagen och ofta även mellan samma juridiska enhets olika avdelningar. Dessa växlingar återspegla branschernas och företagens olikartade struktur och produktionsförhållanden. De ledande motiven för semesterordning såväl vid nuvarande lagstiftning (12 dagar) som efter genomförd lagreform (18 dagar) ha angivits vara en strävan efter högsta möjliga produktion, begränsning av driftskostnaderna, fullgörande i rätt tid av leveranser särskilt i fråga om säsongbetonade varor, möjlighet att vid lämplig tidpunkt kunna påräkna erforderligt arbetsmaterial från anlitade leverantörer, etc.

Utmärkande för den nuvarande semesterordningen är, att större delen av företagen stoppar driften under semesterperioden. De anförda orsakerna härtill äro flera. Ofta föreligga driftstekniska skäl. Arbetstagarna respektive de olika avdelningarna äro så nära beroende av varandra, att begränsad drift är omöjlig eller i varje fall icke ekonomiskt lönande (järnbruken, skoindustrien, garveriindustrien, chokladindustrien, träindustrien m. fl.). I många fall ha däremot svårighet eller omöjlighet att anskaffa semestervikarier framtingat driftsstopp (pappersbruk, pappersmassfabriker, sågverk m. fl.). För andra företag åter föreligga icke dessa tvingande skäl till semesterstopp, men det anses vara rationellt att stoppa driften för att under denna tid utföra underhålls- och reparationsarbeten. Det bör påpekas att samtliga semesterstoppsindustrier givetvis försöka utnyttja stopptiden för dessa ändamål. Många företag förskjuta avsiktligt översyns- och reparationsarbeten till semesterstopps-tiden, även om dessa skulle kunna äga rum under pågående drift eller vid andra kortare driftsstopp.

Även i sådana fall, då semestern sprides över en del av året, kan semester-

Tabell 1. Tillämpad semesterordning 1948 och önskad semesterordning vid en utökning av semestertiden till 3 veckor.

Anm. Använda beteckningar förklaras i texten, sid. 2 * f.

Förbund	Antal under- sökta före- tag	Antal arbetare		B A i % Täck- nings- pro- cent	Tillämpad semester- ordning 1948. Procentuell andel av arbetarantal					Önskad semesterord- ning vid utökning till 3 veckor. Procentuell andel av arbetarantal			
		totalt A	hos under- sökta företag B		1	2 a	2 b	3 a	3 b	Alternativ			
										I	II	III	IV
Allmänna gruppen	77	50 399	24 243	48	66	1	11	13	8	33	49	9	
Biltrafikens arbetsgivareförbund	9	10 840	1 299	12	—	—	—	91	9	7	28	65	—
Bilverkstädernas arbetsgivare- förbund	16	8 211	1 581	18	43	—	53	—	4	38	25	15	2
Bryggeriarbetsgivareförbundet..	28	5 784	3 040	53	4	—	93	—	—	1	65	28	—
Sveriges buteljglasbruks förbund	4	901	901	100	17	—	63	20	—	—	100	—	—
Byggnadsämnesförbundet	48	15 748	9 049	57	12	6	44	18	21	28	53	7	1
Sveriges chokladindustriförbund	10	3 975	2 313	58	100	—	—	—	—	4	81	—	1
Elektriska arbetsgivare- föreningen	35	9 092	3 202	35	2	17	79	3	—	18	38	2	4
Svenska garveriidkareföreningen	18	3 519	2 984	85	84	—	16	—	—	37	31	29	3
Grafiska arbetsgivareförbunden	34	16 418	6 012	37	63	1	35	—	1	35	10	24	3
Grängsbergskongernens gruv- förbund	2	4 083	1 176	29	83	17	—	—	—	83	17	—	—
Järnbruksförbundet	71	44 012	42 491	97	85	—	9	4	2	31	52	15	—
Sveriges konfektionsindustriför- bund	46	22 495	13 204	59	99	—	1	—	—	21	54	16	—
Sveriges kvarnyrkesförbund....	4	1 279	517	40	27	—	—	43	31	—	73	27	—
Livsmedelsbranschens arbetsgi- vareförbund	47	16 046	6 987	44	23	15	14	35	13	8	56	30	—
Mellansvenska gruvförbundet ..	13	2 580	2 518	98	100	—	—	—	—	40	18	42	—
Norrlands stuvareförbund	8	1 337	998	75	—	—	—	100	—	—	90	10	—
Sveriges pappersbruksförbund..	42	16 289	14 771	91	98	—	—	2	—	9	30	46	1
Pappersmasseförbundet	46	16 456	15 392	94	80	—	—	14	6	11	48	41	—
Petroleumbanschens arbetsgi- vareförbund	7	2 361	623	26	—	13	—	87	—	—	100	—	—
Rörledningsfirmornas arbetsgi- vareförbund	19	9 974	1 919	19	—	26	74	—	—	9	82	9	—
Svenska skofabrikantföreningen	35	8 224	5 840	71	100	—	—	—	—	14	61	16	—
Stenindustrins arbetsgivareför- bund	10	3 188	1 383	43	80	—	6	14	—	28	52	6	1
Sågverksförbundet	35	14 061	8 581	61	94	—	5	—	1	—	71	23	—
Södra Sveriges stuvareförbund	7	3 759	566	15	—	—	—	100	—	6	94	—	—
Sveriges textilindustriförbund..	60	45 849	33 508	73	97	—	3	—	—	32	15	23	3
Sveriges träindustriförbund	40	19 002	5 032	26	96	—	4	—	—	21	32	15	3
Totalt	771	355 882	210 130	59	68	3	13	12	4	23	44	20	1
Medelvärde													

ordningen vara betingad av tvingande omständigheter. Vid kontinuerlig treskiftsdrift är produktionen oftast tvångsstyrd, t. ex. vid hyttorna i järnbruken, inom den kemiska industrien samt vid företag med helårsdrift inom tegel- och cementindustrierna, och måste under semestertiden upprätthållas i full omfattning genom övertidsarbete, semestervikarier eller omflyttning av arbetskraft. För industrier med säsongmässiga variationer i produktionen kan under vissa förhållanden semestern utskiftas under mellansäsongerna, under vilken tid driften upprätthålles i begränsad omfattning. Många sådana industrier ha

emellertid högsäsong under sommarmånaderna och kunna svårligen bereda sin personal semester under denna tid. En tvångsförläggning av semestern till sommaren skulle därför ge upphov till betydande svårigheter för dessa företag.

Efter en utökning av semestern till tre veckor önska fortfarande vissa företag uttaga gemensam semester i ett sammanhang under sommaren. Fråga är här huvudsakligen om sådana företag som av driftstekniska skäl tvingas nedlägga driften. Som huvudsakligt motiv har anförts, att vid uttagandet av semester i ett sammanhang driftsstörningar bli mindre, än om semestern uttas i flera perioder. Det torde sammanhånga med att varje driftsstopp föranleder en ökning av den totala ställtiden. De industrier, som vid nuvarande lagstiftning nedlägga driften för att utnyttja semesterstoppstiden till grundlig översyn av kapitalutrustningen, ha däremot i allmänhet valt något av alternativen II—IV, enär tre veckor i en följd ej anses erforderliga för reparationsarbeten. Företag, som för närvarande tvingas nedlägga driften två veckor under sommaren till följd av bristen på semestervikarier, ha givetvis anslutit sig till något av alternativen II—IV och avse att såvitt möjligt upprätthålla driften under den tillkommande tredje semesterveckan genom vikarier eller genom utökning av den permanenta arbetsstyrkan.

Medan det varit förhållandevis lätt att urskilja alternativ I från de övriga har uppdelningen på alternativen II, III och IV varit förenad med vissa svårigheter. Detta sammanhänger med de relativt små variationerna mellan dessa alternativ. Industrier, som önska uttaga de tillkommande semesterdagarna i ett sammanhang enligt alternativ II, ha i stor utsträckning ansett tiden mellan jul och nyår vara lämplig. Vissa industrier stoppa redan nu under dessa dagar för reparationer, inventeringar etc. Dessutom har anförts, att driftstiden är sönderhackad av de många helgdagarna, samt att frånvaron är särskilt hög i samband med dessa, varför driften är mindre effektiv. Företag, som önska tillämpa alternativ III, ha som motiv anført att detta alternativ lämnar den största friheten för förläggning av de tillkommande sex semesterdagarna. Alternativ IV slutligen förordas under huvudsaklig hänvisning till den höga frånvarofrekvensen speciellt på lördagar under sommaren.

Semesterstoppsindustrierna voro, såsom tidigare framhållits, i klar majoritet år 1948 och sysselsatte 68 % av det totala arbetarantalet. En ytterligare förskjutning mot gemensam semester och driftsstopp åtminstone under viss del av semestertiden torde vid nuvarande arbetsmarknadssituation vara ofrånkomlig om 3-veckorssemestern genomföres. Åtskilliga företag, som redan för närvarande till följd av bristen på semestervikarier endast under stora svårigheter kunna upprätthålla driften under semestertiden, ha förklarat, att de, om utökad semester genomföres, handla mest rationellt om de nedlägga driften under tre veckor i stället för att skifta ut semestern under en större del av året och under hela denna tid upprätthålla en begränsad, oekonomisk drift,

Om tre veckors semester genomföres, skulle enligt tabell 1 företag sysselsättande 77 % av arbetarantalet helst vilja ordna semestern enligt något av alternativen II—IV och förordas sålunda en uppdelning. Utöver de redovisade

Tabell 2. Beräknade produktions- och kostnadsförändringar per år vid en utökning av semestern från två till tre veckor under i övrigt oförändrade produktionsförhållanden.

Förutsättningar:

- A. De tillkommande 6 semesterdagarna förläggas enligt tabell 1.
- B. Den genomsnittliga årliga driftstiden vid nuvarande semesterordning utgör för normalt dagarbete 2 300 timmar, för 2-skiftsarbete 4 600 timmar, för intermittent 3-skiftsarbete 6 900 timmar samt för kontinuerligt 3-skiftsarbete 8 760 timmar.
- C. Genomsnittlig årlig arbetstid utgör 2 200 timmar per arbetstagar.
- D. Produktionen är direkt proportionell mot driftstiden utom i fallen 4 och 5, där produktionen är direkt proportionell mot arbetarantalet \times antalet arbetade timmar.
- E. Fasta kostnader: samtliga kostnader, vilkas absoluta storlek blir opåverkad av en semesterutökning till tre veckor.
- F. Produktiv lön avser samtliga arbetstagar, som för närvarande åtnjuta två veckors årlig semester.

Driftsorganisation under den tillkommande arbetsveckan	Tillämpningsområde	Produktionspåverkan %	Förändring av fasta kostn./enhet %	Förändring av prod. lön/enhet %	Förändring av semesterlönenhet i % av prod. lön	Absolut kostnadsförändr. i % av prod. lön
1. Driften stoppas redan nu under minst 18 dagar	Företag inom chokladindustrin, konfek-tions- och textilindustrin, skoindu-strien, granitindustrin Vissa företag inom bryggeriindustrin	—	—	—	+ 2.23	+ 2.23
2. Driften upprätthålles i full om-fattning utan övertid och utan anlitande av semestervikarier		—	—	—	+ 2.18	+ 0.09
3. Driften upprätthålles i full om-fattning antingen genom utökning av den permanenta arbetskraften med 2.14 % eller genom anlitande av semestervikarier	De flesta bryggeriföretag, mejeriföretag, kvarnar, vissa pappersbruk, kontinuer-lig 3-skiftsindustri (vid t. ex. järnbruk, tegelbruk, kraftverk, vissa serviceindu-strier t. ex. trafikföretag etc.	—	—	—	+ 2.33	+ 2.33
4. Driften upprätthålles i begränsad omfattning genom anlitande av semestervikarier	Service- och servicebetonade industrier, spridda företag i olika branscher	./ (0-2.091)	(0-2.14)	—	+ 2.33	+ (2.33-0.09)
5. Driften upprätthålles i begränsad omfattning utan anlitande av över-tid eller semestervikarier	Service- och servicebetonade industrier såsom bilverkstäder, installationsfirmor, rörledningsfirmor etc.	./ 2.091	+ 2.14	—	+ 2.33	+ 0.09
6. Driften stoppas under 6 dagar = 48 timmar	De flesta järnbruk och pappersbruk samt massafabriker, företag inom sko- och läderindustrin, inom textil- och kon-fektionsindustrin, inom sågverks- och träindustrin m. fl.	./ 2.087	+ 2.13	—	+ 2.23	+ 0.09
7. Driften stoppas under 6 lördagar = 33 timmar	Företag inom verkstadsindustrin, inom textil- och konfek-tionsindustrin, inom elektriska industrien, inom grafiska in-dustrien etc.	./ 1.43	+ 1.46	—	+ 2.21	+ 0.75

¹ Procenttalen äro angivna med två eller i vissa fall tre decimaler huvudsakligen i syfte att klargöra olikheterna i de tekniska be-räkningsgrunderna. Denna grad av noggrannhet är givetvis ur andra synpunkter omotiverad.

förbunden ha, såsom tidigare nämnts, 4 förbund inkommit med svar, dock ej av sådan utförlighet att de kunnat medtagas i tabell 1. Sålunda har Sveriges verkstadsförening (139 648 arbetare) ansett sig kunna besvara de framställda frågorna utan att tillfråga sina enskilda medlemmar. Föreningen har uppgivit, att om tre veckors semester införes, de tillkommande sex dagarna för verkstadsindustriens del helst böra utläggas i form av fria lördagar enligt alternativ IV. Den övervägande delen verkstadsföretag skulle enligt föreningens mening vara bäst betjänta med en dylik ordning. Denna uppgift står i viss motsättning till de slutsatser, som kunna dragas av de svar, som de enskilda företagen i andra förbund lämnat. I senare fallen ha, såsom framgår av tabell 1, önskemålen i fråga om semesterförläggningen varit mycket skiftande.

De övriga tre förbunden, svenska byggnadsindustriförbundet (41 311 arbetare), svenska väg- och vattenbyggarnas arbetsgivareförbund (8 617 arbetare) samt glasmästeribranschens arbetsgivareförbund (867 arbetare), ha odelat förordat en uppdelning av semestern. I dessa förbund ha de enskilda medlemmarna tillfrågats, men på grund av speciella förhållanden inom hithörande industrier har en systematisering av svaren enligt tabell 1 ej varit möjlig.

Tabell 2, som avser att visa den eventuella semesterförlängningens inverkan på företagets produktion och kostnader, har grundats på uppgifter, som lämnats om den faktiska driftstiden under 1948 samt beräknad drifttid efter genomförd semesterförlängning enligt det för varje företag minst ogynnsamma alternativet.

Vid bedömande av de i tabell 2 angivna talen bör hänsyn tagas till att åtskilliga icke mätbara faktorer utöva inflytande i ena eller andra riktningen. De angivna procenttalen äro därför approximativa och ha huvudsakligen teoretiskt intresse. Dock visa de fullt tydligt tendenserna vid val av olika driftsformer under semesterns uttagande. Från företag, som anlita semestervikarier, har understrukits, att kassationsprocenten av företagets produkter skulle bli avsevärt högre än för närvarande, att produktkvaliteterna komme att sjunka, att olycksfallsfrekvensen skulle stiga samt, kanske framför allt, att den ovana personalen komme att föranleda en onödigt hög förslitning av kapitalutrustningen. Dessutom har påpekats behovet av bostäder åt de arbetstagare, som eventuellt kunna anskaffas, med ty åtföljande kostnader för företagen. Den av en semesterförlängning förorsakade direkta kostnadsfördyringen vid företagen torde även ge upphov till kedjeverkningar inom den del av den svenska industrien, som förädlar svenska råvaror och halvfabrikat. Omfattningen av dessa kedjereaktioner kan emellertid svårigen bedömas på basis av det insamlade materialet. De totala verkningarna torde på grund av näringslivets inneboende dynamik icke kunna fastställas vare sig före eller efter en semesterförlängning.

De olika företagen ha som ovan nämnts förutsatts få tillämpa de enligt tabell 1 önskade alternativen för uttagande av de tillkommande sex semesterdagarna. Den genomsnittliga driftstiden¹ vid nuvarande semesterordning, 2 300

¹ Med drifttid avses tid, under vilken direkt produktivt arbete utföres.

timmar för normalt dagarbete, 4 600 timmar för tvåskiftsarbete etc., har beräknats på grundval av från de enskilda företagen inhämtade uppgifter. Den genomsnittliga arbetstiden per arbetstagare och år har beräknats utgöra 2 200 timmar, vilket motsvarar det medeltal som ligger till grund för beräkningen av semesterlönen. Andra tillgängliga undersökningar visa dock, att den effektiva arbetstiden per arbetstagare ligger betydligt under denna siffra.

På en särskild fråga i det till de enskilda företagen utsända formuläret har det stora flertalet framhållit som sin åsikt, att produktionsminskningen torde bli proportionell mot minskningen i driftstiden. Dock ha avvikande meningar motiverats och diskuterats av åtskilliga företag, vilket i det följande kommer att närmare beröras. De ofta mycket utförliga svaren särskilt från större företag och branscher synas vara avgivna efter noggrannast möjliga överväganden och beräkningar.

Som framgår av tabell 2 ha företagen kunnat sammanföras i vissa grupper med hänsyn till driftorganisationen under de tillkommande sex semesterdagarna. Beträffande var och en av dessa grupper är följande att anföra.

Punkt 1. I de fall då driften redan för närvarande stoppas i tre veckor synes den eventuella semesterförlängningen icke komma att påverka produktionen, givetvis under förutsättning att arbetsgivaren får förlägga de tillkommande sex semesterdagarna till stopptiden. Den enda mätbara kostnadsförändringen skulle komma att utgöras av semesterlön för sex dagar, innebärande såväl en kostnadsfördyring per enhet som en absolut kostnadsökning för företaget.

Punkt 2. Vissa bryggeriföretag anse sig efter semesterförlängningen kunna upprätthålla driften i full omfattning utan vare sig övertid eller semestervikarier. På grund av de stora svårigheterna att under sommarmånaderna anskaffa det erforderliga antalet extra arbetare ha företagen ansett sig nödsakade att helårsanställa en större arbetsstyrka än vad som erfordras under mellansäsongerna på senhösten och eftervintern. Genom att förlägga de sex tillkommande semesterdagarna till dessa delar av året, skulle produktionen kunna upprätthållas genom omflyttning av tidavlönade arbetare.

Punkt 3. Den större delen av bryggeriindustrien skulle emellertid vara hänvisad till att i likhet med övriga industrier utöka sin permanenta arbetarstyrka eller använda sig av semestervikarier för att kunna upprätthålla full produktion. Det har emellertid framhållits vara en omöjlighet att anskaffa extra arbetskraft eller semestervikarier, som dels äro fullgoda ersättare för den ordinarie arbetskraften, dels kunna anlitas i skilda befattningar vid företaget. Följaktligen skulle en utökning av arbetskraften bli nödvändig, som vida skulle överstiga i tabellen angivna 2,14 %.

Punkt 4. Enär redan vid gällande lagstiftning åtskilliga industrier ej kunna anskaffa semestervikarier i full utsträckning, har en särskild punkt medtagits där driften även efter en semesterförlängning komme att endast upprätthållas i begränsad omfattning. Enligt förutsättningen är produktionen proportionell mot antalet arbetare gånger antalet arbetade timmar. Detta torde vara rimligt

för servicebetonade industrier, där »produktionen» är fullt delbar, arbetarna oberoende av varandra samt specialiseringen ej så långt driven. Emellertid torde man även hit få räkna industriföretag, där produktionen av tekniska skäl upprätthålles i full omfattning och under inga förhållanden kan stoppas. Detta är fallet vid järnbrukens hyttor, där på grund av bristen på semestervikarier vid vissa företag en inskränkt drift är den enda möjligheten, trots de ökade kostnader en sådan driftsordning medför framför allt i fråga om bränsle. På dylika industrier äga givetvis tabellens siffror under punkt 4 ingen tillämpning, utan verkningarna torde bli avsevärt större. Vissa företag, som vid nuvarande lagstiftning under stora svårigheter upprätthålla en begränsad produktion och utskifta de 12 semesterdagarna, ha förklarat, att de efter en eventuell utökning av semestern endast ha en möjlighet, nämligen att stoppa driften under hela semestertiden. Produktionsbortfallet skulle för dessa företag bli avsevärt större än vad som framgår av tabellen.

Punkt 5. Driftsorganisationen enligt punkt 5 kan sägas bilda den nedre gränsen till punkt 4 och tarvar inga närmare kommentarer, enär förutsättningarna äro desamma.

I den mån driften under de tillkommande sex semesterdagarna upprätthålles i full eller begränsad omfattning genom anlåtande av övertid men utan semestervikarier kommer givetvis företagets produktiva lönekonto att öka, medan semesterlönen blir opåverkad. En kombination av övertid och semestervikarier torde i praktiken komma att bli vanligast.

Punkt 6. Ett ytterligare driftsstopp i sex dagar kommer att inträffa inom en stor del av landets viktigaste industrier. I de fall alternativ I skulle anlitas, torde driftstidsbortfallet icke komma att understiga 48 timmar. Efter som driftstiden kring de större helgerna ofta lämnar det sämsta utbytet på grund av hög frånvarofrekvens, korta driftsperioder etc., skulle vid lämplig semesterförläggning enligt något av alternativen II—IV produktionsbortfallet enligt åtskilliga företags förmodan bli något mindre än proportionellt mot minskningen i driftstiden.

Punkt 7. Vissa av de företag, som vid en semesterförlängning avse att stoppa driften under sex lördagar, ha ej räknat med att lördagarna skulle behöva uttagas under sommarmånaderna. Detta gäller huvudsakligen alla med byggnadsindustrien sammanhörande industrier, som ha sin brådaste tid under sommaren. Av de enskilda svaren framgår, att den höga frånvarofrekvensen under lördagarna är en av de viktigare orsakerna till valet av alternativ IV. Produktionsminskningen skulle med hänsyn härtill bli mindre än proportionell mot minskningen i driftstiden, förutsatt att frånvaron icke förflyttas till fredagar eller måndagar.

Den verkställda utredningen torde visa, att driftsförhållandena och därmed önskemålen i fråga om semesterordningen efter en eventuell lagreform gestalta sig på mycket olika sätt från företag till företag. Det har kraftigt understrukits av såväl enskilda företag som branschorganisationer, att det vore av största vikt, att en enhetlig regel för den utökade semesterns förläggning enligt något

av ifrågasatta alternativ ej fastslås i lag. Endast om arbetsgivarna få rätt att bestämma, när de tillkommande sex semesterdagarna skola uttagas, kan en semesterförlängning genomföras med minsta möjliga skadeverkningar för produktionen.

II. Huvudorganisationerna på arbetsmarknaden

Svenska arbetsgivareföreningen. Industriens utredningsinstitut har lämnat en schematisk framställning av beräknade produktions- och kostnadsförändringar vid en utökning av semestern. Beräkningarna äro utförda för ett antal typfall och bygga på vissa närmare angivna förutsättningar. Som framgår av kommentarerna är avsikten endast att illustrera tendensen till den produktionsminskning respektive kostnadsökning, som blir följden i de olika fallen. Det är av vikt, att man observerar, att de i uppställningen angivna värdena icke få uppfattas som svarande mot verkliga förhållandet annat än i specialfall. De äro visserligen korrekta under de gjorda förutsättningarna, men dessa äro — speciellt vad gäller tillgången på semestervikarier och dessas prestationsförmåga — föga verklighetsbetonade. Ehuru den kvantitativa innebörden härav icke kan avgöras, är det uppenbart, att stora avvikelser i vissa fall äro att förvänta. De i tabell 2 för teoretiska fall angivna värdena på produktionsminskning respektive kostnadsökning torde i flertalet praktiska fall komma att väsentligt överskridas. Vad man därför framför allt kan utläsa ur uppställningen är att en semesterförlängning i vissa fall huvudsakligen förorsakar en produktionsminskning och i det närmaste ingen kostnadsökning, medan i andra fall produktionen i stort sett kan upprätthållas men då till höjda kostnader. Mellan dessa ytterlighetsfall förekomma sedan mellanformer, där en mindre produktionsminskning kombineras med en mindre kostnadsökning. Det bör observeras, att med kostnad avses företagets totalkostnad och ej kostnaden per framställd enhet, vilken i praktiskt taget samtliga fall kommer att stiga.

I undersökningen har uppgiften varit att så exakt som möjligt fastslå vissa siffermässiga resultat av en utökning av semestern. Av denna anledning har det varit nödvändigt att arbeta med vissa förenklade förutsättningar. Sålunda har man t. ex. endast studerat verkningarna inom det enskilda företaget och där endast de direkta verkningarna. Dessa inskränkningar måste man nödvändigtvis göra, om man önskar nå siffermässiga resultat. Även om man icke kan driva en kvantitativ bedömning utöver denna gräns är det angeläget framhäva ytterligare några faktorer. Betraktar man sålunda fortfarande det enskilda företaget, så är det till en början klart, att de tidigare relaterade direkta kostnadsförändringarna komma att giva upphov till indirekta verkningar hos andra företag. Änläggningar och material, som icke importeras, komma ju nämligen att betinga ett anskaffningspris, som inkluderar en förhöjd lönekostnad, svarande mot den företaget själv direkt drabbas av. På detta sätt komma kostnadsfördyrningarna inom de enskilda företagen att ackumulativt sprida sig. Den härigenom uppkommande successiva fördyrningen

i de olika produktionsleden måste givetvis ytterst drabba konsumenterna. Den kvantitativa betydelsen av detta fenomen kan emellertid icke beräknas, i varje fall icke utan synnerligen tidsödande och noggranna studier av hela det svenska näringslivet.

Innan föreningen går närmare in på frågan om de samhällsekonomiska verkningarna av en eventuell semesterförlängning, torde det vara lämpligt att göra några förtydligande anmärkningar. När i det föregående i olika sammanhang talats om att viss produktionsminskning respektive kostnadsökning kommer till stånd, har bortsetts från de verkningar, som härröra från den inom näringslivet ständigt pågående rationaliseringen. Denna motverkar givetvis produktionsminskningen respektive kostnadsökningen och kommer på kortare eller längre tid med största sannolikhet att helt kompensera dessa verkningar. Det synes klart, att man vid en teoretisk diskussion bör eliminera dessa indirekta verkningar ur resonemanget, ehuru detta givetvis icke är möjligt i det konkreta fallet. Av det anförda följer, att det är felaktigt att påstå, att man inom viss tid tagit igen det produktionsbortfall, som förorsakats av semesterns förlängning. Man bör naturligtvis vid bedömandet av semesterförlängningens inverkan på samhällsekonomin i varje tidsögonblick jämföra den produktion, som uppnås efter införandet av tre veckors semester, med den produktion, som kan beräknas ha blivit resultatet, om någon förlängning av semestern icke ägt rum. Om jämförelsen utföres på detta i princip riktiga sätt, förefaller det sannolikt, att man för överskådlig tid framåt måste räkna med att produktionen blir mindre om tre veckors semester införes än i motsatt fall.

Huruvida skillnaden mellan å ena sidan den materiella standarden efter genomförd tre veckors semester och å andra sidan den materiella standarden vid bibehållen semesterlängd för framtiden skall tänkas bliva likå med den sänkning, som sker i det ögonblick förändringen vidtages, eller om en minskning respektive ökning kommer att äga rum, är omöjligt att avgöra. En minskning skulle kunna tänkas ske, om den ökade semestern direkt förorsakade en höjd arbetsinsats, antingen i form av ett ökat arbetstempo eller en minskad frånvaro från arbetsplatsen eller bådadera, eller om rationaliseringar företogs, vilka vore en direkt följd av semesterförlängningen, och som alltså eljest icke skulle ha kommit till stånd. En ökning av skillnaden kan å andra sidan tänkas bliva resultatet, om den av semesterförlängningen förorsakade produktionsminskningen medför minskade möjligheter till investeringar och i övrigt sådana rubbningar inom näringslivet, som äro ägnade att begränsa framstegstakten. Vidare kan ett försämrat konkurrensläge i förhållande till utlandet medföra svåra avbräck. Det synes föreningen som om — åtminstone under de närmaste åren — sannolikheten för en ökad skillnad skulle vara större än för motsatsen.

Det är uppenbart, att arbetskraftstillgången är av största betydelse vid bedömandet av de samhällsekonomiska konsekvenserna av en arbetstidsförkortning. Vid full sysselsättning måste möjligheterna att begränsa verkningarna av en semesterförlängning vara ytterligt små i jämförelse med det fall, där en

arbetskraftsreserv finnes tillgänglig. Den brist på arbetskraft, särskilt yrkeskvalificerad sådan, som för närvarande råder, vållar arbetsgivarna stora bekymmer. Särskilt i semestertiden bliva svårigheterna — såsom framhållits av industriens utredningsinstitut — i många fall av sådan omfattning att driftsstopp är ofrånkomligt. Det torde stå klart, att en semesterutökning skulle accentuera svårigheterna i här berörda avseende och tvinga ytterligare ett antal företag, vilka nu endast med svårighet lyckas upprätthålla driften under semestern, till driftsstopp under hela semestertiden med ett avsevärt produktionsbortfall som följd. Mot detta resonemang kan anföras, att det tar sikte på den aktuella situationen på arbetsmarknaden, och att förändringar i konjunkturerna kunna medföra, att ett annat läge kommer att råda vid den tidpunkt, då den ifrågasatta förlängningen av semestern kan komma att sätta in. Om man emellertid vid bedömandet av frågan om verkningarna av en utökning av semestern utgår ifrån att full sysselsättning fortsättningsvis kommer att föreligga, så innebär detta att ett företags ökade behov av arbetskraft under semestern icke kan tillgodoses utan att skada uppstår för andra företag.

I detta sammanhang må även erinras om den betydande okynnesfrånvaron. Den sistnämnda är särskilt påtaglig i samband med semestern. Frågan, hurvida skolknigen från arbetsplatsen kan nedbringas genom en utökning av semestertiden, torde böra besvaras nekande. Förklaringen till skolknigen är nämligen sannolikt för flertalet arbetstagare att söka i det förhållandet, att de ha så god arbetsförtjänst, att en förlorad dagsinkomst — särskilt med tanke på den relativt höga inkomstbeskattningen — betyder så litet, att arbetarna anse sig ha råd att uttaga extra ledighet. Efter en semesterutökning, som icke innebär någon förändring av arbetarnas ekonomiska villkor, kvarstå således de ekonomiska förutsättningarna för okynnesfrånvaron oförändrade. Har arbetstagaren tidigare ansett sig ha råd att taga ut en extra vecka i samband med semestern föreligga inga skäl — i varje fall icke av ekonomisk art — att ändra inställning i detta avseende. Det sagda gäller i första hand ogifta arbetare men torde även ha en viss relevans för de gifta. För gifta kvinnor, som ofta utebli från arbetet vissa dagar särskilt i samband med helger av mera legitima och viss mån tvingande skäl, t. ex. för att fullgöra arbetsuppgifter i hemmet, förefaller det däremot troligt, att viss minskning i frånvarofrekvensen skulle kunna ernås beroende på det sätt, på vilket de tillkommande semesterdagarna förläggas. Vad som här anförts beträffande okynnesfrånvaron styrkes av de erfarenheter man gjort i Norge under de senaste båda åren, då tre veckors semester tillämpats där.

Av det hittills anförda torde framgå, att man har skäl förmoda, att en semesterförlängning skulle öka den redan rådande spänningen mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft. Ytterligare torde situationen komma att förvärras genom den utbyggnad av semesterindustrierna, som en utökning av semestertiden med 50 % med all säkerhet kommer att medföra. Det erforderliga antalet arbetstagare måste därvid anskaffas från andra näringsgrenar. Serviceindustrierna ha alltid haft lätt att hävda sig i konkurrensen med andra indu-

strier om arbetskraften, och en semesterutökning med därav föranledda nyinvesteringar i olika slag av semesterindustrier kommer därför att medföra en direkt överströmning av arbetskraft till dessa från övriga industrier. Att vårt lands basnäringar under sådana förhållanden kunna komma att ställas inför svårlösta arbetskraftsproblem, synes uppenbart. Föreningen vill vidare understryka ett förhållande, som är av stor betydelse för våra viktigaste skiftgående exportindustrier. Dessa äro i hög grad beroende av konkurrens från utlandet. Genom det redan nu mycket låga kapacitetsutnyttjandet i jämförelse med motsvarande industrier i konkurrerande länder, där kontinuerlig drift är mycket vanlig, medan intermittert drift med söndagsuppehåll i större utsträckning förekommer i Sverige, ha ifrågavarande industrier ett relativt ogynnsamt läge. Så är t. ex. vid svenska massafabriker den normala driftstiden 288 dygn per år, medan samma maskinella utrustning i utlandet utnyttjats i en omfattning, som kan vara ända upp till 25 % större än i Sverige. Liknande är förhållandet inom åtskilliga andra exportindustrier. Den produktfördyring, som automatiskt kommer att föranledas av en förlängning av semestertiden tillika med den kvalitetsförsämring, som blir följderna, om ytterligare semestervikarier skola anlitas, kommer att ytterligare försämrå läget.

Skulle statsmakterna stanna för att genomföra en semesterförlängning, finner föreningen angeläget framhålla, att praktiska skäl starkt tala för att ikraftträdandet av en sådan lag förlägges till ett årsskifte, då som bekant det alldeles övervägande antalet kollektivavtal löpa per helt kalenderår.

Slutligen anser sig föreningen böra framhålla det självklara faktum, att en semesterförlängning är ett alternativ till andra former av standardförbättring. Frågan kan därför icke behandlas iloserad utan måste ses i ett större sammanhang. Icke minst med tanke på den fördröjning av en standardhöjning av annan karaktär, som en på olämpligt sätt och vid en olämplig tidpunkt genomförd semesterförlängning kan komma att förorsaka, finner föreningen det vara av största vikt, att om en utökning av semestern i en framtid genomföres, en sådan utformning väljes, att de ekonomiska verkningarna bli så litet betydande som möjligt.

Landsorganisationen. Möjligheterna att på ett tillfredsställande sätt uppskatta de samhällsekonomiska verkningarna vid en utökning av den lagstadgade semestertiden från nuvarande två till tre veckor synas landsorganisationen begränsade, vilket också torde vara styrkt genom den av industriens utredningsinstitut verkställda utredningen. Såsom arbetsgivarföreningen själv framhåller utvisar undersökningen framför allt, »att en semesterförlängning i vissa fall huvudsakligen förorsakar en produktionsminskning och i det närmaste ingen (-total-) kostnadsökning, medan i andra fall produktionen i stort sett kan upprätthållas men då till höjda kostnader. Mellan dessa ytterlighetsfall förekomma sedan mellanformer, där en mindre produktionsminskning kombineras med en mindre kostnadsökning». Det måste alltså anses omöjligt — utom vid ytterst förenklade antaganden beträffande konstanta och oförändrade

produktionsförhållanden — att ens uppskatta på vad sätt en semesterförlängning och därav följande produktionsminskning respektive kostnadsstegring tillsammans tagna ger utslag i den allmänna prisnivån eller påverkar de olika produktionsfaktorerna. Av denna anledning förefalla de samhällsekonomiska och sociala skäl, som kunna anföras i fråga om semesterutvidgningen, vara en rimligare utgångspunkt vid värderingen. Om sedan — sett från rent teoretiska synpunkter — semesterförlängningen medför sådana negativa samhällsekonomiska verkningar att utrymmet för standardhöjningar i övrigt begränsas, bör reformen, sedan de därav framkallade »kedjereaktionerna» slagit igenom inom hela samhällsekonomin, betalas av alla samhällsgrupper. Tankegången i resonemanget kommer klarare till uttryck i ett exempel. Om förlängningen skulle medföra en så betydande negativ verkan att folkhushållets samlade tillgång på varor och tjänster minskade, måste denna minskning efter hand komma till uttryck i värdet på den tillgängliga mängden varor och tjänster i proportion till reformens kostnadsverkan. Betalningen av reformen kommer sålunda att ske i relation till medborgarnas olika förbrukning av de till förfogande stående varorna och tjänsterna. Att så sker kan ej anses obilligt. Tvärtom kan det anses socialt rättfärdigt att personalgrupper som redan nu åtnjuta tre veckors semester eller ännu bättre semesterförmåner få bidra till reformens betalning.

Med det nu sagda har landsorganisationen endast velat framhålla att i arbetsgivarföreningens utlåtande tillräcklig hänsyn ej synes ha tagits till reformens samhällsekonomiska verkningar för alla befolkningsgrupper. Föreningen har allt för ensidigt lagt företagsekonomiska synpunkter på frågan. Landsorganisationen är helt ense med arbetsgivarföreningen beträffande det principiellt riktiga i att »vid bedömandet av semesterförlängningens inverkan på samhällsekonomin i varje tidsögonblick jämföra den produktion, som uppnås efter införandet av tre veckors semester, med den produktion, som kan beräknas ha blivit resultatet, om någon förlängning av semestern icke ägt rum», men varje sådan jämförelse synes endast i teorien men ej i praktiken — såsom föreningen själv framhåller — möjlig att genomföra. Det måste därför betraktas som ett antagande när arbetsgivarföreningen anser det sannolikt att man för överskådlig tid framåt måste räkna med att produktionen blir mindre, om 3-veckors-semester infördes än i motsatt fall. Man måste liksom arbetsgivarföreningen nöja sig med att konstatera att svar ej kan lämnas på frågan: kommer skillnaden mellan å ena sidan den materiella standarden efter genomförd tre veckors semester och å andra sidan den materiella standarden vid bibehållen semesterlängd för framtiden, att bli lika med den sänkning, som sker i det ögonblick förändringen vidtages, eller kommer en minskning respektive ökning att äga rum?

När landsorganisationen anser att även en tänkbar produktionsminskning respektive kostnadsstegring som följd av en semesterförlängning icke får anses vara tillräckligt starkt skäl för att avstå från eller uppskjuta den planerade reformen, göres detta icke därför att landsorganisationen har den uppfatt-

ningen att dylika negativa verkningar i praktiken med säkerhet komma att inträda. Den av industriens utredningsinstitut företagna undersökningen har visserligen påvisat de svårigheter som företagen, såväl branschvis som individuellt, kunna drabbas av genom semesterförlängningen, men arbetsgivarföreningen har i sin bedömning, synes det landsorganisationen, icke oväsentligt underskattat reformens positiva verkningar på längre sikt.

Utom tillgodoseende av självklara hälso- och rekreatjonsbehov, något som blir alltmer nödvändigt efter hand som kraven på arbetstagarens insats i produktionen öka, bör uppmärksammas de avsevärda skillnader i fråga om sociala förmåner, som i dag föreligga inom olika verksamhetsområden och för olika kategorier arbetstagare. Dessa skillnader förefalla vara ett avsevärt hinder för en lämplig och ur produktionssynpunkt ändamålsenlig fördelning av arbetskraften. Då fackföreningsrörelsen alltid av princip hävdad den uppfattningen att fördelningen skall åstadkommas genom individens fria val av yrke och arbetsplats, måste det anses angeläget att alla verksamhetsområden, oavsett företagsform, efter hand kunna tillförsäkra sina anställda i stort sett samma sociala förmåner. Endast härigenom synes individens val av arbetsuppgift kunna ske rationellt efter intresse och lämplighet. Det synes ej osannolikt att den under senaste år konstaterade flykten från tyngre och obekväma arbetsområden till en del sammanhängt med att arbetskraften inom dessa ansett sig missgynnad i förhållande till sådana arbetstagargrupper som ej endast ha längre semester utan även bättre anställningsvillkor i övrigt. En semesterförlängning kan sålunda få till resultat att en i övrigt skönjbar tendens till flykt från manuella arbetsområden minskar i styrka med gynnsamma resultat för samhällsekonomin i dess helhet.

I sitt utlåtande uttrycker arbetsgivarföreningen pessimism beträffande semesterreformens eventuella minskning av »skolkningen från arbetsplatsen». Enligt landsorganisationens uppfattning bör man ej dra alltför vittgående slutsatser av förhållandena under efterkrigstiden. De senaste årens statistik visar på att en förbättring inträtt även om frånvarofrekvensen allmänt är högre än under förkrigstiden. Att emellertid — såsom arbetsgivarföreningen gör — anse förklaringen till »skolkningen» vara att söka i det förhållandet att flertalet arbetstagare ha en så god arbetsförtjänst »att en förlopad dagsinkomst — särskilt med tanke på den relativt höga inkomstbeskattningen — betyder så litet, att arbetarna anse sig ha råd att uttaga extra ledighet», synes landsorganisationen vara ett obestyrkt påstående. Landsorganisationen är av den uppfattningen att en ytterligare semestervecka kommer att nedbringa frånvarofrekvensen och allmänt förbättra produktiviteten inom företagen. Skälen för en tredje semesterveckas produktionsstimulerande effekt på längre sikt synas vara lika starka som de av arbetsgivarföreningen framförda skälen av motsatt art.

Avslutningsvis har arbetsgivarföreningen tagit upp frågan om tidpunkten för semesterförlängningens ikraftträdande. Föreningen finner det angeläget framhålla, »att praktiska skäl tala för att ikraftträdandet av en sådan lag för-

lägges till ett årsskifte, då som bekant det alldeles övervägande antalet kollektivavtal löpa per helt kalenderår.» Påståendet gäller måhända för kollektivavtal berörande arbetsgivarföreningens delägare, men enligt landsorganisationens statistik avseende kollektivavtalen per den 31 december 1948 utlöpte avtal vid årsskiftet för 566 000 arbetare (16 500 företagare) av sammanlagt 1 178 000 arbetare (89 300 företagare). Landsorganisationen inser självfallet också det praktiska värdet av att den planerade semesterreformen träder i kraft vid ett årsskifte men avgörande måste bli tidpunkten när arbetstagarna kunna komma i åtnjutande av den tredje semesterveckan. Landsorganisationen har utgått från att statsmakterna tidigast kunna fatta beslut i semesterfrågan vid 1951 års riksdag samt att reformen träder i kraft den 1 juli samma år. Därest nuvarande kvalifikationsregler skola gälla, innebär ett beslut av denna art att flertalet arbetstagare under år 1952 bli berättigade till 15 dagars semester. En framflyttning av tidpunkten för ikraftträdandet till ett årsskifte enligt arbetsgivarföreningens önskan synes innebära att semesterutvidgningen träder i kraft tidigast den 1 januari 1952. I så fall skulle arbetstagarna först under 1953 komma i åtnjutande av semesterförlängningen. Landsorganisationen finner inga sakliga skäl tala för ett uppskov med lagens ikraftträdande längre tid än absolut nödvändigt.

Tjänstemännens centralorganisation. En förlängning av den lagstadgade semestern till tre veckor innebär en betydande standardförbättring för stora grupper av det svenska folket. Även om flertalet tjänstemän redan för närvarande äro tillförsäkrade längre semester än vad gällande lag föreskriver kommer en semesterförlängning att direkt beröra stora grupper tjänstemän.

Arbetsgivarföreningen framför vissa synpunkter på de produktions- och kostnadsförändringar som skulle bli följden av semesterförlängningen enligt en av industriens utredningsinstitut företagen undersökning. TCO, som tagit del av ifrågavarande undersökning, har funnit denna vara utomordentligt intressant ur teoretisk synpunkt. Liksom arbetsgivarföreningen är TCO emellertid av den uppfattningen att beräkningarna måste anses föga verklighetsbetonade. Att så är fallet ligger i sakens natur, enär objektiva grunder saknas för bedömning av semesterförlängningens samlade inverkan på längre sikt i fråga om produktionsresultatet.

Den kostnadsökning respektive produktionsminskning som temporärt kommer att inträda som följd av semesterförlängningen torde komma att kompenseras av den fortgående rationaliseringen inom en icke alltför lång tidsperiod. Det är möjligt, att därest semesterförlängningen icke ägt rum, skulle produktionen vid tidsperiodens slut ha varit än högre, men det är icke säkert att så skulle vara fallet. På längre sikt torde semesterförlängningen sålunda bl. a. medverka till ökad livslängd och därigenom direkt verka befrämjande på produktionens omfattning.

I fråga om »okynnesfrånvaron» bör framhållas, att denna torde komma att få minskad omfattning om antalet semesterdagar utökas och möjlighet finnes för arbetstagarna att ta ut semester vid förekommande behov.

Arbetsgivareföreningen har även varit inne på frågan, huruvida beräknade produktionsminskningar respektive kostnadsökningar komma att sprida sig ackumulativt och ytterst drabba konsumenterna. TCO vill i detta avseende hänvisa till vad som nämnts i det föregående rörande rationaliseringens inverkan men dessutom framhålla, att effekten av en sådan spridning av kostnaderna icke får överskattas kvantitativt. Redan befintliga anläggningar träffas exempelvis icke av någon fördyring. Kostnadsfördyringen på slutprodukten till följd av att nyanläggningskostnaderna ökas genom semesterförlängningen, torde vidare bli försvinnande liten. Enligt TCO:s uppfattning torde tendensen, att kostnadsfördyringarna komma att sprida sig ackumulativt, icke ha praktisk betydelse — framför allt mot bakgrunden av att inom företagets vinster torde finnas ett utrymme för täckande av eventuella egna kostnadsfördyringar.

Arbetsgivareföreningen framhåller vidare, att arbetskraft som en följd av semesterförlängningen kommer att dragas från basnäringarna till semesterindustrierna. Det är givet att semesterförlängningen i viss utsträckning kan komma att medföra ökat behov av personalen inom dessa industrier. Enligt TCO:s mening kommer å andra sidan basnäringarna att få en förbättrad position i konkurrensen om arbetskraft genom införandet av 3-veckorssemestern.

Kooperativa förbundet. Förbundet har inhämtat yttranden från 15 dotterföretag med c:a 4 900 anställda.

För industriföretagens del skulle införandet av 3-veckorssemestern, i de fall stängning under motsvarande tid kommer i fråga, givetvis innebära en minskning av produktionen. Huruvida denna minskning kan elimineras genom rationalisering är högst osäkert. Flera av industrierna ha också påpekat svårigheten att för närvarande kunna importera nödvändiga maskiner m. m. för rationalisering av driften. Likaså påtalas de begränsade möjligheterna att få utföra nödvändiga utbyggnader för ett rationellt ordnande av driften. Huruvida produktionen kommer att sjunka med beräknade 2 % är osäkert, men otvivelaktigt kommer produktionsminskningen i de flesta fall att närma sig denna siffra. Beträffande kostnaderna kan nog i stort sett sägas, att dessa motsvara lönekostnaden för en semestervecka plus de fasta kostnaderna för en vecka. Den totala lönekostnaden under 1948 var vid samtliga KF:s dotterföretag 49,4 miljoner kronor för arbetarna. 2 % härav utgör ca 1 miljon kronor.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation. Verkningarna av en till tre veckor utsträckt semester och därav förorsakad obestridlig ökning av produktionskostnaderna samt åtföljande produktionsminskning inge stora betänkligheter. Dessa omkostnadsökningar måste direkt påverka prissättningen, då de mindre företagen till följd av pålagor från samhällets sida omöjligen kunna bära desamma. De relativt omfattande och betydande prishöjningar, som alltså måste följa, synas svårligen kunna inpassas i statsledningens på produktionsökning och fast prisnivå baserade ekonomiska stabiliseringsprogram. De prishöjningar som bli en följd av de ökade lönekostnaderna kunna uppskattas till 30 miljoner kronor per år enbart för hantverket och den mindre industrien.

Även om man bortser från nyssnämnda skäl är man inom hantverk och småindustri tveksam i fråga om lämpligheten av att förlänga semestern. Alla omkostnadsökningar medföra nämligen under en efter hand sannolikt vikande konjunktur stora svårigheter och risker för småföretagen.

Produktionsvolymen måste i flera fall förutsättas nedgå med mer än 2 % liksom kostnaderna på motsvarande sätt skulle ökas med högre procenttal. En anledning härtill är, att avsaknaden av specialister med nyckelställning i respektive företag under dessas frånvaro för semester utan samband med helstängning verkar ofördelaktigt ur effektivitetssynpunkt. Dessutom gäller, att arbetsbefäl och administration måste fungera, även om kostnaden härför blir direkt orimlig i förhållande till den aktuella arbetsvolymen. Det är alltså nödvändigt att räkna med att genomsnittsvärdena för minskat arbetsresultat och ökade omkostnader — oberoende av sättet att ta ut ökad semestertid — bli högre än de för industrien beräknade 2 %.

Slutligen må erinras om att företagen själva liksom vissa ansvariga arbetsledare redan nu ha stora svårigheter att ordna egen semesterledighet. Dessa svårigheter skulle vid förlängning av den lagstadgade semestern medföra nya, allvarliga, i många fall objektivet sett orättvisa påfrestningar.

III. Branschorganisationerna på arbetsmarknaden

Anm. Organisationernas yttranden återges under de näringsgrenar vederbörande närmast representerar. Arbetsgivare- och arbetstagarorganisationer inom samma näringsgren ha — i den mån detta varit möjligt — redovisats i följd.

Jordbruk och trädgårdsskötsel

Svenska lantarbetsgivareföreningen. Kostnadsökningen per utförd arbetstimme, som blir en följd av den förlängda semestern, kan rent matematiskt beräknas till ca 2 %. Om fullgoda ersättare funnes att tillgå under de ordinarie arbetarnas semester, skulle alltså verkningarna i huvudsak inskränka sig till denna kostnadsökning och de följer denna kan medföra. Ersättare under semestern stå emellertid i regel ej att erhålla. Arbetsgivaren nödgas därför planera verksamheten så, att ett uppehåll kan göras. Jordbruket — med undantag för kreatursskötseln — är i hög grad säsongbetonat med verksamheten huvudsakligen förlagd till sommarhalvåret. Även under sommaren kan emellertid arbetskraftsbehovet vara växlande. I äldre tider hade man därför som regel arbetsstyrkan så avvägd, att arbetstopparna kunde klaras, med påföljd att det däremellan förelåg ett visst överskott av arbetskraft. De senare årens brist på arbetskraft och de stegrade lantarbetarlönerna ha tvingat jordbrukarna att i hög grad rationalisera driften. Detta har framför allt skett genom att minska det manuella arbetskraftsbehovet, övergå till maskindrift och införa nya grödor med varierande mognadstid och nya skördemetoder som utjämna arbetstopparna. Från tiden för vårsådden och fram till dess skörden avslutats på hösten är därför arbetskraftsbehovet numera tämligen konstant. Under vinterhalvåret däremot uppstår ofta svårigheter att tillhandahålla produktivt arbete.

Jordbrukarna ha med alla medel strävat till — och även i ganska stor utsträckning lyckats med — att få sitt arbetskraftsbehov så jämnt fördelat under säsongen som möjligt. Arbetarantalet per arealenhet har nedpressats till ett minimum. Det är dock främst på grund av ökad maskinanvändning som arbetsprestationen per arbetare är avsevärt högre nu än tidigare. Det konstanta arbetskraftsbehovet medför emellertid, att även ett kortare uppehåll i arbetet under säsongen kommer att verka produktionshämmande. De verkningar en ökning av detta uppehåll kommer att medföra stiga proportionsvis betydligt starkare än ökningen av uppehållet. Modernt jordbruk arbetar med ett högfördelat och känsligt material som ställer stora krav på uppmärksamhet och möjlighet till snabba ingripanden från driftsledningens sida. Som exempel kan anföras, att oväntade angrepp av skadeinsekter och växtsjukdomar kunna, om de ej bekämpas i tid, åsamka allvarliga förluster. Jordbrukaren/driftsledaren kan därför icke för någon längre tid ställa sig utan arbetskraft. De verkningar en 3-veckorssemester kommer att få på driften sammanhänger alltså med hur stor del av denna semester som skall förläggas till sommartid. Man måste även taga hänsyn till att jordbruksdriften är i hög grad beroende av väderleksförhållandena och att semestern skall varslas 14 dagar i förväg. Oförutsedda växlingar i väderleken kunna avsevärt förskjuta tidpunkten för olika arbetens avslutande eller påbörjande och dessa förskjutningar kunna ej bedömas 14 dagar i förväg. En kortare varseltid än 14 dagar skulle därför underlätta semesterns utgivande för arbetsgivarna.

Kostnaderna för en förlängd semester kunna, som förut sagts, i bästa fall tänkas stanna vid 2 % av arbetskostnaderna. Man torde dock ej göra sig skyldig till någon överdrift om man påstår att kostnaderna komma att överstiga detta belopp. Kostnaderna torde sålunda bli högre, bl. a. på grund av att eventuella semestervikarier bli dyrare än den ordinarie arbetskraften, på grund av att övertid måste uttagas i ökad utsträckning och på grund av nödtvunget efter sättande av erforderliga åtgärder å växande gröda och därav följande försämring av skörderesultatet som troligen blir resultatet av ett förlängt uppehåll i sommararbetet.

Vid ett dylikt försök att beräkna de ökade kostnaderna förutsättes emellertid att driften kommer att fortgå i huvudsakligen samma omfattning som tidigare. Det finns dock starka skäl anta att jordbruksdriften blir mer extensiv. Verkningarna komma då icke att visa sig i ökade arbetskostnader utan i den försämring av lönsamheten, som i regel måste bli resultatet av minskad produktion. En försämrad lönsamhet kommer å andra sidan att medföra en fördyrad produktion. I sin tur leder detta till ökade produktionspriser eller sjunkande levnadsstandard för jordbruksnäringens utövare, ett dyrt pris för ökade semesterförmåner.

Svenska trädgårdsarbetsgivareföreningen har för trädgårdsodlingens del avgivit ett i tillämpliga delar likalydande yttrande.

Svenska lantarbetareförbundet. Med den utökade maskinanvändningen vid jordbruket har arbetsprestationen per arbetare väsentligt stegrats under de

senaste åren, varför jordbruksarbetet numera kan jämföras med vilket annat arbete som helst. Den gamla föreställningen om att jordbrukets arbetare icke äro i behov av miljöombyte, vederkvickelse och vila på samma sätt som övriga befolkningsgrupper är icke längre tillämplig.

Det är naturligt att en utökad semesterledighet medför ökade kostnader. Svenska lantarbetsgivareföreningen har beräknat dessa till ca 2 % av arbetskostnaderna. Någon fördyring för jordbrukarna kommer detta dock icke att innebära, alldenstund de ökade kostnaderna inberäknas i jordbrukskalkylen. Detta innebär att även jordbrukarna tillföras ökade inkomster med 2 % icke enbart för den lejda arbetskraften, utan även för det arbete som utföres av ägarna eller brukarna samt deras familjemedlemmar i den mån dessa delta i jordbruksarbetet. En utökad semester för lantarbetarna skulle, räknat efter 2 % på arbetskostnaderna, tillföra jordbruket ca 40 miljoner kronor. På så sätt skulle även jordbrukarna erhålla ersättning för utökad semester.

Det är anmärkningsvärt att jordbrukets organisationer avstyrka en längre semesterledighet för den lejda arbetskraften, samtidigt som de i riksdagen motionera om genomförande av allmän semester för jordbruksbefolkningen. Detta är emellertid inget nytt. Vid varje tillfälle det gällt att genomföra några sociala åtgärder för den lejda arbetskraften vid jordbruket, ha jordbrukets organisationer avstyrkt desamma. Motiveringen har alltid varit att åtgärderna icke gått att tillämpa inom jordbruket. Dylika avstyrkanden göras samtidigt som man i tal och skrift omtalar för landsbygdens folk huru eftersatta de äro i förhållande till övriga samhällsgrupper.

Skogsbruk

Föreningen skogsarbeten. Med hänsyn till det stora antalet arbetare inom skogsbruket, som uppbär semesterlön i procent av arbetsförtjänsten, blir den direkta kostnadsökningen i det närmaste 2 %. Enbart för föreningen skogsarbetens medlemsföretag inom gruppen skogsbruk kan denna kostnad vid nuvarande löneläge uppskattas till ca 2½ miljoner kronor. För skogsbruket i dess helhet rör det sig sålunda om mycket stora belopp. Härtill kunna komma mycket betydande indirekta kostnadsökningar.

Återverkan vid en förlängd semester på verksamhetens omfattning är synnerligen svår att bedöma. Man kan nämligen icke förutse hur en ökning av semesterlönen till de okontrollerade arbetstagarna kan komma att påverka deras vanor att ta ledigt från arbetet.

Skogsarbetet är för det stora flertalet arbetare säsongarbete med längre eller kortare mellansäsonger. Det synes knappast sannolikt att enbart en ökning av semesterlönen skulle påverka arbetarnas uttag av sammanhängande ledighet. Andra omständigheter torde därvid öva större inflytande. Däremot torde man kunna befara att en ökad lön kan verka begränsande på arbetsinsatsen på annat sätt. En företeelse, som i detta sammanhang förtjänar uppmärksammas, är den under senare år konstaterade tendensen till en alltmer

minskad arbetstid per vecka. Mycket vanligt är att skogsarbetarna ta sig en lång weekendledighet, ofta från fredag kväll till tisdag morgon. Den genomsnittliga arbetstiden för ackordsarbetarna i skogsbruket är numera så låg att den ger anledning till allvarliga betänkligheter icke minst med hänsyn till de ökade kostnader, som därigenom uppstå.

Den sannolika följderna av en ökad semesterlön är för skogsbrukets del sänkt produktion. Att den skulle kunna bidra till en ökning får med hänsyn till skogsarbetarnas vanor anses utesluten.

För skogsvårdsarbetena sommartid, som redan nu lida brist på arbetskraft, kunna betydande olägenheter befaras uppstå vid en förlängning av semester-tiden, enär i dessa arbeten som regel deltaga bl. a. just den personal, som åtnjuter semesterledighet.

För flottningen kan — med ledning av hittills utbetalda semesterlöner för flottningsföreningar anslutna till föreningen skogsarbeten — de ökade kostnaderna uppskattas till ett belopp av 500 000 à 600 000 kronor.

Några allvarliga direkta återverkningar på verksamhetens omfattning synas icke sannolika, därest icke sådana förändringar i semesterlagens bestämmelser vidtagas, som medföra semesterledighet under pågående flottningssäsong. Indirekt torde dock arbetskraftsförsörjningen kunna påverkas i ofördelaktig riktning. Särskilda olägenheter kunna uppstå för underhålls- och byggnadsarbeten, som normalt bedrivs efter flottningssäsongen.

Den direkta kostnadsökningen för virkesmätningen utgör i det närmaste 2 % och kan totalt uppskattas till ett belopp för ifrågakvarande föreningar av i runt tal 125 000 kronor.

Den sannolika följderna inom de verksamhetsområdena föreningen representerar, torde i dagens läge bli ökade svårigheter med arbetskraftsförsörjningen. Därigenom kan skogs- och flottningsarbetets programenliga genomförande komma att fördröjas. För dessa verksamhetsområden är semesterfrågan praktiskt taget helt en lönefråga. I realiteten innebär semesterlagstiftningen att viss del av den totala lönesumman regleras lagstiftningsvägen. Att i denna form ytterligare ingripa i lönebildningen inger betänkligheter. Därtill kommer att den aktuella situationen kräver ökade arbetsinsatser. Det måste i dagens läge framstå såsom angeläget att undvika åtgärder, som kunna verka i motsatt riktning.

Värmlands och västra Bergslagens skogsarbetsgivarförening. Föreningen utgår från att utökningen av semesterledigheten skulle medföra motsvarande ökning av semesterlönen. De »okontrollerade» arbetstagare, som nu erhålla 4 % av sin förtjänst i särskild semesterlön, skulle sålunda få denna höjd till 6 %.

Inom skogsbruket utföres ca 90 % av allt arbete såsom ackordsarbete, varvid arbetstagarna äro att hänföra till gruppen »okontrollerade». Semesterförmånen utgår alltså i form av semesterlön. Med de speciella förhållanden, som råda inom skogsbruket, är det för en arbetsgivare i regel svårt att kontrollera, när en arbetstagare verkligen tar semester.

För skogsbrukets del kommer en ifrågasatt lagstadgad 3-veckorssemester uteslutande att vara en ekonomisk fråga. Skogsbruket kommer sålunda att få vidkännas dels en minskning av sin redan förut knappa tillgång på arbetskraft, dels en stegring av lönekostnaderna med ca 2 %. De mycket stora allmänna omkostnader som skogsbruket har att vidkännas för bostäder, elektrifiering, vägar etc. åt skogsarbetare med fasta anställningsförhållanden, komma dessutom att fördelas på ett färre antal effektiva arbetstimmar. Detta medför ytterligare en väsentlig fördyring för denna arbetskraft, kanske med lika mycket.

Sociallagstiftningen har under senare år utökats i mycket rask takt. Näringslivet har ålagts den ena ytterligare kostnaden efter den andra. Skogsbruket kan icke belastas med ytterligare kostnader av här åsyftat slag. Föreningen avstyrker därför ett införande av 3-veckorssemester. Skogsarbetaren torde ur hälsosynpunkt icke ha något speciellt behov av utökad semester. Den ledighet han anser sig behöva kan han redan nu erhålla. Frågan är av rent ekonomisk art och torde bättre kunna regleras av de kollektivavtalslutande parterna än genom lagstiftning.

Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet. Att den direkta kostnadsökningen för införandet av en tredje semestervecka för skogsbrukets del blir 2 % torde man icke komma ifrån. Huruvida det dessutom som föreningen skogsarbeten anser tillkommer »mycket betydande indirekta kostnadsökningar» måste dock ifrågasättas liksom att en ökad semesterlön till skogsarbetarna skulle medföra sänkt produktion. Föreningens uttalande, att en ökad lön — d. v. s. i detta sammanhang bättre semesterförmåner — leder till en begränsning av arbetsinsatserna, verkar icke övertygande. Om skogsarbetarna erhålla lägre lön och sämre sociala förmåner än andra jämförbara arbetstagare, kan detta medföra allvarliga konsekvenser för skogsbrukets arbetskraftsförsörjning. Förbundet finner det bl. a. därför nödvändigt, att skogsarbetarna hålla jämna steg med övriga arbetargrupper. Därest statsmakterna finna skäl föreligga att bereda de löneanställda i allmänhet möjlighet till tre veckors lagstadgad semester med lön, anser förbundet det sålunda ofrånkomligt, att skogsarbetarna principiellt jämföras med övriga löneanställda. Med tanke på de senaste årens erfarenhet av den s. k. flykten från skogen torde detta icke enbart vara av intresse för skogsarbetarna utan även för skogsbruksnäringen och samhället i dess helhet.

Gruvor

Mellansvenska gruvförbundet och järnbruksförbundet. Då gruvarbetare under jord vid de till förbunden anslutna gruvorna redan ha tre veckors semester berör frågan endast personalen ovan jord. En del företag anse därför, att en förlängning av semestern ej kommer att märkbart påverka produktionen, alldenstund denna huvudsakligen bestämmas av underjordsarbetarnas arbetstid. En viss nackdel ligger dock i att man icke i samma utsträckning som för närvarande kan utnyttja ovanjordsarbetarna för reparationsarbeten och dylikt under den tid underjordsarbetarna äro lediga.

Grängesbergskoncernens gruvförbund. I Malmberget och Kiruna ha redan alla arbetare tre veckors semester. Vid arbetsplatserna i Grängesberg och Luleå torde produktionen vid en förlängning av semestern bli oförändrad. Denna är nämligen helt beroende av underjordsarbetarna och dessa ha redan tre veckors semester. Behovet av personal kan dock komma att öka.

Svenska gruvindustriarbetareförbundet. I likhet med ett flertal gruvföretagare anser förbundet, att den förlängda semestern icke kan påverka produktionsresultatet, då detta bestämmes av underjordsarbetarna, vilka redan ha tre veckors semester.

I fråga om kostnaderna komma förmodligen dessa att till en början svara mot den förlängda semestern. Vid många av de mellansvenska gruvornas hjälpanläggningar ovan jord finns dock plats för omfattande rationaliseringar, vilka efterhand böra eliminera kostnaderna för den förlängda semestern. Järnbruksförbundets och mellansvenska gruvförbundets påpekande, att ovanjordsarbetarna, om de erhålla tre veckors semester, ej som nu kunna användas för reparationer och dylikt under tiden underjordsarbetarna ha sin tredje semestervecka, äger sin riktighet. För att få dessa utförda måste därför en saxning av semestern äga rum för de arbetare, som skola utföra reparationerna.

Järnverk och metallindustri

Järnbruksförbundet. Produktionsminskningen vid en förlängning av semestern torde i regel komma att stå i direkt proportion till den minskade driftstiden. Vid ugnarna blir dock produktionsminskningen större på grund av att dessa behöva viss tid för att komma i fortvarighetstillstånd, d. v. s. ett tillstånd, då produktionsprocessen fortlöper på ett tekniskt riktigt sätt.

Sveriges verkstadsförening. Driftstiden inom verkstadsindustrien utgjorde 1948 normalt 289 dagar med 2 310 arbetstimmar vid enskift och motsvarande timantal vid flerskift (dubbla respektive tredubbla vid två- och treskift).

Ett genomförande av 3-veckorssemestern skulle medföra att driftstiden direkt skulle minskas med det antal dagar och timmar, som den förlängda semestern motsvarar.

Att nu förekommande skolkning och självtagen förlängd ledighet i samband med semestern skulle bli av mindre omfattning efter en förlängning av denna motsäges av erfarenheten från exempelvis Norge. Efterliggare, d. v. s. arbetstagare, som infinna sig först en eller flera dagar efter semesterns slut, äro lika vanliga i Norge nu som tidigare.

Föreningen vill framhålla, att det i nuvarande ekonomiska läge uppenbarligen icke är önskvärt, att produktionen hålles tillbaka genom förminskad arbetstid. Detta må sedan ske genom förkortning av den dagliga arbetstiden eller genom ökning av semestern. I vilken mån förhållandena i detta avseende sedermera komma att ändras är för närvarande omöjligt att bedöma.

Jord- och stenindustri

Byggnadsämnesförbundet. Arbetsförhållandena inom byggnadsämnesindustrin äro synnerligen heterogena. En utökning av nuvarande lagliga semester med ytterligare en vecka kommer, bortsett från en genomgående kostnadsökning och i övertvägande antalet fall otvivelaktigt uppkommande produktionsminskning att medföra mycket varierande olägenheter. Vid rent säsongdrivna företag, exempelvis vid flertalet tegelbruk, uppstå inga praktiska olägenheter av förlängd semester. För företagen inom cementindustrin, vilka drivas året runt, skulle däremot en förlängd semester medföra, att nuvarande svårigheter att uppbringa vikarier ytterligare skulle accentueras. Detsamma gäller även såväl beträffande kalkindustrin som kakel- och plattindustrin.

Sveriges buteljglasbruks förbund. Endast under förutsättning att semestervikarier kunna erhållas i erforderlig omfattning kan en ökning av semestern genomföras utan produktionsminskning. En ökning av personalen kräver emellertid samtidigt flera bostäder, varpå stor brist redan råder. Vid buteljglasbruken påverkas produktionen vid en minskning av drifttiden mer än proportionellt.

Träindustri

Sågverksförbundet. Enligt uppgifter, som förbundet erhållit från sina medlemmar, skulle minskningen i drifttiden vid genomförande av 3-veckorssemestern, med utgångspunkt från förhållandena 1949 genomsnittligt vara något mindre än den teoretiska minskningen av semestern med en vecka per år. Detta gäller emellertid endast om man utgår från att varje företag i varje särskilt fall självt får besluta om semesterns utformning och förläggning.

Med hänsyn till den driftsminskning, som i vissa fall inträder och i andra fall riskeras inträda, avstyrkes att en utökning av den lagstadgade semestern under nuvarande förhållanden genomföres.

Sveriges träindustriförbund. Enligt en av förbundet utförd överslagsberäkning rörande antaglig minskning av drifttiden genom införandet av tre veckors semester skulle denna uppgå till i vägt genomsnitt 32 timmar per år och arbetare. Flertalet företag ha räknat med att inskränkningen av drifttiden påverkar produktionen proportionellt.

Svenska träindustriarbetareförbundet. Det är sannolikt att den ifrågasatta 3-veckorssemestern kommer att orsaka produktionsminskning vid vissa enskilda företag. Huruvida resultatet totalt sett blir detsamma är emellertid icke lika säkert. I fråga om sågverksindustrin är produktionsapparaten överdimensionerad i förhållande till råvarutillgången. Vid de verk, där driften för närvarande pågår varje dag året om, kommer 3-veckorssemestern obestriddligen att medföra en produktionsminskning. Det finns emellertid även ett stort antal sågverk, där driften på grund av råvarubrist icke kan uppehållas året om och där man således icke behöver räkna med någon produktionsminskning. Totalt sett kommer försågningen — även om semestertiden

utökas med sex dagar — med största sannolikhet att ske i den omfattning råvaruunderlaget medger. Resultatet kan tänkas bli ett bättre utnyttjande av arbetskraften vid mindre rationellt drivna företag.

Inom snickeri- och möbelindustrien föreligger på grund av lokal arbetslöshet ett visst överskott av arbetskraft. Denna omständighet bör självfallet beaktas i detta sammanhang. Inom såväl sågverks- som snickeriindustrien är det vidare vanligt att driften inställes i samband med jul- och nyårshelgerna. Genom att uppehålla driften denna tid föreligger alltså möjligheter att kompensera den minskade driftstiden.

Pappers- och grafisk industri

Pappersmasseförbundet. I flertalet länder, som konkurrera med Sverige på massamarknaden, förekommer kontinuerlig drift vid samtliga avdelningar av fabrikationen. Driften pågår där upp till 360 dygn per år. Driftstiden i de svenska massafabrikerna utgör endast ca 300 dygn eller om driften stoppas för semester — vilket 1948 inträffade vid mer än $\frac{3}{4}$ av förbundets fabriker — ca 288 dygn. En verkställd undersökning visar, att samma maskinella utrustning på grund av mera kontinuerlig drift i Finland, Tyskland och Österrike kan utnyttjas till 21,5 % och i USA till 25 % mer än hos oss. Vår massaindustri är med hänsyn härtill redan nu ur konkurrenssynpunkt mycket ogynnsamt ställd. Pappersmasseförbundet vill därför med största eftertryck understryka, att varje förlängning av semestertiden skulle vara till mycket stor olägenhet för vårt lands pappersmasseindustri.

Flertalet till förbundet anslutna fabriker ha räknat med att en förlängning av semestertiden med sex dagar skulle påverka produktionen proportionellt eller mer än proportionellt.

Sveriges pappersbruksförbund. En till tre veckor förlängd semester leder oundvikligen till betydande produktionsminskning. Pappersbruksindustrien måste — i egenskap av exportindustri — se allvarligt på den fördyring av produkterna, som kommer att uppstå som en följd av det minskade utnyttjandet av produktionsapparaten. Följden blir att vår konkurrenskraft på världsmarknaden minskas.

Svenska pappersindustriarbetareförbundet. Att en utökning av den allmänna semestertiden till tre veckor skulle komma att medföra vissa svårigheter för uppehållande av nuvarande produktionsvolym inom pappersindustrien torde icke kunna bestridas. Fråga är emellertid huru stora dessa svårigheter äro och i vad mån de kunna övervinnas.

Vad gäller massaindustrien torde det vara så, att fabrikernas faktiska produktionskapacitet för närvarande ej fullt utnyttjas. Från 1937 — då toppproduktion förekom — till 1949 föreligger en produktionsminskning av ca 20 %. Även om sedan 1937 några fabriker lagts ned och även om övergång till högre kvaliteter delvis orsakat minskningen, kan det starkt ifrågasättas om det icke vid

fabrikerna finnes outnyttjad kapacitet, som fullt skulle kunna täcka den produktionsminskning, som kan bli en följd av en utökad semester.

Beträffande pappersbruken finnes helt visst ingen outnyttjad kapacitet. Man måste därför möjligen vid en förlängd semester räkna med någon produktionsminskning, åtminstone till en början. Denna minskning kan dock knappast bli av sådan storleksordning att den bör betecknas såsom betydande.

Matematiskt skulle den tredje semesterveckan — därest man utgår ifrån att driften alltid stoppar under semestern — medföra en inskränkning av driftstiden med ungefär 2 %. Detta för båda industrigrenarna. Det är emellertid att märka, att för såväl massa- som papperstillverkningen gäller att den maskinella utrustningen är synnerligen reparationskrävande. Iståndhållandet av utrustningen erfordrar icke endast ständigt fortlöpande reparationer och underhållsarbeten, vilka utföras dels under driftstid och dels under de vanliga söndags- och helguppehållen, utan också mera grundliga och tidskrävande reparations- och förnyelsearbeten, vilka nödvändiggöra längre uppehåll i driften. Självfallet kan och bör dylika arbeten förläggas till tiden för semestern. Därigenom reduceras eller bortfaller helt minskningen av driftstiden.

Pappersmasseförbundet framhåller, att i de med Sverige på massamarknaden konkurrerande länderna kunna företagarna utnyttja den maskinella utrustningen på ett effektivare sätt än vad som kan göras vid de svenska företagen. Såsom de främsta konkurrenterna nämnas Finland, Tyskland, Österrike och USA. Vårt närmaste grannland, Norge, nämnes icke, ehuru detta land även har en betydande export av massa och papper. I Norge är ju 3-veckorssemestern sedan några år genomförd. Driftstiden inom den norska pappersindustrien är i vart fall icke längre än inom den svenska. Beträffande Tyskland och Österrike torde väl konkurrensen från dessa länder icke inom någon näraliggande tid kunna bereda några större svårigheter.

Även om ett företag teoretiskt sett har möjlighet att driva fabriken årets alla dagar, kan denna möjlighet icke på långt när utnyttjas. Den enda förutsättningen för att så skall kunna ske är att företaget har en för den faktiska produktionen överdimensionerad maskinell utrustning så att en avsevärd del av utrustningen kan hållas i reserv d. v. s. icke utnyttjas i den dagliga driften. Detta i sin tur förutsätter betydande kapitalinvesteringar vilkas räntabilitet torde vara diskutabel. De svenska företagarna inom pappersindustrien ha i varje fall undvikit att hålla dylik reservutrustning.

Livsmedelsindustri

Livsmedelsbranschens arbetsgivareförbund. Inom vissa delar av livsmedelsbranschen, särskilt i mejerihanteringen råder speciella förhållanden. Uppehåll i driften kan där under inga förhållanden ifrågakomma någon enda dag. Redan nu är det ytterst besvärligt för mejerihanteringen att på ett tillfredsställande sätt ordna personalens fridags- och semesterfrågor. Framför allt beror detta på den mycket stora bristen på vikarier. En ytterligare utökning av den lagenliga

semestern medför därför, bortsett från betydligt ökade utgifter, rent praktiska svårigheter att upprätthålla driften i tillfredsställande omfattning.

Sveriges kvarnyrkesförbund. Utsträckning av semestern är givetvis en ekonomisk fråga och fördyrar kostnaderna med ca 2 %. Varje fördyring av tillverkningskostnaderna är ägnad att fördyra varupriserna, vilka för närvarande icke möjliggöra skälig tillverkningsvinst.

Förbundet vill för sin del avråda från att tre veckors semester införes under nuvarande förhållanden, som icke äro sådana, att en allmän höjning av levnadsstandarderna är genomförbar.

Sveriges bageriidkareförening. Förutsättningen för att bageriföretagen skola kunna bära tre veckors lagstadgad semester är i första hand att de erhålla ekonomisk kompensation för den kostnadsökning som uppstår. Att denna skulle kunna inrymmas i nuvarande synnerligen knappa vinstmarginal, måste anses uteslutet.

Svenska livsmedelsarbetareförbundet. I likhet med vederbörande arbetsgivarorganisationer har förbundet den uppfattningen, att en utökning av semestern kommer att medföra en kostnadsökning. Storleken av denna är dock svår att uppskatta. Förbundet tror dock icke, att den blir av sådan omfattning, att den i och för sig skulle motivera en förskjutning framåt i tiden av denna mycket viktiga fråga.

Textil- och beklädnadsindustri

Sveriges textilindustriförbund och Sveriges konfektionsindustriförbund. I det ekonomiska läge, vari vårt land för närvarande befinner sig, synes det icke vara lämpligt att införa längre semester. En dylik reform måste komma att öka priserna och föranleda allmän produktionsminskning. Åtgöranden, som verka på detta sätt, stå i strid med den inflationsbekämpande politik, som statsmakterna tvingas föra.

Svenska textilarbetareförbundet. Vad beträffar arbetsgivarorganisationernas yttrande, att landets ekonomiska läge icke inbjöde till ökade kostnader genom längre semester och därav föranledd produktionsminskning, anser förbundet att en ökad semesterledighet för arbetarna är väl motiverad, även om denna ökade ledighet icke helt kan kompenseras genom ökad produktion per timme. Det är en avvägningsfråga, som bör utfalla till förmån för den ökade semesterledigheten.

Läder- och skoindustri

Svenska garveriidkareföreningen och svenska skofabrikantföreningen. De flesta företagen inom branschen hävda den uppfattningen att den minskning av driftstiden, som blir en följd av den förlängda semestern, proportionellt återverkar på produktionen. Frågan kräver emellertid ett ingående studium varför påståendet bör tas med viss reservation.

Byggnadsverksamhet

Svenska byggnadsindustriförbundet. På grund av de speciella förhållanden, som råda inom byggnadsfacket, är det icke möjligt att göra något uttalande om semesterökningens inverkan på produktionen.

Svenska väg- och vattenbyggarnas arbetsgivareförbund. De speciella förhållandena inom facket gör det svårt att uttala sig om 3-veckorssemesterens inverkan på produktionen. Man måste emellertid räkna med att förlängningen medför en minskning av driftstiden, särskilt som många slag av arbeten bedrivs under hela året.

I vissa yttranden från förbundets medlemmar har framhållits, att semestern icke bör förlängas under nu rådande samhällsekonomiska förhållanden.

Kraft-, belysnings- och vattenverk

Elektriska arbetsgivareföreningen. För många företag — särskilt kraftverken — torde en ökning av semestern till tre veckor medföra att större permanent personal måste anställas för mötande av påfrestningarna under semester tiden. För samtliga företag inom branschen blir följden minskade möjligheter att hålla god service samt dyrare arbete för allmänheten.

Landtransport

Järnvägsstyrelsen. För statens järnvägars vidkommande berör frågan om förlängd semester ungefär 10 000 ban- och byggnadsarbetare, 5 300 verkstads- och förrådsarbetare, 2 000 arbetare vid statens järnvägars biltrafikrörelse, 220 omlastningsarbetare, 460 städerskor, 1 400 vägvakter, platsvakter och postbiträden, 55 tvätterskor, 44 tryckeriarbetare samt 2 000 tillfälliga arbetstagare.

Införandet av tre veckors semester skulle för S. J:s del medföra en icke oväsentlig kostnadsfördyring. De direkta lönekostnaderna för den tid, med vilken semestern förutsättes ökas, skulle för statens järnvägars vidkommande belöpa sig till ungefär 2 000 000 kronor. Härtill kommer pensions-, sjukvårdsm. fl. kostnader.

Med hänsyn till de stora kostnaderna och den personalökning, som semesterförlängningen skulle medföra, kan det ifrågasättas, om det är lämpligt att förlänga semestern för all av semesterlagen berörd arbetarpersonal.

Svenska järnvägarnas arbetsgivareförening. En eventuell förlängd semester får vid järnvägarna ingen återverkan på omfattningen av verksamheten, enär denna alltid måste fortgå i med hänsyn till föreliggande trafik erforderlig utsträckning. Den förlängda semestern medför uteslutande en kostnadsfördyring, därvid kostnaderna stiga i samma mån som antalet semesterdagar ökas.

En verkställd utredning har visat att kostnadsökningen för de enskilda järnvägarna, vilka för närvarande sysselsätta sammanlagt 4 714 arbetstagare, kan beräknas komma att uppgå till ca 225 000 kronor per år. Förutsättningar för att kostnadsökningen skall stanna vid nämnda belopp är att semestern även i

fortsättningen får delas och förläggas på i stort sett enahanda sätt som för närvarande. Skulle denna förutsättning ej komma att föreligga, kan kostnadsökningen bli väsentligt större.

Nuvarande tidsläge är icke lämpligt för genomförande av en åtgärd av detta slag. Det är även mindre lämpligt, att spørsmålet om ökning av semestern göres till en lagstiftningsfråga. Frågan synes i stället böra vid lämplig tidpunkt upptagas till behandling kollektivavtalsvägen, d. v. s. direkt mellan arbetsmarknadens parter. På det arbetsområde, varom här är fråga, är dylik behandling av semesterfrågan så mycket naturligare, som personalen vid de enskilda järnvägarna utöver vanliga semesterdagar i viss utsträckning har rätt att utfå ett antal ledighetsdagar med 50 % avdrag. Denna rätt bör givetvis beskäras i samma mån som de avdragsfria semesterdagarna ökas.

Svenska lokaltrafikföreningen. Kostnaderna för en tredje semestervecka kunna med ledning av uppgifter, som lämnats av vissa trafikföretag, för föreningens medlemmar uppskattas till inemot $\frac{1}{2}$ miljon kronor per år. Härvid har då förutsatts, att en jämkning av semestertiden med en vecka endast sker för de personalkategorier, som nu icke åtnjuta tre veckors semester. Skulle en justering av semesterrätten även föranleda en parallellförskjutning i övrigt — för bibehållande av nuvarande åldersgradering och skillnaden mellan skiftes- och dagarbetare — stegras kostnaderna till en helt annan storleksordning.

Biltrafikens arbetsgivareförbund. Trafikföretagen måste upprätthålla driften under semestern även om denna kommer att ökas. För persontrafikföretag måste således en minskning av driftstiden med alla tillgängliga medel undvikas, eftersom en minskning skulle leda till allvarliga olägenheter för såväl allmänheten som företagen och dess personal. De medel, som stå företagen till buds äro dels att anlita semestervikarier, dels att utnyttja den ordinarie personalen genom övertidsarbete.

Vad kostnaderna för en ökning av semestern med ytterligare en vecka beträffar äro dessa ej begränsade till 2 % av lönekontot. Ytterligare fördyring inträffar nämligen, antingen driftstiden upprätthålles medelst semestervikarier eller genom att ordinarie personal utför övertidsarbete. Semestervikarier utföra nämligen mestadels icke sina arbetsprestationer på så tillfredsställande sätt som den ordinarie personalen, som i regel har bättre kontakt med den trafikerande allmänheten och som vanligen iakttagit större aktsamhet med och bättre skötsel av fordon, gods och material. I den mån i stället för semestervikarier den ordinarie personalen användes på övertid, verka givetvis de extra kostnaderna för övertidsarbete fördyrande.

Svenska lasttrafikbilägareförbundet. Åkeriföretagen måste i regel upprätthålla sin verksamhet året om. Arbetstagarnas semestertid regleras därför antingen genom vikarier eller genom övertidsarbete från den ordinarie personalens sida eller ock på båda sätten. Av denna anledning kommer en förlängd semester helt naturligt att icke oväsentligt återverka på kostnaderna för verksamheten.

Det är givet, att en förlängd semester kommer att inverka på omfattningen av åkeriföretagens verksamhet därest kompetenta vikarier icke kunna anskaffas. En inskränkning i driften blir ju då en naturlig följd. I detta sammanhang bör påpekas, att det icke går att kräva av den ordinarie personalen vilken övertid som helst. Detta spörsmål är noggrant reglerat i 28 § 1940 års förordning angående yrkesmässig biltrafik. Även i fråga om möjligheterna att under semestern få arbete utfört på övertid av den ordinarie personalen kunna således svårigheter uppstå vilka kunna medföra inskränkning i åkeriföretagens verksamhet.

Med hänsyn till de stora olägenheter och ekonomiska konsekvenser som en utsträckning av semestern skulle medföra för trafikföretagen anser sig förbundet åtminstone icke för närvarande kunna tillstyrka en semesterreform.

Petroleumbranschens arbetsgivareförbund. Ett genomförande av 3-veckors-semesteren kommer förmodligen att medföra krav från dem som redan ha semester i denna omfattning om ytterligare förbättrade semesterförmåner. Om ett dylikt krav, som torde bli svårt att avvisa, tillmötesgås, bli verkningarna inom näringslivet mycket allvarliga.

För petroleumbranschens del är det uteslutet, att driften skall kunna inskränkas eller inställas under någon tid. Förlängning av semestern kommer därför i motsvarande grad att öka behovet av semestervikarier och övertidsarbete. Under nuvarande förhållanden är svårigheten att anskaffa semestervikarier stor och särskilt när det gäller transportpersonalen är den tillåtna övertiden i största utsträckning tagen i anspråk. En utsträckning av semestern kommer därför att medföra svårbemästrade problem oavsett att den kommer att medföra en direkt kostnadsökning, som svårligen kan tagas igen genom höjning av produktpriserna.

Förbundet vill för sin del avråda från att tre veckors semester införes under nuvarande förhållanden, som icke äro sådana, att en allmän höjning av levnadsstandarderna är möjlig.

Norrlands stuvareförbund. Vilken inverkan på driften ett genomförande av tre veckors semester skulle komma att få, är i det närmaste ogörligt att på förhand beräkna. Om de arbetstimmar, som förloras genom ökade semesterförmåner, kunna ersättas genom anlåtande av extra arbetskraft och genom uttagande av mera övertidsarbete, behöver någon minskning i stuvareföretagens drifttid icke inträda. I annat fall är en sådan minskning ofrånkomlig, såvida icke hela antalet förlorade arbetstimmar skulle infalla under perioder, då seglationen ligger nere. Vid utökat arbete med extra, d. v. s. mindre van arbetskraft, inträder dock alltid den olägenheten, att fartygen måste ligga längre tid i hamn, något som för dessa innebär en ökad kostnad.

Sjöfart

Sveriges redareförening. Frågan om verkningarna av och kostnaderna för en förlängd semester hänger samman med bl. a. spörsmålet om semestervika-

rier. Inom sjöfarten måste nämligen när semester i egentlig mening lämnas, en ny man anskaffas. Det må här särskilt framhållas, att det i sådana fall alltid ställer sig svårt att anskaffa ersättare. Redan före den nya sjöarbetstidslagens ikraftträdande den 1 januari 1949 förefanns brist på kvalificerat befäl. Den berörda bristen uppgick då till mellan 400 och 500 man. Rederierna fingo i många fall anskaffa okvalificerat befäl eller också gå med mindre antal än lagen föreskrev, i den mån så författningsenligt kunde ske, och i stället i många fall betala övertidsersättning. Genom tillkomsten av nya sjöarbetstidslagen har situationen förvärrats, i det att ytterligare ett stort antal befälspersoner måste anställas på fartygen. Man har räknat med ca 500. Läget är för närvarande ytterst prekärt och det är förenat med stora svårigheter att anskaffa vikarier.

En utökning av semestern medför väsentligt ökade löneutgifter för rederiföretagen. För manskapskategoriernas vidkommande skulle det i första hand per man innebära en veckas lön jämte kostersättning. För övriga grupper uppstå dylika merkostnader för semestern åt alla dem, vilka i dag icke ha en semester om tre veckor. Det ställer sig svårt att närmare ange dessa kostnadsökningar, då härför fordras en ingående och tidsödande undersökning rörande förhållandena ombord å samtliga fartyg. Vid bedömande av kostnadsökningarna särskilt för befälsgrupperna har man vidare att taga hänsyn till de kostnader för vikarier, som äro förenade med dessas anställning såsom reseutgifter m. m.

Sjöfarten har under de senaste decennierna belastats med en lagstiftning, som i hög grad ökat utgiftstaten. Föreningen vill härvid bl. a. nämna den nya sjöarbetstidslagen samt författningen rörande bostäder ombord å fartygen, vilka båda särskilt försvårat det mindre tonnageets konkurrensmöjligheter. Konkurrensen från utländska fartyg har under senare år väsentligt skärpts. Här må särskilt uppmärksammas, att den tyska sjöfarten gör sig märkbart gällande i konkurrensen, enär de tyska fartygen genom sina billigare driftskostnader kunna acceptera väsentligt lägre frakter än de svenska. Allt tyder på att konkurrensen från detta håll kommer att skärpas ytterligare. Härtill kommer att i flera länder, med vilka Sverige har att konkurrera, sjöfarten åtnjuter förmåner antingen i form av rena subsidier eller lättnader såsom nedsättning i vissa avgifter, preferens vid förandet av vissa laster etc. Föreningen får därför bestämt avråda från att man nu vidtager lagstiftningsåtgärder i Sverige, som ytterligare försämra sjöfartsnäringens konkurrenskraft i förhållandet till utlandet. Efter hand har det visat sig allt svårare att upprätthålla driften av det mindre och medelstora tramptonaget. Ett antal av dessa fartyg ha därför måst avyttras till utlandet eller uppläggas.

Det måste anses anmärkningsvärt, att i tider, då det från alla håll anses nödvändigt att allt göres för att utöka produktionen, en lagstiftning ifrågasättes, som är avsedd att direkt motverka detta. För sjöfartens del komme den, såsom ovan redan berörts, icke allenast att beskära möjligheterna av en vidare utveckling av näringen utan även försvåra upprätthållandet av sjöfarten i dess nuvarande utsträckning.

Sveriges segelfartygsförening och kanalflootts redariförening ha i huvudsak framfört samma synpunkter som Sveriges redareförening.

Svenska sjöfolksförbundet. För knappast någon annan arbetargrupp torde behovet av en längre sammanhängande semester tid vara så uppenbart som för sjömanskåren. Redan den utpräglade särställning, som arbetstagarna inom sjöfartsnäringen inta i förhållande till de anställda inom andra näringsgrenar, motiverar att åtgärder vidtas för att få till stånd en förbättring av den nuvarande semesterlagstiftningen. Fartygens och därmed arbetsplatsernas förflyttning mellan olika hamnar, länder och världsdelar tvingar de anställda inom sjömansyrket till att under längre eller kortare tidsperioder avstå från den personliga kontakten med hemmen och familjerna. En rimlig kompensation för detta sjömansyrkets avigsida i form av en längre semester är icke endast önskvärd utan torde med hänsyn till den framtida rekryteringen till sjömansyrket bli en nödvändighet.

Sveriges fartygsbefälsförening. Det är uppenbart att vissa ökade utgifter skulle åsamkas rederierna vid en utökning av den lagstadgade semestern. Det kan emellertid ifrågasättas om icke den större effektivitet, som ådagalägges under anställningstiden genom att de anställda fått tillfälle att på ett tillfredsställande sätt rekreera sig, skulle medföra en direkt fördel för redarna.

Så snart det gäller sociala förmåner klaga alltid rederierna över de betungande kostnader, som de härigenom åsamkas, och att detta bereder sjöfartsnäringen svårigheter i konkurrensen med andra länder. Det är gamla tongångar, som föreningen alltid hört från redarhåll. Trots de förbättrade förmånerna för de anställda ha rederiföretagen under senare år visat ett synnerligen gott resultat, tonnagebeståndet har kunnat förnyas, krigsförlusterna ersättas och enorma avskrivningar (till följd av särskilt gynnsamma avskrivningsregler för sjöfartsnäringen) ha kunnat äga rum.

Det förefaller föreningen orimligt att en befälsbrist, som till stor del uppstått på grund av rederiernas obenägenhet att för de ombordanställda skapa samma sociala och övriga förmåner, som förefinnas i land, skall utgöra argument mot en social reforms genomförande.

Svenska maskinbefälsförbundet. Ett genomförande av tre veckors semester skulle icke få någon större betydelse för fartygsbefälet. Genom avtalsöverenskommelse har nämligen fastställts en semester på tre veckor och ibland mera för en del tjänstegrenar inom befälsgrupperna.

Förbundet delar icke redareföreningens uppfattning om de konsekvenser, som den längre semestern ur konkurrenssynpunkt och i ekonomiskt avseende för med sig. Det bör härvid påpekas att Norge redan har längre semester, och likaså att Finland infört en längre semester för sjöfolket.

Svenska stewartsföreningen. Den till sjöss anställda personalen är i högre grad än andra kategorier i behov av tillräcklig semester. Sjöfolket, vars arbete är förlagt till dygnets alla timmar och veckans alla dagar, som måste till-

bringa även sin fritid ombord och som endast mycket sällan är i tillfälle att vistas i hemmet, intar, då det gäller frågan om semester, en särställning. En utökning av semestertiden till tre veckor synes för den skull väl motiverad.

Det är givet att en utsträckt semester medför ökade utgifter för rederierna liksom för andra arbetsgivare. Huruvida en dylik ökning relativt sett skulle drabba rederinäringen hårdare än andra verksamhetsgrenar kan föreningen, bl. a. på den grund att intet siffermaterial framlagts, icke bedöma. Ej heller kan föreningen yttra sig om, huruvida de risker, redareföreningen i detta avseende pekar på, verkligen föreligga. Alltför många obestämda faktorer spela in här. Kvar står emellertid det faktum, att den svenska rederinäringen hittills, trots alla de antydda pålagorna, med framgång klarat sig i den internationella konkurrensen.

Handel

Handelns arbetsgivareorganisation. Handelsföretagen ha i sina till förbundet avgivna yttranden genomgående framfört allvarliga betänkligheter gentemot en utvidgning av semesterförmånerna, betänkligheter, som visserligen i flera fall väsentligt hänföras till det aktuella läget på arbetsmarknaden, men som i regel innebära generella omdömen.

En icke obetydlig arbetskraftsbrist föreligger på handelns område, en arbetskraftsbrist, som särskilt under sommartid — semestertid — föranleder mycket komplicerade problem, då arbetsvolymen i regel icke ändras. Företagen framhålla, att man redan nu behöver anställa vikarier i betydande omfattning under semestertiderna. Detta gäller framför allt i fråga om biträdeskåren och arbetarkåren, men även grupper inom kontoristkåren. Att inom nuvarande personalram utöka semestern är fullständigt ogörligt.

Företagen bli — därest arbetsvolymen skall hållas oförändrad — helt hänvisade till möjligheten att erhålla vikarier eller också tvingade utöka den årsanställda personalstyrkan i den mån möjlighet därtill föreligger. I övrigt finnes icke någon annan utväg än att påfordra ökat övertidsarbete av kvarvarande personal. Redan nu bedrivs arbetet under semestertiden mindre effektivt och med icke obetydligt ökade kostnader. Vid en förlängning av semestern ökas givetvis svårigheterna. Som ett enda exempel må nämnas, att det torde vara normalt, att personalsvårigheter under semestern medför fördröjning av fakturors utsändande och reglerande av fordringar och skulder. Detta i sin tur medför förluster i fråga om utnyttjande av bonus och kassarabatter.

För de många arbetsgivarna i mindre företag, vilka nu ofta själva icke kunna taga ut full semester, torde en 3-veckorsemester över huvud taget ses som en uppenbar social orättvisa, en extra börda på en redan nu hårt pressad kår.

Vissa företag ha sökt bedöma merkostnaderna för en tredje semestervecka. Ett av de största handelsföretagen med ca 3 000 anställda hade därvid kommit till, att den ökade semestern skulle medföra ca 275 000 kronor i kostnadsökning

per år vid nuvarande löneläge. Detta är emellertid — framhålles det — endast de synliga kostnaderna. De dolda kostnaderna och förlusterna bedömas till ännu större belopp. Härmed avses sådana förluster, som uppkomma genom störningar i driften och därigenom, att arbete av extra personal blir av otillfredsställande eller ofta direkt dålig kvalitet. Andra företag ange andra siffror, vilka ej sällan överstiga 2 % ökning av nuvarande lönekostnader. Dessa belopp, som dock av företagen uppgivas med en viss reservation, motiveras med att man efter en allmän ökning av semestern räknar med ökad efterfrågan på personal, särskilt under semesterperioderna, med därav följande pressningar av lönerna. En ytterligare konsekvens blir att, även om personalstyrkans storlek genom vikarier kan hållas oförändrad, en betydande ökning av övertidsarbetet för de kvarvarande kommer att erfordras.

I den mån man icke genom insättande av vikarier eller annan personal, kan hålla arbetsstyrkan uppe på erforderlig nivå, synes följden ofrånkomligen bli, att kundservicen försämras och verksamheten beskäres.

Kooperativa förbundet. Förbundet har inhämtat yttrande från 13 konsumtionsföreningar med ca 11 000 anställda.

Av de avgivna yttrandena synes framgå att införandet av tre veckors semester för konsumtionsföreningarnas del icke kommer att innebära någon väsentlig inskränkning i verksamhetens omfattning under förutsättning att semestern utformas på ett för företagen lämpligt sätt. Däremot komma givetvis kostnaderna att stiga med belopp, som minst motsvarar den förlängda semestern. Man får nämligen även beakta, att behovet av semestervikarier stiger och att kostnaderna härför icke begränsa sig till lönekostnaderna. Tillfällig och mindre kvalificerad personal, som måste anställas under semestertiden, medför vissa kostnadsökningar, vilka dock svårigen kunna bedömas. Därtill kommer övertid, som måste tillgripas, och som är mera kostsam än normal arbetstid.

Då den totala lönekostnaden för konsumtionsföreningarna och de av dem ägda distriktsfabrikerna utgjorde 133,6 miljoner kronor under 1948, skulle en ökning av semestern med en vecka betyda en stegring av lönekostnaden med ca 2 %, d. v. s. ca 2,67 miljoner kronor. Vid denna beräkning har hänsyn icke tagits till att ett mindre antal tjänstemän redan nu åtnjuta tre veckors semester. Lönekostnaden i konsumtionsföreningarna utgör i medeltal 9 % av försäljningssumman. Härav följer att en ökning av densamma med 2 % kommer att inverka på försäljningspriserna med i genomsnitt 0,18 %. Då är emellertid endast räknat med butikskostnaderna. Varupriserna måste också påverkas av den ökade kostnaden vid produktionen, transporten och grosshandeln, som blir en följd av förlängd semester.

Svenska handelsarbetareförbundet. Man torde få räkna med att en förlängd semester innebär vissa utgiftsökningar, i varje fall under en övergångsperiod. De beräkningar man från arbetsgivarhåll gjort i detta avseende, synas emellertid vara hållna i överkant. I de små och medelstora företagen inom handeln anställas mycket sällan vikarier såsom ersättare för den personal, som åtnjuter

semester. Löpande arbetsuppgifter få som regel utföras av kvarvarande personal och en del andra uppgifter uppskjutas till efter semestertidens slut. I större företag kommer man icke ifrån att i viss utsträckning anställa semestervikarier. Detta sker dock mera sällan så att den på grund av semesterledighet frånvarande personalen helt ersättes.

Enligt gällande kollektivavtal utgå samma löner till extra som ordinarie personal. I den mån högre löner tillämpats för semestervikarier får detta ses mot bakgrund av den brist på arbetskraft, som sedan någon tid varit rådande. Detta har även medfört att ordinarie personal i viss utsträckning fått betalas högre än gällande avtalslöner. Tillgången på arbetskraft har emellertid på senaste tid ökat något, varav följt att frågan om överbetalning ej längre är lika aktuell som tidigare. Problemet måste anses vara av tillfällig natur och är ej allmängiltigt såsom bevis för att semestervikarier erhålla högre löner än ordinarie personal.

I sina beräkningar synes man från arbetsgivarhåll ej ha tagit hänsyn till att såväl viss kvalificerad arbetskraft liksom anställda under 18 år, vilka sammanlagt utgöra en relativt stor grupp, redan åtnjuta tre veckors semester.

Merkostnaderna inom handeln för en utökad semester torde komma att hålla sig inom rimliga gränser. En utökad semester får dessutom antas medverka till ett bättre hälsotillstånd bland personalen. Härigenom göra företagen besparingar i fråga om utgivande av den sjukersättning, som de anställda avtalsenligt äro tillförsäkrade.

Handelstjänstemannaförbundet. Ett ställningstagande i princip till frågan om förlängd semester för det verksamhetsområde som här avses bör vara förhållandevis lätt. Eftersom längre semester än vad gällande lag föreskriver redan nu i stor utsträckning utgår, bör det kunna antas, att en 3-veckorssemester ur olika synpunkter är motiverad. Ekonomiska skäl kunna under sådana förhållanden knappast förebäras mot en utökning av semestern genom lagstiftning.

Alla socialpolitiska förbättringar föra givetvis med sig tekniska och ekonomiska problem, som vid diskussionerna om reformen gärna förstoras. Erfarenheten visar att svårigheterna kunna övervinnas. De kostnadskalkyler, som arbetsgivarsidan före reformerna brukar förebbringa ha ofta varit överdrivet pessimistiska. Reformerna (8 timmars arbetsdag, 12 dagars semester etc.) ha bidragit till större arbetseffekt, som oftast rubbat förhandskalkylerna.

Hotell- och restaurantrörelse

Sveriges arbetsgivareförening för hotell och restauranter. Inom hotell, restaurant- och kafénäringen sysselsättes en mycket talrik personal. Antalet anställda vid företag anslutna till eller samarbetande med yrkets arbetsgivare- eller näringsorganisationer kunna uppskattas till inemot 40 000. Dessutom sysselsättes ett stort antal vid företag, som stå helt fristående från varje form av samarbete. Det övervägande antalet av dessa kunna betecknas som mycket

små företag, sysselsättande allenast en eller annan anställd. De anställda inom näringen äro till väsentlig del kvinnor.

Från statsmakterna och turistorganisationerna har under de senaste åren i olika sammanhang behov framhållits av en ökad kapacitet av hotell- och restaurantnäringen, framför allt ur synpunkten att tillföra landet utländsk valuta. Det kan knappast råda någon tveksamhet om att dessa möjligheter avsevärt minskas därest semestern på föreslaget sätt skulle utökas. Denna näring har den säregna ställningen att dess utövare och personal skola vara i funktion under de tider, då andra åtnjuta ledighet. Det är därför uppenbart att under nuvarande tider med starkt utpräglad brist på arbetskraft näringen icke kan fylla de krav, som ställas på densamma, om tillgången till arbetskraft reduceras.

Ett införande av lagstiftad tre veckors semester skulle allvarligt inverka på företagens ekonomi. En beräkning som utförts visar att förlängningen av semestern med ytterligare en vecka, skulle medföra kostnadsökning med 2 % för ekonomipersonal och personal i tjänstemannaställning. För serveringspersonalen, som i allmänhet icke åtnjuter kontant lön utan får ersättning i form av serviceavgift, skulle ökningen av semestertiden på föreslaget sätt för arbetsgivaren medföra en utgiftsökning med icke mindre än 10 % och för hotellpersonalen med ca 4 %. Ett vägt medeltal med hänsyn till personalgruppernas storlek giver en genomsnittssiffra av ca 4 %. Då såsom ovan nämnts, inom näringen sysselsättes ca 40 000 anställda, skulle den ifrågasatta 3-veckorsemestern medföra en betydande kostnadsökning. Med hänsyn sålunda till de ekonomiska konsekvenserna, anser föreningen sig icke kunna tillstyrka nu föreliggande förslag.

Sveriges centrala restaurangaktiebolag. Bolaget hyser förståelse för de strävanden, som bära upp önskemålet om en utvidgning av den lagstadgade semestern eller om en ökning i annan form av de anställdas fritid. De större möjligheterna till rekreation och den ökade personliga bekvämlighet en längre fritid bereder de anställda utgöra enligt bolagets mening förmåner, som rättvisligen böra beredas allt bredare folklager, om och så snart nödiga förutsättningar av ekonomisk och annan art föreligga.

En beräkning av den omkostnadsökning en semesterreform skulle medföra för restaurangbolagskoncernen är förenad med betydande vanskligheter. På grundval av genomsnittslönerna för de personalkategorier vid bolagen, som skulle beröras därav, kan merkostnaden uppskattas till ca 700 000 kronor per år. Detta motsvarar inemot 30 % av dotterbolagens vinster år 1948 (2,38 miljoner kronor). Under nu rådande förhållanden på arbetsmarknaden måste emellertid den sålunda angivna kostnadsökningen anses för lågt beräknad. I av dotterbolagens avgivna yttranden omvittnas svårigheten att i erforderlig utsträckning erhålla semestervikarier. Detta verkar i tvenne olika hänseenden ytterligare kostnadsstegrande. Nämda förhållande medför — i förening med det under sommaren stegrade behovet av arbetskraft — att genomsnittslönen för semestervikarier torde komma att ligga åtskilligt över genomsnittslönerna i övrigt och att kostsamt övertidsarbete måste tillgripas. Vidare

måste man, så länge nuvarande arbetsmarknadsläge består, räkna med nödvändigheten av att vid en semesterförlängning genomföra semesterstängning av restaurangföretag i ökad omfattning. En dylik åtgärd innebär en dyrbar lösning av semesterfrågan. Ett genomförande i nuvarande arbetsmarknadsläge av den ifrågasatta semesterförlängningen kan därför antagas komma att avsevärt öka den härovan beräknade kostnadsstegringen.

Det spörsmålet uppställer sig då, huruvida den föreslagna utvidgningen av semestern kan antagas medföra en stegring av arbetseffektiviteten, som motsvarar eller överträffar kostnadsökningen. Ett säkert svar på denna fråga torde knappast kunna lämnas. Det synes emellertid bolaget osannolikt, att inom hit hörande verksamhet en effektivitetsstegring av sådan storleksordning står att ernå. Icke heller torde det kunna antas, att en för stora befolkningsgrupper ökad fritid kommer att tillföra restaurantverksamheten en sådan omsättningsökning, att någon mera avsevärd täckning av de stegrade kostnaderna däri genom kan påräknas.

Tjänstemannaförbundet för hotell och restauranger. Med tillfredsställelse konstateras, att centralbolaget i sitt yttrande givit anslutning till att ökad semesterledighet tillförsäkras allt bredare lager och att det uttalat att bolaget hyser förståelse för de strävanden som bära upp önskemålet om en utvidgning av den lagstadgade semestern.

De anställda inom hotell- och restaurantnäringen åtnjuta icke under ett kalenderår — utom semestern — mer än högst 50 fridagar. Större delen av övriga anställda ha, förutom de 52 söndagarna, ett antal arbetsfria helgdagar samt arbetsfria eller med halvdagsarbete belagda helgdagsaftnar. Behovet av längre semester än den nuvarande är sålunda än mera väl motiverat inom detta arbetsfält än på de flesta andra. Så mycket underligare måste det framstå att Sveriges arbetsgivareförening för hotell och restauranter i sitt yttrande avstyrker ett införande av obligatorisk tre veckors semester. En del av de ökade kostnaderna för en tredje semestervecka komma förmodligen att återvinnas genom att de anställda känna större trivsel i sitt arbete samt genom att de ökade rekreationsmöjligheterna föibättra arbetsintensiteten.

Bank- och försäkringsverksamhet

Bankernas förhandlingsorganisation. Vid semesterns utgivande kan för bankernas del rörelsen icke inskränkas eller nedläggas. Det är därför nödvändigt ersätta dem, som åtnjuta semester, med vikarier. Visserligen har det visat sig vara lättare att få vikarier efter skolornas slut vid månadsskiftet maj—juni än under övriga delar av året. En utökning av semestrarna under sommartid skulle dock i hög grad öka de besvärligheter som redan nu föreligga. Härtill kommer att vikarierna, om sommarsemestrarnas antal ökas, måste användas för mera krävande arbetsuppgifter, vilket icke utan en viss utbildningstid blir möjligt. Då denna utbildning måste lämnas av med bankarbetet förtrogna tjänstemän blir följden, att en stor del av dem, som skola tjänstgöra som

vikarier måste börja sin tjänstgöring innan semestrarna kunna utgå. Vikarierna måste — för att hela sommaren skall kunna utnyttjas till semesterperiod — anställas redan på våren då tillgången på arbetskraft är sämre. Detta kommer givetvis att ytterligare försvåra rekryteringen. En utökning av semestern kommer, då reformen berör 20 % av de anställda, att för bankernas vidkommande innebära en icke oväsentlig kostnadsökning. Av dessa skäl avstyrkes bestämt, att en lagstadgad semester om tre veckor införes.

Svenska bankmannaförbundet. En förlängning av den lagstadgade semestertiden måste i och för sig hälsas med tillfredsställelse såväl med hänsyn till den ökade friheten för löntagarna, som med hänsyn till den bättre hälsostandard reformen möjliggör.

Inom förbundets verksamhetsområde får en förlängning av den lagstadgade semestern mera begränsade verkningar. Bankernas förhandlingsorganisation framhåller i sitt yttrande att de, som skulle beröras av en semesterreform, torde omfatta ca 20 % av personalen vid affärsbankerna. På i stort sett enahanda sätt förhåller det sig inom kreditväsendet i övrigt. De omedelbara verkningarna av en lagstadgad 3-veckorssemester skulle sålunda ur kostnads- och andra synpunkter icke bli så betungande för kreditväsendet som för flertalet andra områden inom näringslivet.

Försäkringsbolagens förhandlingsorganisation. En förlängning av den lagstadgade semestern har icke samma betydelse för försäkringsbolagen som för exempelvis industrien. Genom att en lagstadgad tre veckors semester även kommer att gälla för den icke-ordinarie personalen komma emellertid vissa kostnadsökningar att uppstå. Den avvägning av semesterförmånerna, som genomförts inom försäkringsbranschen och som innebär, att den nämnda personalkategorien har en kortare semester än den ordinarie, har befunnits vara ändamålsenlig, och har även godtagits av de anställdas organisationer. Att nu ändra på denna avvägning framstår som mindre lämpligt.

I nuvarande ekonomiska läge är det mindre lämpligt att införa en lagstadgad tre veckors semester. Frågan bör därför uppskjutas tills vidare.

Försäkringstjänstemannaförbundet. Såvitt förbundet kan finna, torde en utökning av semesterförmånerna för yngre åldersgrupper kontorstjänstemän och vaktmästare ej behöva återverka på omfattningen av verksamheten inom försäkringsbranschen. Ej heller torde reformen behöva medföra så betydande kostnadsökningar, att en utökning av semestertiden för dessa grupper med anledning därav bör avstyrkas.

Kommunal tjänst

Svenska stadsförbundet. De ordinarie tjänstemännen hos städerna ha redan minst tre veckors semester. Likaså åtnjuta de kollektivanställda semesterförmåner, som icke oväsentligt överstiga den nu lagstadgade minimisemestern. 3-veckorssemestern kommer alltså beträffande stadsanställda egentligen att få

betydelse endast för de extra tjänstemännen och för kollektivavtalsanställda arbetstagare, som ha mindre än 16 anställningsår. Trots detta skulle en utvidgning av den lagstadgade semestern medföra rätt betydande kostnader och andra olägenheter för städerna. Detta är beroende på att antalet arbetstagare, som ännu ej kvalificerat sig för tre veckors semester, är tämligen stort samt på att den kommunala verksamheten har en speciell karaktär.

Kostnaderna för en tredje semestervecka bli självfallet förhållandevis mindre för städerna än för andra arbetsgivare beroende på städernas för närvarande frikostigare semesterbestämmelser. Likväl bli kostnaderna icke oväsentliga. Till de direkta kostnaderna för ökade semesterlöner (ersättningar) komma andra, sammanhängande med dels att oskolade vikarier icke alltid kunna beräknas prestera samma arbetsresultat som den ordinarie personalen, dels att arbeten eventuellt måste bedrivas under otjänligare årstid. I den mån tendenser att under semestertiden lägga ned anläggningsverksamheten skulle öka, torde detta komma att medföra ökat behov av arbetskraft. Denna verksamhets totala omfattning kan självfallet icke begränsas. Vad som förloras under semestertiden måste alltså tas igen under annan tid.

Kommunalarbetareförbundet har i ett i år överlämnat förslag till nya »allmänna bestämmelser» utgått från en minimisemester om tre veckor och därutöver krävt påbyggnader på denna, som svara mot de nuvarande påbyggnaderna på 2-veckorsemestern. En arbetstagare, som nu har 15 å 18 vardagars semester, skulle sålunda ha 24 vardagars semester och den arbetstagare som nu har den högsta semestern — 26 vardagar — skulle enligt förslaget få 33 vardagars semester. I den mån dylika krav skulle kunna genomdrivas komma givetvis kostnadsökningarna för städerna att stiga till avsevärda belopp.

Svenska landskommunernas förbund. Med hänsyn till de redan nu relativt långa semestrarna för kommunalanställda skulle en semesterreform i huvudsak ha betydelse endast för de egentliga kommunalarbetarna. Då åtskilliga av dessa äro säsongarbetare med sommarhalvåret som den mest koncentrerade arbetsperioden, och då åtskilliga anläggningsarbeten bäst kunna utföras under denna årstid, kommer givetvis varje förlängning av semestrarna för dessa grupper att medföra ökade svårigheter och kostnader, speciellt i den mån semestertiden skall uttas under sommaren. Möjligheten att rationalisera semestergivningen genom att nedlägga verksamheten torde som regel endast finnas beträffande anläggningsarbetena. Varje nedläggning av dessa under sommaren innebär emellertid en väsentlig teknisk och ekonomisk belastning.

Svenska landstingsförbundet. För de landstingsanställda är 3-veckorsemestern redan genomförd. Lagfästandet av en dylik förmån utformad på ett ändamålsenligt sätt kommer sålunda icke att medföra några ökade kostnader eller något ökat personalbehov. Förbundet har härvid utgått från att ökning av den lagstadgade semestertiden till tre veckor icke får tas till intäkt för en ytterligare utökning av semestertiden för grupper, som redan åtnjuta semester av denna längd.

Svenska kommunalarbetsareförbundet. Förbundet är självfallet positivt inställt till frågan om en utökning av den lagstadgade semestern. Stora grupper av de kommunalanställda ha dock redan genom frivilliga överenskommelser erhållit en semester om tre veckor eller mera. För landstingens arbetstagare är minimisemestern tre veckor. Samma är förhållandet för de ordinarie tjänstemännen hos städerna. För de grupper av kollektivavtalsanställda, som icke uppnått 16 anställningsår, samt för extra tjänstemän m. fl. skulle dock en höjning av den lagstadgade minimisemestern få betydelse.

Stadsförbundet har i sitt yttrande anført, att en sådan utvidgning av den lagstadgade minimisemestern skulle medföra rätt betydande kostnader. För städernas del blir det dock en jämförelsevis ringa merkostnad, även om man självfallet måste räkna med vissa oundvikliga justeringar för de grupper, som redan ha tre veckors semester och däröver. Kostnadsökningen är under alla förhållanden en överkomlig sak och kan ej rimligen ur det allmännas synpunkt få tagas till intäkt för att hindra genomförandet av den ifrågasatt lagändringen.

Den gradering av semestern, som nu förekommer mellan kollektivavtalsanställda allt efter anställningstid, arbetets art och arbetstidens förläggning såväl hos kommunerna som landstingen, har framgått ur fria förhandlingar mellan parterna och får väl därför betraktas som en ändamålsenlig och rättvis avvägning respektive arbetstagargrupper emellan. Därav följer, att när basen höjes, måste detta återverka även på den nu utgående längre semestern, om man icke vill eftersträva en nivellering i strid med den nuvarande ordningen.

B. Utformningen av 3-veckorssemestern

Som förut sagts anhöll arbetstidsutredningen i skrivelsen till arbetsgivarorganisationerna om summariska uppgifter rörande det sätt varpå semester tidigare uttagits. Det framhölls, att det var av stort intresse att få en bild av huruvida företagen sökt sprida semestertiderna under större delar av året eller om de koncentrerats till sommarmånaderna.

I skrivelsen uppställde utredningen även vissa alternativ för utformningen av en eventuell 3-veckorssemester. Härom anfördes följande.

»Verkningarna av införande i vårt land av lagstadgad tre veckors semester kunna givetvis bli beroende av på vad sätt denna utformas. Utredningen har övervägt tvenne olika alternativ till utformningen av en 3-veckorssemester. Dessa äro följande.

Alternativ I. Lagstadgad rätt införes till tre veckors semester i ett sammanhang. Semestern bör om möjligt förläggas till sommaren. Delning av semestertiden skall kunna ske efter överenskommelse mellan arbetsgivaren och arbetstagaren. Utan att dylik överenskommelse föreligger skall delning av semestern kunna ske efter medgivande av arbetarskyddsstyrelsen i de fall, då sammanhängande semester skulle medföra avsevärd olägenhet för ett företags drift; dock skall semestertiden i detta fall icke kunna uppdelas i mer än två skilda perioder, av vilka den ena skall utgöra minst två veckor.

Alternativ II. Lagstadgad rätt införes till tre veckors semester. Semestern för-

lägges om möjligt till sommaren. Delning av semestertiden skall av arbetsgivaren kunna ske i perioder, varav en skall utgöra minst två veckor och övrig semester-tid utgöra enligt ett förslag

en sammanhängande period och enligt ett annat förslag
enstaka semesterdagar, exempelvis dagar i anslutning till söndagar.

Annan delning av semestertiden skall kunna ske efter överenskommelse härom mellan arbetsgivaren och arbetstagen.»

Beträffande frågan om de olika alternativens återverkningar på produktionen anförde utredningen följande synpunkter.

»Då det gäller åtgärder, som motverka en produktionsminskning, bör beaktas huruvida exempelvis ett inställande av driften under tre veckor kan vara en fördel för ett företag, enär det bereder detsamma tillfälle att genomföra erforderliga reparationer och översyn av maskinerna. Ett annat förhållande, som också torde böra beaktas, är att det för närvarande i viss utsträckning förekommer att driften helt inställs i samband med jul- och nyårshelgerna.

Ett annat spørsmål, som utredningen jämväl skulle önska höra Eder uppfattning om, är följande. Redan för närvarande förekommer att företag helt inställa verksamheten under semestertiden och på en gång bereda de anställda semester. Kan det tänkas att denna tendens till gemensamhetssemester, som redan givit sig tillkänna, kommer att ökas vid en utsträckning av semestertiden till tre veckor?»

Innan närmare redogöres för organisationernas yttranden i här berörda avseenden må framhållas följande. I den hänvändelse, som svenska arbetsgivareföreningen gjorde till sina medlemsorganisationer, angåvos alternativ för 3-veckorssemesterens utformning, som icke helt överensstämde med utredningens (jämför den undersökning, som utförts av industriens utredningsinstitut, s. 2* ff.). De av arbetsgivareföreningen uppställda alternativen hade nämligen följande innebörd.

Alternativ I. 18 dagars semester att uttagas i ett sammanhang under sommaren.

Alternativ II. Semestern delas på två perioder, varav den ena omfattar 12 dagar att uttagas i ett sammanhang under sommaren, medan den andra perioden, omfattande 6 dagar kan förläggas utan samband med den längre perioden och när som helst under året.

Alternativ III. Semestern uttages med en period omfattande 12 dagar, vilken utgår i ett sammanhang under sommaren, och resterande 6 dagar i två eller flera perioder, dock högst 6.

Alternativ IV. Semestern uttages med en period omfattande 12 dagar, vilken utgår i ett sammanhang under sommaren, och resterande 6 dagar utgå i form av 6 fria lördagar.

Med sommaren avses den period under den ljusare delen av året, till vilken semestern enligt avtal skall förläggas.

Skillnaderna mellan de av arbetsgivareföreningen och arbetstidsutredningen angivna alternativen äro i korthet följande. Utredningen förutsatte att annan uppdelning av semestern än som angavs i alternativen skulle kunna ske efter överenskommelse mellan arbetsgivaren och arbetstagen. I fråga om alternativ I förutsattes vidare att en uppdelning av semestern skulle kunna ske efter medgivande av arbetarskyddsstyrelsen. Svenska arbetsgivareföreningen utgick från att hela semestern (alternativ I) respektive två veckor av semestern (övriga alternativ) under alla förhållanden skulle förläggas till sommaren.

Utredningen hade endast angivit att semestern »om möjligt» borde förläggas till sommaren, d. v. s. att de bestämmelser om semesterns förläggning, som finnas i nuvarande lagstiftning, skulle bibehållas. Frånsett dessa olikheter svarar dock arbetsgivareföreningens alternativ I tämligen väl mot utredningens alternativ I och alternativen II, III och IV mot utredningens alternativ II. För att undvika missförstånd och onödiga upprepningar rörande de olika alternativens innehåll har i det följande arbetstidsutredningens alternativ betecknats AU I och AU II och svenska arbetsgivareföreningens AF I, AF II, AF III och AF IV.

Liksom i föregående avsnitt återges huvudorganisationernas yttranden för sig och branschorganisationernas under respektive näringsgrenar.

I. Huvudorganisationerna på arbetsmarknaden

Svenska arbetsgivareföreningen. Föreningen vill erinra om att resonemangen i den undersökning som utförts av industriens utredningsinstitut äga giltighet endast under den viktiga förutsättningen, att respektive företag få förlägga semestern på det ur produktionssynpunkt fördelaktigaste sättet. Detta innebär sålunda t. ex., att de företag, som för närvarande stoppa driften mellan jul och nyår, icke drabbas av produktionsminskning om semestern får förläggas till just denna tid, men att en sådan minskning givetvis kommer till stånd, om de tillkommande semesterdagarna måste förläggas till annan tid. Undersökningen visar även i övrigt klart, att en tvångsförläggning av semestern skulle medföra avsevärt större nackdelar för de enskilda företagen och därmed för samhället i dess helhet än om arbetsgivarna, liksom nu är fallet, äga bestämma semesterns förläggning. Inom vissa företag och branscher skulle en tvångsförläggning av semestern till sommaren närmast leda till orimliga konsekvenser. Så bleve t. ex. fallet inom vissa industrier med högsäsong under den tid då semestern måste uttagas. Ehuru skillnaderna i de ekonomiska verkningarna vid valet av olika alternativ för semesterns förläggning torde vara omöjliga att siffermässigt belysa, synes undersökningens viktigaste resultat dock vara, att man i en eventuell lag om tre veckors semester ej får inskränka arbetsgivarens rätt att bestämma, när semester skall utgå, och att fullständig frihet måste lämnas arbetsgivaren i fråga om förläggningen av de tillkommande sex dagarna.

Arbetstidsutredningen har i sin skrivelse berört frågan om inställandet av driften för reparation och översyn av maskiner. Upplysningar från föreningens medlemmar ge vid handen, att något behov av en så lång tid som tre veckor i en följd för utförandet av dylika arbeten icke förefinnes hos företagen. Såsom framhållits av utredningsinstitutet, förhåller det sig i själva verket så, att flertalet företag, som nu stoppa driften under två veckor, visserligen söka utnyttja tiden till reparations- och översynsarbeten, men att den verkliga orsaken till driftsstoppet är en helt annan, nämligen svårigheten att anskaffa semestervikarier.

Här må en annan fråga något beröras. Av en i annat sammanhang verkställd undersökning har föreningen konstaterat, att semesterstoppindustrierna äro i övervägande majoritet i vårt land. Stilleståndet äro som regel koncentrerade till sommaren. Övriga industrier, som alltså sprida semestern, äro även de i regel hänvisade till sommaren. Följden har blivit, att efterfrågan på reparationspersonal, installatörer, rörläggare och andra i serviceindustrier anställda arbetstagare redan nu är koncentrerad till en mycket kort tidrymd av året. En utökning av semestertiden skulle förmodligen komma att medföra, att driftstopp komme att tillämpas i ökad omfattning. Följaktligen skulle företagen mer än nu är fallet söka verkställa reparationer och översyn av anläggningarna under semesterperioden. Den redan nu kännbara knappheten på härför erforderlig arbetskraft torde härigenom sannolikt bliva ytterligare accentuerad.

Landsorganisationen är icke beredd att vid detta tillfälle ta slutlig ståndpunkt till frågan hur de tillkommande sex semesterdagarna lämpligen böra förläggas. Det synes dock ur rekreationssynpunkt mest lämpligt att hela semestern utgår i ett sammanhang, såframt icke överenskommelse om annan ordning träffas med arbetstagaren. Likaså bör semestern såvitt möjligt förläggas till sommartid, om arbetstagaren icke annat begär.

Tjänstemännens centralorganisation. En förlängning av semestern till tre veckor är enligt TCO:s mening motiverad ur rekreationssynpunkt. Det är angeläget att denna utgångspunkt även beaktas, när det gäller frågan om dispositionen av 3-veckorsemestern. Sålunda vill TCO starkt understryka att semestern så vitt möjligt bör förläggas till sommaren. Detta önskemål är betingat av de klimatiska förhållandena. Mot bakgrunden av rekreationssynpunkten är det givet, att en uppdelning av semestern i ett flertal perioder icke är lämplig. Å andra sidan torde icke heller ett lagstadgande om att hela 3-veckorsemestern skall utgå i ett sammanhang innebära en lycklig lösning ur bl. a. produktionstekniska synpunkter.

Svenska arbetsgivareföreningen framför som sin uppfattning att »man i en eventuell lag om tre veckors semester ej får inskränka arbetsgivarens rätt att bestämma, när semester skall utgå, och att fullständig frihet måste lämnas arbetsgivaren i fråga om förläggningen av de tillkommande sex dagarna». Arbetsgivareföreningen har skjutit produktionstekniska synpunkter på semesterens förläggning i förgrunden och helt bortsett från semesterens innersta mål — att ge rekreation åt arbetare och tjänstemän. Enligt TCO:s uppfattning skulle en sådan ordning medföra att semesterförlängningen i många fall icke skulle komma att ge arbetstagarna de förbättrade möjligheter till rekreation, som är avsikten. En ordning som stadgade att två veckor av semestern skall utgå i ett sammanhang — om möjligt under sommaren — och att återstående vecka disponeras efter överenskommelse mellan parterna, torde vara den, som bäst är ägnad att tillgodose såväl rekreatiöns- som produktionstekniska synpunkter.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation. Yttranden ha inhämtats från 15 av de största och i fråga om antalet anställda mest betydande yrkes-

förbunden representerande 20 000 företag. Av dessa yttranden framgår, att år 1949 minst 90 % av samtliga anställda togo ut sin semester under maj—september med en markant koncentration till tiden 15 juni—15 augusti.

Fullständig semesterkoncentration i samband med stängning av respektive företag har inom enstaka områden befunnits lämplig och eftersträvat. Av praktiska skäl har emellertid sådan endast undantagsvis kunnat genomföras. För åtskilliga hantverks- och särskilt då servicebetonade yrken omöjliggör säsongmässig efterfrågan och företagens specialisering inom viss bransch helstängning.

Inom förevarande näringsgrupp föreligger icke behov att inställa driften ens så länge som två och sålunda ännu mindre tre veckor för översyn av maskiner eller för erforderliga reparationer annat än i särskilda undantagsfall.

Tendensen till gemensamhetssemester torde icke komma att öka inom hantverket och småindustrien vid utsträckning av semestertiden till tre veckor. Flera yrken ha nämligen uppgifter av sådan art, att helstängning skulle innebära ett hot mot hela samhällsmaskineriet och näringslivet. Såsom exempel kunna nämnas elinstallatörer med beredskapsuppgifter för elkraftdistributionen, bilverkstäder, vilkas verksamhet är särskilt betydelsefull under sommarens högsäsong för motortrafiken, ett stort antal av de företag, som ha speciell betydelse för livsmedelsförsörjningen etc.

Av de angivna alternativen för semesterens utformning skulle alternativ AUI, tre veckor i ett sammanhang med förläggning sommartid, utan tvekan verka mest ofördelaktigt. De tänkta möjligheterna till frivillig överenskommelse om delning eller framställning till arbetarskyddsstyrelsen i motsvarande syfte skulle icke innebära några som helst garantier. Inom alternativ AUII, med obligatorisk möjlighet till uppdelning, synes förslaget om uppdelning på en sammanhängande tvåveckorsperiod och återstoden på enstaka semesterdagar i praktiken verka mindre ogynnsamt än en period om minst två veckor och återstoden i en omgång. Oavsett vilket alternativ som väljes bör arbetsgivaren medges rätt att beteckna arbetstagares bortovaro utan giltigt förfall som semester.

Kooperativa förbundet. Det torde vara av stor vikt, att vid en eventuell lagstadgad 3-veckorssemester så stor frihet som möjligt lämnas företagen att förlägga den tredje veckan efter de betingelser som äro rådande. Industrier och handelsföretag ha så skiftande karaktär, att detta är nödvändigt för att undvika onödiga kostnadsökningar och störningar i produktionen samt för att kunna erbjuda önskvärd service.

Erinras må också om de välkända svårigheter, som redan nu föreligga för kommunikationsmedel samt turist- och semesterhem att betjäna de semesterfirande. Ett flertal konsumtionsföreningar som bedriva restaurangverksamhet eller butiker vid bad- och turistorter beröras givetvis av dessa särskilda problem. Även ur denna synpunkt synes det önskvärt med en uppdelning av en eventuell 3-veckorssemester.

II. Branschorganisationerna på arbetsmarknaden

Jordbruk och trädgårdsskötsel

Anm. Enligt nuvarande semesterlag gäller bestämmelsen, att semestern skall utgå i ett sammanhang, icke för vuxna arbetare inom jordbruk och trädgårdsskötsel. Semestern kan sålunda för dessa arbetstagare av arbetsgivaren uppdelas; dock skola minst 6 dagar utgå i ett sammanhang såvitt möjligt sommartid.

Svenska lantarbetsgivareföreningen. För att få ett underlag för besvarandet av de frågor som utredningen uppställt har föreningen infordrat uppgifter i berörda hänseende från medlemmarna i föreningens jordbrukssektion. Dyliga uppgifter ha inkommit från gårdar med tillsammans något över 14 500 arbetare.

Sammanhängande sommarsemester om minst sex dagar har uttagits i mycket stor utsträckning. Så har varit fallet vid 90 % av gårdarna för alla arbetare och därutöver vid ca 4 % av gårdarna för antingen enbart utearbetare eller enbart djurskötare. I regel har den sammanhängande semestern begränsats just till de sex dagarna. Av samtliga gårdar, som utgivit sammanhängande sommarsemester, har sålunda endast vid ca 8 % alla arbetare fått längre semester än sex dagar. Vid ca 4 % av gårdarna ha en eller flera av utearbetarna och vid ca 9 % en eller flera av djurskötarna haft denna förmån. Endast i relativt få fall har semestern varit längre än nio dagar.

I regel (ca 75 % av fallen) synes semestern ges åt så många som möjligt på en gång. Jordbruksarbetet är i stor utsträckning ett lagarbete. Det har därför ur driftssynpunkt ansetts mera fördelaktigt att ge hela arbetsstyrkan ledigt på samma gång för att sedan kunna arbeta mera effektivt än att under en längre tid ha en reducerad styrka med motsvarande dåliga utnyttjande av maskiner m. m. Att ge alla arbetare ledigt samtidigt, går dock endast på de kreaturslösa jordbruken och de jordbruk, som ej äro större än att arbetsgivaren själv kan sköta kreaturen under semestern.

De återstående semesterdagarna tagas i regel icke ut under sommaren eller över huvud taget under den bråda tiden. Detta sker vanligtvis efter överenskommelse mellan parterna; arbetaren behöver ledighet för exempelvis potatisupptagning, stadsresor och dylikt. Av uppgifterna att döma synas dessa dagar fördela sig tämligen jämnt under månaderna september—mars. I 28 % av fallen ha dock de återstående semesterdagarna förlagts sammanhängande till vintern, vanligtvis kring årsskiftet. Detta förfarande synes mest förekomma i sydligaste Sverige.

Av driftstekniska skäl är det synnerligen svårt inom jordbruket att bereda arbetstagarna sammanhängande sommarsemester. Under övriga delar av året kan sammanhängande semester lättare anvisas. Det är emellertid en obestridd fördel för arbetsgivaren att i förekommande fall kunna få dela upp semestern på enskilda dagar. Även arbetstagarna synas i allra största utsträckning vilja ha möjlighet att få ut enstaka semesterdagar för ordnandet av enskilda angelägenheter.

På grund av de speciella förhållandena är — även om alternativ AUII är att föredra framför alternativ AUI — intet av de alternativ för semesterns utformning, som utredningen föreslagit lämpligt för jordbrukets del. Lant-
arbetsgivareföreningen föreslår därför följande tredje alternativ:

6 dagars sammanhängande sommarsemester, 6 dagars sammanhängande vintersemester samt dessutom 6 dagars semester att efter arbetsgivarens bestämmande utgivas såsom sammanhängande ledighet eller såsom enstaka semesterdagar.

Det förutsättes att enskilda parter skola ha rätt att överenskomma om annan förläggning och fördelning av semestern. Såsom motiv för detta förslag vill föreningen framhålla

att jordbruket icke utan allvarliga störningar i produktionen kan utgiva en längre sammanhängande sommarsemester än den nuvarande,

att lantarbetarna med hänsyn till de förhållanden, under vilka yrket bedrivs, icke ha det behov av friluftsvistelse under sommaren, som arbetare inom de flesta andra näringar,

att effekten av den rekreation och avkoppling, som semestern är avsedd att ge, torde bli minst lika stor genom en uppdelning av den sammanhängande semestern i två perioder under skilda delar av året samt

att lantarbetarna, med hänsyn till de i regel relativt långa resorna för inköp och dylikt, ha behov av att erhålla ett visst antal enskilda dagar lediga.

Svenska lantarbetareförbundet. Föreskriften i nuvarande semesterlag att semestern skall utgå i en följd gäller icke arbetstagare vid jordbruket eller därtill hörande binärningar. Dessa arbetstagare ha hittills fått nöja sig med sex sammanhängande semesterdagar. Enligt gällande kollektivavtal skola dessa förläggas under tiden 15 maj—15 september. Om återstående semesterdagar förläggning bestämmer arbetsgivaren. Denna specialbestämmelse betraktas av lantarbetarna som en undantagslagstiftning. Från förbundets sida har vid upprepade förhandlingar med arbetsgivarparten framförts krav om sammanhängande semester av 12 dagar för såväl jordbruks- som trädgårdsarbetare. Dessa krav ha emellertid ständigt tillbakavisats av arbetsgivarparten med hänvisning till lagens bestämmelser.

Någon svårighet ur arbetskraftssynpunkt att bereda jordbruksarbetarna en längre sammanhängande semesterledighet synes för närvarande icke föreligga. Jordbrukarna övergå i allt större utsträckning till s. k. tillsvidareanställd arbetskraft. Dessa arbetare permitteras sedan i stor utsträckning mellan de s. k. arbetstopparna. Följden blir att de endera måste gå arbetslösa eller söka sig arbete inom andra näringsgrenar. Om dessa arbetare hade tillfälle kvarstanna som semestervikarier, skulle såväl semestrarna som arbetstopparna vid jordbruket kunna klaras på ett tillfredsställande sätt. Den arbetskraftsbrist, som för närvarande råder vid jordbruket, är begränsad till vissa tidpunkter, nämligen vid vårbruket och skördearbetet. Orsaken är i många

fall bristande organisation inom jordbruket. Man kan icke rimligen begära att arbetare skall stå till förfogande vid vissa tidpunkter för att sedan läggas på is och åter tas fram vid behov. En utökad semesterledighet skulle därför bidra till att arbetskraften kunde kvarhållas vid jordbruket åtminstone under hela sommarhalvåret och på så sätt gagna såväl näringen som dess utövare.

Några svårigheter föreligga icke för genomförande av tre veckors semester för den lejda arbetskraften vid jordbruket. Om en dylik lagstiftning kommer till stånd bör den vara likalydande för alla arbetstagare.

Svenska lantbrukstjänstemannaförbundet. Förbundet ansluter sig till det av svenska lantarbetsgivareföreningen föreslagna alternativet för semesterns utformning.

Svenska trädgårdsarbetsgivareföreningen. Vid den undersökning,¹ som föreningen vidtagit rörande tillämpningen av gällande semesterbestämmelser, har följande framkommit. Sammanhängande sommarsemester om minst sex dagar, förlagd till månaderna juni—augusti, har förekommit i mycket stor utsträckning eller närmare bestämt vid ca 90 % av företagen för alla arbetare. I övriga företag voro arbetstagarna på grund av nyanställning icke berättigade till semesterledighet eller träffades överenskommelse om semesterns uttagande på annat sätt. Längre semester, 6—12 dagar, förekom vid ca 65 % av de företag, som utgivit sammanhängande semester. Vid en stor del av dessa företag erhöles endast enstaka arbetare denna förmån. Vid andra hade, genom att antalet säsongarbetare var tillräckligt, den fasta arbetarstammen kunnat erhålla längre sammanhängande semester. Härigenom sökte man möjliggöra att arbetet, under den tid säsongarbetarna ej voro anställda, skulle kunna ske utan avbrott för semestrar.

Av undersökningarna framgick vidare att den sammanhängande semestern gavs arbetarna i tur och ordning (ca 95 %) men att man dock under vissa perioder sökt ge semester åt så många som möjligt på en gång.

Antalet arbetare, som varje period kan erhålla semester, är mycket beroende på företagets produktionsinriktning. Trädgårdsarbetet är både individuellt arbete och lagarbete. Den dagliga skötseln av växterna under vegetationsperioden kräver mycket manuellt arbete och kan i regel inte stå över från den ena dagen till den andra. För att kunna hålla produktionen i gång måste man därför fördela semesterledigheten över en lång tid, även om detta kommer att innebära, att arbetsstyrkan endast är fulltalig under relativt kort tid av det starkt arbetskrävande sommarhalvåret. Att ge alla arbetare ledighet samtidigt och helt nedlägga verksamheten har tillämpats hos endast ett trädgårdsanläggningsföretag samt hos en fruktodlare. Några få plantskolor ha däremot kunnat bereda samtliga anställda, med undantag för nödig vaktjänstpersonal, ledighet en vecka vid midsommar. Tiden för den sammanhängande semesterns för-

¹ Uppgifter ha inkommit från trädgårdar, fruktodlingar, plantskolor etc. med ca 2,650 arbetare.

läggande är beroende på företagets produktionsinriktning. I möjligaste mån har sammanhängande semester utgivits så snart någon minskning i arbetsbehovet inträtt.

De återstående semesterdagarna ha i regel icke tagits ut under sommaren eller den mest bråda tiden utan under vinterhalvåret. Arbetskraftsbehovet är då mera begränsat. Vanligtvis sker uppdelning av semesterdagarna efter överenskommelse mellan parterna; arbetarna ha ofta behov av enstaka fridagar. Strödda semesterdagar ha, enligt vad som framgått av uppgifterna, fördelats över tiden september—mars. Sammanhängande vintersemester har utgivits vid 57 % av de företag, som icke utgivit hela semestern under sommarhalvåret. Semesterdagarna ha då vanligtvis förlagts kring årsskiftet. Härigenom ha arbetarna fått en längre sammanhängande helgedighet.

Redan den nuvarande sexdagarsemestern har vållat bekymmer. Att ändock i en del fall längre sammanhängande semester kunnat utgivas torde ha sin förklaring däri, att man lyckats erhålla tillräckligt antal yrkeskunniga säsongarbetare. En utökning av den sammanhängande sommarsemestern utöver sex dagar måste medföra en omläggning av driften. Framst torde denna omläggning gå ut över arbetskrävande kulturer; då växthuskulturerna nära nog utan undantag fordra daglig skötsel under sommaren måste dessa sannolikt minskas. Vad fruktodlingen beträffar, är man under sommaren mycket beroende av väderleken, då bekämpningen av parasiter och svampar numera är avgörande för produktionen av en förstklassig vara. Bekämpningen måste sättas in i rätta ögonblicket. Någon eller några dagars försening kan allvarligt försämra skörderesultatet.

Beträffande de olika alternativen för semesterns utformning, som arbetsutredningen föreslagit, måste för trädgårdsodlingens vidkommande alternativ AUI helt lämnas ur räkningen. En tre veckors sammanhängande sommarsemester under själva växt- och produktionsperioden skulle få en fördömande verkan. Möjligheten av en uppdelning efter medgivande av arbetarskyddsstyrelsen torde visserligen medföra någon lättnad. Då emellertid en obligatorisk två veckors semester kvarstår och övrig semester skall uttagas sammanhängande minskas möjligheterna att få den rörlighet i semesterns förläggning, som trädgårdsodlingen är i behov av.

Alternativ AUII ställer sig något gynnsammare genom att arbetsgivaren därvid skulle kunna uppdelas semestern i lämpliga perioder. Den period, som skall utgöra minst två veckor, bör dock kunna förläggas till för produktionen lämplig tid av året. Svårigheten för trädgårdsodlingen ligger i att bereda arbetstagarna sammanhängande ledighet på sommaren. Under vissa andra tider av året kan sammanhängande semester lättare anvisas. Det är emellertid en obestridlig fördel för arbetsgivaren att i förekommande fall kunna få dela upp semestern på enskilda dagar. Arbetstagarna synas för övrigt i stor utsträckning vilja ha möjlighet att få ut enstaka semesterdagar för ordnande av egna angelägenheter.

Som ett tredje alternativ för 3-veckorssemesterns utformning föreslås följande:

Sex dagars sammanhängande sommarsemester,
sex dagars sammanhängande semester under den egentliga vintern, samt dessutom

sex dagars semester att efter arbetsgivarens bestämmande utgivas såsom sammanhängande ledighet eller såsom enstaka dagar.

Det förutsättes att enskilda parter skola ha rätt att överenskomma om annan förläggning och fördelning av semestern.

Som motiv för detta förslag vill föreningen framhålla,

att trädgårdsodlingen samt trädgårdsanläggningarna icke utan allvarliga störningar i produktionen kan utgiva en längre sammanhängande semester,

att trädgårds- och anläggningsarbetarna med hänsyn till de förhållanden, under vilka arbetet bedrivs, icke ha det behov av friluftsvistelse under sommaren, som arbetarna inom flertalet andra näringar,

att effekten av den rekreation och avkoppling, som semestern är avsedd att ge, torde bli minst lika stor genom uppdelning av den sammanhängande ledigheten i två perioder under skilda delar av året, samt

att trädgårdsarbetarna, med hänsyn till de stundom långa resorna för inköp och dylikt, ha behov av att erhålla ett visst antal enstaka dagar lediga.

Skogsbruk

Föreningen skogsarbeten. Av till föreningen anslutna medlemmar inom gruppen skogsbruk ha i det närmaste $\frac{3}{4}$ med ca 70 000 under kortare eller längre tid anställda arbetare bidragit med uppgifter. De lämnade uppgifterna äro emellertid approximativa och hänföra sig icke till exakt samma tidsperiod.

Av de redovisade arbetarna ha 85 à 90 % åtnjutit semesterlön enligt regeln för okontrollerade arbetare. 10 à 12 % ha icke kvalificerat sig för semester. Endast några tiondels procent av antalet arbetare ha åtnjutit semester. Med några få undantag har semestern utgått under sommartid (maj—september), i de flesta fall under månaderna juni—augusti. Endast i undantagsfall har verksamheten nedlagts för att bereda de anställda semester samtidigt.

Med hänsyn till ovanberörda förhållanden torde det icke inom skogsbruket vara av större betydelse vilket av utredningens alternativ till utformning av en eventuell 3-veckorssemester som väljes. Flertalet företag, eller ca 70 %, ha dock uttalat sig för arternativ AUII och övriga för alternativ AUI.

Av tillfrågade flottningsföreningar tillhörande föreningen ha samtliga med några få undantag lämnat uppgifter. Det redovisade arbetarantalet är ca 32 000. Liksom för skogsbruket gäller att uppgifterna äro approximativa och att dessa icke hänföra sig till exakt samma tidsperiod.

Av de redovisade arbetarna ha ca 45 % åtnjutit semesterlön, ca 55 % voro icke kvalificerade. Liksom beträffande skogsarbetarna utgöra de flottningsarbetare, som åtnjuta semester, några få tiondels procent av samtliga.

Av de 5 flottningsföreningar, som redovisa personal av sistnämnda kate-

gori, ha 2 angivit semestertidens förläggning till sommaren (juni—juli—augusti) medan 3 angivit hösten (september—oktober—november).

Liksom för skogsbruket torde utredningens alternativ till utformning av en eventuell 3-veckorssemester vara av underordnad betydelse. Av de flottningsföreningar, som över huvud taget ha funnit anledning ingå på frågan, ha 7 av 8 förordat alternativ AU II.

Samtliga virkesmätningar i Norrland och Dalarna ha lämnat uppgifter och redovisat sammanlagt drygt 3 000 arbetstagare. Av dessa ha närmare 97 % åtnjutit semesterlön, 3 % icke kvalificerat sig, medan ett fåtal åtnjutit semester.

Av de 2 föreningar, som redovisat personal av sistnämnda kategori, har den ena angivit sommaren (juni—augusti) såsom semestertid, den andra hela året. Någon gemensamhetssemester har icke förekommit och kan icke heller med hänsyn till arbetets art komma i fråga under mätningssäsongen.

Även för virkesmätningföreningarna äro de uppställda alternativen till utformning av en 3-veckorssemester av underordnat intresse. Endast 2 föreningar ha funnit anledning ingå på frågan. Den ena har förordat alternativ AU I, den andra alternativ AU II.

Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet. De uppgifter rörande den procentuella fördelningen mellan s. k. kontrollerade och okontrollerade arbetstagare inom skogsbruket och om skogsarbetarnas semesterförhållanden i övrigt, som föreningen skogsarbeten lämnat, torde i stort sett vara riktiga. Det stora flertalet arbetare inom skogsbruket äro nämligen enligt nuvarande semesterlag att betrakta såsom okontrollerade arbetstagare, vilka icke åtnjuta semester utan s. k. semesterlön, beräknad efter 4 %-regeln. En förlängning av den lagstadgade semestern till tre veckor innebär sålunda, att den särskilda semesterlönen till okontrollerade arbetstagare skall utgå med 6 % på inkomsten i stället för nuvarande 4 %.

Gruvor

Mellansvenska gruvförbundet och järnbruksförbundet. Driftsstopp rådde 1948 överlag vid gruvorna under semesterperioden med undantag för att speciella arbetargrupper då sysselsattes med byggnadsarbete, reparationer, översyn av maskiner, hissar, linor och dylikt. Endast på några platser upprätthölls en viss begränsad gruvdrift. Detta skedde för att möjliggöra för enskilda arbetare att uttaga en del av semesterledigheten senare för privata angelägenheter. I några fall upprätthölls driften i större anrikningsverk med semestervikarier, varvid man kunde låta personalen vid dylika verk inom samma företag alternera. Inskränkt drift har i övrigt icke kunnat ifrågakomma på grund av brist på semestervikarier.

Ett övervägande antal företag anse alternativ AF III med två veckors sammanhängande ledighet och en vecka fördelad i lämpliga perioder vara att föredra. Flera av företagen framhålla emellertid, att detta alternativ endast kan utnyttjas för viss personal, t. ex. hjälppersonal. Särskilt har anmärkts, att

sovrings- och anrikningsverken vid ifrågavarande gruvfält måste följa underjordsarbetarnas semestertid. Detta har medfört, att alternativ AF I med sammanhängande ledighet under sommaren vunnit näst största antalet anhängare. Alternativ AF II har emellertid förordats av nästan samma antal företag. Samtidigt ha dock flera av dem understrukit, att en uppdelning av semestern för ovanjordsarbetarna förutsatte tillämpning av samma system för underjordsarbetare. En spridning av den tredje semesterveckan på ett antal fria lördagar har icke ansetts kunna lösa problemet. Undantagsvis kan dock en sådan ordning finna användning. Att hålla arbetet igång med inskränkt drift under semestertiden har också i regel ansetts omöjligt, även om förhållandena vid några gruvfält uppgetts vara sådana, att nämnda driftsordning kunde frågakomma. Stundom har man då tänkt sig, att en saxning av personal mellan olika avdelningar skulle äga rum. För val av alternativ AF II har särskilt talat möjligheten att förlägga en semestervecka i samband med jul- och nyårshelgen. I fråga om alternativ AF III har betonats önskvärdheten av att med semesterdagar kunna fylla ut enstaka arbetsdagar mellan helgdagar under hela året.

Den företagna undersökningen ger en provkarta på rikt varierande driftsförhållanden, som utgöra en maning att lämna arbetsgivarna största möjliga frihet i fråga om semesterns förläggning, så att produktionen vållas minsta möjliga avbräck. Ur denna synpunkt måste det vara angeläget att arbetsgivarnas rörelsefrihet ej bindas genom villkor, vare sig genom fordran på överenskommelser eller på dispens. Arbetstagarorganisationerna torde med fördel kunna bevaka och tillvarata arbetstagarnas intressen i detta hänseende och i den mån anledning härtill finnes.

Grängesbergskoncernens gruvförbund. Vid Grängesbergs exportfält var driften år 1948 inställd under tiden 9 augusti—28 augusti. Denna tid motsvarade underjordsarbetarnas semestertid. Ovanjordsarbetarnas semester uttogs i princip 9 augusti—21 augusti, varefter den tredje veckan användes för reparationer och dylikt i verken.

Den gemensamma semestern ovan jord sammanhänger med den gemensamma semestern under jord. Den är motiverad av att allt berg går upp i samma schakt och genom samma skräd- och sovringsverk. Ur personalsynpunkt är det fördelaktigt att under en viss tid slippa hålla schakt och verk i gång med reducerad produktion och semestervikarierande extra personal till i stort samma antal som vid full drift. Ytterligare är det nödvändigt att ha schakt och verk stillastående under en tid för att kunna utföra erforderliga reparationer och ombyggnader. Härav följer givetvis att en stor del reparatörer, gruvbyggare samt personal från hjälpavdelningarna måste ha sin semester förlagd till andra tider.

Med hänsyn till att underjordsarbetarna ha en sammanhängande 3-veckorssemester är det i princip lämpligast, att gruvans ovanjordspersonal får sin semester under samma tid, således enligt alternativ AF I. Beträffande reparatörer och hjälpavdelningarnas personal är det mer tveklaktigt och med hän-

syn till dem förordas alternativ AF III, eventuellt alternativ AF IV, vilket ansluter sig till underjordsarbetarnas arbetsfria lördagar.

Vid LKAB, Luleå, är personalen uppdelad i fem semestergrupper. En grupp i sänder uttager två veckors semester under tiden 15 juni—31 augusti. Den grupp, som det ena året har första 12-dagarsperioden, får nästa år andra perioden o. s. v. Semestern måste uppdelas i perioder för att skeppningen skall kunna fortgå oavbrutet.

Vid en utökning av semestern från två till tre veckor är alternativ AF II det som företagsledningen helst skulle vilja tillämpa. Skeppningssäsongen är relativt kort och måste därför utnyttjas i största möjliga utsträckning. En utökning av semestern till tre veckor under den brådaste tiden skulle antagligen nödvändiggöra intagning av extra folk. Många gånger kan detta ställa sig svårt. En förläggning av den tredje veckan till tiden efter sjöfartens upphörande skulle därför vara att föredra.

Svenska gruvindustriarbetareförbundet. Av arbetsgivarförbundets svar framgår, att ett stort antal gruvföretagare förordat, att semestern för ovanjordsarbetarna förlägges samtidigt med underjordsarbetarnas semester d. v. s. i en följd och till sommaren.

Inom ramen för nu gällande semesterlag har hänsyn kunnat tas till särskilda önskemål i frågan om semesterns förläggning och dylikt. Även om alternativ AU I — vilket alternativ förbundet förordar — godtas, torde med ömsesidigt god vilja sådan hänsyn kunna tagas även i fortsättningen.

Järnverk och metallindustri

Järnbruksförbundet. Vid järnverkens produktionsavdelningar var driften år 1948 i regel helt inställd under semestertiden och arbetarna erhöilo gemensam semester. Däremot voro underhålls- och reparationsavdelningar, vissa elektriska avdelningar och liknande i arbete under den allmänna semestern. Dessa arbetare fingo sedermera semester vid lämpligt tillfälle.

Den viktigaste orsaken till berörda praxis är driftsavdelningarnas beroende av varandra. En driftinställelse i en avdelning har gjort det omöjligt eller mindre lämpligt att upprätthålla driften i en annan. I de vanligen förekommande stora skiftlagen, framför allt inom de treskiftesgående verken, uppstå också speciella svårigheter att insätta semestervikarier, så mycket mera som i stor utsträckning särskilda kvalifikationer för arbetet erfordras. En uppdelning av lagen i omgångar kan ej heller komma i fråga. Bortsett härifrån kunna överhuvud ej semestervikarier anskaffas i den omfattning, som skulle krävas för driftens upprätthållande. Drift i begränsad omfattning med successiv semester under en förlängd semesterperiod stöter därjämte i ett flertal fall på rent tekniska hinder, förutom det att svåra organisationsproblem uppkomma i fråga om hjälpavdelningarna. Utnyttjandet av ånga, tryckluft m. m. kan mångenstädes ej heller ske rationellt. I den mån inskränkt drift under semester-tiden ändå förekommer beror detta icke sällan på att ett driftsstopp icke kan

tillåtas. Man blir därför nödsakad att hålla driften igång i den utsträckning det går. Då semestervikarier icke kunna erhållas, blir den inskränkta driften den enda utvägen, trots de ökade kostnader en sådan driftsordning medför framför allt i fråga om bränsle.

Där förhållanden emellertid medgett en mera utspridd semester har en sådan tillämpats, mycket med hänsyn till önskvärldheten att utnyttja semesterhem eller för att tillgodose leveranssynpunkter och liknande.

Genom undersökning hos järnbruken rörande den antagliga förläggningen av semestern, därest denna skulle omfatta 3 veckor, har utrönts, att något över hälften av företagen anslutit sig till alternativ AF II. Därefter har alternativ AF I förordats. Vissa av de större företagen ha uttalat sig för både alternativ I och alternativ II med en uppdelning på dessa med hänsyn till avdelningarnas natur. Vid några järnbruk har därvid den synpunkten varit vägledande, att ett allmänt driftsstopp för avdelningar, som äro beroende av varandra, betyder minsta störningen av produktionen. Alternativ AF III, som förutsätter att en tredje vecka skall uttas i två eller flera perioder, har vunnit endast ett fåtal anhängare. Dessa återfinnas bland de mer eller mindre manufakturbetonade verken. Till samma grupp är i stort sett även de verk att hänföra, som sagt sig vilja utnyttja den tredje semesterveckan i form av sex fria lördagar. Anmärkas bör likväl, att några företag, som tänkt sig alternativ AF I eller II, icke ansett uteslutet att även acceptera alternativ AF III eller IV, stundom dock endast för vissa arbetargrupper såsom exempelvis mekaniska verkstadsarbetare, vissa valsverksarbetare och överhuvud diverse dagarbetare.

Motiven till val av alternativ är vid järnbruken med deras sammansatta och delvis även olikartade natur mycket varierande. I detta avseende hänvisas till de synpunkter, som här ovan anförts i fråga om den hittillsvarande förläggningen av semestern. Understrykas bör dock, att den relativt ringa anslutningen till alternativ AF III och IV främst har sin grund i att man önskar hålla driftsperioderna så hela som möjligt. Särskilt kunna vid olika tillfällen återkommande kortvariga driftsavbrott minska produktionen avsevärt utöver vad bortfallet av driftstid i och för sig föranleder. Häri ligger den viktigaste förklaringen till att alternativ AF I givits ett försteg. I andra fall har man åter ansett intresset att erhålla en lagom avmätt reparationsperiod väga tungt. Då 14 dagar i regel bedömts såsom tillräckliga härför, har alternativ AF II trätt i förgrunden, särskilt som man räknat med att kunna utnyttja den tredje semesterveckan för ledighet vid jul och nyår, då driftstiden ofta lämnat det sämsta utbytet. I fråga om detta alternativ synes även den synpunkten ha spelat en viss roll, att man förutsatt, att helgdagar, som infalla under semesterledighet av sex dagars längd, liksom för närvarande få inräknas i denna. Såsom skäl för en sammanhängande gemensam semesterperiod må även särskilt påpekas, att, då bristen på arbetskraft vid järnbruken plägar vara mest markerad på sommaren, ett driftsstopp under denna tid icke besvärar produktionen i lika hög grad som under annan tid av året. Denna synpunkt gäller framför allt det egentliga järnbruksarbetet, som sommartid ter sig mindre tilldragande bl. a.

på grund av den starka värmen vid ugnarna. I fråga om manufaktureringen gör sig detta skäl icke på samma sätt gällande. Gentemot alternativ AF IV har vidare, utöver vad redan nämnts, anförts, att den splittrade semestern med sex fria lördagar vållar avsevärda värmeförluster i ugnarna och till följd härav en icke ringa stegring av produktionskostnaderna.

Av vad nu anförts torde vara klarlagt, att driftsförhållandena inom järnhanteringen gestalta sig på mycket olika sätt. En enhetlig regel för semesterns förläggning enligt någon av ifrågasatta alternativ skulle därför — vilket av dem man än valde — kunna bli till skada för industrien utöver vad som betingas av den direkta drifttidens bortfall. Uppenbart är därför, att, om 3-veckorssemestern skall genomföras, man måste lämna arbetsgivarna största möjliga frihet att välja tid för den tredje semesterveckans förläggning. Att begränsa denna frihet genom att i lagen uppställa fordran på överenskommelse för rätten att tillämpa viss förläggning måste leda till högst otillfredsställande förhållanden. Lämpligt torde icke heller vara att göra förläggningsfrågan beroende av myndigheternas avgörande. Ett sådant system torde icke kunna arbeta med tillräcklig smidighet och skulle dessutom betyda ytterligare ett område för pappersexercis. I den mån anledning finnes att i detta sammanhang tillvarataga arbetstagarnas intressen, torde vederbörande organisationer med fördel kunna göra detta.

Sveriges verkstadsförening. Inom verkstadsindustrien är det nästan undantagslöst så, att driften helt stoppas för gemensam semester. I de få fall, då driften i begränsad omfattning upprätthålles, exempelvis vid verksamhet av servicebetonat slag, sker detta utan anlitan av semestervikarier.

De huvudsakliga motiven för denna semesterordning äro av driftsekonomisk art och sammanhänga ofta med att verkstädernas olika avdelningar äro mer eller mindre beroende av varandra. Vidare är det ofta lämpligt att någon tid helt stänga för reparationer och dylikt.

Om en 3-veckorssemester införes, bör denna för verkstadsindustriens del organiseras så, att den tredje veckan kan utläggas i form av ett antal fria lördagar under sommaren. Praktiskt taget alla föreningens medlemsföretag torde vara bäst betjänta av en dylik ordning. Undantag torde emellertid böra ske för vissa rätt fåtaliga grupper av treskiftsarbete (år 1946 sysselsattes ca 2 500 arbetare i treskift).

Bilverkstädernas arbetsgivareförbund. Frågeformulär ha tillställts de av förbundets medlemmar, som sysselsätta 50 arbetare eller däröver, d. v. s. ett 20-tal. 16 svar ha inkommit.

Enligt de lämnade uppgifterna tillämpades år 1948 totalt driftsstopp under semestern vid 6 företag med 658 arbetare. 10 företag med 923 arbetare uppehöll driften i begränsad omfattning utan anlitan av semestervikarier.

Anledningen till att verksamheten upprätthållits under semesterperioden i så pass stor utsträckning är branschens karaktär av serviceyrke. Som regel önska nog företagen helst stänga under semestertiden och hänvisa kunderna till

annan firma. Detta ställer sig dock mången gång svårt beroende på att verkstäderna specialiserat sig på olika märken. Den goda arbetstillgången under senare år har även spelat in. Möjligheten att betjäna andras kunder under semesterperioden har alltså praktiskt taget varit obefintlig.

4 företag med 593 arbetare ha röstat för alternativ AF I, 6 företag med 391 arbetare för alternativ AF II och 5 företag med 547 arbetare för alternativ AF III. Ett par av dem, som röstat för alternativ I, har mer än en verkstad på samma ort och kunna således hålla dessa alternerande helstängda under semestern.

En ny semesterlag bör ge arbetsgivarna så fria händer som möjligt att förlägga och fördela tillkommande sex dagar. Arbetstillgången varierar nämligen olika platser emellan. Ostridigt är dock att alltjämt sommarmånaderna är den brådaste tiden inom bilbranschen.

Svenska metallindustriarbetareförbundet. Den tredje semesterveckan bör förläggas så, att den ger arbetstagaren bästa möjliga vila och rekreation. För den enskilde får semesterledigheten utan tvekan det bästa värdet, om hela semestern utgår i en följd. Härtill kommer att en industriarbetare med familj i allmänhet icke har råd att fira semester två gånger årligen. Ur företagets synpunkt kan säkert uppdelning av semestern i vissa fall vara önskvärd. Till övervägande del torde dock även företagen föredra, att hela semesterledigheten uttas i en följd, då detta medför de minsta störningarna i produktionen. För vissa industrier är en uppdelning av den tredje semesterveckan på enstaka dagar ogenomförbar. Så är fallet främst inom sådana områden, där kontinuerligt skiftarbete förekommer.

Bestämmelsen om att hela semestern skall utgå i en följd, bör kompletteras med möjlighet för de lokala arbetsmarknadsparterna att överenskomma om annan ordning. Enligt förbundets uppfattning vore det att föredra, om lagstiftningen innehöll regler om att semestern skall utgå odelad men gav möjlighet till viss uppdelning, därest detta ur lokal synpunkt skulle vara motiverat. Därest den tredje semesterveckan skall uttas i form av enstaka dagar, böra dessa dagar motsvara 48 timmars ledighet. Lagen bör vidare föreskriva, att semestern förlägges till sommaren.

Förbundet vill sålunda i princip förordna arbetstidsutredningens alternativ I. Överenskommelse, varom alternativ I talar, bör dock träffas mellan arbetsgivarens och arbetstagarens organisation och icke mellan arbetsgivaren och arbetstagaren. Beträffande arbetarskyddsstyrelsens eventuella prövning av rätten att uppdelning av semestern avstyrkes detta. Arbetarskyddsstyrelsen skulle vid prövning av sådana ärenden få mycket svårt att bedöma, vad som kan avses med »avsevärd olägenhet». Därtill skulle prövningen inom arbetarskyddsstyrelsen taga så lång tid i anspråk, att de anställda ej tillräckligt tidigt finge vetskap om tidpunkten för semester.

Jord- och stenindustri

Sveriges buteljglasbruks förbund. Av tekniska skäl är det nödvändigt att upprätthålla driften vid buteljglasbruken även under arbetarnas semester-

perioder. Härvid anlitas semestervikarier. Under år 1948 stoppades visserligen driften vid ett glasbruk för uttagande av gemensam semester, men detta möjliggjordes därigenom att reparation av vanna samtidigt utfördes. Vid bruk med flera vagnar söker man anpassa ugnreparationer så, att reparationsarbetena sammanfalla med semesterperioderna. Härigenom kan man nedbringa behovet av semestervikarier.

Samtliga bruk ha uttalat sig för alternativ AF II med möjlighet att uttaga den tredje semesterveckan när som helst under året. Därvid räknar man med att på grund av ugnreparation eller dylikt, driftsledig personal skall kunna användas som ersättare alternativt att den ökade ledigheten skall förläggas till sådana tider, då mindre personalkrävande tillverkning planeras.

Stenindustriens arbetsgivareförbund. Totalt driftsstopp vid företagen för uttagande av gemensam semester äger regelmässigt rum inom hela industrien. Undantag härifrån utgör dock marmor- och kalkstensindustrien, där ramsågare och postare i görligaste mån sysselsättas under hela året genom intern avlösning med semestervikarier.

Anledningen till att man funnit det lämpligt med driftsstopp är, vad beträffar granitindustrien, att brytning i stora brott icke lämpligen kan försiggå med reducerad arbetsstyrka, och att stenhuggaren måste ta semester då brytning icke pågår. Vid ett gemensamt driftsstopp kan hela industrianläggningarna överses.

De av förbunden tillfrågade företagen ha i allmänhet uttalat sig för att semestern uttas i två perioder i enlighet med alternativ AF II. För marmor- och kalkstensindustrien har dock framförts önskemål om en uppdelning av den tredje semesterveckan på flera kortare perioder till och med i form av sex fria lördagar. Företag representerande majoriteten av arbetarstyrkan ha emellertid förordat att den tredje semesterveckan förläggas i samband med julhelgen. Därest så skedde, skulle detta ur produktionsekonomisk synpunkt vara fördelaktigt. Genomförandet av en lagstadgad 3-veckorssemester skulle nämligen under sådana förhållanden icke betyda någon egentlig kostnadsökning — undantagandes löner under semester — då regelmässigt inom hela granitindustrien produktionen ligger nere i samband med julhelgen.

Lagen bör lämpligen utformas på sådant sätt att arbetsgivaren tillförsätras rätt att bestämma när arbetstagarna skola erhålla sin tredje semestervecka lika väl som huruvida denna skall uppdelas eller icke.

Beträffande yttrande av svenska fabriksarbetareförbundet se »Kenisk industri m. m.» s. 69*.

Svenska stenindustriarbetareförbundet. 3-veckorssemestern bör utgå i ett sammanhang. Som motivering härför kan bl. a. anföras, att i fråga om gat- och kantstens- samt stor- och finstensindustrierna svårigheter komma att uppstå i storbrotten, om en viss del av arbetarna skola vara frånvarande. Driften är här av sådan natur, att densamma måste pågå med hela arbetsstyrkan, för att friktioner ej skola uppstå.

Stenindustriens arbetsgivarförbund har i sitt yttrande framhållit, att den tredje semesterveckan skulle kunna förläggas i samband med uppehållet vid julhelgen. Ett sådant förfarande avstyrkes bestämt, då det är synnerligen önskvärt, att arbetarna kunna erhålla semesterledigheten under sommarmånaderna. Stenindustriens arbetsgivarförbund har även fört på tal svårigheterna med en gemensam driftsinställelse vid ramsågarna inom marmor- och kalkstensindustrien. Detta bör emellertid kunna ordnas på samma sätt som hittills, genom att ersättare sköta ramsågarnas åligganden under semestertiden.

Träindustri

Sågverksförbundet. Till förbundet äro anslutna 138 företag med ca 14 500 arbetare. Av dessa ha 37 med bortåt 9 000 arbetare besvarat av förbundet utsända frågeformulär.

Av svaren framgår att det inom sågverksindustrien är vanligt att driften nedlägges för beredande av gemensam semester. Semestern utlägges därvid vanligen under tiden maj—september med tyngdpunkten i juli. Motiven för denna semesterordning äro flera. Det vanligaste motivet är, att semestervikarier icke gått att uppbringa. Ett företag anför som speciell synpunkt mot vikariesystemet svårigheterna att bedriva ackordsarbete med ovan personal. Ett annat vanligt skäl är av mera teknisk art. Företag, som jämte sågverk ha massafabrik, förklara sålunda, att semestern vid sågverket måste kombineras med driftsstoppet i fabrikena. Detta sammanhänger med att avfallet från sågverken i form av huggflis går direkt till fabrikena och omsättes i produktionen (i vissa fall utnyttjas som bränsle). Möjlighet att lagra flisen finnes ofta icke vare sig vid sågverken eller fabrikena. Även andra driftskombinationer medföra i vissa fall ett beroende av liknande art.

Undantag från denna semesterordning — med gemensam semester under driftsstopp — gäller framför allt personal för utlastningen, timmermottagningen och barkningen samt i byggnads- och reparationsavdelningarna. Dessa undantag äga praktiskt taget generell giltighet för alla större sågverk och i varje fall för exportsågverken. Bortsett från undantaget för byggnads- och reparationspersonal, vilket bottnar i behov, som torde göra sig gällande inom alla industrier, bero de nämnda undantagsfallen på omständigheter, som sammanhänga med sågverksdriftens speciella natur och betingelser. Dessa äro av avgörande betydelse vid bedömningen av flera med en lagstiftning om 3-veckorssemestern sammanhängande problem.

I och för sig är det självklart, att företagen vilja ha största möjliga frihet i fråga om uppdelning av semestern. För sågverksindustriens del gäller emellertid även vissa speciella förhållanden, som göra en sådan frihet till en nödvändighet för en rationell drift. Medan vissa företag äro inriktade på sågning året om till och med på dubbelskift, bedriva andra företag sågning endast en kortare tid av året. Vissa företag ha artificiell torkning och äro därför relativt oberoende av väderleken medan andra företag äro beroende av att kunna utnyttja den för torkning i fria luften lämpligaste årstiden. Medan

vissa företag huvudsakligen äro inriktade på export och därmed beroende av en från landsdel till landsdel och från år till år växlande skeppningssäsong äro andra att hänföra till hemmamarknadsindustrien och relativt oberoende av öppet vatten och dylikt. De årliga timmerfångsternas storlek är beroende på, hur skogsdrivningarna utfalla. Tidpunkten för timmerfångstens ankomst till verken varierar. Vissa verk äro beroende av, när den på vattenförhållandena och dylikt beroende tillsläppningen av timret i flottlederna kan börjas, när skiljningen vid skiljeställena börjar och hur snabbt denna kan bedrivas. Att med dessa från år till år, från landsdel till landsdel och från verk till verk varierande förhållanden kunna ange något eller några alternativ för semesterns utformning är icke möjligt. För sågverksindustrien är det därför synnerligen angeläget att företagen få full frihet att uppdelat och förlägga en eventuell 3-veckorssemester.

Sveriges träindustriförbund. Förbundet har erhållit uppgifter från 40 företag med sammanlagt 5 896 arbetare. Av dessa ha 36 med 5 477 arbetstagare förklarat sig stoppa driften för uttagande av gemensam semester. Såsom skäl härför har i huvudsak angetts att det av driftstekniska skäl vore omöjligt eller svårt att hålla företaget i gång till viss del under det att större eller mindre delen av arbetstagarna åtnjuta semester. 4 företag med tillhoppa 419 arbetstagare ha förklarat sig uppehålla driften under semesterperioden i begränsad omfattning utan anlitan av semestervikarier. Allmänt har betonats svårigheten att finna semestervikarier.

3 företag med 1 230 arbetstagare ha föredragit 3-veckorssemestern i ett sammanhang. 16 företag med 1,981 arbetstagare föredra semestern uppdelad i två perioder och 21 företag med 2 485 arbetstagare ha förklarat sig föredra alternativ AF IV. Flera av de företag som föredra alternativ AF II tänka sig den mindre perioden förlagd till julhelgen eller omkring nyår.

Svenska träindustriarbetareförbundet. Semestern bör utformas så, att en sammanhängande ledighet av tre veckor erhålles. Ur arbetstagarnas synpunkt torde det väl icke råda någon tvekan om att en sammanhängande ledighet är att föredra med hänsyn till möjligheterna att på bästa sätt utnyttja ledigheten för rekreation och vila.

Det är å andra sidan klart, att en utökad sammanhängande semester i vissa fall kommer att medföra svårigheter av driftsteknisk art, exempelvis vid många sågverk i fråga om timmermottagning och utlastningsarbeten. Dessa svårigheter ha emellertid hittills klarats genom alterniering av personal eller genom förläggning av semestern till tider, då ifrågavarande arbeten varit av mindre omfattning. Man bör i fortsättningen kunna förfara på samma sätt.

Sågverksförbundet ifrågasätter, att företagen skulle få full frihet att uppdelat och förlägga semestern. En sådan ordning kan icke godkännas. Enligt förbundets mening bör lagen liksom hittills innehålla bestämmelse om att semestern skall utgå i ett sammanhang och om möjligt förläggas till sommaren. I fråga om förläggningen böra parterna ha frihet att genom förhandlingar avgöra under vilka tider semestern skall utgå.

Pappers- och grafisk industri

Pappersmasseförbundet. Av svar, som inkommit på en rundfråga bland företag anslutna till förbundet, framgår att under 1948 mer än $\frac{3}{4}$ av fabrikererna stoppade driften för att bereda driftsarbetarna gemensam semester. Som skäl för semesterstoppet angåvo flertalet företagare svårigheten eller omöjligheten att under nuvarande förhållanden på arbetsmarknaden erhålla yrkesskickliga semestervikarier. Några uppgåvo, att de stoppade driften för att kunna utföra nödvändiga reparations- eller nybyggnadsarbeten, eller angåvo både denna orsak och svårigheten att skaffa semestervikarier som skäl för semesterstoppet. Det bör i detta sammanhang framhållas, att det som regel icke är nödvändigt att göra ett sammanhängande, längre uppehåll i driften för sådana reparationsarbeten, som vanligen förekomma i en massafabrik. Detta bestyrkes bl. a. därav, att pappersmassefabrikererna i flertalet övriga massaproducerande länder drivas upp till 360 dygn per år.

Vid val av alternativ för semesterns utformning ha så gott som samtliga företag föredragit möjligheten att uppdelas semestern på två eller flera perioder framför alternativet med en sammanhängande semesterperiod. En uppdelning av den tredje semesterveckan på ett antal lördagar skulle dock medföra så korta driftsperioder, att massans kvalitet härigenom skulle försämrast.

Det är uppenbart, att företagen önska största möjliga valfrihet i fråga om semesterns förläggning. Ett år kan det vara lämpligt att göra ett längre sammanhängande sommaruppehåll i driften för att möjliggöra reparationer och nybyggnadsarbeten, ett annat år, då inga större reparationsarbeten erfordras, kan det vara till större gagn att förlägga de extra semesterdagarna till annan del av året exempelvis låta dem utgå i anslutning till jul- och nyårshelgerna eller pingsthelgen.

Den nuvarande semesterlagen innehåller ingen tvingande bestämmelse om att semestern skall förläggas till viss del av året utan endast en anvisning om att semestern såvitt möjligt bör förläggas till sommartid. Det är av synnerligen stor vikt för pappersmasseindustrin, att en eventuell förlängning av semestertiden icke kompletteras med en lagregel, som inskränker arbetsgivarens rätt att sprida semestern. Enligt det för pappersmasseindustrin gällande kollektivavtalet kan semestern spridas året runt. Om arbetsgivaren emellertid inställer driften för att bereda arbetarna gemensam semester, skall semestern enligt avtalet normalt förläggas till tiden 1 maj—30 september. För att motverka den minskning av produktionen — med höjda självkostnader och minskad export som följd — vilket ovillkorligen skulle bli resultatet av en ökad allmän semester, måste företagen inom pappersmasseindustrin ha full frihet att bestämma semesterns förläggning.

Pappersmasseförbundet vill särskilt framhålla, att om det skulle ifrågakomma att obligatoriskt förlägga en viss del av semestern till sommaren — vilket förbundet i och för sig anser olämpligt — bör såsom sommartid räknas icke endast månaderna juni—augusti utan såsom hittills inom pappersmasseindustrin tiden maj—september.

Sveriges pappersbruksförbund. Av de svar, som inkommit från pappersbruken på av förbundet ställda frågor, framgår, att gemensam semester är vanlig i driften. Däremot ha de anställda i underhålls- och reparationsavdelningarna erhållit semester på annan tid. Motivet för gemensam semester i driften är huvudsakligen att en annan ordning skulle kräva ett betydande antal ersättare, vilka icke skulle kunna få full sysselsättning året runt. För närvarande föreligger för övrigt icke möjlighet anskaffa sådana. Vidare innebär ett inställande av driften under semestern vissa påtagliga fördelar vid utförandet av nybyggnads- och reparationsarbeten.

Vad beträffar alternativen för semesterns förläggande framgår det vidare av svaren, att företagen vill ha möjlighet att fritt välja år från år. Förhållandena växla vid samma pappersbruk, och de olika brukens förutsättningar variera likaledes. Även om de flesta föredra att förlägga den tredje veckan i anslutning till jul- och nyårshelgen eller till annan tid på året, då det passar med ett längre driftsstopp med hänsyn till reparationer eller nyinstallationer, vill man dock tillförsäkra sig möjligheten att dela den tredje semesterveckan, när detta visar sig ur driftssynpunkt förmånligare. Det framhålles sålunda i ett flertal svar, att det är synnerligen önskvärt att möjlighet ges att uttaga den tredje veckan vid den tidpunkt på året, då det passar bäst ur driftssynpunkt, antingen hela veckan på en gång eller uppdelad på flera tillfällen.

En uppdelning av den tredje semesterveckan på ett antal lördagar skulle dock enligt mångas uppfattning vara olycklig ur produktionssynpunkt. Därigenom skulle den driftstid, som erfarenhetsmässigt visat sig vara den värdefullaste gå förlorad (försämrad kvalitet efter varje stopp; bästa kvalitet i slutet på veckan).

Om det skall vara möjligt att inskränka de för produktionen skadliga verkningarna av en tredje semestervecka till det minsta möjliga, är det nödvändigt att företagens synpunkter beaktas. I arbetstidsutredningens skrivelse till svenska arbetsgivareföreningen angives, att semestern om möjligt skall förläggas till sommaren. Denna rekommendation bör av här angivna skäl itgå, i varje fall beträffande den tredje semesterveckan.

Svenska pappersindustriarbetareförbundet. Den överväldigande majoriteten av pappersindustriens arbetare föredra utan tvekan en sammanhängande semester under den egentliga sommaren. Att så är fallet bör icke förvåna. Arbetare, som året runt i sitt arbete — förlagt till dygnets alla tider — äro instängda i mer eller mindre otrevliga arbetslokaler, äro otvivelaktigt i behov både av längsta möjliga sammanhängande ledighet och av att denna förläggas till den årstid då sådan friluftsvistelse är möjlig som de ekonomiska resurserna tillåta. De vanliga sätten för tillgodogörandet av vintersemester äro i allmänhet för dyrbara för arbetare.

Därest det förutnämnda önskemålet av olika skäl icke kan tillmötesgå i lagstiftningen, bör under alla förhållanden minst två veckor förläggas i ett sammanhang och under den egentliga sommartiden. Med sommartid bör då

beträffande södra och mellersta Sverige avses tiden midsommar—augusti. För Norrland bör av klimatiska skäl som sommartid anses tiden 15 juli—31 augusti.

Svårigheterna för pappersindustriens del att förlägga semestrarna under nämnda tider böra icke vara avskräckande stora, vilket erfarenheten visat. Det torde under de år som gått sedan semesterlagstiftningens tillkomst vara endast undantagsvis som 2-veckorssemestern förlagts före midsommar eller efter augusti månads utgång. Den tredje semesterveckan bör erhållas osplittrad. Uppdelning i två eller flera perioder bör endast kunna förekomma efter överenskommelse mellan arbetsgivaren och arbetaren. Därest arbetsgivaren tillerkännes ensidig rätt att bestämma om dylik uppdelning, blir förmånen av 3-veckorssemestern i många fall illusorisk för arbetarna.

Grafiska arbetsgivareförbunden. Tidigare ansågs det särskilt inom tryckeri-, bokbinderi- och klichéfacken nödvändigt, att driften upprätthölls, varför under semesterperioderna ofta semestervikarier anlätades, under det att inom emballage- och tapetindustrien driften ofta stoppades för uttagande av gemensam semester. På grund av bristen på semestervikarier har det även i de förstnämnda facken ofta visat sig nödvändigt att införa gemensamhetssemester. Fortfarande är det dock flera företag, som med hänsyn till utgivandet av periodiska arbeten samt brådskande leveranser äro nödsakade att hålla driften igång, åtminstone i begränsad omfattning.

Förbundet kan i detta sammanhang icke underlåta framhålla, att fackorganisationerna ibland sökt etablera ett visst motstånd mot att semestern uttages för samtliga anställda på en gång. Orsaken synes vara de olika arbetarnas individuella önskemål beträffande semesterförläggning med hänsyn till familjeförhållanden, semesterhem och dylikt.

Inom tryckeri-, bokbinderi- och klichéanstaltfacken torde den uppfattningen överväga, att, om en lagstadgad 3-veckorssemester införes, semestern bör uttagas med en period omfattande två veckor i ett sammanhang under sommaren och resterande sex dagar i två eller flera perioder under året. Inom emballage- och tapetindustrien torde däremot intresse föreligga att lägga hela semestern i ett sammanhang.

Med hänsyn till olika omständigheter bör i en eventuell lagstiftning endast fastslås semestertidens längd samt att arbetsgivaren skall äga rätt att förlägga semestern på sätt han finner lämpligt, dock att minst 12 dagars sammanhängande semesterledighet bör förläggas till sommarmånaderna.

Tidningarnas arbetsgivareförening och aktiebolaget samorganisationen ha i sina yttranden i huvudsak anslutit sig till alternativ AU II och förorda sålunda en uppdelning av semestern.

Livsmedelsindustri

Sveriges bageriidkareförening. På grund av bagerinäringens natur har det icke varit möjligt att under semestertiden helt nedlägga verksamheten. Bage-

rierna framställa en färskvara, som regelmässigt måste försäljas samma dag som den tillverkas eller någon dag därefter. Härav följer att i varje fall de företag, som ha leveranser till återförsäljare, vilket är fallet med huvuddelen av föreningens medlemmar, däribland samtliga större företag, för att kunna fullfölja sina åligganden måste ha produktionen oavbrutet igång. Även för de mindre företag, som sälja bröd endast i egen affär, är det av vikt att icke kunderna på grund av affärens stängning tvingas göra sina inköp på annat håll. Icke heller dessa mindre företag ha därför brukat vara stängda för semester.

För att 3-veckorssemestern skall kunna genomföras inom bagerinäringen fordras att densamma får uppdelas. Detta är nödvändigt för att bageriföretagen fortlöpande skola kunna få fram erforderliga brödkvantiteter för försäljning. Semestrarna måste därför uttagas successivt. På de allra flesta håll är efterfrågan störst sommartid. Många bagerier ha därför redan nu stora svårigheter att förlägga semestrarna inom den fastställda tiden. Härtill bidrager givetvis, att ersättare för de arbetare, som äro på semester, för närvarande knappast kunna uppbringas. Vid en utökning av semestern lär det därför bli ofrånkomligt, att företagen i bageribranschen få rätt att förlägga den del av semestern, som överstiger två veckor, till tidpunkt under vinterhalvåret, då belastningen är mindre. Av de uppställda alternativen torde sålunda alternativ AU II vara det för bagerinäringen minst betungande.

De för bageriföretagen mest arbetsfyllda dagarna i veckan äro fredag, lördag samt måndag. Att ge en arbetare en enstaka semesterdag i anslutning till en söndag är sålunda i regel svårt att ordna, i varje fall om icke kompetent ersättare finnes att tillgå.

Sveriges chokladindustriförbund. Som vanligt är inom branschen stoppades 1948 driften vid samtliga redovisade chokladfabriker för uttagande av semester. Denna semesterordning motiveras av att det på grund av tekniska, ekonomiska och arbetsmarknadspolitiska skäl visat sig fördelaktigt att helt stoppa driften under semestern för utförande av årligen återkommande reparations- och översynsarbeten.

Införes tre veckors semester skulle företagen allmänt välja att förlägga densamma enligt alternativ AF II. Den tredje veckan torde i de flesta fall komma att förläggas till jul- och nyårshelgerna. Fabrikerna bruka ändå stå stilla i samband med dessa helger för utförande av reparationer och översyn, som i regel göres två gånger om året. Från jul och ett par veckor framåt råder enligt gängse praxis ett uppehåll i fabrikernas försäljning. Detta i förening med svårigheterna att vid dessa helger uppehålla en rationellt ordnad produktion gör denna tid särskilt lämpad för utförandet av reparationer och översyn.

Bryggeriarbetsgivareförbundet. Bryggeriindustrien är en utpräglad säsongindustri. Försäljningarna äro koncentrerade till sommarmånaderna och de större helgerna. Under månaderna maj—september 1948 uppgick sålunda försäljningarna till inemot $\frac{2}{3}$ av hela årsomsättningen. Till följd härav måste driften under sommarhalvåret upprätthållas icke blott i oförändrad utar till

och med i ökad omfattning. Härav följer, att det för bryggeriindustriens del icke är möjligt att åstadkomma större koncentration av semestrarna till sommarmånaderna. Vid en utökning av semestern synes därför alternativ AF II vara att föredra. Detta förutsätter dock att industrien som hittills erhåller möjlighet att förlägga den ena semesterperioden om föreslagna två veckor till månaderna maj—september. Därefter skulle den tredje semesterveckan kunna uttas under senhösten eller förvintern, då omsättningen är mindre än under andra delar av året. I detta fall skulle semestrarna till viss del kunna genomföras genom omplacering av personal, varför extra personal icke skulle behöva anlitas i samma utsträckning som under sommarsemestrarna. Till december eller januari torde det icke bli möjligt att förlägga några semestrar på grund av de ökade försäljningarna i samband med jul- och nyårshelgerna.

Svenska livsmedelsarbetareförbundet. Förbundet delar bageriidkarföreningens uppfattning, att det torde bli svårt att helt stänga bageriföretag under tre veckor. Däremot är förbundet icke helt ense med föreningen om, att ett oeftergivligt villkor för en utsträckning av semestern skulle vara en uppdelning av densamma. Att svårigheter under senare år att anskaffa vikarier föreläggat är riktigt. Vissa lättnader synas emellertid ha uppstått på senare tid. Förbundet har dock intet att erinra emot om i lagtexten införes den bestämmelsen, att grundregeln skall vara »sammanhängande», men att uppdelning må kunna ske i de fall de avtalsslutande parterna av olika skäl därom enas. Vad som föranlett förbundet att intaga denna ståndpunkt, är bl. a. att det syfte som man med en utökning av semestern vill uppnå, ökad rekreation för arbetstagarna, icke kan ernås med uppdelning. Förbundet har därmed icke förringat värdet av semester jämväl under vintertid. Detta förutsätter dock en längre semestertid per år.

Svenska bryggeriindustriarbetareförbundet. Mest önskvärt vore att semestern kunde utformas enligt alternativ AU I. Om detta icke är möjligt bör under alla förhållanden två veckor av semestertiden utgå under sommarhalvåret. Den tredje veckan bör då kunna förläggas till tid som de avtalsslutande parterna äga träffa överenskommelse om. Skulle de avtalsslutande parterna härvid icke kunna uppnå enighet bör frågan avgöras av arbetarskyddsstyrelsen.

Textilindustri

Sveriges textilindustriförbund. Förbundet har inhämtat uppgifter från de större medlemsföretagen. Svar ha inkommit från 60 företag med sammanlagt 33 500 arbetare.

Enligt en till gällande avtal fogad protokollsanteckning ha arbetsgivarna förklarat sig villiga att förlägga semestern under juli—augusti och såvitt möjligt ej efter den 15 augusti. Därjämte har utlovats, att arbetsgivarna som hittills skola söka bereda huvudparten av ett och samma företags arbetare samtidig semester.

De inkomna svaren utvisa, att nyssberörda ordning allmänt iakttogs samt

att driften stoppades vid fabrikerna för uttagande av gemensam semester. Undantag förekommo endast vid tre företag och voro föranledda av speciella skäl.

Det bör nämnas att en del företag, där driften stoppades för att bereda arbetarna gemensam semester, sågo sig föranlätna att på hemställen av icke semesterberättigade arbetare träffa särskilda anordningar för driftens upprätthållande i begränsad omfattning. Syftet var att bereda dessa arbetare arbetsinkomst under den tid, de eljest hade måst permitteras. Tillgripande av dylika anordningar hade i förekommande fall framtvungats av den stora rörlighet, som blivit vanlig bland arbetarna särskilt i vissa städer.

De olika alternativen för semesterns utformning ha ansetts i första hand lämpliga i nedan angivna utsträckning.

Alternativ	Antal medlemsföretag	Antal arbetare
AF I	21	10 564
AF II	14	4 910
AF III	8	8 037
AF IV	17	9 997
Summa	60	33 508

Företagen ha i en del fall särskilt motiverat valet av alternativ. Av dem, som ansett alternativ AF I lämpligast, har därvid framhållits,

att vid uttagande av semester på en gång driftsstörningarna bli mindre än om semestern utsprides i flera omgångar.

att maskinpark och fabriksbyggnader kunna underkastas grundlig översyn samt att erforderliga årligen återkommande reparationer och underhållsarbeten kunna utföras,

att nödiga avslutningsarbeten, som måste utföras inom vissa avdelningar såsom färgerier och beredningsverk, skulle ökas vid uppdelad semester.

att medlemmar av samma familj, som arbeta vid visst företag, få semester samtidigt,

att viss ledighet alltid brukar begäras i samband med semester av personal, som av olika skäl önskar vissa jämkningar i tiden för ledigheten, och att dylika framställningar begränsas till antalet om man endast har en semesterperiod, samt

att olovlig frånvaro, som hittills varit vanlig före och efter semestern, möjligen reduceras, vilket skulle vara av värde både ur driftssynpunkt och för personalen.

Beträffande alternativ AF I har å andra sidan av företag som befunnit sig böra föredra övriga alternativ framhållits, att ett avbrott i driften omfattande 3 veckor vore för långt för att de i rätt tid skulle kunna fullgöra leveranser av vissa säsongvaror.

De företag, som funnit alternativ AF II lämpligast, ha såsom motivering anfört, att särskilt när arbetsveckorna vid jul och nyår avbrytas av helgdagar, det icke är möjligt att förmå flertalet av de kvinnliga arbetarna att under

mellandagarna arbeta i fabriken. Därför har man i åtskilliga fall sett sig nödsakad att då inställa driften och i stället begagna arbetsdagarna mellan jul och nyår för utförande av underhålls- och reparationsarbeten.

Av företaget, som ansett alternativ AF III eller AF IV lämpligast, har framhållits,

att förkortningen av driftstiden och därmed produktionsminskningen skulle vid semesterns förläggning enligt dessa alternativ bli så liten som möjligt,

att frånvaro utan laga förfall varit relativt stor i samband med vissa helgdagar ävensom på lördagar särskilt under sommaren, vilket medfört svårigheter för upprätthållande av rationell drift, vilket i särskild grad gällde för fabriker, där 2-skiftarbete förekommer och vilka i åtskilliga fall nödgats att under sommaren inställa andra skiftet på lördagar,

att ifrågasvarande alternativ erbjöde för arbetarna den fördelen, att de vid lämpligt val av semesterdagar icke åsamkades så stor minskning i sin veckoförtjänst som hittills varit fallet på grund av helgdagar och därmed sammanhängande permitteringar, samt

att — med hänsyn till den omfattning, som olovligt uteblivande från arbetet under lördagarna sommartid tagit på vissa håll — semester under 6 lördagar på sommaren finge anses vara fördelaktigt för personalen ur rekreationssynpunkt samt för företagen ur den synpunkten, att om någon tillverkningsprocess eller annat arbete utgör en »trång sektion», arbete för dess utjämning kan utföras under de fria lördagarna av icke semesterberättigade arbetare eller av arbetare, som finge uttaga sina fria lördagar vid annan tidpunkt.

Av de ingångna svaren framgår att i fråga om semesterns förläggning åsikterna äro synnerligen delade. Enligt förbundets mening torde det därför få anses vara uteslutet att i fråga om förläggningen av en utökad semester begränsa möjligheterna till enbart ett alternativ. Bestämmelser böra i stället utformas så, att de tillförsäkra vederbörande arbetsgivare rätt att avgöra, i vilken ordning och på vilka dagar den utökade semestern skall utgå.

Svenska textilarbetareförbundet. Bland textilarbetarna finnes ett mycket utbrett önskemål om att få den ökade semestern förlagd i ett sammanhang på sommaren. Ställningstagandet motiveras av att medlemmarna anse sig få ut mera av ledigheten på det sättet. En uppdelning av semestern med en vecka under vintern skulle av ekonomiska skäl till stor del resultera i att arbetarna stanna hemma utan möjlighet till behövt miljöombyte. Endast ett fåtal av textilindustriens anställda ha ekonomiska möjligheter att rationellt utnyttja en vintersemester. För att tillmötesgå de fall, då det även bland arbetarna finnes önskemål om att få semestern uppdelad, bör lagen lämna möjlighet till överenskommelse härom. En förutsättning för dylik överenskommelse bör dock vara, att densamma biträdes av det stora flertalet av de berörda arbetarna.

Beklädnadsindustri

Sveriges konfektionsindustriförbund. Frågeformulär ha utsänts till de större medlemsföretagen och svar ha ingått från 46 företag sysselsättande sammanlagt drygt 13 000 arbetare.

De angivna svaren utvisa, att år 1948 driften stoppades för uttagande av gemensam semester vid samtliga företag på ett undantag när. Vid det arbets-system, som i regel användes vid konfektionsfabrikerna vilket bygger på flytande tillverkning, torde det knappast vara görligt att tillämpa annan semesterordning.

Enligt i svaren gjorda uttalanden ha de olika alternativen för 3-veckors-semesterens utformning ansetts i första hand lämpliga i följande usträckning:

Alternativ	Antal medlemsföretag	Antal arbetare
AF I	9	2 710
AF II	23	6 985
AF III—IV	14	3 509
Summa	46	13 204

I den mån medlemsföretagen motiverat valet av angivna alternativ, har av dem, som föredragit alternativ AF I, framhållits att vid uttagande av hela semestern i ett sammanhang under sommarmånaderna driftsstörningarna bleve minst.

De företag, som funnit alternativ AF II vara det lämpligaste, ha åberopat, att ett relativt stort antal av deras kvinnliga arbetare hade sina föräldrahem på andra orter och därför ofta begärde permission i samband med jul- och nyårshelgerna för att besöka sina hem. Härjämte åberopas att olovlig frånvaro i betydande grad förekommer under mellandagarna. Det vore därför förenat med svårigheter att då upprätthålla driften i rationell omfattning. På visst håll hade man därför redan nu brukat inställa driften mellan jul- och nyårshelgerna. Mellandagarna ha då utnyttjats till inventering inom fabriks- och lageravdelningar ävensom till översyn av maskiner och verktyg. Slutligen har av företag, som förklarat sig anse alternativ AF IV vara lämpligast, anförts, att vid detta alternativ produktionsminskningen skulle bli minst. Därjämte hade vid åtskilliga fabriker arbetarna brukat uppvisa en mycket hög frånvaroprocent särskilt på lördagar under sommarmånaderna ävensom på dagar, som inföllo i nära anslutning till vissa helger.

Av de ingångna svaren å det utsända frågeformuläret framgår, att i fråga om förläggningen av en utökad semester åsikterna angående lämpligaste alternativ äro synnerligen delade. Enligt förbundets mening torde det därför få anses utslutet att i fråga om förläggningen av en utökad semester begränsa möjligheterna till enbart ett alternativ. Bestämmelserna beträffande semesterens förläggning böra utformas så, att arbetsgivaren tillförsäkras rätt att avgöra, i vilken ordning semestern skall utgå.

Svenska beklädnadsarbetareförbundet. Till vad som anföres i skrivelse från Sveriges konfektionsindustriförbund har förbundet i stort sett icke någon avvikande mening, utom beträffande förbehållet att arbetsgivaren ensam skulle äga rätt att avgöra i vilken ordning och under vilka dagar semestern skall utgå. Denna fråga bör kunna ordnas genom överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetare.

Den allmänna uppfattningen bland beklädnadsarbetareförbundets medlemmar synes vara den, att 3-veckorssemestern bör förläggas i ett sammanhang under sommaren. Inom konfektionsindustrin torde detta heller icke medföra några större olägenheter. Inom hantverket bör även samma system vara möjligt. Här kan emellertid föreligga behov av att icke alla arbetare erhålla sin semester samtidigt.

Förbundsstyrelsen har för sin del den uppfattningen att 3-veckorssemestern bör förläggas i ett sammanhang under sommaren. Bestämmelserna böra dock avfattas så att de ge möjlighet att genom särskild överenskommelse förlägga den tredje veckan på annat sätt när båda parter härom äro ense.

Garverier

Svenska garveriidkareföreningen. Uppgifter ha inhämtats från sammanlagt 18 garverier.

Av de inkomna svaren framgår, att 14 företag helt stoppat driften för gemensam semester medan 4 upprätthöllo driften i begränsad omfattning.

Samtliga företag med ett undantag förorda att även 3-veckorssemestern skall uttagas gemensamt. Meningarna äro dock delade beträffande fördelningen av de sex överskjutande dagarna. De olika alternativen förordas i ungefär samma omfattning. Från flera håll har det hävdats, att arbetsgivarna böra få möjlighet att själva bestämma, när semestern skall förläggas.

De förenade förbunden. Inom garveriindustrin bör semestern lämpligen utgå i ett sammanhang enligt alternativ AU I. Motiveringen härför är att arbetsoperationerna inom denna industri äro tidsbestämda på så sätt att sedan en hud tagits i arbete måste beredningen föras fram till ett visst stadium enligt ett givet tidsschema. Detta är nödvändigt om icke huden skall ta skada eller bliva helt förstörd. Företagen stanna därför i allmänhet driften helt under den gemensamma semestern. Detta är ur ekonomisk synpunkt fördelaktigast.

Skoindustri m. m.

Svenska skofabrikantföreningen. Frågeformulär ha utsänts till de större företagen. Svar har ingått från 35 skofabriker.

Vid skofabrikerna stoppades år 1948 driften undantagslöst för uttagande av gemensam semester. I övervägande antalet fall har som motiv härför åberopats, att tillverkningen av skor sker kontinuerligt. Den ena arbetaren är sålunda beroende av den andra liksom avdelningarna av varandra.

I frågan om förläggningen av en eventuell tre veckors semester ha uppfattningarna varit mycket delade. Största antalet (13) ha dock förordat alternativ AF II, varvid de föreslagit, att två veckor förläggas till sommaren såsom för närvarande och sex dagar i samband med jul- och nyårshelgen. Detta sammanhänger med att de flesta skofabriker enligt gammal praxis nedlägga driften mellan jul och nyår och ibland även ytterligare några dagar in på nya året. Driftsuppehållet användes av fabriker till att överse maskiner, vidtaga omändringar i fabriken, städning m. m. En ändring av denna praxis önskas ej heller från arbetarsidan. Särskilt den kvinnliga personalen, vilken utgör nära hälften av arbetarantalet, skulle säkerligen i mycket stor utsträckning ändå vara frånvarande då. Enligt uttryckligt uttalande från arbetarsidan strider detta uppehåll icke mot den inom skoindustrien avtalsenliga skyldigheten att hålla full sysselsättning.

Ett mindre antal (8) har föredragit alternativ AF I med sammanhängande 3-veckorssemester under sommaren.

Några (6) ha stannat för alternativ AF IV med sex fria lördagar. Härvid har i allmänhet åberopats, att särskilt de kvinnliga arbetarna i alla fall själva taga sig ledighet i stor utsträckning under lördagarna.

6 företag slutligen ha förordat alternativ AF III med två veckor under sommaren och sex dagar i två eller flera perioder. Därvid är att märka, att bland dessa sex finnas tre mycket stora företag. Dessa företag, som representera ca 30 % av arbetarantalet, ha ansett detta alternativ fördelaktigast, emedan det ger möjlighet förlägga de sex tillkommande semesterdagarna på ett sådant sätt, att minsta möjliga arbetstid förloras.

Svenska sko- och läderindustriarbetareförbundet. Förbundet kan vitsorda de delar av skofabrikantföreningens yttrande som rör de tekniska detaljerna, exempelvis nödvändigheten av att semester uttages samtidigt för alla vid en fabrik anställda. Likaså är det riktigt att arbetstagersidan erkänt, att brott icke föreligger mot stadgandet om full sysselsättning, om viss ledighet förekommer i samband med julhelgen.

Förbundets önskemål beträffande 3-veckorssemester kan formuleras så att denna helst bör utgå i en följd och förläggas till högsommaren, som är en mellansäsong för skofabriker. Bland medlemmarna äro dock uppfattningarna delade. Därvid torde önskemålen gruppera sig i följande ordning; tre veckor i följd, tredje veckan fördelad på fria sommarlördagar och slutligen den tredje veckan under vinterhalvåret.

För att kunna tillgodose olika önskemål och få till stånd en rättvis avvägning kan det ifrågasättas om det icke vore lämpligt att parterna på arbetsmarknaden, antingen huvudorganisationerna eller parterna lokalt, få söka finna den för vederbörande bäst lämpade lösningen av den tredje semesterveckans förläggning.

Kemisk industri m. m.¹

Svenska arbetsgivareföreningens allmänna grupp. Frågeformulär ha tillställts 99 företag, av vilka 65 inkommit med svar.

Av de inkomna svaren synes framgå att den kontinuerligt skiftgående industrien exempelvis ferrolegeringsverken, gasfabrikerna, den kemiska industrien, porslinsindustrien och viss kemisk-teknisk industri, framför allt färgverken, icke kunna stoppa driften och ge sina arbetare gemensam semester. Med eller utan anlitande av semestervikarier — allt beroende på tillgången på yrkesvant folk — ha dessa i möjligaste mån sökt uppehålla driften i oförändrad omfattning.

Övrig industri däremot har i de flesta fall kunnat bereda sina arbetare gemensam semester genom att helt stoppa driften.

Flertalet företag ha i fråga om 3-veckorssemesterns utformning förordat alternativ AF II eller IV. Majoriteten tycks dock föredra alternativ II, med en tredje semestervecka förlagd i samband med julhelgen.

Om tre veckors semester införes är det icke troligt att detta nämnvärt skulle påverka nuvarande ordning för semesterns förläggning. En del av företagen, som med hänsyn till produktionsekonomiska synpunkter så kunna, komma givetvis att bereda arbetarna en sammanhängande ledighet på sommaren. Övriga företag komma att förlägga den tredje semesterveckan antingen i samband med julen eller i form av fria lördagar på sommaren. Lagen bör därför utformas på sådant sätt att det står arbetsgivaren fritt att bestämma, under vilken tid av året vederbörande skall erhålla sin tredje semestervecka och om denna skall uppdelas eller icke.

Svenska fabriksarbetareförbundet. Semestern bör utformas enligt arbetstidsutredningens alternativ I. Alternativ II kan förbundet icke biträda. Arbetsgivarens ensidiga rätt att enligt detta alternativ dela semestertiden kan medföra risk för att en del arbetstagare bli ur stånd att tillgodogöra sig semesterledigheten vid lämplig tidpunkt. Att dela upp den tredje semesterveckan i ett antal fria lördagar under viss del av året, exempelvis sommartid, utgör heller icke någon god lösning. En stor del av arbetstagarna skulle nämligen sakna möjligheter att på avsett sätt utnyttja de enstaka semesterdagarna.

Industriell verksamhet i allmänhet.

Svenska industritjänstemannaförbundet. Arbetsgivarsidans yttrande visar tydligt, att förhållandena ställa sig mycket olika i olika branscher i frågan om utformningen av 3-veckorssemestern. Ur arbetstagersynpunkt skulle det måhända vara fördelaktigast med en föreskrift att semestern skall utgå i ett sammanhang och att uppdelning endast skall kunna ske efter överenskommelse. Med hänsyn till de svårigheter detta skulle medföra på sina håll inom

¹ Här redovisade yttranden avse icke enbart kemisk industri. Svenska arbetsgivareföreningens allmänna grupp inrymmer sålunda ett stort antal företag, som äro att hänföra till andra näringsgrenar. Samma är förhållandena med svenska fabriksarbetareförbundet, vars yttrande dock i främsta rummet avser den kemiska industrien samt jord- och stenindustrien.

industrien, torde dock lagen icke kunna konstrueras på detta sätt. Visserligen skulle man då kunna som regulativ ge arbetarskyddsstyrelsen befogenhet att medge dispens. Ett sådant förfarande skulle dock måhända ge upphov till olägenheter och verka byråkratiskt.

För att ge arbetstagarna möjlighet att erhålla semester vid lämpligaste tid utan att ingreppen i produktionen bli större än nödvändigt synes det därför vara lämpligt att tillämpa alternativ AU II. En uppdelning av den tredje semesterveckan bör då kunna ske efter särskild överenskommelse mellan parterna.

Byggnadsverksamhet

Svenska byggnadsindustriförbundet. Av 89 medlemsföretag, som lämnat uppgifter, ha 60 meddelat, att driften helt eller delvis upprätthållits under semestern. Vid övriga har driften helt stoppats. Många företag ha i svaren uppgivit, att de haft driftsstopp vid vissa arbetsplatser och partiell drift på andra under semestern.

Endast 7 medlemmar ha ansett alternativet med tre veckors sammanhängande semester vara att föredraga medan 47 uttalat sig för alternativ AF II. Alternativ AF III har biträttats av 10 medlemmar och AF IV av 25.

Glasmästeribranschens arbetsgivareförbund. Flertalet företag inom branschen stänga rörelsen för gemensam semester, i regel i början av juli. Ett fåtal större firmor förlägga semestrarna successivt, varvid personalen uppdelas i t. ex. tre grupper. Motiven för denna semesterordning är att inga yrkeskunniga ersättare finnas att få. I de mindre företagen deltagar arbetsgivaren ofta själv i arbetet och har icke någon annan arbetsledare, varför han själv också tar semester samtidigt med arbetarna. De större firmorna hålla sin rörelse öppen av serviceskäl. Semesterperioden sammanfaller med den tid av året, som trots alla ansträngningar fortfarande är byggnadsverksamhetens högsäsong.

Enligt regeln att man av flera onda ting väljer det minst onda är givetvis alternativ AF III respektive IV att föredra och därefter alternativ II. Tre veckors semester koncentrerad till sommaren skulle innebära en mycket allvarlig inskränkning i byggnadssäsongen.

Målarmästarnas riksförening Inom målerifacket har semestern företrädesvis varit koncentrerad till månaderna juni—augusti. En del måleriföretag ha tillämpat gemensamhetssemester och därunder nedlagt driften.

Gemensamhetssemester skulle icke bli allmännare genom en utsträckning av semestertiden till tre veckor. Ju längre semestern blir, ju svårare är det att tillämpa gemensamhetssemester, enär högsäsong är rådande inom yrket under sommarmånaderna.

Om tre veckors semester införes är det nödvändigt, att densamma får uppdelas. Om hela semestern uttas sommartid, bli målningsentreprenadernas färdigställande fördröjt. Förlägges den andra semesterperioden till vintern,

bli olägenheterna avsevärt mindre, enär viss arbetslöshet då är rådande inom yrket.

Rörledningsfirmornas arbetsgivareförbund. Förbundet har inhämtat yttranden från en del större företag inom rörbranschen.

Av de inkomna yttrandena framgår att driften år 1948 i flertalet fall upprätthölls under semesterperioden i begränsad omfattning utan anlitan- de av semestervikarier. Endast i ett par fall upprätthölls driften i oförändrad omfattning.

Anledning till att driften i viss omfattning upprätthölls under semestern var i allmänhet att rörfirmorna utförde mycket arbete (särskilt reparationsarbete) inom fabriker och industrier samt en del andra brådskande arbeten. Med hänsyn härtill måste en viss styrka alltid finnas tillgänglig. I övrigt har man i allmänhet sökt att så mycket som möjligt förlägga semestern samtidigt med byggnadsindustriens.

Av de tillfrågade firmorna ha så gott som samtliga uttalat sig för att en eventuell 3-veckorssemester utformas enligt alternativ AF II.

Svenska byggnadsarbetareförbundet. Det är av stor vikt att tiden för den längre semesterledigheten förläggas så, att största möjliga rekreation ernås. De klimatiska förhållandena i vårt land äro sådana, att om en vintersemester skall åstadkomma verklig vila, måste den förläggas till platser, där sol och hög luft kan åtnjutas. De flesta arbetargrupper torde emellertid icke ha ekonomiska förutsättningar därtill. Uppdelningen av semestern i en sommar- och en vinterperiod utgör ingen lycklig lösning. Hela semestern bör därför förläggas till sommarmånaderna.

De speciella förhållandena inom den egentliga byggnadsindustrien — härvid syftas i första hand på de kortvariga anställningsperioderna — ha medfört, att ett särskilt semesteravtal slutits mellan parterna. Enligt detta skall semestern som regel förläggas under månaderna april—oktober. En förlängning av denna period kan icke anses önskvärd. Snarare borde den inskränkas till månaderna maj—september.

I den mån som det mellan parterna kan träffas överenskommelse om uppdelning av semestern i flera perioder, bör lagstiftningen icke lägga hinder härför.

Vad här anförts gäller i huvudsak även beträffande anläggningsbranschen, rörledningsfacket samt glasmästeribranschen.

Svenska väg- och vattenbyggarnas arbetsgivareförbund. 12 medlemsföretag ha inkommit med uppgifter. Samtliga ha meddelat att driften icke brukar stoppas under semestern utan uppehållas om än i begränsad omfattning.

Samtliga företag anse alternativ AFI olämpligt. Beträffande alternativen II och III äro meningarna delade i det att 6 uttalat sig för vardera.

Starka betänkligheter framföras uti yttrandena mot att förlägga semestern till sommaren. I den verksamhet, som här avses, infaller nämligen hög-

säsongen just då och det är av yttersta vikt för dessa ömtåliga arbeten (t. ex. vägbeläggning) att kunna utnyttja den korta sommaren. På grund härav må framhållas vikten av, att uttrycket »sommaren» undvikas i fråga om semesterns förläggning. Under alla förhållanden bör den nu gällande bestämmelsen härom icke skärpas.

Svenska vägarbetareförbundet. Den ökade rekreatjonsmöjlighet, som åsyftas genom att införa tre veckors semester, synes bäst kunna utnyttjas, om hela semestern får uttagas i ett sammanhang. Skulle det emellertid icke anses möjligt att lagfästa detta som grundregel, bör semestern få uppdelas högst i två perioder om två respektive en vecka. Därest i särskilda fall annan uppdelning ifrågasattes, bör detta kunna ske endast genom överenskommelse mellan arbetsgivaren och arbetstägaren. Det bör sålunda icke tillkomma arbetsgivaren ensam att avgöra, huruvida och på vad sätt semestern skall uppdelas.

Kraft-, belysnings- och vattenverk

Elektriska arbetsgivareföreningen. Föreningen omfattar 442 företag med ca 9 000 arbetare. Uppgifter ha inhämtats från 23 installationsföretag med 2 300 och 12 kraftverksföretag med 780 anställda.

Samtliga installationsfirmor uppgiva att verksamheten år 1948 pågick oavbrutet utan uppehåll sålunda för gemensam semester. Orsaken härtill är för det första att en installationsfirma i förhållande till elverket på sin ort är förpliktad att fortlöpande under hela året stå till förfogande för avhjälpan av strömavbrott eller andra fel inom elverkets distributionsområde. För det andra har byggnadsverksamheten sin brådaste tid under sommaren, vilket givetvis medför motsvarande påfrestning för de elektriska installationsfirmornas resurser. För det tredje tas företagets arbetskapacitet i anspråk under sommaren i större utsträckning än under andra årstider även på grund därav att den elektriska apparaturen i vissa fabriker fordrar översyn och reparationer, som måste utföras under den tid fabriken äro stängda på grund av semester.

Av de 23 företag, som uttalat sig, ha 4 förklarat sig bäst betjänta av att en eventuell tre veckors semester utgår i ett sammanhang under sommaren. 9 företag ha uttalat sig för alternativ AF II. En firma är böjd för att tillämpa alternativ III och 9 alternativ IV.

Den del av verksamheten vid kraftverksföretagen, som skötes av maskinister o. dyl., måste av naturliga skäl upprätthållas i oförändrad omfattning året runt. Så har också skett. Personalen har kunnat beredas semester genom anlitan av semestervikarier. Dessa vikarier ha i stor omfattning tagits ur företagets egen personal. Man har då utvalt personer ur andra arbetarkategorier, som besitta tillräckliga yrkeskunskaper, för att upprätthålla t. ex. maskinisttjänst. Det torde icke vara möjligt att under en semesterperiod anskaffa vikarier för t. ex. kraftverksmaskinister på fria arbetsmarknaden. Tillgången på denna utomordentligt kvalificerade arbetarkategori är nämligen synnerligen knapp.

Linjearbetare och därmed i semesterhänseende jämställda arbetstagare ha uttagit semester på i stort sett samma sätt som installationsföretagens montörer. Driften har alltså upprätthållits i begränsad omfattning utan anlåtande av semestervikarier.

Av de kraftverk, som inkommit med yttrande, ha 3 ansett det möjligt att förlägga semestern enligt alternativ AF I medan övriga ha ansett alternativ II lämpligast. Bolagen ha därvid avsett förlägga den tredje veckan till vintern.

Sammanfattningsvis bör framhållas, att varken installationsföretag eller kraftverk ha möjlighet att avbryta driften för uttagande av gemensam semester.

Branschen sysselsätter i stor utsträckning synnerligen kvalificerade yrkesarbetare. Tillgången härpå är utomordentligt knapp. Semestervikarier stå därför icke att få. Om tre veckors semester införes måste arbetsgivaren därför ha möjlighet att sprida semestern under så stor del av året som möjligt.

Beträffande semesterns förläggning vill föreningen som sin åsikt framhålla, att de minsta skadeverkningarna uppstå om alternativ AF II tillämpas. Den första perioden bör då förläggas under tiden maj—september och den andra under första kalenderkvartalet. En sammanhängande semesterperiod av tre veckor förlagd till sommaren är icke genomförbar inom den elektriska branschen.

Svenska elektrikerförbundet. Medlemmarna inom förbundet vill i allmänhet ha tre veckors odelad semester. Skulle semestern få lov att uttagas i annan form, bör det ske med två veckors sammanhängande ledighet under månaderna maj—september och en vecka under annan lämplig del av året.

I fråga om installationsmontörerna bör det icke föreligga några oöverstigliga hinder för att 3-veckorsemestern uttages på en gång.

Då det gäller maskinisterna vid kraftverken, må särskilt framhållas nödvändigheten av att dessa få obruten ledighet. Deras arbete är synnerligen påfrestande. De skiftgående maskinisterna ha i många fall stora svårigheter att få ordentlig vila under friskiften, i vissa fall beroende på bostäder, som icke giva möjlighet till ostörd sömn.

Vid de kraftstationer — ofta helautomatiska eller halvautomatiska — där det räcker med en man för övervakande av stationens skötsel och drift, är det nödvändigt, att arbetstagaren beredes tillfälle att under en längre, sammanhängande tid lämna stationen. Dessa stationer äro ofta enligt belägna, och det har visat sig vara påfrestande för nerverna att icke i tillräcklig utsträckning kunna komma i beröring med andra människor.

I yttrande från elektriska arbetsgivarföreningen har påtalats svårigheterna att anskaffa semestervikarier. Enligt förbundets uppfattning bör det icke vara omöjligt att för kraftverken utbilda sådana vikarier bland övrig personal, t. ex. bland linjearbetare eller annan kraftverkspersonal. Det är riktigt, att man måste ställa mycket stora krav på denna personals utbildning. I den mån det kräves teoretisk sådan, sker utbildningen redan nu, genom att företaget anmodar

maskinisterna att genomgå korrespondenskurser. Denna form bör i större utsträckning kunna anlitas även för att utbilda reservmaskinister bland övrig personal. Därutöver kunna ju reserverna vid lämpliga tidpunkter intagas på stationerna för övning.

Då det gäller linjearbetare är det riktigt, att arbetena huvudsakligen bedrivs under den ljusare delen av året. Det är dock icke nödvändigt att inskränka arbetena till de s. k. sommarmånaderna. Numera bygges för övrigt i mycket stor utsträckning linjer även på vintern. Då det gäller bygdenät och med dem jämförbara anläggningar längre norrut, torde emellertid vissa svårigheter uppstå under den kalla årstiden. Om semestern här behöver uppdelas, kan man göra så, att två veckors sammanhängande semester utgår under sommarmånaderna och den tredje veckan vid annan lämplig tidpunkt.

Landtransport

Järnvägsstyrelsen. Flertalet av de arbetstagare vid SJ som skulle bli berörda av en eventuellt utökad semester ha 1949 uttagit semestern i perioder om sex till tolv dagar under månaderna juni—september med stark koncentration till juli och augusti. Eventuellt återstående semester har uttagits under enstaka dagar, som fördela sig tämligen jämnt över större delen av året. Av banarbetarna, som under sommaren ha möjligheter till goda ackordsförtjänster, ha många föredragit att spara semestern till hösten. Det brukar även förekomma att banarbetare, vilka icke äro sysselsatta hela året, uttaga semestern i form av semesterersättning vid säsongens slut.

För verkstadsarbetarnas del har genom överenskommelse mellan järnvägsstyrelsen och vederbörande personalorganisations centralstyrelse fastställts vissa perioder omfattande högst tolv arbetsdagar till vilka semestrarna förlagts. Härvid har tagits i beaktande den för olika verkstäder ur arbetssynpunkt lämpligaste tiden med hänsynstagande i möjligaste mån till personalens önskemål. Under semestertiden har verkstädernas ordinarie arbete legat helt nere. Ungefär en femtedel av arbetsstyrkan har dock under samma tid tagits i anspråk för översyn och underhåll av arbetsmaskiner och byggnader. Denna del av personalen har i regel efter eget önskemål under annan del av sommaren fått ta ut semester. Mer än hälften av verkstadspersonalen är berättigad till mer än två veckors semester. Denna personal har likaledes i allmänhet fått utta resterande dagar på för vederbörande lämplig tid. Mestadels har detta skett i form av enstaka semesterdagar. Viss magasinpersonal har erhållit semestern i en följd vid tiden omkring midsommar. Av städningspersonalen har ävenledes flertalet erhållit sammanhängande semester.

Arbetstidsutredningens alternativ I synes med hänsyn till att de arbeten, vid vilka banarbetare användas, på grund av klimatiska förhållanden huvudsakligen endast kunna utföras under våren, sommaren och hösten komma att medföra vissa olägenheter för arbetets bedrivande genom att delar av arbetsstyrkan skulle frigöras för semester under den för sådana arbeten lämpligaste

tiden. Då vid banavdelningen en år från år tämligen lika stor arbetsmängd måste fullgöras skulle sommarsemestern enligt detta alternativ medföra en ofrånkomlig utökning av personalen. Förutom den därmed förbundna kostnadsökningen skulle den ifrågasatta utformningen av semestern även medföra olägenheter för arbetstagarna därigenom att antalet banarbetare, som icke kunna beredas arbete vintertid, komme att ytterligare öka.

Inom andra delar av statens järnvägars verksamhetsområde t. ex. inom biltrafiken inträder under sommaren med dess högtrafik en ökning av verksamhetens omfattning jämfört med övriga tider på året. Då någon driftsinskränkning icke är möjlig skulle 3-veckorssemestern medföra anlitande av semestervikarier i större omfattning än som nu sker. Anskaffandet av lämpliga tillfälliga bilförare för sommartrafiken har hittills varit förenat med stora svårigheter. Huruvida en av 3-veckorssemestern föranledd längre anställningstid för denna vikariepersonal skulle underlätta anskaffandet av vikarier är svårt att bedöma. Det är dock knappast troligt, att svårigheterna därvidlag skulle elimineras i nämnvärd utsträckning.

För verkstädernas del finge den minskning i produktionen som föranledes av semesterförlängningen motverkas genom utökning av den fast anställda personalen.

Alternativ AU II med semestern uppdelad på tvenne perioder skulle i stort sett medföra samma verkningar som alternativ AU I. Alternativ AU II med kombinationen två veckor i en följd samt återstoden i enstaka dagar är om hela semestern förlägges till sommaren mindre lämpligt. Om de enstaka semesterdagarna emellertid finge spridas över hela året, skulle denna utformning i stort sett överensstämma med vad som nu tillämpas. Ur kostnadssynpunkt torde kombinationen två veckor + en vecka vara att föredra framför kombinationen två veckor + enstaka semesterdagar, enär den förra underlättar och förbilligar vikariatet. Emellertid är det i regel så, att personalen föredrar att vara ledig enstaka dagar sedan viss del av semestern uttagits i ett sammanhang. En bland verkstadsarbetarna — av vilka flertalet nu äro berättigade till mera än tolv dagars semester — företagen undersökning har utvisat att antalet uttagna tjänstledighetsdagar med löneavdrag är lägst beträffande arbetare med 18 dagars semester och att det starkt stiger med fallande antal semesterdagar. Antalet enstaka dagar med löneavdrag skulle genom denna utformning av semestern måhända komma att minska och den ofrånkomliga nedgången i arbetskapacitet, som en semesterförlängning medför, i viss utsträckning neutraliseras. Med tillämpning av övriga alternativ måste man däremot alltjämt räkna med ett stort antal frånvarodagar utöver den egentliga semesterperioden.

Den av arbetstidsutredningen omnämnda tendensen till gemensamhetssemester skulle inom järnvägsdriften icke komma att öka om en tre veckors semester infördes. Vid flertalet arbetsställen är det omöjligt att inställa arbetet under viss semesterperiod.

Svenska järnvägarnas arbetsgivareförening. Personalen vid de enskilda järnvägarna är i viss utsträckning redan nu berättigad till större antal semesterdagar än vad i semesterlagen stadgas. Bestämmelser härom återfinnas i kollektivavtal mellan svenska järnvägarnas arbetsgivareförening och svenska järnvägsmannaförbundet respektive svenska järnvägarnas kontorspersonal- och arbetsledareförbund. Bemärkas må dessutom, att personalen vid trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds järnvägar i stort sett följer statens järnvägars semesterföreskrifter.

Gjorda förfrågningar rörande det sätt varpå semestern uttagits 1949 ge vid handen, att det för andra arbetstagare än den egentliga trafikpersonalen förekommer såväl att hela semestern uttagits i ett sammanhang och då vanligen under juli—augusti månader som ock att hela semestern uttagits i kortare perioder, spridda över större delen av året. Det vanligaste har dock varit, att hälften av semestern eller något mera — i en del fall två veckor — upptagits å semesterlista och tilldelats vederbörande under månaderna april—september, i vissa fall mars—november, under det att resten begärts och erhållits i mindre perioder, spridda över hela året.

Semestertilldelning genom nedläggande för viss tid av verksamheten har av naturliga skäl icke förekommit för trafikpersonalen. Endast vad beträffar verkstadsarbetare har dylik anordning i så måtto i några fall förekommit, att halva styrkan tilldelats semester med i ett par fall en vecka och i andra två veckor samt andra hälften i en efterföljande period. Dylik ledighet genom »halvstängning» av verkstad har i samtliga fall varit förlagd till juni—juli månader.

Med hänsyn till verksamhetens art ligger det i sakens natur att i allmänhet stora svårigheter föreligga dels att lämna semestern i ett sammanhang och dels att förlägga denna enbart till sommaren. Detta skulle förutsätta hållandet av stor reservpersonal. Bortsett från de i nuvarande tidsläge förefintliga rekryteringssvårigheterna skulle detta komma att medföra en hård ekonomisk belastning, enär det under övriga delen av året bleve svårt sysselsätta semestervikarierna. Järnvägarnas speciella förhållanden fordra nämligen i stor utsträckning en stabil kår av väl utbildad personal. Frågan kan därför ej lösas genom anlitande under en begränsad tid av utomstående arbetskraft.

Det är därför synnerligen angeläget, att eventuellt ny lagstiftning ges möjligast smidiga formulering. Föreningen föredrar följaktligen arbetstidsutredningens alternativ II framför alternativ I, därvid »övrig semestertid» lämpligen synes kunna utgöra »en eller flera mindre perioder». Kombinationen enstaka semesterdagar i anslutning till söndagar är för trafikpersonalen särskilt svår att i praktiken ordna. Viktigt är att tillägg införes om att annan delning än minst två veckor i en period må kunna ske efter överenskommelse.

I samband med eventuellt införande av tre veckors semester torde tidigare omnämnda »halvstängning» av verkstäderna komma att i en del fall tillämpas i något ökad utsträckning, främst så att minst två veckor tilldelas verkstadsarbetarna i ett sammanhang.

Svenska järnvägsmannaförbundet. I frågan om semesterns förläggning och hur stor del av densamma som bör uttagas i en följd, vill förbundsstyrelsen hänvisa till de speciella förhållanden, som äro rådande vid järnvägarna. På järnvägarna och dess personal ställas de största kraven just under semesterperioderna, månaderna juni—augusti. Därför är det icke utan avsevärda svårigheter möjligt för järnvägspersonalen att utta hela sin semester i en följd och under sommarmånaderna. Några större svårigheter att förhandlingsvägen träffa överenskommelse om semesterns förläggning har hittills heller icke förelegat. Förbundsstyrelsen anser därför, att den semesterledighet, som av arbetstagaren skall uttagas i en följd, bör begränsas till två veckor, och att återstående semesterdagar såsom hittills få tas ut efter överenskommelse.

Svenska järnvägarnas kontorspersonals- och arbetsledareförbund. Förbundet förordar alternativ AU II med »övrig semestertid» uppdelad på enstaka semesterdagar. Detta torde närmast motsvara vad som nu gäller.

Svenska lokaltrafikföreningen. Lokaltrafikföreningen har för yttrande utsänt utredningens skrivelse till de över 30-talet trafikföretag, som äro anslutna till föreningen. Av dessa ha omkring $\frac{2}{3}$ inkommit med yttranden.

Semestern år 1949 har i så stor utsträckning som möjligt förlagts till månaderna maj—september. Några mindre företag ha kunnat förlägga de anställdas semester huvudsakligen till dessa ur semestersynpunkt särskilt gynnsamma månaderna. De större företagen ha tvingats att i viss omfattning även utnyttja övriga delar av året. Trafikföretagen i landets större städer tillämpa sålunda i princip den regeln för sin trafikpersonal, som utgör huvudparten av arbetsstyrkan, att sommarsemester utgår vartannat år. Vartannat år utgår delad semester med större delen förlagd till vintermånaderna och övrig del till gynnsammast möjliga tid, i allmänhet till våren.

Genom att trafikens omfattning hos flera företag med utpräglad stads- och förtortstrafik är väsentligt mindre under sommarmånaderna ges möjlighet vid dessa företag till en förhållandevis gynnsam semesterfördelning. Det kan sålunda nämnas, att all personal vid Göteborgs spårvägar, som fyllt 55 år, alltid åtnjuter sommarsemester. Stockholms spårvägars verkstadspersonal har för övrigt till stor del lördagsledighet på sommaren genom att motsvarande arbetstid inarbetas i förväg.

Till föreningen finnas å andra sidan även anslutna en del trafikföretag, som ha sin mest utpräglade trafikbelastning under sommarmånaderna. För sådana företag medför givetvis en i stor utsträckning tillämpad sommarsemester besvärligheter och nödvändiggör anställande av semestervikarier.

Vid de flesta av medlemsföretagen ha de anställda enligt gällande avtal till övervägande del redan nu tre veckors semester eller mera. I allmänhet beredes äldre personal längre semester än den till tjänsteåren yngre men principerna härvidlag variera ganska betydligt företagen emellan. Därtill kommer att hos en del företag, t. ex. Stockholms spårvägar, personal med

skiftestjänst har generellt längre semestertid än icke skiftesarbetare. Den förstnämnda kategorien är, genom att trafikpersonalen ingår, den avgjort största. Det framgår av vissa yttranden att desto större andel äldre personal med rätt till längre semester som företagen ha, desto större svårigheter förefinns att bereda personalen sammanhängande semester.

Trafikverksamheten är i och för sig till sin natur sådan, att ökad arbetsintensitet icke kan återspegla sig i minskat personalbehov. Dessutom är verksamheten helt avhängig av trafikfrekvensen, som hos de flesta företag även normalt varierar betydligt under olika delar av året. Trafikintensiteten röner vidare inverkan av andra faktorer, däribland förekomsten av utflyktsbetonad trafik, evenemang, vädret m. fl. Detta gör att semestrarna i viss mån måste regleras på olika sätt vid de olika trafikföretagen. Med hänsyn härtill är det ur dessa företags synpunkt nödvändigt att eventuellt nya lagbestämmelser icke alltför mycket binda företagen i avseende på semesterfördelning och dylikt.

Meningarna ha visat sig vara delade bland medlemsföretagen angående vilket alternativ för 3-veckorssemesterns utformning som skulle vara att föredra. Detta sammanhänger bl. a. med möjligheterna att anskaffa semestervikarier. Vissa, företrädesvis mindre företag, synas icke ha svårigheter i detta avseende. Andra företag däremot anse det åtminstone för närvarande icke vara möjligt att anskaffa semestervikarier i tillräcklig utsträckning såväl med hänsyn till knappheten på arbetskraft som på grund av de höga utbildningskostnader som i vissa fall anställandet av sådana skulle medföra. Flertalet av företagen ha uttalat sig för arbetstidsutredningens alternativ II med semestern uppdelad i perioder, en på minst två veckor och övrig semestertid normalt i ett sammanhang. Det har gentemot det andra underalternativet, d. v. s. övrig semestertid uppdelad på enstaka dagar i anslutning till söndagar, anförts att ett sådant system skulle medföra svårigheter genom att många företag ha svårt att ordna personalinsatsen omkring veckosluten. Detta gäller givetvis i första hand sådana företag, som ha en typisk veckoslutstrafik men även en del andra lokaltrafikföretag. Som ovan nämnts ha emellertid en del företag tvingats tillämpa en kombination av alternativen AU I och II genom att vartannat år sammanhängande sommarsemester utgår. Något uttalande till förmån för något av de föreslagna alternativen anser sig föreningen därför icke kunna göra, då det vid sådana företag som föreningen representerar måste finnas möjlighet att tillämpa båda.

Mot ett införande av rätten till enstaka semesterdagar vid delad semester talar enligt föreningens uppfattning även i viss mån den omständigheten att en sådan semesterfördelning icke kan anses ge den önskvärda vilan och rekreationen.

Trafikföretag i allmänhet kunna givetvis icke tillämpa någon generell gemensamhetssemester. I vissa fall torde redan nu verkstadsdriften nedläggas till stor del under ett par veckor för att bereda personalen semester. Även under denna tid måste emellertid en mindre del av denna personal

finnas tillgänglig för reparationer och dylikt. Inte heller i fråga om tjänstemän, som i stor utsträckning ha sin semester förlagd till sommarmånaderna eller de intill liggande månaderna, kan gemensamhetssemester tillämpas.

Trafikföreningen vill understryka nödvändigheten av att eventuellt nya lagbestämmelser i fråga om semesterförläggning m. m. icke utformas så att trafikföretagen med hänsyn till trafikverksamhetens variationer i olika avseenden få svårigheter att fullgöra sin uppgift eller berövas möjligheten att smidigt kunna utnyttja dessa variationer i vad avser fördelningen av de anställdas semesterledigheter.

Biltrafikens arbetsgivareförbund. Semestrarna ha vid trafikföretagen varit spridda under tiden från och med maj till och med september månad. Denna förläggningstid är i överensstämmelse med kollektivavtal som slutits mellan biltrafikens arbetsgivareförbund och svenska transportarbetareförbundet. Denna spridning av semestern har möjliggjort, att driften kunnat upprätthållas med färre semestervikarier än som skulle varit fallet vid mera koncentrerad semestertid. Detta har i sin tur gjort det lättare att anskaffa semestervikarier, då dessa kunnat påräkna längre anställningstid. Trots detta har från både buss- och droskföretag under de senaste åren rapporterats svårigheter att anskaffa lämplig personal för semestervikariat. Härvid har från företagens sida påtalats, att semestertiden maj—september varit alltför koncentrerad för persontrafiken vid jämförelse med andra kommunikationsmedel, såsom järnväg, post och telegraf, där semestrarna fördelas under hela året.

Vid bedömning av de alternativ till semesterförläggning, som utredningen övervägt, vill förbundet understryka att det är av vikt att möjligheterna att dela upp semestern icke onödigtvis kringskäres. Ur denna synpunkt är alternativ AU I mycket olämpligt.

Alternativ AU II är ur praktiska synpunkter bättre. Detta är dock under förutsättning, att arbetsgivaren ges möjlighet att — på sätt som för närvarande sker inom biltrafiken — sprida de två veckorna i varje fall under tiden från och med maj till och med september. Vidare förutsättes att den tredje semesterveckan får av arbetsgivaren förläggas till vilken tid som helst på året. Ävenså bör den tillkommande semestertiden få förläggas såsom en sammanhängande period om en vecka, skild från den övriga semestern, eller uppdelas på högst sex perioder. Det enda tänkbara alternativet härtill är att arbetsgivaren äger rätt att förlägga hela semestern till vilken tid på året som helst samt att fördela semestern i två perioder.

Frihet för arbetsgivaren beträffande förläggningen av semestern är ofrånkomlig, om de problem, som en 3-veckorssemester skulle medföra i fråga om trafikföretagens verksamhet, överhuvud taget skola vara möjliga att lösa.

Svenska droskbilägareförbundet hänvisar till det av biltrafikens arbetsgivareförbund här ovan återgivna yttrande.

Svenska lasttrafikbilägareförbundet. Enligt mellan biltrafikens arbetsgivareförbund och svenska transportarbetareförbundet upprättat kollektivavtal skall semestertiden förläggas till maj—september. I praktiken torde semestern emellertid — efter överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetare — företrädesvis ha uttagits under månaderna juni—augusti i den mån detta varit möjligt. Särskilt juli har varit efterfrågad såsom semester månad. De anställda ha också i icke oväsentlig omfattning kunnat beredas semester under denna månad. Detta sammanhänger med det förhållandet, att en mindre nedgång i åkeriföretagens sysselsättning ofta brukar inträffa under denna tid.

Koncentreringen av semestrarna har inom åkerirörelsen icke gått så långt, att verksamheten annat än i undantagsfall under någon del av året blivit helt nedlagd för att bereda de anställda semester på en gång. Undantagsfallen ha avsett enstaka företag i de större städerna eller i vissa orter, där man vid industriföretagen tillämpat gemensam semester. I dessa fall har man emellertid begagnat sig av hänvisning till andra åkeriföretag för att inkommande beställningar å transporter skola kunna effektueras. Att stänga ett företag och helt släppa kontakten med befraktarna har nämligen icke ansetts kunna gå för sig.

I stort sett har dock semestern spritts ut på sommarmånaderna. Genom denna spridning av semestrarna på flera månader har det varit lättare anskaffa vikarier, enär dessa kunnat påräkna längre anställningstid.

3-veckorssemestern kan möjligen genomföras i praktiken om arbetsgivarna erhålla frihet att såsom nu sker, fördela de två veckorna under tiden maj—september. En bestämd förutsättning är vidare att den tredje veckan får förläggas till vilken tid på året som helst, antingen som en sammanhängande period, skild från den övriga semestern eller också uppdelas på högst sex perioder.

Möjligheten för arbetsgivaren att uppdelas på högst sex perioder har betydelse särskilt för de mindre företagen. Att föreskriva rätt för de anställda att uttaga de enskilda semesterdagarna i anslutning till söndagar är dock icke vare sig lämpligt eller påkallat.

Petroleumbranschens arbetsgivareförbund. Beträffande eventuellt tillkommande sex dagars semester böra inga som helst regler för dess förläggning ges. Det bör helt enkelt ankomma på arbetsgivaren att bestämma, när den tredje semesterveckan skall utgå, om den skall förläggas i ett sammanhang med den andra semestern, separat men odelad eller fördelad på flera olika perioder. Några fria lördagar kunna icke förekomma inom branschen. Redan med den nuvarande kortare arbetstiden på lördagar är distributionsarbetet forcerat. Någon ytterligare inskränkning härvidlag kan icke ske.

Södra Sveriges stuvareförbund. Arbetsgivaren bör tillerkännas rätt förlägga semestern till två perioder, den ena omfattande en sammanhängande

tid av två veckor under våren, sommaren och hösten och den andra omfattande en sammanhängande tid av en vecka under den övriga delen av året. Under sommarhalvåret är trafiken som regel av större omfattning än under vinterhalvåret. Det är givetvis av vikt att icke hela semestertiden måste förläggas till högsäsongen utan att åtminstone en del av semestern kan förläggas till tid, då arbetstillgången är mindre.

För att i möjligaste mån undvika förseningar i trafiken spridas semestrarna för närvarande under så lång tidrymd som möjligt. Endast ett visst antal arbetare få samtidigt vara borta på grund av semester. Om semestern utökades till tre veckor och i sin helhet skulle förläggas till sommarperioden, skulle i många hamnar uppstå betydande svårigheter att hålla trafiken i gång i normal omfattning. Redan nu föreligga dylika svårigheter under sommaren, då tillgången på extra arbetskraft som regel är mindre än under andra delar av året.

Norrlands stuvareförbund. Stuveriföretagen i Norrland kunna utan olägenhet bereda arbetarna semesterledighet under vintermånaderna då trafiken åtminstone i de nordligare hamnarna ligger helt nere. Däremot möter det svårigheter med semester under sommarmånaderna. Trafiken är då störst och tillgången på extra arbetskraft vanligtvis mindre än under någon annan tid på året. I synnerhet är detta fallet i hamnar där den extra arbetskraften i stor utsträckning rekryteras bland jordbrukare, vilka vid denna tid äro sysselsatta med sina jordbruk. För att trafiken i möjligaste mån skall kunna betjänas med hjälp av fullgod arbetskraft även under sommarmånaderna, förfara stuveriföretagen för närvarande så att arbetarna, då de ej själva föredraga att förlägga ledigheten till vinteruppehållet, vilket sker i ganska stor omfattning, erhålla sin semester i mindre grupper. I något fall har ett företag använt sig av möjligheten att med arbetarna överenskomma, att endast sex semesterdagar tas ut på sommaren och återstående dagar på vintern.

Med hänsyn till de villkor, under vilka stuveriarbetet i Norrland bedrives, framgår det utan vidare, att tre veckors semester under sommarmånaderna måste medföra avsevärda olägenheter för stuveriföretagen själva och i andra hand för sjöfarten samt för avlastare och mottagare. Olägenheterna kunna i någon mån minskas, därest tillgången på extra arbetskraft är god. Å andra sidan kan trafiken helt lamslös i tider av arbetskraftsbrist. För den norrländska stuverinäringen framstår det därför som ett oavvisligt krav, att en eventuell 3-veckorssemester anordnas på så sätt, att åtminstone en del av semestern kan förläggas till de arbetsfria perioderna vintertid.

Svenska transportarbetareförbundet. Förbundets medlemmar äro sysselsatta inom områden, där det icke går att stoppa hela företaget medan personalen har semester. Såväl inom persontrafiken som lastbilstrafiken och de serviceföretag, som betjäna denna trafik, är en sådan anordning otänkbar. Det

är tvärtom så, att när andra människor ha semester eller ledighet, ökar arbetsmängden för de anställda inom dessa företag. Då det gäller stuveriföretagen, kunna dessa icke ensidigt inställa arbetet under viss tid. Detta är beroende på att det icke i förtid kan bestämmas när fartygen komma att anlöpa en hamn. Även om så kunde ske, skulle det vara en alltför omständlig procedur för att friktionslöst kunna klaras.

I de kollektivavtal, som gällt sedan första semesterlagen 1938 trädde i kraft, har i regel semestern förlagts till sommarmånaderna. Övervägande har härvid varit tiden 1 maj—30 september. Vid de mindre företagen, med ett fåtal anställda, har semestern i regel erhållits under högsommaren. I några fall har den förlagts efter överenskommelse mellan de anställda och arbetsgivarna till annan för båda parter lämplig tid. I fråga om stuveriföretagen har i Norrland i viss utsträckning förekommit, att semestertiden uttagits under den period, då på grund av ishinder verksamheten ändå legat nere i respektive hamnar. Detta har dock icke varit någon generell företeelse, utan sommarledighet har i stor utsträckning beretts de anställda.

En eventuell 3-veckorssemester bör så långt möjligt utgå i ett sammanhang och förläggas till den tid av året då den bäst kan utnyttjas, d. v. s. till sommaren. Skulle emellertid av företagstekniska eller samhällsekonomiska skäl frågan uppkomma om delning av semestern kräves med bestämdhet, att uppdelningen endast sker i två sammanhängande perioder, en längre period om 14 dagar förlagd till sommarhalvåret och en kortare period om sju dagar förlagd till vinterhalvåret. En uppdelning av den senare perioden till enstaka dagar skulle inom förbundets område endast skapa förvirring och osäkerhet.

Förbundet erinrar om att inom ett område av förbundets verksamhet redan tre veckors semester införts, nämligen vid Stockholms drosktrafik. Härvid ha parterna i kollektivavtal enats om, att semestern skall förläggas med 14 dagar till sommarhalvåret (1 maj—30 september) och en vecka till vinterhalvåret (1 oktober—30 april). Från sistnämnda tidsperiod är dock undantagen tiden 1 december—15 januari. Trafiken har då en höjdpunkt, varför det skulle ställa sig svårt att anskaffa vikarier.

Det har visat sig, att denna förläggning av semestern har medverkat till en jämnare sysselsättning. Inom förbundets arbetsområden, med undantag för petroleumbranschen, sker alltid en nedgång i arbetstillgången i början av första halvåret. Förläggning av en veckas semester till denna tidpunkt skulle innebära en rätt betydande avlastning av den då annars stora arbetslösheten. Om således en vintersemester skulle komma att införas, vore det en fördel om denna förlades till månaderna januari—april.

Sjöfart

Sveriges redareförening. Semesterförmånerna till de ombordanställda regleras för närvarande genom kollektivavtal. För den största gruppen anställda

eller manskapet (däcks-, maskin- och kökspersonal) gälla semesterlagens föreskrifter, d. v. s. två veckors semester. För stewarter och radiotelegrafister gälla för tjänstgöringstid understigande ett år semesterlagens bestämmelser. Efter ett års tjänst utgår semester med 15 dagar, vilken ökas till 21 dagar för anställd, som tjänstgjort 10 år hos samma företag och uppnått 40 års ålder. För befälskategorierna styrmän och maskinister gälla för anställningstid understigande ett år semesterlagens bestämmelser. Efter ett år utgår semester om 15 dagar. Maskinchefer, överstyrmän respektive första styrmän äga dock redan efter ett års tjänst rätt till 21 dagar. Efter uppnådda 40 års ålder och 10 års tjänst hos samma företag utgår till nyssnämnda befattningshavare en semester om en månad. Vaktfri maskinchef äger dock under sagda betingelser rätt till 35 dagar. För befälhavare slutligen gäller liksom för övrigt befäl, att för tjänstetid understigande ett år, semesterlagens föreskrifter skola tillämpas. Efter ett års tjänst utgår semester under en månad. Befälhavare, som uppnått 40 års ålder och som tjänstgjort under 10 år hos samma företag, äger åtnjuta en årlig semester om 35 dagar.

Av den nu lämnade redogörelsen framgår, att en utökning av den lagstadgade semestern från två till tre veckor i första hand skulle få betydelse för manskapsgruppen. Frågan berör emellertid även de övriga grupper, där semestern utgår med 15 dagar, ävensom de befälspersoner m. fl., vilka tjänstgjort kortare tid än ett år.

Förhållandena inom sjöfarten skilja sig högst väsentligt från dem, som äro rådande inom industrien och andra näringar i land. Inom den förra brukar förekomma, att man under somrarna helt nedlägger driften under två veckor för att på så sätt kunna bereda samtliga anställda semester. Fall kunna också tänkas, där man vid en fabrik delvis nedlägger driften och på så sätt giver personalen semester i exempelvis två olika perioder.

Inom sjöfarten kan av förklarliga skäl icke tillämpas något av ovannämnda tillvägagångssätt. Att ge en del personal semester och härvid fördela arbetet på de kvarvarande låter sig icke göra. Ett fartygs besättning kan nämligen icke reduceras, när bemannings- och arbetstidsföreskrifter städse fordra ett visst antal personer ombord. Att ta fartygen ur trafik och lägga upp dem för att personalen skall erhålla semesterledighet låter sig mestadels icke heller göra. Lika litet som inom andra grenar av vårt transportväsende torde man nämligen kunna under viss tid inställa trafiken.

På grund av sjöfartens särart får man därför tillgripa andra tillvägagångssätt för att komma till rätta med semesterproblemet. Om man först tar den största gruppen, nämligen manskapet, uttar denna grupp i övervägande antalet fall semesterersättning och sålunda icke semester i egentlig mening.

När det gäller befälet samt radiotelegrafisterna och stewartarna söker man, i vart fall inom de större företagen, att lämna verklig semester. Denna kan då icke begränsas exempelvis till sommartid utan måste spridas ut över hela året. Om ett linjefartyg i oceantrafik kommer till Sverige — oberoende

av årstiden — och lastning och lossning skall äga rum på ett antal platser i Sverige eller grannländerna, måste man begagna sig av ett sådant tillfälle för att ordna semester. Härvid måste vikarier anställas. Å linjefartyg, som icke gå i avlägsen trafik — utan t. ex. mellan Sverige och England — söker man ordna så, att en man får vara hemma mellan en resa eller två, därvid vikarie får tillsättas. En särskild fråga utgör semesterspörsmålet för dem, som äro anställda å fartyg, vilka gå i trafik uteslutande mellan främmande länder och vilka kanske icke på långa tider återkomma till Sverige. Här ställer det sig svårare att ordna med semestrarna. Fall förekomma, då en befälsperson begär semester i utlandet och reser hem. I många fall ackumulerar man emellertid semestrarna för ett par år och tar ut desamma, då fartyget kommer till Sverige. Detta sker oftast i samband med att fartyget tas hem för reparation eller klassning. Härvid avmönstras i regel besättningen — befäl och manskap — och kan man då bereda befälet semester.

Av den ovan lämnade redogörelsen framgår, att möjlighet icke finnes att lämna närmare uppgifter om hur semestern inom den del av sjöfarten, som omfattas av föreningen, uttagits år 1949. Beträffande denna fråga ävensom övriga i samband därmed av utredningen framförda spörsmål kan endast sägas, att i de fall verklig semester uttagits, denna har spritts över hela året. Någon koncentration till sommarmånaderna har icke förekommit. Vidare må framhållas, att föreningen icke har sig bekant, att något företag skulle ha koncentrerat de anställdas semester i sådan utsträckning, att fartygen måste tas ur trafik, d. v. s. uppläggas, för att bereda de anställda semester. Såvitt föreningen förstär torde icke heller ett dylikt tillvägagångssätt av olika skäl vara möjligt.

Även i fråga om de olika alternativ, som övervägts för semesterns utformning, hänvisar föreningen till ovan lämnade allmänna redogörelse för hittills gällande system för lämnande av semester till ombordanställda. Understrykas bör att det ställer sig omöjligt för sjöfarten att koncentrera semestrarna till somrarna, i synnerhet som fartygen under sommarperioden regelmässigt äro mest sysselsatta. Det måste därför finnas möjlighet för sjöfarten, att när som helst under året kunna lämna semester.

Sveriges segelfartygsförenings och kanalflottans rederiförenings yttranden äro i tillämpliga delar i överensstämmelse med vad som anförts av Sveriges redareförening.

Svenska sjöfolksförbundet. Fartygens olika ankomst- och avgångstider torde icke medgiva att semestrarna koncentreras exempelvis under sommarmånaderna. I varje fall är detta icke möjligt när det gäller den utgående trafiken. Såvitt förbundet har sig bekant har detta heller icke varit något aktuellt problem. Det torde heller icke vara möjligt att genom att lägga ett fartyg stilla, alltså ungefär som man i land inställer driften vid en fabrik, bereda de anställda tillfälle att få ut sin semester. Anställningstidens olika längd gör

att semesterdagarnas antal kan variera högst avsevärt. Detta skulle komma att innebära, att ett betydande antal av besättningsmännen erhöle en sammanhängande ledighet, men icke de ekonomiska möjligheterna att utnyttja densamma. Nu bör det naturligtvis finnas en lösning även på detta problem; de icke semesterberättigade kunde beredas möjlighet att arbeta med underhållningsarbeten eller dylikt under den tid fartyget icke befann sig i gång. Förhållandena inom sjöfartsnäringen ge emellertid endast i rena undantagsfall möjligheter att lägga upp ett fartyg för att bereda personalen semester. Svårigheter av här antydd karaktär ha därför endast teoretiskt intresse.

Sveriges fartygsbefälsförening. Föreningen är ense med redareföreningen om att det ur alla synpunkter är omöjligt att under en viss del av sommaren lägga upp fartygen för att bereda de anställda semester. Ett sådant förfarande skulle givetvis inverka menligt på hela landets försörjning.

Till följd av yrkets karaktär är det icke möjligt att för alla fastställa en bestämd tidsperiod varunder semester skall utgå. I så fall skulle det kunna inträffa, att den som erhöle semester åsamkades en tids arbetslöshet efter semestertidens utgång, innan han åter finge träda i tjänst. Särskilt gäller detta om fartyget befinner sig långt borta från hemlandet, då det skulle vara förenat med stora kostnader att inställa sig i utländsk hamn. När det gäller fartyg som uteslutande gå i utländsk trafik och icke komma till Sverige under flera år, är det önskvärt, att som hittills möjlighet förefinnes att ackumulera semestern att uttagas i ett sammanhang när fartyget så småningom återkommer till Sverige eller när vederbörande efter två års tjänst önskar resa hem för att åtnjuta semester.

Det är ett önskemål från föreningens medlemmar att i görligaste mån erhålla semestern under sommarmånaderna eller i samband med de större högtiderna. Semestertiden är ju för sjöfolket icke enbart en rekreationstid efter en längre tids tjänstgöring utan även ett tillfälle för vederbörande att få vara tillsammans med sina anhöriga. För fartygsbefälets del är det sålunda angeläget att semestern utgår i ett sammanhang, i enlighet med alternativ AUI.

Svenska stewartsföreningen. De uppgifter, som i redareföreningens yttrande lämnas rörande semestertidens längd inom sjöfarten och om de förhållanden, under vilka semestern tas ut å fartyg, synas i allt väsentligt riktiga. Föreningen får liksom redareföreningen understryka, att det inom sjöfarten av praktiska skäl icke kan bli fråga om att koncentrera semestrarna till viss årtid.

Handel

Handelns arbetsgivareorganisation. Upplýsningar ha inhämtats från ett relativt stort antal handelsföretag. Av den sålunda vidtagna undersökningen framgår att semestern i mycket stor utsträckning förlägges till sommarmånaderna. I riksavtalen med svenska handelsarbetareförbundet anges, att

semester såvitt möjligt skall förläggas under månaderna maj—september. I regel är koncentrationen ändå större, vanligen 25 juni—15 augusti. Lokala förhållanden öva dock större inflytande inom handel än industri. Man behöver sålunda endast peka på utpräglade turistorter, där belastningen blir störst under normala semesterperioder. I det obetydliga antal fall, då längre semester än den lagstadgade förekommer, förläggas överskjutande dagar praktiskt taget alltid till annan tid, antingen sammanhängande eller uppdelade på enstaka dagar.

Inom handeln förekommer knappast gemensamhetsstängning på grund av semester. Handelns företrädare förmena nämligen, att detta vore oriktigt med tanke på kundkretsens legitima krav. Även om det anses som önskvärt är det sålunda ogenomförbart med gemensamhetssemester inom handeln. Detta gäller icke endast detaljhandelsföretag utan även grosshandelsföretag, vilka såväl med tanke på ingående som utgående leveranser se sig nödsakade att varje tid på året kunna stå allmänheten till tjänst.

Handelsföretagen anse sig icke i något fall ha möjlighet acceptera regler av innebörd, att en 3-veckorssemester skall uttagas i ett sammanhang. Invändningarna mot detta alternativ gå efter ett flertal linjer. I regel hänvisar man till, att det skulle uppstå allvarlig desorganisation inom handeln.

När det gäller alternativ AU II med rätt till viss uppdelning av semestern äro invändningarna i viss mån av annan karaktär. Med betydande merkostnader och försämrad kundservice anser man dock alternativet vara möjligt att genomföra.

Sammanfattningsvis kan följande anföras beträffande de olika alternativen för semesterns utformning. Alternativ AU I skulle medföra

att en väsentlig utökning av personalstyrkan skulle bli nödvändig under semestertiden, men

att vikarier icke torde stå till buds i erforderlig omfattning med tanke på den nödvändiga koncentrationen av semestertiden, och

att en allmän utökning av den under hela året anställda personalstyrkan knappast är möjlig,

att redan nu icke sällan personal, som är i tjänst under semestertiden, klagat över en ökad arbetsbelastning under denna tid, samt

att företagen åsamkas betydande osynliga merutgifter genom vikariernas mindre arbetskapacitet.

Alla dessa faktorer sammanfattade torde tillräckligt belysa det orimliga i en lagstiftning, byggd på alternativ AU I.

Utredningen förutsätter, att uppdelning av semestern skall kunna ske efter beslut av arbetarskyddsstyrelsen. Detta projekt synes vara absolut orealiserbart, därest det icke är fråga om rena undantag. Man torde ha anledning räkna med att enbart från handeln ansökningsfrekvensen skulle bli så stor, att dispenssystemet icke komme att fungera.

Beträffande alternativ AU II må framhållas,

att de flesta företag icke ha någon möjlighet att inom nuvarande personalram bevilja längre semester,

att måhända i viss mån man genom uttagande av övertid och med beaktande av därav härflytande merutgifter ändock torde ha möjlighet att bedriva arbetet i hittillsvarande omfattning, låt vara, att kundkretsen måste räkna med allmänt sämre service, samt

att vikarier visserligen ofta torde gå att få under vissa säsonger, men att i många fall en utökning av den fast anställda personalen torde visa sig mera önskvärd.

I fråga om en eventuellt uppdelad semester har utredningen ifrågasatt två underalternativ: tredje semesterveckans uttagande i ett sammanhang eller uppdelad på enstaka semesterdagar.

Företagarna se olika på dessa alternativ. I regel torde dock företagen anse, att en uppdelning av den tredje veckan är det minst skadliga för handeln.

Om lagstadgad tre veckors semester införes, torde det riktigaste vara att arbetsgivaren erhåller rätt att — om så befinnes lämpligt — uppdelade de nytilkommande dagarna. Merarbetet — övertidsarbetet för de kvarvarande — torde då kunna hållas inom rimligare gränser. Någon fixering av de enstaka semesterdagarna, exempelvis i anslutning till söndagar, torde icke generellt vara genomförbart för handelsns del på grund av branschförhållandenas variationer.

Kooperativa förbundet. I huvudsak har från konsumtionsföreningarnas sida framhållits, att det för deras del icke är tänkbart med någon stängning under semestertiden. Vidare ha de flesta föreningar framhållit svårigheten att erhålla kompetenta semestervikarier. Redan under nuvarande förhållanden med två veckors semester har detta problem i många fall varit mycket svårt att lösa. Med tre veckors semester minskas givetvis möjligheten att till rimliga kostnader anskaffa kompetent personal, om detta över huvud taget är möjligt. Några föreningar ha även påpekat de svårigheter att sprida semestern som uppstått genom att större industrier stängt under juli månad för gemensam semester. Då industriarbetarnas hustrur i viss utsträckning arbeta inom handeln som butiksbiträden, ha dessa fordrat semester samtidigt som deras män. Detta har betytt en koncentration av semestrarna till juli månad och försvårat för handeln att erhålla vikarier. För föreningarnas del torde det sålunda endast vara tänkbart med en 3-veckorssemester enligt alternativ AU II.

Svenska handelsarbetareförbundet. Utgående ifrån att semesterledighetens huvudsakliga syfte är att bereda de anställda möjlighet till rekreation torde det vara ostridigt, att den med tanke på vårt klimat lämpligaste årstiden för semesterns förläggning är sommaren.

Ett villkor för att semestern verkligen skall kunna bli den avkoppling, som man icke minst ur hälsosynpunkt ansett nödvändig, är att den sammanhängande ledigheten blir av tillräcklig längd. Betydelsen härav torde framstå tydligt mot bakgrunden av den högt uppdrivna arbetstakt, som präglar vårt näringsliv. Förhållandena inom handeln utgöra härvid icke något undantag.

I de motiveringar för en uppdelning av semestern, som framförs från arbetsgivarhåll, synes det som om man målar situationen i allt för mörka färger. Detta i all synnerhet, då man ger uttryck för att tre veckors sammanhängande semester skulle innebära en »allvarlig desorganisation inom handeln». Det stora flertalet affärsföretag äro av jämförelsevis ringa omfattning och sysselsätta endast ett fåtal anställda. För dessa bör det icke vara något problem att bereda personalen tre veckors sammanhängande ledighet på sommaren. Handelns arbetsgivareorganisation, som även omfattar större affärsföretag, nämner i sitt yttrande, att semestern enligt gällande riksavtal får förläggas under månaderna maj—september, men att den vanligen koncentreras till 25 juni—15 augusti. Det synes alltså icke böra stöta på svårigheter, att under sommarmånaderna få utrymme för tre veckors sammanhängande semesterledighet.

Som motivering för en uppdelning av semestern har anförts den redan nu hårda belastningen av kommunikationsmedel och semesteranläggningar. Vad först beträffar kommunikationsmedlen synes en utökning från två till tre veckors sammanhängande ledighet icke komma att innebära någon nämnvärd ytterligare belastning. Antalet resor för alla dem, som förlägga sin semester på en bestämd ort kommer ju nämligen icke att öka. En uppdelning av semestern måste däremot för denna stora kategori innebära, att antalet resor öka. I fråga om semesteranläggningarna torde man icke kunna komma ifrån att en längre sammanhängande ledighet innebär en ytterligare belastning. De obehag, som kunna följa härav, elimineras emellertid efter hand som en utbyggnad av dessa anläggningar fortskrider. Enligt alternativ AU I förutsättes, att överenskommelse skall kunna träffas om semesterns uppdelning i två perioder. I den mån en utökad belastning å semesteranläggningarna medför verkliga obehag för gästerna, kommer detta att påverka villigheten bland de anställda till en dylik överenskommelse. Ostridigt är emellertid, att det bland de anställda för närvarande är ett förstahandsintresse såväl att få semestern förlagd i en följd som till sommaren.

Handelstjänstemannaförbundet. Förbundet har verkställt en utredning angående medlemmarnas anställningsförhållanden år 1949. Utredningen omfattar jämväl semesterförhållandena. Densamma avser hela medlemsklientelet. I detta ingår bl. a. 7 800 kontorister i olika befattningar inom grosshandl, spedition, trafikföretag i enskild ägo, jordbrukarnas ekonomiska föreningsrörelse, enskilda byråer av olika slag m. m.

Kontoristerna hade år 1949 i medeltal 15 arbetsdagars semester. 55 % lade

laglig semester och 45 % längre än laglig semester; 38 % hade minst 18 arbetsdagars och 6 % minst 24 arbetsdagars semester.

Vid kollektivavtalsmässig reglering av semestern har som regel bestämts, att den kan uppdelas. Med hänsyn till förhållanden av arbetsteknisk natur m. m. kan sådan uppdelning till och med för vissa branscher anses vara nödvändig. Detta är dock undantagsfall och i praktiken har det visat sig att arbetstagar- och arbetsgivarorganisationerna kunnat komma överens om när och hur en uppdelning bör göras. Det kan därför starkt ifrågasättas, om det är riktigt att obetingat överlåta till arbetsgivaren ensam att bestämma när och i vilka fall semestern bör uppdelas. Eftersom rekreationssynpunkten måste vara den avgörande och de tekniska och ekonomiska synpunkterna därför bli biproblem, bör semestern som regel utgå i ett sammanhang. Vid en uppdelning bör arbetstagaren ha visst medinflytande. Detta bör lämpligen utövas genom hans fackliga organisation. Härigenom erhålles också garanti för att frågan blir objektivt bedömd.

Hotell- och restaurantrörelse

Sveriges arbetsgivareförening för hotell och restauranter. Praktiskt taget all personal inom föreningens verksamhetsområde har uttagit semester under sommaren, d. v. s. under den avtalsmässigt fastställda semesterperioden 15 maj—15 september. En tendens att förlägga semestern till periodens mitt kan tydligt urskiljas. Vid bedömning av semesterns spridning på olika delar av året spelar den i avtalen med tjänstemannapersonalen lämnade möjligheten att mot utsträckning av semesterns längd få förlägga densamma till vintermånaderna endast en obetydlig roll.

Även om flertalet företag äro s. k. årsföretag, som drivas under hela året, finnes ett stort antal hotell, pensionat m. m. som endast hållas öppna under viss säsong, i flertalet fall under sommarmånaderna. Den personalstyrka, som sysselsättes vid dessa företag, rekryteras i viss mindre omfattning från de orter där företagen äro belägna. Till övervägande del är det emellertid årsföretagens anställda, som genom högre löner och möjlighet till friluftsliv finna lämpligt lämna sin ordinarie anställning. Årsföretagen ha därför under sommaren att kämpa med en uttunning av personalstyrkan, som uppkommer dels genom semesterledigheterna, dels genom omflyttning till sommarföretagen. Det oaktat hållas nära nog alla restauranter öppna under sommaren. Det är endast ett mycket ringa antal, som stänga under några sommarveckor. Ifrågasvarande rörelser äro i allmänhet belägna inom storstädernas cityområden, där behovet av restauranter under den egentliga semestersäsongen är minskat. Hotellen hållas däremot utan nämnvärt undantag öppna även under semester-tiden. Anledningen är den att resandeströmmen under denna tid av året är störst. Den bekymmersamma personalfrågan har i allmänhet fått nödortfigt lösas genom anställning av mindre kvalificerad personal utan nämnvärd fackutbildning.

Föreningen vill betona att förhållandena inom hotell- och restauran-

näringsen äro sådana, att en till sommarmånaderna förlagd utökning av semestern för facket's personal skulle ställa näringsens utöware inför svåra problem. Resultatet av en sådan förläggning skulle sannolikt bli en försämrad kundtjänst vid den tid på året då det måste anses önskvårt — icke minst ur statsfinansiell synpunkt — att hotell- och restaurangnäringsen kan fungera så rationellt som möjligt.

I frågan om utformningen av en eventuell 3-veckorssemester kan beträffande alternativ AUI konstateras,

att en väsentlig utökning av personalstyrkan skulle bli nödvändig under sommartiden,

att sommartiden i stort sett är att betrakta såsom näringsens högsäsong,

att vikarier under denna tid i stor omfattning skulle behöva anställas, samt

att personal icke finnes att ombesörja erforderligt arbete.

Alla dessa faktorer torde visa orimligheten i en lagstiftning byggd på detta alternativ.

Svårigheter av betydande storleksordning föreligga även vid en utformning av semestern enligt alternativ AUII. Det stora flertalet företag sakna möjlighet att inom ramen av den ordinarie personalstyrkan utfylla de ökade semesterledigheterna även om dessa skulle vara fördelade på olika tider av året. Vanskligheterna att anskaffa semestervikarier, speciellt för den kvalificerade yrkesutbildade personalen, bli alltjämt betydande. Det må betonas att sådana över huvud taget icke finnas att tillgå på flertalet orter i landet, speciellt gäller detta de mindre orterna. Föreningen hyser emellertid den uppfattningen att en uppdelning av semestern skulle vara för näringsen mindre skadlig än en sammanhängande semester förlagd till sommarsäsongen.

Sveriges centrala restaurangaktiebolag. Centralbolaget har berett sina fem dotterbolag tillfälle att yttra sig.

Av yttrandena framgår att personalens semesterledighet — som en följd av de inom facket gällande kollektivavtalen — huvudsakligen koncentrerats till sommarmånaderna.

Semesterstängning av restauranter förekom år 1949 i ett flertal fall.

Förhållandena inom hotell- och restaurangrörelsen äro sådana, att en till sommarmånaderna förlagd utvidgning av semestern för facket's personal skulle ställa näringsens utöware inför svåra problem och utöver kostnadsökningen medföra en försämrad kundtjänst. Mest markant bleve detta måhända i de fall, då semesterstängning måste tillgripas, men även i örrigt komme betydande svårigheter att framträda, när det gällde att med ytterligare reducerad personaltillgång möta de under semestertiden ökade kraven på företagen. Redan nu är tillgången på arbetskraft — bl. a. beroende på de tarika sommarsäsongföretagen — mest knapp under den del av året, då omsättningen och därmed behovet av arbetskraft är störst och till vilken semestern huvudsakligen förlägges. Till belysning av förhållandet kan anföras, att vil de allmänna restaurangbolagen omsättningen år 1948 under månaderna naj—

september i genomsnitt per månad låg drygt 16 % högre än under årets övriga månader.

Särskilt med hänsyn till här senast berörda förhållanden får bolaget som sin uppfattning uttala, att alternativ AU II innebär den minst betungande lösningen. Med hänsyn till de speciella förhållandena inom hotell- och restaurangnäringen bör emellertid i sådant fall i förslaget inrymmas rätt för företagare att fördela den nytillkommande semestertiden på enstaka semesterdagar även utan anslutning till sön- eller helgdagar.

Sveriges hotell- och restaurangpersonals förbund. I fråga om semesterns utformning ansluter sig förbundet till alternativ AU I. Därest en delning av semestern av skilda anledningar skulle vara ofrånkomlig vid något företag eller för grupp av företag bör en överenskommelse därom icke överlämnas till avgörande mellan arbetsgivaren och arbetstagaren annat än i det fall, den senare står utanför en intresseorganisation. Lagstiftningen bör ge arbetsmarknadens parter möjlighet att med varandra träffa bindande överenskommelser gällande större eller mindre del eller delar av respektive organisationers verksamhetsfält om huruvida delning av semestern skall förekomma. En överlåtelse till arbetsgivaren och den enskilde arbetstagaren att träffa sådan överenskommelse skulle få till följd — enligt vad erfarenheter från hotell- och restaurangbranschen utvisa — att den mening arbetsgivaren företrädde bleve utslagsgivande. Det hela bleve en rad alltför ensidiga uppgörelser med arbetstagaren som förlorande part.

Alternativ AU I innehåller även, att delning av semestertiden skall kunna ske efter medgivande av arbetarskyddsstyrelsen i de fall, då sammanhängande semester skulle medföra avsevärd olägenhet för ett företags drift. Utan att ifrågasätta ämbetsverkets kapacitet tillåter förbundet sig hysa den uppfattningen att ett sådant förfarande är mindre lämpligt.

Skulle i enlighet med alternativ AU II en delning av semestertiden föreskrivas bör två veckor ovillkorligen förläggas till sommaren och en vecka till förvåren. Semester om hösten och vintern ha små inkomsttagare ingen glädje av. De ha icke råd att resa vare sig till fjälls eller till utlandet. En tredje semestervecka i form av lediga dagar kan icke rekommenderas då dylika dagar i praktiken näppeligen lär komma till användning för vila och rekreation.

Tjänstemannaförbundet för hotell och restauranger. Anledningen till att semesterledigheten inom hotell- och restaurangfacket i så stor utsträckning som skett förlagts till tiden 1 maj—30 september är uteslutande att söka i den omständigheten, att semesterdagarnas antal i annat fall skulle ha ökats med 50 %. Innan denna regel fanns införd i kollektivavtal förekom det nämligen i stor utsträckning att semestertiden förlades till ogynnsammare del av året.

Det är riktigt att stora svårigheter äro förbundna med en ökad semesterledighet under sommarhalvåret. Å andra sidan må även framhållas att anledningen till personalbristen inom näringsgrenen inte helt är att söka i den totala arbetskraftsbristen, utan även däri, att arbetsförhållandena hittills varit sådana, att restaurangarbete icke varit begärligt.

En utökning av semestertidens längd med skyldighet för arbetsgivaren att förlägga hela denna ledighet till sommartiden är sålunda otänkbar. Man måste då välja något av de övriga alternativen. Vid valet mellan dessa förordar förbundet en lösning som möjliggör uppdelning av semestern i två perioder. Den ena av dessa skall då omfatta minst två veckor och den andra den resterande veckan i en följd.

Bank- och försäkringsverksamhet

Bankernas förhandlingsorganisation. Semestern var år 1949 i stor utsträckning förlagd till månaderna juni, juli och augusti. Koncentrationen till denna tidsperiod har varit något olika i olika banker. Man torde dock kunna räkna med, att drygt två tredjedelar av samtliga semestrar uttagits under dessa månader. Den extra ledighet, som utgives åt den som tar sin semester på annan tid än under sommaren, har icke medfört, att semestrarna frivilligt i någon större utsträckning uttagits under övriga årstider.

Bankernas verksamhet har givetvis icke kunnat nedläggas under semester-tiden, utan rörelsen har måst bedrivas med hjälp av semestervikarier. Detta har fört med sig stora olägenheter dels på grund av svårigheten att över huvud taget anskaffa vikarier, dels på grund av att de, som kunnat anskaffas, i viss utsträckning visat sig vara mindre kunniga i bankarbete. Stora omplaceringar av personalen måste alltid vidtagas i samband med semestrar, då vikarierna som regel endast kunna placeras på platser med enklare arbetsuppgifter.

Bankerna för sin del ha redan medverkat till, att det stora flertalet av de bankanställda erhålla tre veckors semester. Vid fastställande av semesterbestämmelserna har man beaktat den synpunkten, att äldre tjänstemän måste anses vara i större behov av semester än yngre.

Bankledningen måste anskaffa och överblicka möjligheten att erhålla vikarier. Vidare måste ledningen verkställa erforderlig omplacering av personal under semestrarna. Det synes därför riktigast, att arbetsgivaren icke endast får bestämma, när semester skall utgå, utan även om den skall utgå i ett sammanhang. Detta måste få till följd, att semestrarna spridas över större delen av året. Sådana förhållandena för närvarande äro synes det icke vara möjligt att anskaffa vikarier i sådan utsträckning, att det ökade antalet semestrar om tre veckor skola kunna förläggas under sommarmånaderna. Det synes även vara olämpligt, att frågan om semesterns uppdelning hänskjutes till arbetarskyddsstyrelsen. Det torde knappast bli möjligt för styrelsen att i detalj sätta sig in i en banks semesterplan. Det förekommer nämligen att personal måste sändas från ett kontor till ett annat. Semestrarna vid ett kontor påverkas således av semestrarna vid ett annat. Alternativ AU I är sålunda icke lämpligt.

Alternativ AU II synes då vara att föredra. En uppdelning bör då ske på två perioder, varav den ena omfattar minst två veckor och den andra återstoden av semestern. Det skulle för bankernas vidkommande bli synnerigen svårbemästrat, om enstaka semesterdagar skulle få tas ut. Detta skulle med-

föra att vikariefrågan blir svårare att lösa och kostnaderna i förhållande till semestern förhållandevis stora. Semestern är ju till för att bereda de anställda tillfälle till rekreation. Uttages semestern i form av enstaka dagar, kommer den icke att bli av så stor betydelse ur rekreationssynpunkt.

Svenska bankmannaförbundet. Bankmannaförbundets ståndpunkt i frågan om semesterns förläggning framgår av följande bestämmelse, som finnes intagen i gällande kollektivavtal: »Semester skall såvitt möjligt uttagas per kalendervecka och må ej fördelas mer än i två delar, såvida ej särskilda skäl föreligga.»

Försäkringsbolagens förhandlingsorganisation. Semestern var år 1949 i allmänhet i sin helhet förlagd till månaderna juni—augusti. Att helt nedlägga arbetet under semesterperioden har för försäkringsbolagens del givetvis icke kunnat ifrågakomma.

För försäkringsbranschens del framstår alternativ AU II såsom det lämpligare. Därvid bör den tredje veckan kunna utgöra en sammanhängande period, som förlägges enligt arbetsgivarens bestämmande. Kontors- och vaktmästarpersonalen åtnjuter nämligen redan nu sex fria lördagar under tiden 1 september—31 maj. Denna ledighet utgör emellertid icke en semesterförmån utan har tillkommit för att åvägabringa en viss genomsnittlig arbetstid per kalendervecka under hela året. Att ytterligare utbygga systemet med fria lördagar framstår som mindre lämpligt.

Försäkringsfunktionärernas förbund. Enligt gällande avtal för inspektörer inom folkförsäkringsföretagen utgår semester enligt lag under de fem första åren. Från och med sjätte året utgår tre veckors och från och med elfte anställningsåret fyra veckors semester. För yrkesinkasserarna gäller laglig semester fram till tio års anställning och därefter tre veckors semester. Semestertiden förlägges i regel till juli månad och i en följd. Arbetets art är sådan, att lämpligheten att förlägga semestern till den tid, då de flesta åtnjuta semesterledighet, är självklar.

Kommunal tjänst

Svenska stadsförbundet. Förbundet har utsänt en rundfråga till de 30 största städerna.

Vad beträffar semesterns förläggning måste kommunerna uppenbarligen ha stor frihet med hänsyn till att deras verksamhet i allmänhet icke kan begränsas eller nedläggas ens för någon kortare tid. För att ta blott ett par exempel måste polis- och brandkår ständigt ha full styrka. Om man här koncentrerade semestrarna, skulle detta medföra behov av vikarier med sysselsättning endast under semesterperioden. Detta innebure uppenbarligen misshushållning med arbetskraften. I dylika fall måste semestrarna alltså kunna spridas över hela året. Även i de fall, där en begränsning av verksamheten under semesterperioden är tänkbar, måste ofta en betydande arbetsstyrka finnas tillgänglig

för underhålls- och reparationsarbeten. Härtill kommer att verksamheten i vissa fall är starkt knuten till sommaren. Detta gäller t. ex. parkförvaltning, hamnförvaltning (i vart fall i åtskilliga ostkusthamnar) samt anläggningsarbeten, vilka på många håll sysselsätta de största arbetsstyrkorna och vilka kunna drivas bättre, snabbare och billigare under sommarhalvåret än vintertid. Även ur arbetstagersynpunkt borde det vara av intresse att i dylika fall semestern kunde förläggas till en tid, då arbetstillgången är mera osäker.

Det anförda talar för att det ur städernas synpunkt är angeläget, att man får behålla möjligheten att sprida semestrarna över hela året och att dela semestern. Arbetstidsutredningens alternativ II är sålunda att föredra framför alternativ I. Det förtjänar här anmärkas att arbetstagare med mer än två veckors semester ej sällan själva synas önska semestern uppdelad för att på så sätt kunna tillgodose andra ledighetsbehov. Om man skall hålla fast vid att semestern motiveras av rekreatjonsbehov, bör dock tillses att semestertiden ej styckas sönder alltför mycket. Ur denna synpunkt — men även med hänsyn till de fall, då t. ex. ett anläggningsarbete drives i arbetslag — synes det önskvärt att den tredje semesterveckan, om semestern måste delas, icke onödigtvis splittras. För att förebygga oklarhet vore det måhända önskvärt att åtminstone motiveringsvis klargjordes att beträffande en eventuell tredje semestervecka särskilt starka skäl föreligga för dess förläggning till vinterhalvåret.

Svenska landskommunernas förbund. Som regel ha landskommunerna och köpingarna relativt få anställda. Det brukar därför icke bereda kommunerna några större svårigheter att förlägga personalens semestrar till sommaren och låta personalen uttaga semestrarna odelade. Endast i undantagsfall — t. ex. vid större affärsdrivande verk, på större ålderdomshem eller i en omfattande anläggnings- och byggnadsverksamhet — torde förekomma en spridning av semestrarna även till vinterhalvåret. Allteftersom den kommunala förvaltningen utökas — t. ex. i fråga om byggnads- och anläggningsverksamhet — en utvidgning, som beräknas ske i speciellt snabbt tempo efter kommunsammanslagningen, komma emellertid möjligheterna att förlägga all semestertid till sommaren att successivt minska. För 3-veckorssemesterns utformning förordas utan tvekan alternativ AF II. Detta medger nämligen en smidigare anpassning av semestertiden efter de lokala förhållandena.

Förslaget i alternativ I att en delning av semestertiden skulle förutsätta antingen särskild överenskommelse härom mellan arbetsgivare och arbetstagare eller ett medgivande från arbetarskyddsstyrelsen kommer att leda till så tidsödande förhandlingar och en sådan byråkratisering av förfarandet att såväl arbetsgivarna som arbetstagarna och deras fackorganisationer få dragas med betydande svårigheter vid förslagets tillämpning.

Beträffande den ifrågasatta tredje semesterveckans förläggning har arbetstidsutredningen angett två olika möjligheter. Dessa innebära att denna tredje vecka antingen skall utgöra en sammanhängande period eller att den skall tas

ut i enstaka dagar. Semesterns uppgift att ge en avkoppling och rekreation från det ordinarie arbetet talar starkt för det förstnämnda förslaget. Organisationskäl kunna säkerligen anföras till förmån för båda förslagen. Det skulle dock icke vara lyckligt att över huvud taget lagstiftningsvägen fixera, hur en eventuell tredje semestervecka skall tas ut. Det bör helt överlåtas åt arbetsledningen som — åtminstone enligt de kommunala reglementena och kollektivavtalen — har att ta största möjliga hänsyn till personalens önskemål, när det gäller att förlägga semestern. En dylik smidig utformning kommer även att tillgodose personalens önskemål.

Svenska landstingsförbundet. Landstingens huvuduppgift är att ombesörja hälso- och sjukvård. För närvarande inneha över 90 % av landstingens ca 28 000 befattningshavare tjänst vid olika slags sjukvårdsanstalter. Vid sådana anstalter kunna givetvis personalens intressen i fråga om exempelvis semesterns förläggning tillgodoses allenast i den mån icke viktiga samhällsintressen därigenom äventyras. Verksamheten vid sjukvårdsanstalterna kan självfallet icke ens för en kortare tid helt nedläggas. Med hänsyn härtill har det ansetts nödvändigt, att arbetsledningen har full frihet att planlägga personalens semesterledighet på sådant sätt, att driften vid anstalterna fortlöppande kan upprätthållas i erforderlig omfattning.

På grund av den minskade sjukligheten under sommarmånaderna är det i allmänhet lättare att då bevilja semesterledighet än under andra tider på året. I viss utsträckning förekommer sommartid, att en eller annan avdelning å lasaretten stänges för vädring, varvid personalen å sådana avdelningar i samband härmed beredes semester. I regel förlägges sålunda semestern till den ljusare årstiden.

Förbundet kan icke ansluta sig till det som alternativ AUI betecknade förslaget till utformning av en lagstadgad tre veckors semester. Bortsett härifrån kan styrelsen icke underlåta att uttala vissa betänkligheter mot att enligt detta alternativ uppdelning av semester allenast skall kunna ske efter medgivande från arbetarskyddsstyrelsen. Det kan icke anses motiverat, att alla dylika frågor skola göras till föremål för central handläggning. För övrigt torde ämbetsverket icke kunna erhålla en sådan personaluppsättning, att ärenden, särskilt inför semestertider, kunna erhålla tillräckligt snabb behandling.

Den enligt alternativ AUII föreslagna utformningen synes däremot möjlig att tillämpa inom landstingen. Detta alternativ innefattar icke heller någon större avvikelse från vad som redan nu i praktiken tillämpas vid landstingens inrättningar. I de fall en uppdelning av semestern är erforderlig, bör det dock icke genom tvingande lagbestämmelser fastslås, huru den återstående semester-tiden skall utgå. Visserligen kan det anses önskvärt, att den utgör en sammanhängande period men hinder bör icke föreligga för arbetsledningen att verkställa uppdelning. Det kan nämligen ofta vara ett önskemål hos personalen att få ta ut viss del av semestern i form av enstaka dagar. Även ur arbetsledningens synpunkt kan det i vissa fall vara lämpligt med ett sådant arrangemang. Med hänsyn härtill bör det finnas möjlighet för arbetsledningen att med beaktande

i första hand av sjukvårdens behov bevilja sådan återstående semester på lämpligaste sätt.

Svenska kommunalarbetareförbundet. Förbundet vill förorda alternativ AUI. Även detta ger möjlighet till erforderlig anpassning efter kommunernas och landstingens speciella förhållanden. Skall 3-veckorsemestern kunna ändamålsenligt utnyttjas, måste den göras så sammanhängande som möjligt och så långt görligt är förläggas till sommarmånaderna.

Sveriges kommunaltjänstemannaförbund. Förbundet kan icke reservationslöst tillstyrka något av de föreslagna alternativen för semesterns utformning. Förbundet kan vitsorda riktigheten av den uppfattning, som i svenska stadsförbundets remissyttrande uttryckts på följande sätt: »Vad beträffar semesterns förläggning måste kommunerna uppenbarligen ha stor frihet med hänsyn till att deras verksamhet i allmänhet icke kan begränsas eller nedläggas ens för någon kortare tid.»

Av den rundfråga, som stadsförbundet riktat till de 30 största städerna framgår dels att majoriteten av de kommunalanställda åtnjutit semester under sommarmånaderna och dels att hela semestern vanligen uttagits på en gång. Detta torde överensstämma med befattningshavarnas egna önskemål. Möjlighet bör dock finnas för arbetsgivaren och arbetstagaren att träffa överenskommelse om semesterns uppdelning på två eller flera perioder. Det torde nämligen vara mycket vanligt, att i varje fall sådana tjänstemän, vilkas semester är väsentligt längre än den lagstadgade, önska disponera viss del av semestern för påkommande ledighetsbehov. Dessa önskemål finge tillgodoses genom uttagande av tjänstledighet för enskilda angelägenheter, om icke möjlighet funnes att utnyttja viss del av semestern. Det torde även ligga i kommunernas intresse att underlätta detta förfaringsätt.

Svenska polisförbundet. För en sådan kår som polisen äro möjligheterna att erhålla sommarsemester ett svårt problem, vars lösning bl. a. strandat på omöjligheten att skaffa fullgoda vikarier. På de flesta platser söka förbundets lokalavdelningar, i samråd med polischefer och kommunala myndigheter, ordna frågan på bästa sätt. Att genom lagstiftning lösa detta svårbemästrade problem ligger utanför möjligheternas gräns. Det får i fortsättningen liksom hittills bli organisationernas sak att komma till rätta härmed.

Svensk sjuksköterskeförening. Sjuksköterskornas semestrar ha under en följd av år fördelats huvudsakligen på tiden maj—september. Bristen på sköterskor har dock lett till att det blivit allt mera vanligt att semestrarna utsträckas över hela året och även överskjutits till påföljande år.

Föreningen anser det önskvärt, att semestern utgår i ett sammanhang. Som regel skulle nämligen en splittring av densamma icke ge sjuksköterskorna erforderlig återhämtning och rekreation. Endast i undantagsfall och efter överenskommelse mellan arbetstagaren och arbetsgivaren bör en delning av semestern få ske. Föreningen avstyrker på det bestämdaste, att arbetsledningen får utge enstaka semesterdagar.

EXPORTFÖRENINGENS YTTRANDE RÖRANDE TRE VECKORS SEMESTER

Till Arbetstidsutredningen.

Med skrivelse den 20 sistlidna april har arbetstidsutredningen hemställt om ett uttalande från Exportföreningens sida rörande de sannolika verkningarna ur svensk exportsynpunkt av en ifrågasatt förlängning med en vecka av den lagstadgade semestern. Med anledning av arbetstidsutredningens remiss har föreningen inhämtat uppgifter dels från Svenska Trävaruexportföreningen, Svenska Cellulosaföreningen, Svenska Pappersbruksföreningen och Sveriges Kemiska Industrikontor, dels från ett 30-tal olika företag inom verkstadsindustrien och den kemiska industrien. Föreningen får anföra följande.

Utrikeshandeln kännetecknas för närvarande av en hårdnad internationell konkurrens framför allt från de stora industriländernas sida (Amerikas Förenta Stater, Belgien-Luxemburg, Frankrike, Italien, Schweiz, Storbritannien och Västtyskland). En sådan skärpt konkurrens möter även från hemmaindustrien i olika länder, något som sammanhänger med strävandena att genom fortsatt industrialisering åstadkomma ett större mått av självförsörjning. Det är mot denna bakgrund, som den svenska exportindustriens möjligheter att påtaga sig ökade sociala utgifter böra bedömas, och icke med utgångspunkt från hittillsvarande relativt gynnsamma läge. Exportföreningen har icke anledning att i detta sammanhang gå närmare in på frågan om den sannolika utvecklingen av konjunkturläget för utrikeshandeln, men vill framhålla, att de uttalanden som göras i det följande måst baseras på förhållanden under nuvarande goda exportkonjunktur utan hänsyn tagen till en eventuell försämring av exportutsikterna.

Vidkommande de sannolika verkningarna av semesterns utökning med en vecka torde de för exportindustriens — liksom för hemmaindustriens — del komma att huvudsakligen utgöras av *dels* nedgång i produktionen och därmed exporten samt även i viss utsträckning förlängning av leveranstiderna, *dels* direkta och indirekta kostnadsökningar per tillverkad enhet. Dessa konsekvenser innebära, såsom nedan närmare utvecklas, mycket allvarliga olägenheter för exportindustrien.

Inför utsikten av den nedgång i produktionen och därmed exporten samt förlängning för vissa varor av leveranstiderna, som bli en ofrånkomlig följd av en genomförd semesterförlängning, har exportindustrien uttryckt allvarliga farhågor. På vissa undantag när synas olägenheterna bli särskilt stora

inom områden, där arbetet nu bedrivs under kontinuerlig drift. Den korta utredningstid som stått Exportföreningen till buds har emellertid ej medgivit en fullständig analys av produktions- och därmed exportbortfallet vid en treveckorssemester. Här må dock anföras, att enligt beräkningar, som på hemställan av Exportföreningen verkstälts av Skogsindustriernas samarbetsutskott, produktionsminskningen inom skogsindustrierna torde komma att utgöra för cellulosa ca 47 500 ton, för trämassa ca 5 500 ton, för papper ca 33 000 ton samt för trävaror ca 12 500 stds. Den härav föranledda minskningen av exportinkomsterna uppskattas till ca 60 miljoner kronor, fördelade med 25,5 miljoner på cellulosa, 1,3 miljoner på trämassa, 22,7 miljoner på papper samt 10,2 miljoner på trävaror. Föreningen ämnar företaga en liknande utredning avseende andra branscher och i sinom tid framlägga resultatet härav för myndigheterna.

Särskilt med hänsyn till de aktuella ansträngningarna att öka exporten är den med en semesterförlängning i dagens läge ofrånkomligt förenade nedgången av produktionen ägnad att ingiva betänkligheter. Till följd av den höga grad av rationalisering och mekanisering som utmärker den svenska exportindustrien är produktionen per arbetare relativt stor. När detta förhållande sättes i relation till det likaledes välkända faktum, att Sverige redan nu lider allvarlig brist på arbetskraft, synes uppenbart att bortfallet av en arbetsvecka leder till en oproportionerlig nedgång i produktionen. Redan nu är läget sådant, att den tillgängliga arbetskraften ej förslår till ett rationellt utnyttjande av den dyrbara maskinpark, som med ianspråktagande av mycket betydande belopp i utländsk valuta, ej minst hårdvaluta, införts från utlandet under de senaste åren. Sverige skulle genom att nu införa en förlängd semester riskera en skärpning av detta tillstånd, som uppenbarligen endast skulle kunna förbättras genom vidgat medgivande att anställa utländsk arbetskraft. I annat fall torde den produktionsökning, som måste utgöra grundvalen för en ökad export, ej kunna åvägabringas.

Rörande förlängningen av leveranstiderna må följande anföras. Därest en sammanhängande treveckorssemester införes, torde man i större utsträckning än nu se sig tvungen att hålla fabrikena stängda under semestertiden. Särskilt med hänsyn till de anspråk, som köpare i Förenta Staterna och andra valutastarka länder framställa på snabba leveranser och omfattande service, har man anledning att befara en viss omedelbar nedgång i exporten till dessa länder såsom en följd av semesterstängningen. Det anförda gäller bl. a. apparater, instrument m. m.

I fråga om de *direkta kostnadsökningarna*, d. v. s. de som föranledas av semesterförlängningen inom vederbörande företag självt, hänvisas till de kalkyler, som Industriens Utredningsinstitut framlagt i sin »Undersökning av önskad semesterförläggning och av vissa konsekvenser av en utökning av semestertiden från 12 till 18 dagar»¹. Institutet har beräknat den direkta kostnadsökningen på grund av semesterns förlängning med en vecka till ca

¹ Se sid. 2* ff.

2 %. Denna beräkning vitsordas i allmänhet av de av föreningen tillfrågade organisationerna och de enskilda företagen. Härvid har dock förutsatts att de tillkommande semesterdagarna skola kunna placeras under den för produktionen gynnsammast tänkbara perioden respektive perioderna.

De *indirekta kostnadsökningarna*, d. v. s. de som förorsakas ett företag genom semesterförlängning hos näringslivet i övrigt, torde icke kunna tillförlitligt beräknas utan en omfattande och arbetskrävande undersökning. De här åsyftade kostnaderna torde emellertid bli större inom exportindustrien än inom hemmamarknadsindustrien. Anledningen härtill är huvudsakligen, att exportvarorna kräva längre transporter och bättre emballage etc. än varor avsedda för inhemsk konsumtion, vilket får till följd att exportpriserna påverkas mera än priserna på hemmamarknaden.

Bland de exportartiklar, vilka enligt de nu inhämtade uppgifterna synas vara särskilt känsliga för den konkurrensskärpning som kostnadsökningarna innebära, må nämnas vissa kemiska produkter, bruksglas, vidare stora delar av järn- och metallmanufakturområdet samt vissa standardvaror inom den elektriska och mekaniska industrien. I detta sammanhang må anföras, att en tillverkare av lantbruksmaskiner framhållit, att timförtjänsten i Västtyskland genomsnittligen motsvarar kronor 1:40, medan den i Sverige utgör kronor 2:40—2:45. Härtill kommer att priset för valsjärn är 40 % högre i Sverige än i Västtyskland. Vidare bör anföras, att inom vissa sektorer av den metallurgiska industrien, som under nuvarande semesterförhållanden i viss utsträckning funnit det möjligt att hålla driften igång utan avbrott, stora utgifter väntas uppkomma till följd av skador i ugnar och andra anläggningar, som av kostnadsskäl ej kunna hållas igång under en sammanhängande treveckorssemester.

Med avseende på semestertidens förläggning ha de tillfrågade organisationerna och enskilda företagen enstämmigt och med skärpa framhållit nödvändigheten av att en eventuell ny semesterlagstiftning utformas på ett sådant sätt, att varje företag lämnas full frihet att med hänsyn till behovet av arbetskraft etc. bestämma vid vilken tidpunkt de anställda skola erhålla sin ledighet, huruvida semestern skall uttagas i en följd eller delas o. s. v. Föreningen får understryka vikten av att behörig hänsyn tages till detta önskemål. I detta sammanhang erinras om att de i det föregående anförda synpunkterna anlagts med utgångspunkt från att företagen tillförsäkras en sådan frihet; därest så icke skulle bli fallet, lära de anförda olägenheterna komma att skärpas i opropotionerligt hög grad.

För bedömande av de sannolika verkningarna av en förlängd semester kräves icke blott kännedom om de ökade direkta bördor, som den svenska industrien härigenom kommer att påläggas, utan även — såsom tidigare antytts — en ingående utredning rörande de indirekta följderna av en sådan åtgärd. Av allra största vikt är vidare, att upplysningar införskaffas beträffande de mått och steg, som till äventyrs ha vidtagits eller planeras i berörda hänseende inom de länder, som äro Sveriges huvudsakliga konkurrenter på

världsmarknaden. Ytterligare erfordras utredning rörande de åtgärder, vilka må kunna företagas till motverkande av de ogynnsamma följderna av en eventuell semesterförlängning, såsom anställning av utländsk arbetskraft, ökning av arbetsbesparande maskinell utrustning (bl. a. från hårdvalutaländer) och byggnadsbestånd. Föreningen tillåter sig därför fästa arbetstidsutredningens uppmärksamhet på dessa betydelsefulla spørsmål och får för egen del uttala, att frågan rörande följderna av semestertidens förlängning icke kan bli på ett tillfredsställande sätt belyst utan att klarhet vunnits på dessa punkter. En sådan utredning synes, åtminstone delvis, kunna omhänderhas av den för någon tid sedan av statsrådet Sköld tillsatta kommittén för utarbetande av ett nytt långtidsprogram för den ekonomiska politiken. Enligt kommitténs direktiv åligger det denna att klargöra, vilket utrymme som finnes för social-politiska och övriga reformer av samhällsekonomisk räckvidd.

Enär såsom ovan påvisats vissa grundläggande utredningar ännu saknas för ett allsidigt bedömande av verkningarna ur svensk exportsynpunkt av en eventuell semesterförlängning, får föreningen inskränka sig till att konstatera, att en dylik förlängning sannolikt kommer att medföra ogynnsamma konkurrensbetingelser för den svenska exportindustrien, särskilt i jämförelse med de industriländer, där ifrågavarande sociala förmån icke förefinnes i den här diskuterade utsträckningen. Den svenska exportindustrien skulle sålunda ställas inför utsikten av produktionsminskning samt högre produktionskostnader med därav föranledda prisökningar, allt i förhållande till den konkurrerande industrien i utlandet. För föreningen står det därför klart, att en förlängning till tre veckor av den lagstadgade semestern måste betraktas som en fråga av internationell räckvidd. Den bör därför bli föremål för överläggningar mellan närmast berörda länder i syfte att uppnå en samtidig och likformig lösning.

Stockholm den 30 juni 1950.

Sveriges Allmänna Exportförening.

R. von Heidenstam.

Bengt Ljungberger.

UNDERSÖKNING RÖRANDE ARBETSTAGARNAS SEMESTER- VANOR OCH SEMESTERÖNSKEMÅL

Arbetstidsutredningen tillskrev i november 1949 landsorganisationen och tjänstemännens centralorganisation med begäran att de inom respektive organisationer skulle igångsätta en undersökning om det sätt varpå medlemmarna tillbringade sin semester år 1949 samt om medlemmarnas önskemål i fråga om utformningen av en eventuell 3-veckorssemester. Beträffande undersökningens uppläggning anfördes därvid bl. a. följande.

»I arbetsbesparande syfte måste en sådan undersökning, varom här är fråga, göras representativ. Utredningen får därför anhålla, att Ni ville vända Eder till de av Edra underorganisationer, som bli berörda av en förlängning av den nuvarande semestertiden till tre veckor, med begäran att de ville utvälja ett lämpligt antal lokalavdelningar, från vilka uppgifter inhämtas. Urvalet av avdelningarna bör härvid ske så, att det blir representativt för organisationen i sin helhet. Det gäller härvid att beakta, att olika inom organisationen företrädda yrkesgrupper bli allsidigt representerade och att såväl större, medelstora och mindre städer som rena landskommuner bli medtagna. I fråga om varje utvald lokal organisation bestämmes härefter, vilket antal medlemmar, som skola besvara frågorna.»

Sedan LO och TCO förklarat sig villiga utföra undersökningen utarbetades gemensamt ett frågeformulär. För detta redogöres närmare i det följande.

Omkring 8 000 formulär utsändes, av vilka ca 7 200 tillställdes medlemmar i LO-anslutna förbund och resten medlemmar av TCO-förbund.

Vid distributionen gick landsorganisationen till väga på följande sätt. Frågeformulär tillställdes de av reformen berörda fackförbunden med angivande av det antal uppgiftslämnare som skulle utväljas inom varje län. Det ankom sedan på förbunden att länsvis utvälja de avdelningar som skulle delta. Det undertröks att man därvid måste eftersträva att erhålla en lämplig fördelning på städer och landsbygdssamhällen, på yrkesgrupper och i förekommande fall industrigrenar.

För att bästa möjliga representativitet skulle uppnås var det av vikt att de enskilda uppgiftslämnarna blevo slumpmässigt utvalda. Avdelningarna ålades därför att utvälja sådana medlemmar, vilkas efternamn började på bokstaven B (Back, Berglund etc.). Räckte händelsevis icke antalet medlemmar med namn på denna bokstav skulle man fortsätta med C, D, etc. Namnen skulle uttas just i den ordning de förekommo i medlemsmatrikel eller register, tills hela antalet av avdelningen erhållna blanketter utnyttjats. Det betonades särskilt att det icke var tillåtet att hoppa över något namn. Om medlemsregistret var uppställt på ett sådant sätt att den föreskrivna urvalsmetoden befarades ge ett skevt utslag — t. ex. genom att medlemmarna ordnats efter ålder eller dylikt — skulle annan, rent slumpmässig metod användas.

Vid distributionen av formulären bland TCO:s medlemmar tillämpades i stort samma metod, som den här beskrivna.

Antalet återsända formulär uppgår till sammanlagt 6 446. Av dessa ha 5 719 besvarats av medlemmar i LO-förbund och 727 av medlemmar i TCO-förbund.

I det följande återges — huvudsakligen i tabellform — de viktigaste resultaten av undersökningen. I ett särskilt avsnitt lämnas sedan en sammanfattande redogörelse för de motiv, som uppgiftslämnare angivit för sina önskemål i frågan om 3-veckorssemesterns utformning.

I. Semestervanor

Formuläret innehöll följande frågor rörande semesterns utnyttjande:

Tillbringade Ni semestern under 1949 *huvudsakligen*

- på annan ort hos släktingar eller bekanta?
- på pensionat, semesteranläggning eller dylikt?
- på eget sommarnöje utanför hemorten?
- på hemorten?
- på annat sätt?

I tabellerna 1—7 äro svaren på dessa frågor sammanställda. Härvid har den ordningen följts, att medlemmar i LO-förbund respektive TCO-förbund redovisats var för sig.

A. Medlemmar tillhörande LO-förbund

I tabell 1 redovisas samtliga uppgiftslämnare tillhörande LO-förbund. En procentuell fördelning efter ålder och sätt för semesterns tillbringande har företagits. De använda förkortningarnas innebörd framgår av de förut återgivna frågorna. Släkt eller bekanta = På annan ort hos släktingar eller bekanta, etc.)

Tabell 1. Semestervanor med hänsyn till ålder. Procent

Samtliga

Ålder	Antal uppgiftslämnare	Släkt eller bekanta	Pensionat	Eget sommarnöje	Hemma	Övriga	Ej angivet	Summa
—20	119	37·0	13·4	9·6	34·1	3·4	2·5	100·0
20—30	972	44·1	10·7	8·7	23·0	3·7	9·8	100·0
30—40	1 568	42·9	9·4	10·8	27·7	4·1	5·1	100·0
40—50	1 671	39·3	8·2	13·1	33·1	3·7	2·6	100·0
50—60	1 065	37·8	8·6	10·2	38·1	2·5	2·8	100·0
60—	324	39·5	7·5	10·0	38·7	3·1	1·2	100·0
Summa	5 719	40·8	9·4	11·4	30·2	3·6	4·6	100·0

Av tabellen framgår att drygt en tredjedel av uppgiftslämnarna tillbringade sin semester hos släktingar eller bekanta och att betydligt mer än en fjärdedel uppehöll sig på hemorten. Ca 9 % firade semester på semesteranläggning och var tionde hade »eget sommarnöje». Variationerna mellan de olika

åldersgrupperna äro relativt små. Åldersgruppen 20—30 år inrymmer dock, som naturligt är, det minsta antalet »hemmasittare». Följaktligen har också denna grupp det största antalet av dem som tillbringade semestern på annan ort (hos släktingar eller bekanta, på pensionat eller semesteranläggning). Slutligen kan tilläggas, att enligt en särskild uppgift, som ej redovisas i tabellen, omkring 4 % av uppgiftslämnarna uppgiva att de tillbringade semestern i utlandet.

Tabell 2. Semestervanor med hänsyn till ålder och kön. Procent

Ålder	Antal uppgiftslämnare	Släkt eller bekanta	Pensionat	Eget sommar-nöje	Hemma	Övriga	Ej angivet	Summa
<i>Män</i>								
—20	96	25·4	16·8	11·9	38·6	4·2	3·1	100·0
20—30	831	42·9	10·5	9·3	24·3	3·4	9·6	100·0
30—40	1 388	42·1	8·0	11·4	29·4	3·9	5·2	100·0
40—50	1 435	38·6	7·9	12·8	34·5	3·8	2·4	100·0
50—60	928	36·5	6·6	10·4	41·2	2·5	2·8	100·0
60—	299	38·6	7·6	10·1	39·1	3·3	1·3	100·0
Summa	4 977	39·6	8·3	11·7	32·5	3·5	4·4	100·0
<i>Kvinnor</i>								
—20	31	69·5	7·2	8·4	14·9	—	—	100·0
20—30	139	46·5	12·3	5·2	19·4	5·8	10·8	100·0
30—40	183	42·1	19·0	9·3	19·2	6·0	4·4	100·0
40—50	232	42·4	10·6	14·4	25·3	3·4	3·9	100·0
50—60	131	43·0	23·7	11·6	15·7	3·0	3·0	100·0
60—	26	50·2	9·1	7·7	33·0	—	—	100·0
Summa	742	44·0	15·2	10·5	21·2	4·2	4·9	100·0

Som framgår av tabell 2 föreligga betydande skillnader mellan männens och (de förvärvsarbetande) kvinnornas semestervanor. Det var sålunda betydligt flera män än kvinnor som tillbringade semestern på hemorten. Vidare var frekvensen kvinnor på pensionat och semesteranläggningar nästan dubbelt så stor som motsvarande tal för män.

Även mellan landsbygd och städer föreligga rätt betydande skillnader (tabell 3). Sålunda voro »hemmasittarna» nära dubbelt så många på landsbygden som i städerna. Omkring var tionde uppgiftslämnare från städerna men endast var tjugonde från landsbygden uppgav sig ha tillbringat semestern på pensionat eller semesteranläggning. Likaså var innehavet av eget sommar-nöje betydligt vanligare i städerna än på landsbygden.

För att få en uppfattning om eventuella skiljaktigheter olika fack och yrken emellan har i tabell 4 uppgifterna redovisats för skilda fackförbund. Då antalet uppgiftslämnare från vissa förbund varit så ringa att utslagen kunna bli osäkra har ett antal mindre grupper sammanförts under rubriken »Div. mindre förb.». Som allmänt omdöme kan sägas att i tabellen återspeglas de skillnader mellan stad och landsbygd, som även framgår av tabell 3. Största antalet

Tabell 3. Semestervanor med hänsyn till ålder och bosättning. Procent

Ålder	Antal uppgifts- lämnare	Släkt eller be- kanta	Pensionat	Eget sommars- nöje	Hemma	Övriga	Ej angivet	Summa
<i>Städer</i>								
—20	77	39·3	14·4	12·8	27·0	3·9	2·6	100·0
20—30	645	45·3	13·4	10·5	18·5	4·5	7·8	100·0
30—40	1 019	44·5	11·4	13·8	21·4	4·8	4·1	100·0
40—50	1 117	40·3	10·7	16·5	26·1	4·7	1·7	100·0
50—60	638	42·0	10·9	15·2	28·3	2·7	0·9	100·0
60—	220	37·9	9·0	13·6	34·9	4·1	0·5	100·0
Summa	3 716	42·2	11·7	14·5	24·1	4·3	3·2	100·0
<i>Landsbygd</i>								
—20	43	33·9	12·2	3·1	46·2	2·3	2·3	100·0
20—30	328	39·4	7·0	5·9	31·9	2·1	13·7	100·0
30—40	548	37·3	6·0	6·5	40·4	2·9	6·9	100·0
40—50	558	36·6	3·3	6·8	47·0	1·8	4·5	100·0
50—60	422	30·4	5·2	4·7	51·7	2·4	5·6	100·0
60—	104	42·9	4·0	1·9	47·3	1·0	2·9	100·0
Summa	2 003	35·7	5·2	5·9	44·1	2·3	6·8	100·0

Tabell 4. Semestervanor med hänsyn till organisationstillhörighet. Procent

Fackförbund	Antal uppgifts- lämnare	Släkt eller be- kanta	Pensionat	Eget sommars- nöje	Hemma	Övriga	Ej angivet	Summa
Beklädnads.....	248	39·7	13·8	14·0	24·1	6·4	2·0	100·0
Byggnads.....	476	43·2	5·9	17·3	27·8	2·8	3·0	100·0
De förenade	117	35·0	14·9	7·5	34·1	5·1	3·4	100·0
Elektriker.....	129	44·3	15·7	11·7	19·7	4·7	3·9	100·0
Handels.....	395	41·0	14·0	12·3	25·7	3·5	3·5	100·0
Hotell- o. rest. .	148	61·4	9·1	10·9	13·9	1·3	3·4	100·0
Lantarbetare....	306	38·8	0·4	1·2	47·8	2·6	9·2	100·0
Livsmedels.....	235	40·6	10·5	13·5	26·5	5·5	3·4	100·0
Metall.....	1 315	42·2	9·1	11·4	30·7	4·2	2·4	100·0
Målare.....	109	49·0	9·6	12·7	23·2	5·5	—	100·0
Pappersindustri..	276	48·0	3·8	7·5	36·3	2·2	2·2	100·0
Skogs- o. flottn...	215	8·0	—	1·7	52·6	0·5	37·2	100·0
Textil.....	322	41·2	11·8	11·4	30·9	3·1	1·6	100·0
Transport.....	255	40·5	9·1	12·5	30·1	3·1	4·7	100·0
Träindustri.....	394	37·3	5·0	9·9	42·0	2·3	3·5	100·0
Div. mindre förb.	779	40·6	13·6	12·6	26·0	3·7	3·5	100·0
Summa	5 719	40·8	9·4	11·4	30·2	3·6	4·6	100·0

»hemmasittare» är sålunda att finna bland skogs- och lantbrukets samt bland trä- och pappersindustriens arbetare (landsbygdsnäringsarna). I frågan om vistelse på semesteranläggningar föreliggande liknande skillnader. Medan sålunda elektriker, handels-, beklädnads- och textilarbetare m. fl. i betydande utsträckning tillbringade sin semester på detta sätt är sådan semestervistelse sällsynt bland t. ex. skogs- och lantarbetare.

B. Medlemmar tillhörande TCO-förbund

I tabell 5 redovisas samtliga uppgiftslämnare tillhörande TCO-förbund. Av lämplighetsskäl ha samtliga årsklasser över 40 år sammanförts till en grupp.

Tabell 5. Semestervanor med hänsyn till ålder. Procent

Samtliga

Ålder	Antal uppgiftslämnare	Släkt eller bekanta	Pensionat	Eget sommar-nöje	Hemma	Övriga	Ej angivet	Summa
—20	49	42·9	30·6	6·1	10·2	6·1	4·1	100·0
20—30	512	44·2	24·0	8·2	10·0	11·7	1·9	100·0
30—40	108	51·8	17·6	6·5	13·0	7·4	3·7	100·0
40—	58	55·2	20·7	8·6	10·4	3·4	1·7	100·0
Summa	727	46·2	23·2	7·8	10·5	10·0	2·3	100·0

Vissa intressanta jämförelser kunna göras mellan tabell 5, som belyser tjänstemännens semestervanor, och tabell 1, som visar arbetarnas. Medan sålunda i det närmaste var tredje arbetare tillbringade semestern på hemorten var detta fallet endast med var tionde tjänsteman. Nära hälften av tjänstemännen (tredjedelen av arbetarna) tillbringade semestern hos släktingar eller bekanta och en fjärdedel (en tiondedel av arbetarna) var på pensionat eller semesteranläggning. Intressant är också att arbetarna i större utsträckning än tjänstemännen hade eget sommar-nöje.

Tabell 6. Semestervanor med hänsyn till ålder och kön. Procent

Ålder	Antal uppgiftslämnare	Släkt eller bekanta	Pensionat	Eget sommar-nöje	Hemma	Övriga	Ej angivet	Summa
<i>Män</i>								
—20	6	50·0	33·3	—	—	16·7	—	100·0
20—30	325	44·3	20·3	9·8	8·9	13·6	3·1	100·0
30—40	81	53·1	13·6	7·4	13·6	7·4	4·9	100·0
40—	38	60·5	15·9	10·5	10·5	2·6	—	100·0
Summa	450	47·3	18·9	9·3	9·8	11·6	3·1	100·0
<i>Kvinnor</i>								
—20	43	41·8	30·2	7·0	11·6	4·7	4·7	100·0
20—30	187	44·4	30·5	4·8	11·8	8·5	—	100·0
30—40	27	48·2	29·6	3·7	11·1	7·4	—	100·0
40—	20	45·0	25·0	10·0	10·0	5·0	5·0	100·0
Summa	277	44·4	30·0	5·4	11·5	7·6	1·1	100·0

Av tabell 6 framgår bl. a. att kvinnorna inom tjänstemannagruppen i betydligt större utsträckning än männen tillbringade semestern på pensionat eller semesteranläggning. En liknande skillnad förefinnes mellan LO-anslutna män och kvinnor (tabell 2). Den över huvud taget högsta siffran för sådan semester-

vistelse har kvinnliga tjänstemän i åldern 20—30 år, av vilka i det närmaste var tredje uppgiftslämnare upger sig ha tillbringat semestern på detta sätt.

Tabell 7. Semestervanor med hänsyn till organisationstillhörighet. Procent

Förbund	Antal uppgiftslämnare	Släkt eller bekanta	Pensionat	Eget sommar-nöje	Hemma	Övriga	Ej angivet	Summa
Industritjänstemannaförb.	476	41·8	26·5	8·2	9·0	12·6	1·9	100·0
Lantbrukstjänstemannaförb.	50	78·0	2·0	—	12·0	—	8·0	100·0
Tjänstemannaförb. för hotell och restauranger....	46	45·7	15·3	4·3	23·9	4·3	6·5	100·0
Handelstjänstemannaförb.	155	49·7	21·9	10·3	10·3	7·2	0·6	100·0
Summa	727	46·2	23·2	7·8	10·5	10·0	2·3	100·0

Av tabell 7 kan utläsas betydande variationer mellan de olika tjänstemannakategoriernas semestervanor. Så har t. ex. tjänstemannaförbundet för hotell och restauranger mer än dubbelt så många »hemmasittare» som övriga förbund. Lantbrukstjänstemännen synas i särskilt stor omfattning tillbringa sin semester hos släktingar eller bekanta på annan ort medan industri- och handeltjänstemän i betydande grad frekventera semesteranläggningar. Det bör dock beträffande denna tabell framhållas, att det ringa antalet uppgiftslämnare från lantbrukstjänstemannaförbundet och tjänstemannaförbundet för hotell och restauranger gör att uppgifterna beträffande dessa böra tas med reservation.

II. Önskemål om utformningen av en eventuell 3-veckorssemester

I frågan om utformningen av en eventuell 3-veckorssemester innehöll frågeformuläret följande:

Om den lagstadgade semesterledigheten förlänges till tre veckor (18 arketsdagar), på vilket av följande sätt önskar Ni då personligen erhålla denna förlängning?

- hela semesterledigheten i ett sammanhang?
- två veckor i ett sammanhang under sommaren och resten i form av lediga lördagar (som eventuellt kunna tas ut under sommaren)?
- två veckor i ett sammanhang under sommaren och resten i form av rätt att ta ut enstaka ledighetsdagar under året?
- två veckor i ett sammanhang under sommaren och den tredje veckan under annan del av året, exempelvis under vårvintern?

Efter att ha uttalat sig härutinnan hade uppgiftslämnarna även att besvara följande fråga:

Om detta Edert önskemål ej kan förverkligas, vilket av de tre övriga sätten skulle Ni då helst välja?

I det följande redovisas svaren på dessa frågor. Beträffande de i frågeformuläret angivna olika sätten för semesterns uttagande ha dock följande ändringar vidtagits. Frågorna a) och d) redovisas i tabellerna som självständiga alternativ under beteckningarna I och II a medan däremot frågorna b) och c), vilka båda förutsätta att den tredje semesterveckan skall utgå i form av enstaka ledighetsdagar, sammanförts till ett alternativ, betecknat II b.

Liksom i föregående avsnitt redovisas svaren från medlemmar i LO-förbund respektive TCO-förbund var för sig.

A. Medlemmar tillhörande LO-förbund

I tabell 8 redovisas samtliga uppgiftslämnare tillhörande LO-förbund. En procentuell fördelning har gjorts efter ålder och semesterönskemål.

Tabell 8. Semesterönskemål med hänsyn till ålder. Procent

		Samtliga						
Alternativ	Antal uppgiftslämnare	Åldersgrupper						Summa
		—20	20—30	30—40	40—50	50—60	60—	
I. 3 veckor i följd....	3 748	64·7	64·0	65·7	66·4	65·1	66·7	65·5
II a. 2 + 1 vecka	1 019	23·5	23·1	18·1	16·5	14·9	14·8	17·8
II b. 2 v. + enstaka dagar	908	11·8	12·4	15·5	16·5	19·0	16·7	15·9
Ej angivet.....	44	—	0·5	0·7	0·6	1·0	1·8	0·8
Summa	5 719	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

Av tabellen framgår, att i det närmaste $\frac{2}{3}$ av uppgiftslämnarna önska, att en eventuell 3-veckorssemester skall utgå i ett sammanhang. Beträffande de båda andra alternativen finnes en mindre övervikt för att den tredje veckan skall utgå odelad och sålunda icke uppdelas på enstaka ledighetsdagar.

Variationerna mellan de olika åldersgrupperna äro anmärkningsvärt små. Exempel härpå är anslutningen till alternativ I med en lägsta siffra av 64 % i åldersgruppen 20—30 år och en högsta, ca 67 %, i den äldsta åldersgruppen. Anslutningen till alternativ II a minskar med stigande ålder medan för alternativ II b förhållandet är det motsatta.

Kvinnorna sluta, som synes av tabell 9, mer bestämt än männen upp kring de alternativ, som innebära minsta möjliga uppdelning av semestern. Ca 70 % av kvinnorna men endast 65 % av männen ha sålunda uttalat sig för alternativ I. Samma är förhållandet med alternativ II a till vilket 22 % av kvinnorna men endast 17 % av männen ansluta sig. En följd av detta är att anslutningen från kvinnornas sida till alternativ II b med enstaka ledighetsdagar är mycket ringa.

Tabell 9. Semesterönskemål med hänsyn till ålder och kön. Procent

Alternativ	Antal uppgifts- lämnare	Åldersgrupper						Summa
		-20	20-30	30-40	40-50	50-60	60-	
<i>Män</i>								
I. 3 veckor i följd....	3 231	61·8	63·0	65·9	65·7	63·8	66·1	64·9
II a. 2 + 1 vecka	858	23·6	23·0	16·9	15·9	14·8	15·2	17·2
II b. 2 v. + enstaka dagar	851	14·6	13·4	16·6	17·6	20·5	17·0	17·2
Ej angivet.....	37	—	0·6	0·6	0·8	0·9	1·7	0·7
Summa	4 977	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
<i>Kvinnor</i>								
I. 3 veckor i följd....	517	73·4	70·0	63·9	70·8	73·9	73·2	69·7
II a. 2 + 1 vecka.....	161	23·3	24·3	27·4	20·2	15·4	11·5	21·7
II b. 2 v. + enstaka dagar	57	3·3	5·7	7·1	9·0	8·4	11·5	7·6
Ej angivet.....	7	—	—	1·6	—	2·3	3·8	1·0
Summa	742	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

Tabell 10. Semesterönskemål med hänsyn till ålder och bosättning. Procent

Alternativ	Antal uppgifts- lämnare	Åldersgrupper						Summa
		-20	20-30	30-40	40-50	50-60	60-	
<i>Städer</i>								
I. 3 veckor i följd....	2 576	63·2	65·4	69·1	70·8	70·3	73·6	69·4
II a. 2 + 1 vecka.....	658	25·0	24·7	18·6	16·1	13·0	12·3	17·7
II b. 2 v. + enstaka dagar	462	11·8	9·6	12·0	12·8	15·8	11·4	12·4
Ej angivet	20	—	0·3	0·3	0·3	0·9	2·7	0·5
Summa	3 716	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
<i>Landsbygd</i>								
I. 3 veckor i följd....	1 172	67·5	61·2	59·3	57·7	57·2	51·9	58·5
II a. 2 + 1 vecka.....	361	20·9	20·1	17·1	17·2	17·7	20·2	18·0
II b. 2 v. + enstaka dagar	446	11·6	17·8	22·1	23·7	23·9	27·9	22·3
Ej angivet.....	24	—	0·9	1·5	1·4	1·2	—	1·2
Summa	2 003	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

Som framgår av tabell 10 är anslutningen till alternativ I med 3-veckorssemestern i ett sammanhang betydligt större i städerna än på landsbygden. Tabellen visar vidare, att i städerna alternativ II a ges företräde framför II b medan för landsbygdens del förhållandet är det motsatta.

Med undantag för lantarbetare- samt skogs- och flottningsarbetareförbundet har inom samtliga fackförbund en majoritet bland uppgiftslämnarna uttalat sig för alternativ I (tabell 11). Inom byggnadsarbetare-, metallindustriarbetare-, pappersindustriarbetare-, träindustriarbetareförbundet och de sammanförda mindre förbunden ha $\frac{2}{3}$ samt inom beklädnads- och textilarbetareförbundet och inom de förenade förbunden $\frac{3}{4}$ av uppgiftslämnarna uttalat sig för detta alternativ.

Tabell 11. Semesterönskemål med hänsyn till organisationstillhörighet. Procent

Fackförbund	Antal uppgifts- lämnare	I 3 veckor i följd	II a 2+1 vecka	II b 2 veckor + enstaka dagar	Ej angivet	Summa
Beklädnads	248	81.0	8.9	9.3	0.8	100.0
Byggnads	476	71.9	10.9	17.2	—	100.0
De förenade	117	76.1	15.3	7.7	0.9	100.0
Elektriker	129	57.4	24.8	17.8	—	100.0
Handels	395	59.7	29.9	9.9	0.5	100.0
Hotell- och restaurang	148	58.1	37.2	4.7	—	100.0
Lantarbetare	306	21.3	25.2	50.6	2.9	100.0
Livsmedels	235	66.0	26.0	7.2	0.8	100.0
Metall	1 315	72.0	14.3	13.4	0.3	100.0
Målare	109	63.3	15.6	20.2	0.9	100.0
Pappersindustri	276	74.6	15.2	10.2	—	100.4
Skogs- och flottnings	215	30.2	22.3	42.8	4.7	100.0
Textil	322	76.8	16.1	6.8	0.3	100.0
Transport	255	58.8	23.9	16.9	0.4	100.0
Träindustri	394	67.5	12.4	19.0	1.1	100.0
Diverse mindre förbund	779	70.6	16.3	12.5	0.6	100.0
Summa	5 719	65.5	17.8	15.9	0.8	100.0

I valet mellan alternativ II a och II b har det förstnämnda vunnit största anslutning inom samtliga förbund med undantag för beklädnadsindustriarbetare-, byggnadsarbetare-, lantarbetare-, målare-, skogs- och flottningsarbetare- samt träindustriarbetareförbundet. Inom dessa sistnämnda förbund ha sålunda — i valet mellan de två olika alternativen för uppdelad semester — ett flertal uttalat sig för enstaka ledighetsdagar.

Tabell 12. Alternativa önskemål. Procent

Önskemål i första hand		Önskemål i andra hand				Summa
Alternativ	Antal uppgifts- lämnare	I	II a	II b	Ej angivet	
I. 3 veckor i följd.....	3 748	—	51.8	35.8	12.4	100.0
II a. 2+1 vecka	1 019	44.2	—	43.3	12.5	100.0
II b. 2 v.+ enstaka dagar....	908	23.3	28.6	—	48.1	100.0
Ej angivet.....	44	13.6	2.3	6.8	77.3	100.0

I tabell 12 har en kombination gjorts mellan uppgiftslämnarnas förstahands- och andrahandsönskemål. Det visar sig därvid, att drygt hälften av dem, som i första hand önska 3-veckorssemestern i ett sammanhang, anse alternativ II a vara näst bäst. Alternativ II b har dock samlat nära 36 %. För dem, som anse II a vara bäst, fördela sig andrahandsönskemålen tämligen jämnt mellan I och II b. Bland dem slutligen, som i första hand uttalat sig för alternativ II b, ha i det närmaste samma antal angivit alternativ I respektive II a som andrahandsönskemål.

B. Medlemmar tillhörande TCO-förbund

I tabell 13 redovisas samtliga i undersökningen ingående uppgiftslämnare tillhörande TCO. En procentuell fördelning har gjorts efter semesterönskemål och ålder. Som förut nämnts ha av lämplighetsskäl samtliga årsklasser över 40 år sammanförts.

Tabell 13. Semesterönskemål med hänsyn till ålder. Procent

Förläggning av semestern vid alternativen	Antal uppgifts- lämnare	Åldersgrupper				Summa
		—20	20—30	30—40	40—	
I. 3 veckor i följd.....	329	42·9	43·4	51·9	51·7	45·3
II a. 2+1 vecka.....	278	38·7	40·2	33·3	29·3	38·2
II b. 2 v.+enstaka dagar....	100	18·4	12·5	14·8	19·0	13·8
Ej angivet.....	20	—	3·9	—	—	2·7
Summa	727	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

Som framgår av tabell 13 avvika tjänstemännens önskemål i frågan om semesterns förläggning betydligt från arbetarnas. Medan sålunda de LO-anslutna med mycket stor majoritet uttalat sig för odelad semester önska flertalet tjänstemän att den skall delas i två eller flera perioder. Av de båda alternativen med delad semester har det största antalet uttalat sig för att den tredje veckan skall utgå odelad.

Fördelningen på åldersgrupper är intressant bl. a. ur den synpunkten, att den visar att intresset för odelad semester ökas successivt med stigande ålder (42,9 % i den lägsta och 51,7 % i den högsta åldersgruppen). Av detta följer, att intresset för delad semester är något större i de lägre än i de högre åldersgrupperna.

Tabell 14. Semesterönskemål med hänsyn till ålder och kön. Procent

Förläggning av semestern vid alternativen	Antal uppgifts- lämnare	Åldersgrupper				Summa
		—20	20—30	30—40	40—	
<i>Män</i>						
I. 3 veckor i följd.....	191	50·0	40·0	54·3	36·8	42·5
II a. 2+1 vecka.....	163	16·7	39·1	25·9	36·8	36·2
II b. 2 v.+enstaka dagar....	80	33·3	16·0	19·8	26·4	17·7
Ej angivet.....	16	—	4·9	—	—	3·6
Summa	450	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0
<i>Kvinnor</i>						
I. 3 veckor i följd.....	138	41·9	49·2	44·4	80·0	49·8
II a. 2+1 vecka.....	115	41·9	42·2	55·6	15·0	41·6
II b. 2 v.+enstaka dagar....	20	16·2	6·4	—	5·0	7·2
Ej angivet.....	4	—	2·2	—	—	1·4
Summa	277	100·0	100·0	100·0	100·0	100·0

Vad som förut sagts om de LO-an slutna kvinnorna gäller även beträffande de TCO-an slutna. Även de senare sluta sålunda i större utsträckning än männen upp kring alternativet med odelad semester. Medan endast ca 42 % av männen uttalat sig för sammanhängande 3-veckorssemester är motsvarande tal för kvinnorna i det närmaste 50 %. En följd av detta är att förhållandet blir det motsatta när det gäller det tredje alternativet med enstaka semesterdagar; endast 7 % av kvinnorna ansluta sig till detta mot nära 18 % av männen.

I tabell 15 slutligen redovisas de i undersökningen ingående tjänstemannaförbunden var för sig.

Tabell 15. Semesterönskemål med hänsyn till organisationstillhörighet. Procent

Förbund	Antal uppgifts- lämnare	I	II a	II b	Ej angivet	Summa
		3 v. i följd	2 + 1 v.	2 v. + en- staka dagar		
Industritjänstemannaförb. . .	476	46.0	36.5	14.1	3.4	100.0
Lantbrukstjänstemannaförb.	50	14.0	32.0	54.0	—	100.0
Tjänstemannaförb. för hotell och restauranger	46	63.0	32.6	2.2	2.2	100.0
Handelstjänstemannaförb. . .	155	47.8	47.1	3.2	1.9	100.0
Summa	727	45.2	38.2	13.8	2.8	100.0

Av tabell 15 synes framgå, att uppfattningarna äro delade de särskilda tjänstemannakategorierna emellan rörande hur 3-veckorssemesteren lämpligen bör utformas. Medan sålunda i det närmaste hälften av uppgiftslämnarna från industri- och handelstjänstemannaförbundet och nära $\frac{2}{3}$ från tjänstemannaförbundet för hotell och restauranger uttala sig för alternativ I har detta inom lantbrukstjänstemannaförbundet endast samlat ca 15 %. I valet mellan sammanhängande eller uppdelad tredje semestervecka har inom samtliga förbund med undantag för lantbrukstjänstemannaförbundet ett övervägande antal uttalat sig för det förstnämnda alternativet.

III. Motiv för semesterönskemålen

I frågeformuläret fanns en uppmaning till uppgiftslämnarna att något redogöra för skälen för sina önskemål i frågan om 3-veckorssemesterens utformning samt att motivera varför ett visst alternativ förordats framför de övriga.

Det övervägande antalet uppgiftslämnare ha följt denna uppmaning. I följande redogörelse återges sammanfattningsvis de synpunkter som framkommit. Därvid har eftersträfvats att särskilt framhäva sådana uttalanden, som kunna anses vara representativa för större eller mindre grupper arbetstagare.

Vad först gäller *alternativ I* ha flertalet av dem som anslutit sig till detta anfört att en sammanhängande semester ger största möjligheten till avkoppling och rekreation. Det framhålls, att det jäkt, som präglar modernt arbetsliv, medfört att arbetstagarna när sommaren kommer äro mer eller mindre utkörd.

För att de skola bli återställda erfordras då en längre tids ledighet. En uppgiftslämnare (tempoarbetare) uttrycker saken på följande sätt. En stor del av första veckan behöver arbetstagaren för att befria sig från den invanda jätkänslan. Vissa dagar i slutet av semestern måste användas för »att återställa in kroppen på arbetet». Den värdefullaste tiden är sålunda den, som ligger mellan dessa båda perioder och vilken tid sålunda bör göras så lång som möjligt. Det bör tilläggas att »trasiga nerver» är ett av de vanligaste motiven för längsta möjliga ledighet på en gång.

Bland mer speciella synpunkter till förmån för sammanhängande ledighet kan nämnas följande. Skiftarbetare säga sig vara i behov av en längre viloperiod för att komma i ordning med sömnen, typografer för att få tillfälle att grundligt utvädra blydambemängda lungor samt vissa måleriarbetare för att ordentligt få komma bort från den besvärande färglukten etc. Arbetstagare med hårt kroppsarbete (byggnadsgrovarbete, transportarbete etc.) betona att »tungt arbete kräver lång viloperiod för att den skall göra nytta». Slutligen kan nämnas, att ett antal arbetare inom sprängämnesindustrien framhålla, att de alltid få svår huvudvärk när de haft ledigt och skola börja arbeta igen. Delad semester betyder sålunda för dessa minst två besvärliga »tillvänjningsperioder» per år.

Ett ständigt återkommande skäl för alternativ I är, att en sammanhängande semester ställer sig billigare särskilt för dem som önska tillbringa densamma på annan ort. Vid en kort semester bli resekostnaderna allt för stora i förhållande till den tid man kan vara borta. Det påpekas i samband härmed att järnvägarnas tur- och returbiljetter räcka i 20 dagar. Andra åter säga sig vilja utnyttja SJ:s billiga rundresor, men anse sig behöva minst tre veckors ledighet för att få någon behållning av en sådan resa. Samma är förhållandet med det relativt stora antal som säga sig vilja resa till utlandet, speciellt då till grannländerna. Ett antal industri- och lantbrukstjänstemän ha som motivering för sammanhängande semester anfört att de önska bedriva studier i utlandet.

Många ha understrukit, att enligt deras uppfattning det allt för stora jäkt som präglar semesterfirandet här i landet delvis skulle försvinna om vederbörande finge litet mera tid på sig. Man kunde då i motsats till vad nu är fallet förbereda en resa i lugn och ro, man kunde i större utsträckning undvika lördagar och söndagar som resdagar etc. En metallarbetare har gett ett samlat uttryck för dessa synpunkter när han motiverar sitt val av alternativ I på följande sätt: »Jag tar det lugnt, jag hinner mer / när jag på resa mig beger / av stad och land jag mera ser».

Arbetarnas ekonomi är — framhålla många uppgiftslämnare — icke sådan att de ha råd fira semester två gånger om året. En uppdelning av semestern skulle leda till att allt för många arbetstagare finge tillbringa åtminstone den tredje semesterveckan hemma. Detta är olämpligt framför allt därför att »klimatet i stora delar av vårt land föga lämpar sig för vintersemester». Och — skriver en metallarbetare — semester i fjällen »tillhör ännu drömmarnas värld för en arbetare».

Enligt många uppfattning ger en sammanhängande sommaresemester — under förutsättning att densamma förlägges till tiden för skolbarnens ferier — större möjlighet till »verklig familjesemester». En sådan utformning av semestern skulle därför befordra familjelivet. Detta innebär bl. a. att också de ofta hårt ansträngda hemarbetande kvinnorna få möjlighet till någon tids ledighet. De förvärvsarbetande kvinnorna i sin tur ha vissa speciella synpunkter på frågan om odelad eller delad semester. Det framhålles sålunda av dem som uttalat sig för alternativ I — vilket en betydande majoritet av denna kategori gjort — att detta sätt för semesterns utformning är betydligt bättre än de övriga. Det förhållandet att de gifta kvinnorna i första hand tvingas sköta sitt förvärvsarbete medför gärna en eftersläpning av arbetet i hemmet som måste tas igen under bl. a. semestern. Med tre veckors semester på en gång skulle åtminstone någon vecka bli över för vila och rekreation. De som ha minderåriga barn säga sig ha särskilt svårt att få någon att se till barnen på högsommaren »då alla ha semester». En sammanhängande ledighet under denna tid skulle ha den fördelen att mödrarna själva, utan anlitan av lejd arbetskraft, kunde överta tillsynen.

Ett stort antal arbetstagare med fysiskt ansträngande arbete förklara, att en sammanhängande sommarledighet är bäst då de därigenom kunna komma ifrån arbetet under den varmaste och följaktligen mest påfrestande tiden. Detta är fallet med bl. a. transport- och byggnadsgrovarbetare, järnbruksarbetare (»arbetet är tungt och varmt och särskilt pressande på högsommaren»), gjuteriarbetare (»den starka värmeutstrålningen i gjuterierna är särskilt besvärande under juli månad») etc. Det betonas, att det även ur produktivitetssynpunkt är lämpligt att inom dessa områden nedlägga arbetet under den varmaste tiden.

Som motivering för sitt val av alternativ ha många uppgiftslämnare angivit produktionsstekniska skäl. Så betonas att vid de mindre verkstäderna en sammanhängande ledighet förorsakar minst produktionsbortfall. Liknande synpunkter anföres av bl. a. arbetare inom garveriindustrien. Vissa försäkringsfunktionärer uttala att det är självklart att semestern bör utgå i ett sammanhang på högsommaren »då man icke kan träffa folk hemma» etc. Det bör även nämnas, att många säga sig ha stora svårigheter »att ordentligt komma i gång med arbetet igen» efter en ledighetsperiod. Till men för produktionen återkomma dessa »startsvårigheter» två eller flera gånger om året om man delar upp semestern.

Uppgiftslämnare från vissa säsongyrken (främst byggnadsarbetare) ha uttalat sig för sammanhängande ledighet under den förutsättningen att semestern förlägges till vintern. Motiveringen härför är, att det ur ekonomisk synpunkt är lämpligt att förlägga semestern till en arbetslöshetsperiod. Ett mycket stort antal uppgiftslämnare inneha vid sidan av sitt arbete mindre jordbruk. De utav dessa som uttalat sig för sammanhängande ledighet ha som motiv härför i stor utsträckning angivit arbeten på jordbruket såsom sådd, slätter, bärgning etc.

Slutligen kan tilläggas att många uppgiftslämnare framhålla, att om tre

veckors ledighet erhålles i en följd på sommaren, så ökas härigenom möjligheterna till vackert väder under åtminstone någon del av semestern.

Kritiska synpunkter beträffande alternativ I ha anförts av uppgiftslämnare som anslutit sig till något av de andra alternativén. Många av dessa säga sig tvivla på möjligheten och lämpligheten av att genomföra en till sommaren koncentrerad sammanhängande 3-veckorssemester. Man pekar på, att redan nu stora svårigheter föreligga i fråga om resemöjligheter, inackordering och dylikt under semestern. Dessa svårigheter ha medfört att arbetstagarna icke få det utbyte av sin ledighet som vore önskvärt. En förlängning av sommarsemestern skulle förmodligen ytterligare förvärra situationen. Ur vissa synpunkter kan det visserligen vara önskvärt med ledighet i ett sammanhang. De begränsade möjligheterna att under sådana förhållanden på rätt sätt utnyttja semestern gör emellertid att det är lämpligt dela upp ledigheten då därigenom semesterna förmodligen komme att spridas över en längre tidsperiod.

Vissa arbetstagare främst inom handeln betona att vid semesterns uttagande hänsyn måste tas till arbetsgivarna. Dessas möjlighet att få en välbehövlig ledighet får icke kringskäras allt för hårt. Vidare framhålles, att inom vissa fack möjlighet icke finnes att ta tre veckors sammanhängande ledighet nämligen om alla skola ha sommarsemester. Om några arbetstagare yrka på att få sin ledighet i en följd på sommaren komma kamraterna att bli lidande på detta (bryggeriarbetare, handelsarbetare m. fl.). Detta skulle medföra berättigat missnöje från deras sida, som kanske tvingas förlägga hela sin semester till mindre lämplig tidpunkt.

Många tjänstemän ställa sig avvisande till alternativ I med hänsyn till svårigheten att erhålla kompetenta vikarier. I de fall där icke denna fråga kan lösas är värdet av en sammanhängande 3-veckorssemester tvivelaktigt. Man får nämligen då »bara dubbelt så mycket att göra efter ledigheten».

Många lantarbetare anse, att möjlighet knappast finnes att ta ut sammanhängande 3-veckorssemester på sommaren; ett mindre antal arbetstagare — arbetare vid mindre jordbruk samt lantbrukstjänstemän — säga sig till och med tvivla på möjligheten att ta ut 12 dagar på en gång. Slutligen kan nämnas att byggnadsarbetare, liksom vissa andra arbetstagare i säsongyrken, betona att det ur ekonomisk synpunkt icke är lämpligt att ta ut hela semesterledigheten under den tid då förtjänstmöjligheterna äro störst.

De nu återgivna skälen mot en sammanhängande ledighet ha — som naturligt är — även anförts till förmån för en uppdelning av semestern. Det övervägande antalet av de uppgiftslämnare, som anslutit sig till *alternativ II a*, hävda sålunda, att en på detta sätt utformad 3-veckorssemester ger den bästa behållningen i form av rekreation och avkoppling. Vissa speciella synpunkter ha dock även framförts, vilka i det följande något skola beröras.

Enighet synes föreligga om att två veckor av semestern lämpligen böra utgå i ett sammanhang och helst förläggas till sommaren. Däremot äro meningarna delade i frågan om hur den tredje veckan skall förläggas. Ett flertal synes dock

hysa den meningen att vårvintern är lämpligaste tiden. Särskilt industriarbetarna betona, att den långa, solfattiga hösten och vintern hårt tär på krafterna. När sedan våren kommer känns därför arbetet såväl fysiskt som psykiskt mera pressande än vanligt. Bristsjukdomarna äro — framhålles det — särskilt vanliga under denna tid på året och behovet av »solens livgivande vitamininjektioner» följaktligen osedvanligt stort. Andra motiv komma till: »det är så vackert på våren», »vårtröttheten kombineras med en obestämd trånad och frihetskänsla» samt »det är så roligt att vandra i skog och mark och iaktta hur växt- och djurlivet återuppväckes» etc.

Även rent praktiska synpunkter anges som motiv för en semestervecka på våren. Ett flertal förvärvsarbetande husmödrar framhålla behovet av en frivecka för »vårstädning, tvätt och luftning», villaägare önska en vecka för vårarbete i trädgården etc. Byggnadsarbetare, transportarbetare m. fl. påtala den dåliga arbetstillgången under senvintern och lämpligheten av att till en arbetslöshetsperiod förlägga en semestervecka.

Ett betydande inslag i den grupp, som önskar semester under vårvintern, utgöra de, som ha vintersport som hobby. Främst är det här fråga om yngre personer, som vill ha en veckas fjällsemester, ofta med det tillägget att veckan om möjligt bör förläggas i anslutning till påskhelgen.

Omkring $\frac{1}{4}$ av de uppgiftslämnare, som anslutit sig till alternativ II a, hävda att den tredje semesterveckan bör förläggas till hösten. Ett ofta angivet skäl härför är att andra halvåret i motsats till det första är vanlottat på helgdagar. En veckas ledighet i form av semester skulle därför fylla en särskilt stor uppgift. Därtill komma andra i vissa fall rent praktiska synpunkter; man behöver en veckas ledighet på hösten för att ställa i ordning trädgården, för att ta till vara bär och frukter, för oförutsedda händelser eller för att helt enkelt — som en handelstjänsteman uttrycker det — »ströva omkring i skogarna under färgsprakande september- eller oktoberdagar».

En stor grupp — som tämligen enhälligt anslutit sig till alternativet med uppdelad semester — utgöres av sådana som ha jakt eller fiske som hobby. Oenighet råder dock om när veckan lämpligen bör förläggas; somliga vill ha den på hösten (älgjakt, makrillfiske) medan andra finna våren eller vintern vara den lämpligaste tiden (vinter- och vårfiske).

Ett icke ringa antal vill att den tredje semesterveckan skall utgå i samband med julhelgen. Motiveringen härför är att härigenom längre sammanhängande ledighet erhålles vilken lämpligen kan användas för t. ex. besök hos släktingar eller bekanta i andra delar av landet. Ekonomiska motiv spela även in. Sålunda ha många beklädnads- och skoarbetare m. fl. uttalat sig för tanken om en julsemester under hänvisning till att företagen under denna tid nedlägga driften med inkomstbortfall som följd för arbetstagarna.

Vad slutligen gäller *alternativ II b* — vilket innebär att den tredje semesterveckan skall tas ut i form av enstaka ledighetsdagar eventuellt lördagar — ha anhängarna av detta sätt för semesterns utformning i större utsträckning

än övriga angivit privatekonomiska skäl och produktionssynpunkter som motiv för sitt val.

Såväl arbetare som tjänstemän betona, att en tredje semestervecka uttagen i form av enstaka ledighetsdagar verkar minst hämmande för produktionen. Några belysande exempel kunna anföras. En byggnadsarbetare framhåller sålunda, att detta alternativ är att föredra då därigenom »en eventuell produktionsminskning säkerligen skulle bli minst». »Produktionen blir minst lidande med fria lördagar» framhåller en typograf. En textilarbetare slutligen säger att han »har hört av sina kamrater, att en vecka i form av ledighetsdagar ej skulle vålla vare sig arbetsgivare eller arbetstagare så stor förlust då det redan nu förekommer att arbetarna ta sig ledighetsdagar». Produktionssynpunkter till förmån för delning av semestern framföres även av många TCO-an slutna.

Många arbetstagare — särskilt vid småföretag — betona att man i frågan om semesterns förläggning också måste tänka på motparten och sina kamrater. Tar man sådana hänsyn måste, framhåller man, systemet med enstaka ledighetsdagar vara att föredra.

Som förut sagts ha även rent privatekonomiska synpunkter spelat in vid valet av alternativ II b. Det framhålles, att oförutsedda händelser kunna inträffa under året, som nödvändiggöra en eller flera ledighetsdagar. Det vore då bra, menar man, om arbetstagaren vid sådana tillfällen kunde ta ut semesterdagar »så han slipper förlora arbetsförtjänsten». I detta sammanhang förtjänar nämnas att många redan nu säga sig ta ledighetsdagar för exempelvis fiske, älgjakt, för att resa till marknader och dylikt. Förvärvsarbetande husmödrar tvingas då och då ta sig ledigt från arbetet för tvätt eller storstädning, villaägare för nödvändiga reparationer av sin fastighet, innehavare av mindre jordbruk för att på detta utföra vissa nödvändiga, brädslande arbetsuppgifter etc.

De ivrigaste förespråkarna för alternativet med fria lördagar torde återfinnas bland dem, som ha sommarnöje på landet. Av förklarliga skäl anse sig dessa mest betjänta av den tredje semesterveckan uttagen på detta sätt då de därigenom kunna erhålla »härliga weekendledigheter» hela sommaren.

De som anslutit sig till alternativ I ha genomgående uttalat sig starkt kritiskt mot förslaget att dela upp semestern i två eller flera perioder. Särskilt alternativet med enstaka ledighetsdagar fördömes. Om man tillåter arbetsgivarna att »plottra» bort semestern i en dag då och då — framhålles det — blir reformen förfuskad. En annan sak är att behov av förkortad arbetstid — exempelvis i form av fria lördagar på sommaren — också kan föreligga inom vissa områden. Denna fråga skall emellertid lösas i ett annat sammanhang.

REDOGÖRELSE FÖR BETÄNKANDET ANGÅENDE ÄNDRAD ORDNING BETRÄFFANDE VISSA HELGDAGAR OCH HÄRÖVER AVGIVNA UTLÅTANDEN

Med anledning av en vid 1944 års riksdag väckt motion anhöll riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t om en utredning huruvida en allmän högtidsdag kunde inrättas på hösten.

Genom beslut den 31 juli 1945 lät Kungl. Maj:t för frågans utredande tillkalla särskilda sakkunniga. Dessa erhöilo sedermera även i uppdrag att utreda frågan om midsommardagens förläggande. De sakkunniga, vilka antogo beteckningen helgdagssakkunniga, avgåvo den 17 april 1947 betänkande med förslag till ändrad ordning beträffande vissa helgdagar (SOU 1947: 27). Över betänkandet ha yttranden avgivits av ett stort antal myndigheter och organisationer.

I det följande ges inledningsvis en redogörelse för de sakkunnigas förslag. Därefter lämnas ett kortfattat referat av remissinstansernas yttranden.

I. Helgdagssakkunnigas förslag.

Inledningsvis framhålles, att det ur såväl sociala som religiösa synpunkter är lämpligt att söka genomföra en jämnare fördelning av årets helgdagar. En sådan fördelning kan åstadkommas på två sätt: genom förflyttning av eller genom nytillskott av helgdagar. Härvid möter sålunda följande huvudproblem:

1. Huruvida en nettoökning av antalet helgdagar bör undvikas, och eljest med vilket högsta antal en dylik ökning bör ske.
2. Vilka nuvarande helgdagar som böra helt indragas eller överföras till söndag.
3. Huru många nya helgdagar som böra tillskapas, när de skola infalla och det firningsämne till vilket de skola anknytas.

Frågan om en ökning av antalet helgdagar berör främst produktionslivets olika intressenter. Nya ledighetsdagar betyda produktionsbortfall. Helgdags-sakkunniga hålla emellertid före, att så starka skäl tala för en reform på detta område, att densamma bör genomföras även om följderna skulle bli något minskad produktion. Med hänsyn till de starka betänkligheter, som näringslivets organisationer anfört mot en utökning av antalet helgdagar, ha de sakkunniga dock ansett sig böra begränsa förslaget till endast en ny dag.

I frågan om vilka helgdagar som eventuellt kunna indragas framhålles följande. Någon förändring av jul- och nyårshelgerna bör icke ske. Icke

heller finnes anledning rubba vare sig på långfredagen, påskdagen, Kristi himmelsfärdsdag eller pingstdagen. Även midsommardagen och första maj böra bibehållas. Återstå då sålunda endast trettondagen, Marie bebådelsedag och annandagarna vid påsk och pingst. Ett borttagande av de nämnda annandagarna är icke att förorda. Ur bl. a. rekreationssynpunkt är det lämpligt att bibehålla dessa dubbelhelger. Vissa skäl ha även ansetts tala mot ett indragande av trettondagen. Helldagssakkunniga ha därför stannat vid att förorda ett överförande av Marie bebådelsedag till de rörliga helgerna. Förslaget innebär att denna dag alltid skall firas den söndag som infaller under tiden 22—28 mars. Vid de tillfällen denna dag skulle vara palmsöndag eller påskdag firas bebådelsedagen i stället på femte söndagen i fastan.

Som förut nämnts föreslås en nettoökning av antalet helgdagar med en. Genom att Marie bebådelsedag förlägges till en söndag finnes sålunda möjlighet inrätta två nya helgdagar på hösten.

Helldagssakkunniga övergå därefter till att diskutera frågan om den allmänna karaktär, som eventuellt nytillkomna helgdagar på hösten bör få. De ha därvid kommit till den uppfattningen att åtminstone en av dessa bör ges en prägel av helg och högtid. Den bör därför erhålla ett särskilt firningsämne. I anledning härav föreslås inrättande av en allmän kyrklig helgdag för firandet av de bortgångnas minne. Denna borde förläggas till lördagen närmast den nuvarande allhelgonasöndagen och skulle sålunda infalla under tiden 31 oktober—6 november. Den skulle benämnas Alla helgons dag.

Den andra nya helgdagen skulle däremot icke erhålla kyrklig karaktär utan bli en rent borgerlig allmän fridag förlagd till en lördag och i anslutning till Mikaelidagen. Mikaelidagen eller Mikaeliafton, som den eventuellt kunde benämnas, skulle infalla under perioden 28 september—4 oktober.

Om endast *en* ny helgdag skall inrättas i utbyte mot samtidigt indragna Marie bebådelsedag, betrakta de sakkunniga förslaget om Alla helgons dag såsom det primära och väsentliga.

Fastläsningen av midsommardagen vid ett visst datum har medfört en allvarlig splittring av den arbetsvecka under vilken midsommaren inträffar. Därtill kommer att sönderstyckningen av midsommarveckan starkt bidragit till en olämplig koncentration av semestrarna till denna tidpunkt. Man får dock icke, framhålla de sakkunniga, endast ta sådana praktiska hänsyn. Midsommarfirandet har i vårt land djupa rötter i folkligt medvetande och tradition. Det finnes emellertid icke grundad anledning förlägga denna fest till just den 24 juni. Sommarsolståndet inträffar den 22 juni. En förändring av midsommarhelgen till en rörlig helg kan därför göras utan menlig inverkan på det traditionella midsommarfirandet.

Genom att midsommardagen förlägges till en bestämd veckodag kommer den att infalla på olika datum år från år. Ur praktiska synpunkter ansågo de sakkunniga det mindre önskvärt om helgen komme att inträffa allt för nära månads-skiftet juni/juli. Förslaget innebär därför att den tidsperiod inom vilken

en rörlig midsommarhelg bör inträffa bestämmas till tiden 20—26 juni. För valet av denna tid ha trafiktekniska skäl varit av stor betydelse.

Vad härefter rör valet av den veckodag inom den angivna tidsperioden till vilken midsommardagen lämpligen bör bestämmas synes endast finnas lördag och måndag att välja mellan. Om utav dessa dagar måndagen valdes skulle detta innebära en icke oväsentlig inskränkning i den ledighet arbetstagarna för närvarande åtnjuta. En sådan inskränkning borde icke ske. Av denna anledning, men även för att bättre tillgodose vissa trafiktekniska krav, föreslå helgdagssakkunniga att midsommardagen förlägges till en lördag.

De av helgdagssakkunniga framställda förslagen kunna i korthet *sammanfattas* i följande huvudpunkter:

1. Midsommardagen skall förläggas till den lördag, som infaller under tiden 20—26 juni.

2. Marie bebådelsedag skall icke längre firas såsom fristående helgdag utan förläggas till den söndag som infaller under tiden 22—28 mars.

3. Två nya helgdagar inrättas på hösten. Den första av dessa — Mikaelidagen eller Mikaeliafton — föreslås förlagd till den lördag, som infaller under perioden 28 september—4 oktober.

Den andra nya helgdagen, Alla helgons dag, föreslås förlagd till lördagen före allhelgonadagen och kommer sålunda att infalla under tiden 31 oktober—6 november.

Om endast en ny helgdag inrättas på hösten ge de sakkunniga förord för Alla helgons dag.

Ett fullständigt realiserande av helgdagssakkunnigas förslag skulle innebära en genomsnittlig nettoförlust av arbetsdagar av icke fullt en dag eller, närmare bestämt, drygt $\frac{3}{4}$ -dels dag per år.

II. Yttranden.

Över helgdagssakkunnigas förslag ha yttranden avgivits av vetenskapsakademien, kommerskollegium, försvarsstaben, fullmäktige i riksbanken, socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, generalpoststyrelsen, domänstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna, domkapitlen, svenska kyrkans diakonistyrelse, svenska arbetsgivareföreningen, landsorganisationen, tjänstemännens centralorganisation, kooperativa förbundet, Sveriges industriförbund, riksförbundet landsbygdens folk, Sveriges lantbruksförbund, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Sveriges köpmannaförbund, svenska bankföreningen, svenska turistföreningen, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, allmänna svenska prästföreningen, Fredrika Bremer-förbundet, svenska resebyråföreningen och Sveriges riksdrotsförbund.

A. Midsommardagen.

De sakkunnigas förslag om ändrad ordning för midsommardagens förläggning har tillstyrkts av samtliga remissinstanser. Domkapitlen i Växjö och

Härnösand samt länsstyrelserna i Skaraborgs, Södermanlands och Västmanlands län ha dock anfört vissa erinringar mot förslaget. I ett avseende, nämligen beträffande den tidsperiod inom vilken midsommardagen enligt förslaget skulle infalla, har även landsorganisationen anmält avvikande mening.

I det övervägande antalet yttranden betecknas förslaget som välmotiverat och angeläget.

Vetenskapsakademien har infortrat yttrande från sakkunniga ledamöterna professorerna Bertil Lindblad och Gunnar Rudberg. I sitt utlåtande framhålla dessa:

Vad beträffar förläggande av midsommardagen till en lördag, lämpligen inom perioden 20—26 juni, synes oss denna åtgärd ur praktisk synpunkt erbjuda vissa bestämda fördelar genom minskad splittring av arbetsveckan. Under dessa dagar omkring sommarsolståndet ändras dagens längd ytterst obetydligt, så att det ur denna synpunkt är likgiltigt vilken dag som utväljes att markera midsommaren. Sommarsolståndet inträffar den 21 eller den 22 juni. Mot förslaget kan givetvis andragas den tradition som knyter midsommarfirandet till Johannesmässan på den 24 juni, en tradition som icke är begränsad till vårt land utan har vidsträckt internationell giltighet.

Vi förutsätta, att den rörliga midsommardagen skulle firas såsom Den helige Johannes Döparens dag eller Midsommardagen i likhet med vad nu är fallet den 24 juni. Beträffande benämningen i namnlängden för den 24 juni, i det fall att helgdagssakkunniges förslag angående midsommardagens förläggande bifalles, torde av praktiska skäl benämningen Midsommardagen böra utgå och dagens benämning återgå till den fram till år 1923 gällande benämningen Johannes Döparens dag.

Socialstyrelsen anser att förslaget är till fördel för både arbetsgivare och arbetstagar. Styrelsen fortsätter:

Genom en dylik anordning, som beräknas medföra, att arbetarsemestrarna icke, såsom nu är regel, förläggas vid midsommar utan spridas över hela sommaren, är mycket vunnit icke endast ur driftsekonomisk och trafikteknisk synpunkt. Utbytet av semestern blir givetvis större, då alla arbetare ej vid samma tid söka sig till fritidsanläggningarna, där överbeläggningen vid midsommartid ofta avsevärt minskar trivseln. En fördelning av semestrarna på sommarmånaderna medför även för många, att de utöver de två semesterveckorna erhålla ytterligare en sammanhängande ledighet om 2—3 dagar, vilket kan vara fördelaktigt ur rekreationssynpunkt.

Svenska arbetsgivareföreningen betecknar förslaget om ändrad ordning för midsommardagens förläggning som en särdeles angelägen kalenderreform, vilken snarast bör genomföras. Liknande synpunkter framföres av övriga organisationer på arbetsgivaresidan.

Tjänstemännens centralorganisation yttrar:

Den nuvarande ordningen medför otvivelaktigt många allvarliga nackdelar. Ur produktionssynpunkt kan den icke anses rationell och den medför även en tendens hos företagen — för undvikande av produktionsstörningar — att mera allmänt förlägga semesterledigheten för de anställda till denna tid. Detta har visserligen ej skett under de sista åren men om en ändring ej sker beträffande midsommarhelgens fixering kan en återgång till den tidigare gällande ordningen befaras.

Tjänstemännens centralorganisation anser det sålunda särskilt angeläget att denna punkt i helgdagssakkunnigas förslag genomföres snarast möjligt.

Landsorganisationen påtalar, att praktiskt taget samtliga fackförbund tillstyrkt midsommardagens förläggning till en fast veckodag.

Domkapitlen i Växjö och Härnösand samt länsstyrelserna i Södermanlands, Skaraborgs och Västmanlands län ha, utan att avstyrka förslaget, anfört vissa reservationer. Domkapitlet i Härnösand understryker särskilt de olägenheter i olika avseenden som ytterligare en dubbelhelg för med sig. Länsstyrelsen i Skaraborgs län finner det något oegentligt att förvandla midsommarhelgen från en till fix datum knuten högtid till en variabel. Länsstyrelsen i Västmanlands län tror att det kommer att bli svårt — åtminstone på landsbygden — att bryta det traditionella midsommarfirandet.

Domkapitlet i Växjö betecknar förslaget om midsommardagens förläggning till en lördag som ett kännbart ingrepp i kyrkoåret och fortsätter:

Från kyrklig synpunkt kan väl dock denna förändring icke anses alltför djupt ingripande. Det kan dock ifrågasättas, om icke den nuvarande midsommar-dagens ställning som folklig festdag har så starka rötter, att den fortfarande komme att begås i profana former, och därigenom midsommar-dagen på visst sätt komme att dubleras och den väntade vinningen i form av mer sammanhängande arbetstid bleve illusorisk.

Som förut nämnts har landsorganisationen anmält avvikande mening i frågan om den tidsperiod inom vilken midsommar-dagen bör förläggas. De sakkunniga föreslå veckan 20—26 juni men landsorganisationen anser tiden 24—30 juni lämpligare. Som skäl härför anföres:

De sakkunnigas ståndpunkt är motiverad närmast av trafiktekniska skäl — angelägenheten att undvika den stora trafikbelastning kring månadsskiftet juni—juli, som skulle bli följd, om midsommarhelgen infölle under de sista dagarna i juni och arbetarsemestrarna förlades i omedelbar anslutning till helgen. Det är klart att dessa trafiktekniska hänsyn måste beaktas, men landsorganisationen har icke blivit övertygad om att de måste tillerkännas utslagsgivande betydelse. Redan nu anses ganska allmänt midsommarhelgen infalla i tidigaste laget; med de sakkunnigas förslag skulle den kunna flyttas ända till fyra dagar längre tillbaka. Visserligen är det möjligt att midsommar-dagens förläggning till lördag kan komma att leda till en mera allmän spridning av semest-rarna under sommaren. Men även om man kunde räkna härmed kvarstår att den föreslagna tidiga förläggningsperioden dock är till nackdel för de arbetare, som önska och kunna få sin semester förlagd i anslutning till helgen.

B. Marie Bebedelsedag.

De sakkunnigas förslag att indraga Marie bebedelsedag som fristående helgdag har tillstyrkts av samtliga icke-kyrkliga myndigheter och organisationer med undantag för länsstyrelsen i Uppsala län och svenska turistföreningen.

Förslaget har även — i vissa fall med tvekan — tillstyrkts av domkapitlen i Stockholm, Linköping, Göteborg, Lund, Karlstad, Visby, Härnösand och Luleå. Övriga domkapitel samt länsstyrelsen i Uppsala län, svenska kyrkans

diakonistyrelse och allmänna svenska prästföreningen avstyrka förslaget. Sistnämnda remissinstanser — med undantag för domkapitlet i Västerås — föreslå i stället att Marie bebådelsedag skall förläggas till en lördag.

Det övervägande antalet remissinstanser har således tillstyrkt de sakkunnigas förslag. Som motiv härför har i regel från icke-kyrkligt håll angivits den splittring av arbetsveckan som nuvarande ordning förorsakar. Från kyrkligt håll framhålles, att Marie bebådelsedag ur religiös synpunkt är den minst outhärliga helgdagen. Det betonas även att förlusten av Marie bebådelsedag som fristående helgdag är det pris, som måste betalas för de nya hösthelgdagarna.

Stockholms domkapitel framhåller att vägande skäl visserligen kunna anföras för bibehållande av Marie bebådelsedag som särskild helgdag. Domkapitlet fortsätter emellertid:

Förlägges den till en av Fastans söndagar, kommer ju denna att falla bort ur kyrkoåret, och detta måste anses vara ur kyrklig synpunkt mycket olägligt. Bibehålles Marie bebådelsedag som särskild helgdag, skulle den kunna förläggas till lördagen före den söndag i Fastan, som infaller närmast den 25 mars, dock givetvis ej till lördagen före Påskdagen. Om Marie bebådelsedag skulle kvarstå som särskild helgdag och ändringar ej skulle ske beträffande övriga helgdagar under våren, skulle emellertid huvudsyftet med utredningen i viss mån icke nås. Domkapitlet har därför övervägt att vid bibehållande av Marie bebådelsedag en av vårens övriga helgdagar skulle bortfalla, nämligen Annandag pingst, varigenom antalet helgdagar under våren skulle komma att minska med en. Åtskilliga skäl kunna emellertid anföras även mot sistnämnda anordning, bland dem det, att pingsten därigenom skulle kunna komma att i det allmänna medvetandet ej längre uppfattas som en av de större högtiderna, vilket skulle vara beklagligt. Vid övervägande av olika skäl för och emot de sakkunnigas förslag i fråga om Marie bebådelsedag har domkapitlet funnit sig icke vilja motsätta sig detsamma.

Liknande synpunkter anføres av de övriga domkapitel, som biträtt förslaget.

Svenska kyrkans diakonistyrelse betecknar det som en mindre god lösning att förlägga Marie bebådelsedag till en av fastans söndagar. Genom en sådan anordning skulle som regel Midfastodagen eller femte söndagen i fastan, vilka båda intaga en framskjuten plats bland fastans söndagar, bortfalla. I synnerhet gäller detta om femte söndagen i fastan, som utgör inledningen till den egentliga passionstiden. Styrelsen fortsätter:

Det måste ur kyrklig synpunkt betraktas som synnerligen olämpligt, att en av Fastans mest markanta söndagar, av gammalt kallad Passionssöndagen, ersättes av en söndag med julkaraktär. Inom den närmaste 28-årsperioden skulle emellertid denna söndag bortfalla icke mindre än 16 gånger, därvid vid ett tillfälle fyra år å rad. Med hänsyn till att denna söndags firningsämne hör till de mest omistliga för vårt kyrkfolk och rent objektivt sett hör till kristendomens mest centrala, vore det i högsta grad önskvärt, att Marie bebådelsedag i stället förlades till lördagen före den söndag i Fastan, som infaller närmast den 25 mars, dock ej till lördagen före Påskdagen. Även den omständigheten, att det i en framtid icke torde vara uteslutet, att fem dagars arbetsvecka införes, kan tala för ett sådant förläggande av dagen.

Länsstyrelsen i Uppsala län anser att borttagandet av Marie bebådelsedag innebär en onödig och för ett stort antal människor i vårt land ovälkommen förändring i bestående tradition. Länsstyrelsen förordar att dagen städse förlägges till en lördag.

Domkapitlet i Västerås avstyrker såväl de sakkunnigas förslag som förslaget att förlägga Marie bebådelsedag till en lördag. Lämpligare är — om en ändring absolut ifrågasättes — att helt avföra densamma såsom kyrklig helgdag. Den borde i så fall endast kvarstå som kalendarisk benämning på den 25 mars. Där så önskas kunde denna dag kyrkligt högtidhållas genom en vespergudstjänst eller dylikt.

Svenska turistföreningen framhåller att den betydelse som Marie bebådelsedag fått för vintersporten motiverar ett bibehållande av densamma som fristående helgdag. Föreningen yttrar:

Under senare år har en allt större mängd semesterdagar av de semesterberättigade uttagits under vårvintern, särskilt i samband med vintersport i skogsterräng eller i fjällen. Det har därvid framstått som en bestämd fördel att dessa semestrar blivit mer utspridda genom förekomsten av Marie bebådelsedag. Om denna helgdag nu borttages är det sannolikt, att trafikföretag och hotellanläggningar komma att utsättas för ännu större påfrestningar under påsktiden än vad nu är fallet. Däremot skulle föreningen gärna ha velat förordna en anordning, varigenom dagen förlades antingen på en lördag eller en måndag. En bättre spridning av turisttrafiken under vårvintersäsongen skulle sannolikt ernås genom ett sådant arrangemang.

C. Hösthelgdagar.

I fråga om inrättandet av två nya hösthelgdagar biträda ca hälften av remissinstanserna de sakkunnigas förslag medan övriga anse att det bör räcka med endast en ny helgdag. Denna nya helgdag skulle utgöra komensation för borttagna Marie bebådelsedag. Något nettotillskott av helgdagar skulle sålunda icke ifrågakomma.

Domkapitlet i Växjö anser att det i första hand bör undersökas om icke det eventuella behovet av ökad ledighet under höstmånaderna kan tillgodoses på annat sätt än genom de föreslagna ingreppen i kyrkans år. Det borde sålunda exempelvis övervägas om icke detta ledighetsbehov kunde tillgodoses genom införandet av några »halfholidays» i form av delvis arbetsfria lördagar. Domkapitlet i Göteborg säger sig principiellt intet ha att invända mot att nya ledighetsdagar inrättas men ifrågasätter om icke ett sådant reformförslag bör tas upp i samband med en eventuell utredning om förlängning av den lagstadgade semestern. En liknande uppfattning ger också överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Malmöhus och Kalmar län uttryck för.

Det helt övervägande antalet remissinstanser äro dock ense med de sakkunniga om behovet av någon ledighetsdag på hösten.

Socialstyrelsen pekar på det jäkt, som präglar nutida arbetsliv och finner det ur denna anledning väl motiverat att öka antalet ledighetsdagar. Styrelsen fortsätter:

Utöver de skäl, som framlagts av de sakkunniga, vill styrelsen erinra om nutidsmänniskans ökade behov av vila och avspänning beroende på rationalisering och övergång till hel- och halvautomatiserade arbetsformer inom industrien, i samband varmed arbetstakten successivt uppdrivits och kraven på uppmärksamhet och påpasslighet skärpts. Inom åtskilliga industrigrenar ha även riskmomenten ökat. En motsvarande utveckling med krav på större arbetsintensitet och ökad arbetstakt gör sig för övrigt gällande inom de flesta områden av näringslivet. Vidare bör man ha i åtanke, att livet i allmänhet för den enskilde individen blivit jäktigare och mera komplicerat. Som ett exempel kan nämnas nuvarande svårigheter på bostadsmarknaden, vilka göra det omöjligt för ett stort antal människor att finna en bostad på rimligt avstånd från arbetsplatsen. Långa resor till och från arbetet på ofta överfulla kommunikationsmedel inverkar tröttnande och nedsätter arbetsförmågan.

Ett genomförande av de sakkunnigas förslag skulle förmodligen, framhåller arbetsmarknadsstyrelsen, medföra en viss produktionsminskning. Denna minskning skulle emellertid komma att bli av så ringa omfattning, att de därmed förenade olägenheterna torde uppvägas av de fördelar, främst i socialt hänseende, vilka kunna vinnas genom ett införande av hösthelgdagarna.

Skolöverstyrelsen bedömer förslaget med hänsyn till eventuella återverkningar för skolarbetet och anför bl. a. följande:

Överflyttningen av en helgdag från vårterminen till höstterminen är att betrakta som en avgjord fördel ur skolans synpunkt. Den omständigheten, att två nya helgdagar införas, medan endast en nu befintlig helgdag borttages, behöver icke för skolans del leda till någon inskränkning av antalet läsdagar, enär möjlighet finnes att balansera detta bortfall av en läsdag genom indragning av en allmän lovdag.

Till de sakkunnigas förslag om två hösthelgdagar ansluta sig även landsorganisationen och tjänstemännens centralorganisation.

Landsorganisationen yttrar:

Landsorganisationen delar de sakkunnigas mening att de produktionsinskränkande konsekvenserna av utökningen av antalet helgdagar icke äro av betydelse att överväga de sociala skäl, som tala för inrättande av de nya hösthelgdagarna. Nackdelarna från produktionssynpunkt reduceras i väsentlig mån dels genom såväl dessa helgdagars som midsommardagens förläggning till lördag, dels genom bebådelsedagens förläggning till söndag. Vid bedömningen av nyssnämnda konsekvenser bör ej heller bortses från det värde för den individuella arbetseffektiviteten, som inrättandet av tvenne vilodagar under andra halvåret måste innebära — under detta halvår infaller för närvarande icke någon helgdag förrän i periodens sista vecka, medan första halvåret räknar ej mindre än elva särskilda helgdagar.

Ett mycket stort antal av de statliga myndigheter, som beretts tillfälle yttra sig, motsätta sig eller äro tveksamma i frågan om lämpligheten att utöka antalet helgdagar.

Kommerskollegium finner det i princip riktigt att söka åstadkomma en bättre balans mellan första och andra halvåret vad angår antalet helgdagar. Kollegium fortsätter:

Då enligt förslaget en helgdag under årets första hälft skulle slopas och två nya helgdagar under hösten tillskapas, åsyftas emellertid icke endast en omflyttning av årets helgdagar utan även en utökning av helgdagarnas antal. De sakkunniga ha framhållit, att en dylik utökning ur den samlade produktionens intresse icke syntes kunna innebära en uppoffring av sådan storleksordning att tillskapandet av ytterligare helgdagar på grund därav kunde ifrågasättas. Enligt Kollegii mening synes det emellertid kunna ifrågasättas om icke industri och näringsliv redan för närvarande i åtskilliga hänseenden så belastats, att varje ytterligare skärpning måste bliva kännbar. I rådande tidsläge är det dessutom ett allmänt intresse att landets produktionskapacitet icke minskas. Det för-tjänar även påpekas, att den lagstadgade 12-dagarssemestern, som måhända i en framtid kan komma att utsträckas, redan i viss omfattning åstadkommit avbrott i den långa helgfria tidsperioden mellan midsommar och jul. Enligt Kollegii förmenande torde därför tillräckliga skäl för att öka helgdagarnas antal knappast ha anförts.

Skulle — framhåller kollegium i det följande — det anses önskvärt att inrätta två nya helgdagar på hösten bör endera trettondagen eller Kristi himmelfärdsdag indragas.

Fullmäktige i riksbanken anser att det för närvarande är angeläget att undvika åtgärder, som kunna minska produktionen. Frågan om en ökning av antalet fridagar bör därför anstå till en tidpunkt då bättre förutsättningar för en dylik reform kunna föreligga. Fullmäktige har dock icke något att erinra mot att de föreslagna nya helgdagarna införas redan nu, om utöver Marie bebådelsedag ytterligare en helgdag indrages under första halvåret.

Telegrafstyrelsen anser det icke vara välbetänkt att genom ökning av antalet ledighetsdagar minska den effektiva arbetstiden. Liknande synpunkter anføres av bl. a. järnvägsstyrelsen.

Mot en nettoökning av antalet helgdagar och för endast en ledighetsdag på hösten uttala sig även överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Kalmar, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Gotlands, Hallands, Kristianstads, Jönköpings, Älvsborgs, Västmanlands och Kopparbergs län samt Uppsala domkapitel.

Svenska arbetsgivareföreningen ansluter sig till förslaget att inrätta en ny helgdag på hösten men motsätter sig bestämt en nettoökning av antalet helgdagar. Föreningen kan gå med härpå endast under förutsättning att antingen trettondagen eller Kristi himmelfärdsdag i likhet med Marie bebådelsedag överflyttas till en söndag. Denna uppfattning har också Sveriges industriförbund och Sveriges hantverks- och småindustriorganisation. Ävenså Sveriges lantbruksförbund, riksförbundet landsbygdens folk, Sveriges köpmannaförbund och svenska bankföreningen motsätta sig en nettoökning av antalet helgdagar.

Flertalet av de remissinstanser, som funnit anledning ingå på frågan om de föreslagna tidpunkterna för de nya helgdagarna, ha funnit dessa väl valda. Invändningar har gjorts av bl. a. generalpoststyrelsen, järnvägsstyrelsen samt styrelsen för kooperativa förbundet.

Länsstyrelsen i Kronobergs län framhåller, att mot förslaget den invändningen kan resas, att det varit bättre förlägga de båda nya helgdagarna intill

varandra och i anslutning till en söndag. Härigenom skulle en sammanhängande ledighet av tre dagar erhållas. Länsstyrelsen fortsätter:

Enligt länsstyrelsens mening är det emellertid ur vilo- och rekreationssynpunkt värdefullare att låta den långa höstperioden avbrytas av två med lämplig intervall inträffande dubbelhelger. Länsstyrelsen finner i enlighet härmed den av de sakkunniga föreslagna anordningen vara att föredraga framför tanken att inrätta en längre sammanhängande hösthelg. Tidpunkterna för helgernas förläggande finner länsstyrelsen därför vara väl avvägda.

Landsorganisationen finner den föreslagna förläggningen av de nya helgdagarna välfunnen. Tidpunkterna äro lämpliga såväl med hänsyn till det rekreationsbehov, som främst motiverar dessa fridagar, som med hänsyn till den tradition, som är knuten till mikaelimässe- och allhelgonafirandet.

Om de båda hösthelgerna förläggas till de tider som de sakkunniga föreslagit kommer detta — framhåller generalpoststyrelsen — att medföra vissa olägenheter för postgirokontorets bokföringsavdelning. Även för postanstalterna medför hösthelgdagarnas förläggande till månadsskiftet vissa svårigheter. Ur postverkets synpunkt hade det därför varit fördelaktigare om de nya helgdagarna — eller åtminstone en av dem — kunnat förläggas till tiden 4—25 i månaden.

Järnvägsstyrelsen anser en helgdag i slutet av september mindre lämplig. En sådan helgdag skulle infalla allt för nära den sedvanliga semestertiden och under en tidsperiod då det för statens järnvägar är särskilt angeläget att utnyttja varje arbetstimme.

Kooperativa förbundets styrelse ifrågasätter lämpligheten av att förlägga de nya helgdagarna till hösten. Vid ett fritt val skulle med all sannolikhet de flesta föredra ökat antal ledighetsdagar på våren eller senvintern. Styrelsen föreslår för den skull att denna fråga tages upp till förnyad prövning innan reformen genomföres. Karlstads domkapitel anser att den första hösthelgdagen icke bör förläggas till lördagen före utan till måndagen efter den helige Mikael's dag.

Mot helgdagssakkunnigas förslag att ge den första av de nya helgdagarna — Mikaelidagen eller Mikaeliafton — icke-kyrklig karaktär har inga invändningar gjorts. Från kyrkligt håll har dock betonats att dagen i enlighet med de sakkunnigas alternativa förslag bör benämnas Mikaeliafton.

Beträffande den andra nya helgdagens karaktär äro meningarna delade bland de kyrkliga myndigheterna, medan däremot de icke-kyrkliga remissinstanserna i regel tillstyrka förslaget.

Landsorganisationen yttrar följande:

I sitt yttrande över den vid 1944 års riksdag väckta motion, som närmast givit anledning till de sakkunnigas utredning, uttalade landsorganisationen att utredningen icke borde bindas vid direktiv om att en hösthelgdag — det förut-sattes då endast åtminstone en sådan dag — skulle ha kyrklig karaktär. Enligt förslaget skall nu Mikaeliafton bli en rent borgerlig allmän fridag, medan Alla helgons dag blir kyrklig helgdag. Med hänsyn till firningsämnet för sistnämnda dag, vilket placerar dagen i gränslinjen mellan kristen religiös livssyn och en

allmän-ideell humanistisk uppfattning och i betraktande av att Marie bebådelse-dag indragits såsom kyrklig helgdag med kalendariskt fast förläggning har landsorganisationen icke något att erinra till vad de sakkunniga i förevarande avseende föreslagit.

Luleå domkapitel betecknar det som en stor vinning att Alla helgons dag återupprättas som kyrklig helgdag. De sakkunnigas i och för sig beaktansvärda tanke att fira de bortgångnas minne bör dock tillgodoses utan att Allhelgonadagens egentliga innebörd fördunklas.

Skara domkapitel anser att det ur kyrklig synpunkt kan göras flera invändningar mot förslaget på denna punkt. Domkapitlet yttrar:

Först och främst skulle en följd av förslagets genomförande bli, att Alla helgons dag i verkligheten försvunne och ersattes av en högtid av annan innebörd, nämligen firandet av de bortgångnas minne i anslutning till den fordom den 2 november firade Alla själars dag. Då de sakkunniga framhålla, att en ny helgdag med angiven karaktär ligger i gränslinjen mellan kristen livssyn och en allmän-ideell humanistisk uppfattning och såsom sådan korresponderar med det rådande andliga läget, må detta äga sin riktighet men understryker enligt domkapitlets mening ytterligare vikten av att allhelgonadagens specifikt kristna budskap med sitt evighetsperspektiv icke undanskjutes, vilket givetvis icke hindrar, att även motivet i en Alla själars dag bör tillgodoses, blott det kan ske utan intrång på den nuvarande Alla helgons dags karaktär.

Även av rent praktiska skäl kan — framhåller domkapitlet — lämpligheten av att fira Alla själars dag som kyrklig helgdag ifrågasättas. Av stämningsskäl bör en gudstjänst till de avlidnas minne helst firas på aftonen. Skulle därtill komma högmässa denna och följande dag bleve förmodligen antalet gudstjänster för stort, åtminstone på landsbygden. Dessa praktiska olägenheter skulle elimineras, om Alla helgons dag med oförändrat innehåll firades på söndag, medan föregående dag, gärna benämnd Allhelgona afton, gjordes till en fridag utan kyrklig karaktär. På kvällen denna dag kunde då anordnas en vespergudstjänst till de bortgångnas minne.

Mot förslaget att ge den andra av de nya hösthelgerna kyrklig karaktär uttalar sig även länsstyrelsen i Älvsborgs län, domkapitlen i Stockholm, Göteborg, Västerås och Linköping, svenska kyrkans diakonistyrelse, allmänna svenska prästföreningen samt Sveriges husmodersföreningars riksförbund.

För den händelse endast en ny helgdag inrättas på hösten anser det övervägande antalet av de remissinstanser, som berört denna fråga, att företräde bör ges för Allhelgonadagen. Härför uttala sig sålunda kommerskollegium och järnvägsstyrelsen, länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Malmöhus, Kalmar, Gotlands, Hallands, Göteborgs- och Bohus, Älvsborgs, Jönköpings, Västmanlands och Jämtlands län. Till förmån för Allhelgonadagen uttala sig även svenska kyrkans diakonistyrelse, Sveriges industriförbund, riksförbundet landsbygdens folk, Sveriges lantbruksförbund, Sveriges köpmannaförbund och svenska bankföreningen.

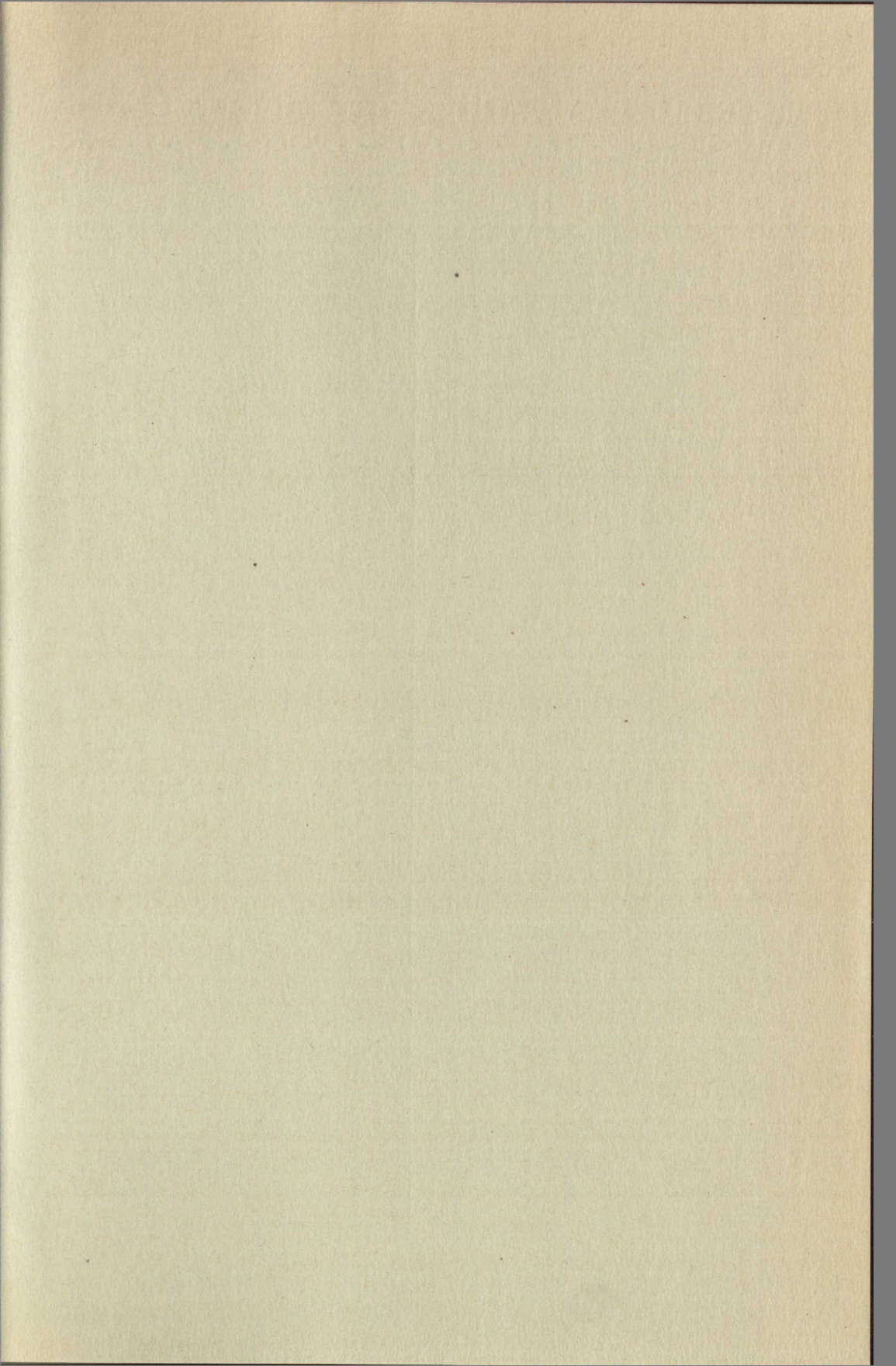
Överståthållarämbetet anser att övervägande skäl tala för alternativet med

en ledighetsdag i anslutning till Mikaelidagen. Som motiv härför anföres bl. a. följande:

Den föreslagna Alla helgons dag kommer att infalla tidigast den 31 oktober eller alltså under en årstid som enligt all erfarenhet är ur rekreationssynpunkt synnerligen ogynnsam. De längre dagarna och den genomsnittligt mildare temperaturen i slutet av september ger betydligt större utbyte åt en till denna tid förlagd ledighetsdag. Det kan icke undvikas att ett framhållande av rekreationssynpunkten i förevarande sammanhang kommer i viss motsättning till jordbrukets intressen. Ämbetet föreställer sig emellertid att vid en förläggning av den arbetsfria dagen i anslutning till Mikaelidagen olägenheterna för jordbrukets del skulle bliva tämligen begränsade, enär sysslorna i samband med stråskörden då äro avslutade.

Tiden från midsommardagen till julaftonen innefattar en 182 dagar lång period. Denna period skulle genom införandet av en helgdag i anslutning till Mikaelidagen uppdelas i två perioder med ett dagantal genomsnittligen av 98 respektive 83. Vid införandet av en särskild Alla helgons dag skulle motsvarande siffror komma att utgöra 130 respektive 51. Det förra alternativet medför alltså en betydligt jämnare uppdelning av den nuvarande helgdagsfria perioden än det senare. Betydelsen härav reduceras dock något därigenom att stora arbetslagrupper ha sin semester förlagd till månaden efter midsommar.

Även länsstyrelserna i Uppsala och Kopparbergs län, domkapitlet i Uppsala samt Sveriges hantverks- och småindustriorganisation anse att — vid accepterande av förslaget att endast en hösthelgdag skall införas — övervägande skäl tala för en icke kyrklig helgdag i anslutning till Mikaelidagen.

Statens offentliga utredningar 1950

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

- Förberedande utredning angående lagstiftning på skadeståndsrättens område. [16]
Betänkande med förslag till det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation. [24]
Betänkande med förslag till ny lag om flottning i allmän flottled, m.m. [27]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

- Det statliga utredningstrycket. Trycksakskommitténs betänkande. [25]
Kommittésvenska. En undersökning och ett försök till riktlinjer. Bilaga till trycksakskommitténs betänkande. [26]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

- Ortsavdragskommittén. Betänkande med förslag till ändrade kommunala ortsavdrag m. m. [5]
1949 års uppberdsakkunniga. 1. Betänkande med förslag till vissa ändringar i uppberdsförfarandet. [7]
1944 års allmänna skattekommitté. 4. Betänkande med förslag angående ändrade bestämmelser för beskattning av periodiskt understöd, m. m. samt av utdelning å svenska aktier och andelar i vissa fall, m. m. [21]
Länsstyrelsernas organisation och ställning inom länsförvaltningen. [28]

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

- Betänkande angående rationaliseringsverksamheten inom den offentliga förvaltningen. [8]
Socialvårdskommitténs betänkande. 17. Utredning och förslag angående lag om socialhjälp m. m. [11]
Statsbidrag för ålderdomshem. [22]
Partsorgan inom yrkesinspektionens distrikt. [30]
Arbetsutredningens betänkande. Del 4. Tre veckors semester. [32]

Hälso- och sjukvård.

- Betänkande med utredning och förslag angående fordringar på synförmågan för anställning i allmän och enskild tjänst m. m. [19]
Statens sjukhusutredning av år 1943. Betänkande 5 angående verksamheten vid sjukhustvätterierna och möjligheterna att rationalisera densamma. [23]

Allmänt näringsväsen.

- Elkraftutredningens redogörelse nr 2:18. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Örebro län. [1]
2:19. Västmanlands län. [18]
Den svenska elbranschens kapacitet och konkurrensförhållanden. [10]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

- Undersökning rörande brukningskostnadernas samband med åkerfältens storlek, form och beskaffenhet. [20]
Betänkande angående arbets- och kapitalkostnaderna i jordbrukskalkylen. [29]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

- Betänkande angående tyskgruvorna och centralorgan för gruvärenden. [2]

Industri.

- 1948 års järnbruksutredning. Betänkande angående järnbrukens arbetskraftsförsörjning och därmed sammanhängande problem. [15]

Handel och sjöfart.

- Utredning angående de handelspolitiska arbetsformerna m. m. 2. Redogörelse för de olika avtalstyperna i det svenska avtalssystemet. [9]

Kommunikationsväsen.

- Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 4. De smalspåriga västgötabanorna. [14]
Betänkande med förslag rörande decentralisering inom väg- och vattenbyggnadsverket m. m. [17]

Bank-, kredit- och penningväsen.

- Utredning angående överflyttning av viss del av riksbankens rörelse till en statlig affärsbank m. m. [6]

Försäkringsväsen.

- Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.
Betänkande med förslag angående folkskolans disciplinmedel m. m. [3]
Skolöverstyrelsens utlåtande angående beskäring av timplanerna vid de allmänna läroverken m. f. läroanstalter. [4]
Handelsutbildningskommitténs betänkande och förslag. 1. Handelsgymnasierna. [12]
Betänkande med förslag till lag om prästmöte och stiftsmöte m. m. [31]

Försvarsväsen.

- Skyddsrum för civilbefolkningen. [13]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.